

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА”**

На правах рукопису

ФЕДУНИШИН ЛЮБОМИРА ЛЮБОМИРІВНА

УДК 94 (477. 8) “1883/1940”

**КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА І КРАЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ
ІВАНА КРЕВЕЦЬКОГО (1883–1940 рр.)**

07.00.01 – історія України

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Науковий керівник

Бурдуланюк Василь Миколайович,
кандидат історичних наук,
доцент

Івано-Франківськ – 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	8
1.1 Історіографія проблеми	8
1.2 Аналіз джерел	22
1.3 Теоретико-методологічні засади	42
РОЗДІЛ 2. ІВАН КРЕВЕЦЬКИЙ – ГРОМАДСЬКО-КУЛЬТУРНИЙ ДІЯЧ.....	56
2.1 Формування ідейного світогляду.....	56
2.2 Вклад вченого в розбудову бібліотечної справи.....	67
2.3 Редакційно-видавнича діяльність.....	80
РОЗДІЛ 3. НАУКОВО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ІСТОРИКА..	94
3.1 Праці з історії української державності.....	94
3.2 Студії з питань мемуаристики.....	106
3.3 Іван Кревецький – популяризатор української культури.....	116
РОЗДІЛ 4. КРАЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЧЕНОГО.....	136
4.1 Історія Галичини у творчій спадщині дослідника.....	136
4.2 Внесок І. Кревецького у вивчення регіональних збройних формувань.....	159
ВИСНОВКИ.....	180
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	186

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ВБУ – Всенародна бібліотека України
- ВУАН – Всеукраїнська академія наук
- ГРР – Головна Руська Рада
- ЗО УНР – Західна Область Української Народної Республіки
- ЗУНР – Західно-Українська Народна Республіка
- ЛНВ – “Літературно-науковий вістник”
- ЛННБ ім. В. Стефаника – Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника
- НБУВ – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
- НТШ – Наукове Товариство імені Шевченка
- УАГ – Українська академічна гімназія
- УАН – Українська академія наук
- УГА – Українська Галицька армія
- УНІК – Український науковий інститут книгознавства
- УНР – Українська Народна Республіка
- УНРада – Українська Національна Рада
- УСС – Українські січові стрільці
- УТУ – Український таємний університет
- ЦДІАК України – Центральний державний історичний архів України у м. Києві
- ЦДІАЛ України – Центральний державний історичний архів України у м. Львові

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сьогодні зростає науковий і громадський інтерес щодо розкриття особистісного виміру в українській історії. Актуальною є історична біографістика як важливий напрям наукових досліджень, що передбачає висвітлення життєвого шляху і творчої спадщини малознаних діячів нашого минулого. В радянський період ім'я галицького історика Івана Кревецького (1883–1940) було забутим. Його багатоаспектна діяльність відбувалася на тлі суспільно-політичного, національно-культурного та наукового розвитку Галичини наприкінці ХІХ – в 30-х рр. ХХ ст. З огляду на складні процеси в нашій країні, особливо важливим є вивчення державотворчих процесів на українських землях, які досліджував у своїх працях краєзнавець І. Кревецький.

Актуальність дисертаційної роботи зумовлена потребою розкрити краєзнавчу діяльність І. Кревецького, оскільки вивчення місцевої проблематики є невід'ємною складовою аналізу історичного процесу. Важливо дослідити науково-світоглядні позиції І. Кревецького, висвітлити його культурно-просвітницьку діяльність, проаналізувати творчу спадщину як історика-державника, краєзнавця, археографа, мемуариста, культуролога. Комплексне об'єктивне дослідження його культурно-просвітницької і краєзнавчої діяльності буде важливим внеском в українську історичну персоналістику. В академічному плані актуальність теми дисертації визначається потребою створення біографії І. Кревецького як історика-краєзнавця, редактора та видавця, громадсько-культурного діяча, активного учасника національно-визвольного руху та представника державницького напрямку української історіографії.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в рамках загальної наукової теми “Історія Галичини нового і новітнього часу, історичне краєзнавство, музеєзнавство” (державний

реєстраційний номер 0115U001560) кафедри історії України ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”.

Мета дисертаційної роботи полягає в об’єктивному дослідженні культурно-просвітницької і краєзнавчої діяльності І. Кревецького.

Реалізація поставленої мети передбачає розв’язання таких основних **наукових завдань**:

- висвітлити стан наукової розробки проблеми, її джерельне забезпечення та методологію;
- охарактеризувати формування світогляду, редакційно-видавничу діяльність та вклад вченого в розбудову бібліотечної справи;
- розкрити науково-просвітницьку діяльність І. Кревецького на основі аналізу його праць з історії української державності, мемуаристики та актуальних проблем розвитку української культури;
- проаналізувати краєзнавчі студії вченого з історії Галичини та регіональних збройних формувань.

Об’єкт дослідження – культурно-просвітницька і краєзнавча діяльність І. Кревецького наприкінці XIX – 30-х рр. XX ст.

Предмет дослідження – основні напрями і зміст культурно-просвітницької і краєзнавчої праці І. Кревецького, становлення його світоглядних позицій як науковця, редактора та учасника національно-визвольних змагань західних українців 1918–1923 рр.

Хронологічні рамки дослідження визначені роками життя та діяльності І. Кревецького (1883–1940).

Територіальні межі дослідження охоплюють Східну Галичину, що в різний час входила до складу Австро-Угорської імперії, ЗУНР та Другої Речі Посполитої, а також міста Кам’янець-Подільський, Київ, Краків, Чеське Будейовіце, Відень, з якими пов’язані окремі віхи життя вченого.

Методологічна основа дослідження. При написанні дисертації використано загальнонаукові принципи об’єктивності, історизму, системності, причинності та світоглядного плюралізму, що дало можливість

усебічно проаналізувати культурно-просвітницьку та краєзнавчу діяльність І. Кривецького. Автором застосовано такі методи: спеціально історичні (проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний), емпірико-теоретичні (аналіз, синтез), загальнонаукові (логічний, абстрагування, узагальнення, індукція та дедукція).

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

вперше:

- на основі комплексу нововиявлених джерел розкрито редакційно-видавничу діяльність історика;
- детально охарактеризовано краєзнавчі дослідження вченого з історії Галичини австрійського періоду;

уточнено:

- факти біографії, пов'язані з його військовою службою, роботою в архівно-історичному відділі та Пресовій квартирі Начальної команди УГА;
- відомості про роботу дослідника в історико-філософській секції, археографічній, бібліографічній комісіях НТШ;
- внесок І. Кривецького у вивчення історії української державності та історії української культури;

отримали подальший розвиток:

- положення про творчі взаємини І. Кривецького з представниками Львівської історичної школи;
- дослідження вкладу вченого в розбудову бібліотечної справи;
- вивчення дослідником теоретичних і практичних проблем мемуаристики.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що матеріали дисертації можуть бути використані у: науково-дослідницькій (при підготовці фундаментальних праць з історії та історіографії історії України, української культури), навчальній (для підготовки монографічних видань,

підручників, науково-методичних посібників з історії України), історико-краєзнавчій (для вивчення історії рідного краю) роботі. Зібраний фактологічний матеріал, науково-теоретичні узагальнення можуть слугувати для подальшого поглибленого аналізу дослідження.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження виносились на обговорення низки наукових конференцій: “Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. До 90-річчя утворення” (м. Івано-Франківськ, 31 жовтня 2008 р.), “Степан Бандера в українському національно-визвольному русі ХХ століття” (м. Івано-Франківськ, 11–12 грудня 2008 р.), “Полікультуротворча діяльність” (м. Київ, 24–25 березня 2009 р.), “Актуальні питання історії України. Україна і світ” (м. Острог, 25 квітня 2012 р.), “Українська повстанська армія – феномен вітчизняної і світової історії ХХ ст.” (м. Івано-Франківськ, 11 жовтня 2012 р.); щорічних наукових конференцій професорсько-викладацького складу, аспірантів та студентів ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”.

Публікації. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження викладено в дев’яти публікаціях, з них вісім – наукових статей.

Структура дисертації. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, які містять одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (504 найменування). Загальний обсяг дисертації становить 234 сторінки (основний текст – 185 сторінок).

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Історіографія проблеми

Постать І. Кривецького є малодослідженою, оскільки вченого в радянський час відносили до представників буржуазної наукової думки, що призвело до цілковитого забуття імені галицького історика в українській науці 1950–1980-х рр. У зв'язку з цим актуальним є висвітлення історіографії культурно-просвітницької і краєзнавчої діяльності вченого.

Весь комплекс історіографічних матеріалів з досліджуваної проблеми варто охарактеризувати за такими групами джерел: праці, які написані за життя вченого; публікації радянської доби; студії сучасних українських авторів; дослідження українських істориків в еміграції; праці польських істориків.

Перша група історіографічних джерел представлена розвідками дослідників, які були співробітниками І. Кривецького і першими почали критично осмислювати його діяльність.

Член історико-філософської секції НТШ, академік В. Гнатюк у брошурі “Наукове Товариство імені Шевченка. З нагоди 50-ліття його заснування (1873–1923)”, описуючи історію НТШ, замітив, що “І. Кривецький став працювати в бібліотеці з кінця 1904 р. ” [347, с. 8]. Автор висвітлював його багатоаспектну бібліотечну діяльність у науковій установі [348; 349].

Громадсько-культурний діяч В. Дорошенко у працях “Стан бібліотеки в рр. 1914–1920” [362] та “Українська національна бібліотека (Бібліотека НТШ)” [363] аналізував роботу вченого на посаді директора книгозбірні НТШ у Львові.

Український історик Д. Дорошенко в науковому дослідженні “Огляд української історіографії” згадав розвідки І. Кривецького з різних питань історії Галичини [366, с. 197–198]. Бібліограф І. Калинович представив його

науковий доробок за 1914–1923 рр. [380, с. 189, 195–198, 203–205, 208, 217–218, 224]. В. Ігнатієнко вивчав праці І. Кревецького з історії розвитку української преси [375].

Заслуговують уваги рецензії на окремі розвідки І. Кревецького, які були опубліковані в “Записках НТШ” С. Томашівським [314], М. Залізняка [311], К. Зеноном [312], І. Крип’якевичем [313], В. Дорошенком [309], В. Заїкиним [310]. Дослідники писали про фаховість публікацій вченого з історії Галичини, розвитку мемуаристики, бібліотечної справи і були першими інтерпретаторами його історичних поглядів та творчої спадщини.

В радянський період не вивчався творчий доробок галицьких істориків, історія України подавалася на тлі російської. Партійно-тоталітарний режим був спрямований проти інтелігенції як носія української національної ідеї. Ім’я І. Кревецького наприкінці 1920–1930-х рр. було в числі тих українських істориків, котрих радянська наука оголосила ідеологічно ворожими.

І. Кравченко в 1926 р. неправдиво звинуватив М. Грушевського та його учнів у націонал-фашизмі, відкинув їхні наукові праці. Писав, що “нічого цінного роботи учнів Грушевського не являють” [393, с. 40]. Розвиток історичної науки визначався марксистською ідеологією. Вченим було заборонено згадувати й цитувати М. Грушевського [396, с. 87]. Не дозволялося вивчення історичних праць його учнів, особливо тих, які представляли державницький напрям [379, с. 298].

Ідеологічні гоніння з 1940-х рр. були пов’язані з критикою “буржуазно-націоналістичної концепції М. Грушевського та його школи”, представником якої був І. Кревецький. Праці вченого не відповідали офіційній ідеології. Я. Дашкевич зауважив, що велася боротьба з ідеологією українського націоналізму як теоретичним і практичним оформленням української національної ідеї [358, с. 124]. Радянські автори фальсифікували історію України. Так, М. Петровський, директор Інституту історії Академії наук УРСР, у викривальній статті звинувачував однодумців М. Грушевського у

націоналістичному перекрученні подій та фактів [422, с. 4].

Про тотальну боротьбу проти історичної школи М. Грушевського свідчать публікації М. Бажана [326], В. Горбатюка [351; 352], М. Рудницького [433]. Завідуючий кафедрою історії України Львівського університету В. Горбатюк у статті “М. Грушевський та його так звана школа” піддав критиці “ворожі антинаукові теорії” історика та його учнів [353, с. 24]. Радянські дослідники виконували вказівки Москви, писали про провідну роль “великого російського народу” і “нездатність українців мати власну державу” [396, с. 15–16]. В результаті праці українських істориків-державників у радянський період були заборонені для вивчення і потрапили до спецфондів архівних і бібліотечних установ.

Проте на початку 1990-х рр. відновився інтерес до вивчення життя та діяльності визначних осіб національного відродження, в тому числі І. Кревецького. Почали друкуватися заборонені праці галицьких істориків. Так, у “Записках НТШ” вийшла друком стаття І. Крип’якевича “Історично-філософська секція НТШ під керівництвом М. Грушевського в 1894–1913 роках” [394]. Розкрито наукову роботу І. Кревецького як члена історично-філософської секції, його виступи на засіданнях із доповідями та вказано назви багатьох його розвідок [395]. Івано-франківський дослідник В. Грабовецький у науковій розвідці про М. Грушевського серед його перспективних учнів назвав також І. Кревецького [355, с. 8].

Для сучасного покоління, насамперед Львівщини, ім’я І. Кревецького відкрила активна громадська діячка Іванна Кіхтан. Вона вперше через 50 років після смерті історика в 1990 р. проклала стежку до його могили, яку віднайшла на цвинтарі в м. Роздолі Львівської області. За словами дослідниці, напис на таблиці вказував, що тут похований дійсний член НТШ, професор Іван Кревецький. Але ідеологічні противники вченого облили написи фарбою. Це не завадило на зорі незалежності України 27 червня 1990 р. організувати урочистий похід до могили історика. Саме

І. Кіхтан як голова Всеукраїнського товариства “Просвіта” в м. Роздолі була ініціатором проведення науково-практичної конференції 1993 р. з нагоди 110-річчя з дня народження І. Кревецького [450, с. 43–44]. Діяльність ученого висвітлювалася також на науково-практичній конференції “Випускники Української академічної гімназії (УАГ) в історії Львова та України”, що проходила 22 червня 2001 р. Із доповідями виступили завідувач відділу нової історії Інституту українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України Ф. Стеблій (“Іван Кревецький – історик-державник”) та І. Кіхтан (“Іван Кревецький – випускник Львівської УАГ”). 14 жовтня 2003 р. було відправлено панахиду на могилі історика та проведено науково-практичну конференцію до 120-річчя від дня народження І. Кревецького в Роздільській ЗОШ I–III ступенів.

Першим кроком до вивчення постаті І. Кревецького як відомого науковця можна вважати публікації І. Кіхтан “Вшанували славного земляка” [383], “Іванові Кревецькому присвячується” [384], “Іван-Мар’ян Кревецький – гордість Роздільської землі” [385], де зазначено біографічні дані та короткі відомості про науково-просвітницьку діяльність вченого.

У контексті вивчення історії НТШ дослідник Р. Кучер у праці “Наукове Товариство імені Т. Шевченка: Два Ювілеї” відзначив важливість наукових здобутків І. Кревецького як дійсного члена історично-філософської секції, редактора в 1924–1925 рр. історичного місячника, органу бібліотеки і музею НТШ “Стара Україна” та директора бібліотеки, що налічувала перед Другою світовою війною близько 300 000 томів [404, с. 33, 46, 48].

О. Миколаєвич у статті “Іван Кревецький – визначний репрезентант Наукового товариства ім. Шевченка” відзначив особистий вклад вченого в діяльність НТШ як історика, бібліографа і редактора [412, с. 12–13]. Бібліотечну та бібліографічну роботу галицького дослідника в названій науковій установі вивчали Л. Крушельницька [399, с. 7], Л. Ільницька [376, с. 71], С. Височенко [340], О. Колосовська [391], Я. Дашкевич [356], Я. Пришляк [426].

Науково-творчі обов'язки І. Кривецького в різних секціях і комісіях НТШ частково висвітлено у монографії З. Зайцевої “Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець XIX – початок XX ст.)”. Дослідниця зауважила, що І. Кривецький до Першої світової війни був членом трьох комісій: археографічної і мовної (1906–1914 рр.) та бібліографічної (1909–1914 рр.) [372, с. 106]. Автором частково порушено питання про творчу спадщину вченого, опубліковану в “Записках НТШ” [371].

Роботу І. Кривецького в історично-філософській секції НТШ висвітлено у розвідці О. Найдю “Окремі аспекти діяльності історично-філософської секції Наукового Товариства ім. Шевченка”. Дослідниця вказала, що в 1925 р. вчений став заступником секретаря історичної секції, зібрав багато матеріалу з мемуаристики, але не згадала про краєзнавчі дослідження [414, с. 30]. І. Гирич окреслив роботу історика в археографічній комісії НТШ [345; 344, с. 79]. Він звернув увагу на участь І. Кривецького у підготовці ювілейного збірника (1904 р.) для вшанування 10-ї річниці приїзду М. Грушевського до Львова [343, с. 147].

Історик І. Ткаченко досліджував редакційно-видавничу діяльність науковця. Автор зауважив, що І. Кривецький допомагав М. Грушевському перенести видання “Літературно-наукового вістника” до Києва та організувати вихід журналу в нових умовах протягом першої половини 1907 р. [447, с. 93]. В. Габор [341, с. 257], Л. Головата [350, с. 121], А. Животко [369, с. 289] відзначили редакторську роботу І. Кривецького в часописі культурологічного спрямування “Стара Україна”. Дослідники І. Матяш [411], Т. Соломонова [435], В. Прокопчук [427] висвітлювали організаційну роботу І. Кривецького щодо виходу журналу “Українська старовина” в м. Кам'янці-Подільському. Т. Трачук звернув увагу на дослідження вченого про першу газету на Україні (“Львівську газету”), що виходила у Львові 1776 р. [448]. І. Крупський аналізував доробок дослідника з історії періодики та внесок у розвиток журналістики [398].

Про І. Кревецького як головного редактора пресового органу ЗУНР “Република”, що виходив з лютого до травня 1919 р. у Станиславові, писала Л. Кобута у статті “Пресові видання ЗУНР: специфіка функціонування та ідеологія змістовного наповнення” [386, с. 647]. Дослідниця, розкриваючи патріотичну спрямованість та державницьку позицію тогочасної галицької періодики, аналізувала статтю І. Кревецького “Українська преса Західної України” [386, с. 646]. Л. Сирота у розвідці “Осип Назарук і діяльність Пресових Бюро УНР і ЗУНР у Станиславові 1919 року” вказала його прізвище як одного із членів Пресової Кватири Галицької Армії, що редагувала газету “Стрілець” [434, с. 547]. Цінною є стаття О. Романіва “До 85 роковин Листопадового Чину”. З’ясовано долю архіву Української Галицької армії, який знищено з наказу Президента ВУАН Д. Заболотного. Автор вказав, що І. Кревецький очолював Історично-архівний відділ УГА [431, с. 14–15].

Цікаві матеріали про наукові інтереси І. Кревецького знаходимо у публікаціях завідувача відділу нової історії України Інституту українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України Ф. Стебля [441; 442]. Зокрема, йому належать статті про державотворчі ідеї вченого [438; 439]. Дослідник назвав І. Кревецького одним із засновників державницького напрямку української історіографії [436; 440]. Автор досліджував також окремі аспекти науково-просвітницької діяльності вченого, що висвітлено в його статтях про бібліотечну [437] та книгознавчу діяльність [443]. Дослідник зазначав, що І. Кревецький як довголітній директор бібліотеки НТШ перебував у вирі наукового і культурного життя Галичини, листувався з багатьма діячами української науки і культури, залишивши у спадок багатющу епістолярій – справжній скарб української культури, безцінне джерело до її історії [437, с. 97]. В сучасній українській історіографії Ф. Стеблій один із перших високо оцінив творчу спадщину І. Кревецького, вивчав його праці з історії Галичини та писав біографічні довідки про вченого в науково-довідковій літературі.

Науковий доробок досліджуваної особи відображений у підручнику з української історіографії Я. Калакури [379]. Автор писав про І. Кривецького як одного з засновників державницького напрямку української історіографії. Вказав його перші розвідки з історії аграрних страйків і бойкотів, про створення загальної самооборони і національних гвардій українців у Східній Галичині, історію виборчого руху, культурно-релігійне життя [379, с. 218]. Зазначив про педагогічну діяльність, зауваживши, що І. Кривецький читав лекції у 1921–1925 рр. в Українському таємному університеті у Львові [379, с. 273].

Івано-франківський історик В. Педич аналізував праці І. Кривецького в контексті вивчення Львівської історичної школи М. Грушевського [420; 501]. Автор у статті “Іван Кривецький – дослідник історії Галичини” охарактеризував та високо оцінив науковий доробок вченого з актуальних питань історії Галичини та відзначив професійне використання істориком принципів глибокої наукової аргументації, що дало можливість заповнити певні прогалини історіографії новітньої історії [421, с. 39]. В. Педич також є автором монографії “Історична школа М. Грушевського у Львові (1894–1914 рр.)”, у якій розкрив скрупульозне вивчення І. Кривецьким малодосліджених проблем історії Галичини середини ХІХ ст. [419].

Б. Гаврилів, В. Педич, В. Передерко підготували бібліографію праць І. Кривецького з історії Галичини в спеціальному дослідженні про М. Грушевського та його учнів [342, с. 9–10].

Прикарпатські дослідники В. Бурдуланюк та А. Королько у статті “Участь учених Галичини в боротьбі за українську державність у першій половині ХХ століття” згадали про львівського історика як активного учасника національно-визвольних змагань [328, с. 555]. В. Бурдуланюк писав, що І. Кривецький, навчаючись у Львівському університеті, разом з іншими студентами був залучений до наукових пошуків під керівництвом М. Грушевського [327, с. 51]. Дослідниця І. Федорів аналізувала громадсько-політичну і наукову діяльність М. Кордуби, який був учнем М. Грушевського

та співпрацював з І. Кревецьким у бібліотеці НТШ, бібліографічній комісії та історично-філософській секції [451; 452].

У монографії В. Тельвака “Творча спадщина Михайла Грушевського в оцінках сучасників (кін. ХХ – 30-ті роки ХХ століття)” знаходимо аналіз рецензійної за формою статті І. Кревецького “Українська історіографія на переломі”, проте в дослідженні автора не згадано про інші наукові праці галицького історика. В. Тельвак назвав І. Кревецького як одного з представників консервативного табору, які фокусували увагу на вивченні елітарно-державницьких сторінок української минувшини. Дослідник доводив, що саме в дискусії галицьких істориків з М. Грушевським формувалися теоретико-методологічні засади державницького напрямку [446, с. 270–271]. Л. Зашкільняк аналізував нарис історика “Українська історіографія на переломі” [374, с. 64]. Методологічні засади історичних досліджень І. Кревецького як прихильника українського консервативно-гетьманського руху розглядав В. Потульницький [425, с. 28].

В. Гоцуляк осмислював зміну проблематики в історичних працях М. Грушевського та його учнів, згадавши серед них досліджувану нами особу [354, с. 256]. О. Рубльов писав про І. Кревецького та інших представників “фронди львівських вчених”, діяльність яких була спрямована проти М. Грушевського, в результаті чого останньому довелося 1 квітня 1914 р. остаточно відмовитися від головування в НТШ [432, с. 140]. Автор зауважив, що І. Кревецький та С. Томашівський передали редагування відновленого у Львові 1922 р. “Літературно-наукового вістника” Д. Донцову, без згоди на це М. Грушевського [432, с. 228].

Відомий український історик Я. Дашкевич у праці з історичної біографістики, аналізуючи історико-світоглядні ідеї М. Грушевського, І. Крип'якевича та співставляючи народницьку і державницьку концепції, покликався на праці з історії української державності І. Кревецького [359, с. 398, 493]. Дослідник його відносив до Львівської історичної школи [357, с. 5]. Історик К. Кондратюк представив вченого як учня і послідовника

М. Грушевського [392, с. 203]. Дослідники І. Патер та Н. Халак, пишучи про істориків-державників, звернули увагу на взаємовідносини досліджуваної нами особи з В. Липинським [418, с. 468] та С. Томашівським [464, с. 466]. Історико-державницькі погляди І. Кривецького, його громадсько-політичну діяльність інтерпретувала Н. Гірна [346, с. 181; 505].

Бібліотечно-бібліографічну роботу І. Кривецького досліджувала У. Яворська [503]. Авторка зазначила, що за час директорства І. Кривецького бібліотекою НТШ її книжкові фонди збільшилися із 21 000 одиниць в 1905 р. до 70 000 одиниць на початку 1914 р. [473, с. 44]. Дослідниця проаналізувала бібліографічні розвідки І. Кривецького, опубліковані в “Літературно-науковому вістнику” (1904–1907, 1909–1912) [474], дослідила роботу вченого щодо підготовки і виходу науково-педагогічного журналу “Наша школа” (1909–1912 рр.) [472] та підготувала бібліографічний покажчик праць вченого [491].

Книгознавчу і бібліотечну сферу діяльності розглядала Н. Черниш у статтях “І. Кривецький – книгознавець, видавець, бібліограф” [465] та “Подвижник української книги: книгознавча діяльність І. Кривецького” [466]. Характеризуючи його багатоаспектну діяльність у рамках роботи НТШ, вона порушувала питання про важливість національного книговидання та актуальність українознавчих досліджень вченого як головного редактора журналу “Стара Україна” [468]. Н. Черниш розкрила наукову бібліографічну роботу дійсного члена НТШ І. Кривецького у посібнику “Бібліографічна комісія НТШ як центр дослідження української книги (1909–1939)” [467]. Дослідниця Н. Кунанець зауважила, що під керівництвом і за безпосередньої участі І. Кривецького активізувалася робота з опрацювання рукописних фондів бібліотеки НТШ, впорядковано опис архівів УГА і УСС, узято під охорону архів уряду УНР (до його передачі в розпорядження митрополита Андрея Шептицького) [403, с. 71].

Цікавим є дослідження Л. Дубровіної і О. Онищенко про Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського [367]. Автори характеризували

діяльність І. Кривецького у Всенародній бібліотеці України в 1920–1921 рр., оскільки він був спричинився до нагромадження науково-теоретичного й організаційного потенціалу установи. Я. Ісаєвич, досліджуючи українське книговидання, писав, що “І. Кривецький розумів роль української книжки як чинника національного самоусвідомлення” [377, с. 406]. Автор зауважив, що галицький історик і бібліограф уперше здійснив докладний опис першого друкованого видання українського автора Юрія Дрогобича [377, с. 85].

М. Федунь вивчала внесок досліджуваної нами особи в розвиток мемуаристики [502]. Зокрема, проаналізувала як джерело доробок ученого з історії української, польської та російської спогадової літератури. Дослідниця писала про вклад науковця в літературознавство, характеризувала його праці про подорожні описи, історичні записки та щоденники [462, с. 73]. В. Пустовіт відзначила, що І. Кривецький багато уваги приділяв жанровим особливостям мемуарів, “закликав до створення історичних портретів і біографічних нарисів як сучасників, так і діячів минулого” [428, с. 220]. Н. Любовець зауважила, що І. Кривецький написав першу окрему книгу з історії української мемуаристики [408, с. 502]. Також вона проаналізувала його праці із загальнотеоретичних і практичних проблем вивчення спогадів [407, с. 73].

Відомий українознавець В. Качкан розглядав видавничу і редакторську діяльність історика, висвітлив погляди вченого із суспільно-політичної та національно-культурної історії Галичини [381; 382]. Проблему консолідації національно-політичних сил українського суспільства кінця ХІХ – початку ХХ ст. у своїх дослідженнях розкривали О. Аркуша [324], М. Кугутяк [401], І. Райківський [429], О. Сухий [444; 445], І. Чорновол [469] та інші.

Дослідниця О. Дутчак відзначила вагомий внесок І. Кривецького в розвиток галицького історичного краєзнавства [368, с. 116]. Д. Забзалюк звернув увагу на цінність наукових праць вченого з військової історії Галичини [370, с. 51].

Відомі сучасні дослідники в галузі історичної регіоналістики Я. Верменич [330; 331] та І. Колесник [390] у своїх статтях відзначили наукові студії львівського історика І. Кривецького з вивчення питань регіональної історії, адже вона була фактором становлення української історичної науки та виступала як засіб наукового пізнання [390, с. 207].

Ми знаходимо свідчення про І. Кривецького в бібліографічних [486], енциклопедичних виданнях [489; 490] та довідниках [488; 497], у яких подано короткі біографічні дані та вказано назви праць історика.

Незважаючи на наявні друковані праці, в сучасній українській історіографії відсутнє комплексне дослідження культурно-просвітницької і краєзнавчої діяльності вченого.

Окремі аспекти життя і діяльності львівського історика висвітлено в діаспорній історіографії. В. Дорошенко подав інформацію про життя І. Кривецького, його службу в австрійському війську, УГА; охарактеризував його як “у високій мірі обов’язкового, дуже працьовитого і щиро відданого бібліотеці робітника, керманіча, що пильно дбав за її розріст і збереження” [364, с. 83]. Автор відзначив безкорисливу роботу вченого щодо редагування місячника НТШ “Стара Україна” в 1924–1925 рр., проаналізував його праці з історії Галичини та української преси [364, с. 42, 98]. В. Дорошенко охарактеризував діяльність І. Кривецького на посаді директора бібліотеки НТШ (1909–1914), працівника рукописного відділу часописів “Републіка” і “Стрілець” [365, с. 12, 16, 22].

В. Ленчик у статті “Михайло Грушевський в оцінці своїх студентів” згадував про І. Кривецького як секретаря комітету з підготовки і видання наукового збірника, присвяченого десятій річниці діяльності М. Грушевського в Галичині [406, с. 123].

О. Оглоблин у праці “Українська історіографія. 1917–1956” відзначив наукову діяльність львівського історика як активного члена історично-філософського відділення НТШ, редактора щомісячника “Стара Україна” (1924–1925), українського історіографа та бібліографа, заслуженого

працівника Українського наукового інституту в Берліні [416, с. 76, 82, 99]. Діаспорний історик у дослідженні “Наукове Товариство ім. Шевченка в історії України” писав, що в 1913 р. т. зв. “галицька опозиція” в НТШ, до якої належав також І. Кривецький, відверто виступила проти М. Грушевського як голови Товариства [415, с. 11]. В. Мудрий висвітлив боротьбу за український університет у Галичині, активним учасником якої був галицький історик [413].

Відомий дослідник українського війська Л. Шанковський проаналізував творчий і викладацький доробок І. Кривецького як керівника наукового семінару з української військової історії Львівського (таємного) українського університету [471, с. 121]. Автор у праці “Українська армія в боротьбі за державність” відзначив, що І. Кривецький як завідувач архівами УГА закликав учасників національно-визвольних змагань після переходу через р. Збруч в 1919 р. писати спогади, вести щоденники. З цього приводу вчений опублікував брошуру про важливість споминів для майбутньої історії [470, с. 260].

Н. Полонська-Василенко характеризувала І. Кривецького як представника державницького напрямку української історіографії [423, с. 72, 74]. Б. Крупницький відзначив статтю І. Кривецького “Українська історіографія на переломі”, де автор уперше зафіксував епохальне значення праць В. Липинського і С. Томашівського як творців державницького напрямку в українській історіографії [397, с. 113].

Діаспорний історик зі США Л. Винар вивчав провідні ідеї і роботу історичної школи М. Грушевського у Львові [335; 338]. Він називав І. Кривецького в числі тих істориків, які становили ядро школи й авангард нової української історіографії [334, с. 13; 336, с. 116, 120]. Дослідник проаналізував його статтю “Українська історіографія на переломі” [337, с. 85–86] та з’ясував ставлення І. Кривецького до опублікованих у газеті “Діло” в 1911 р. статей проти М. Грушевського [339, с. 6–24].

Про І. Кривецького як дійсного члена НТШ та його наукові праці згадано в дослідженні В. Кубійовича “Нарис історії Наукового Товариства ім. Шевченка (1873–1949)” [400, с. 21]. О. Домбровський, аналізуючи діяльність історичної школи М. Грушевського у Львові, назвав ученого в числі кращих учнів і співробітників. Автор зауважив, що послідовники мали різні світоглядні позиції, але дотримувалися основних принципів методології наукових досліджень і схеми історії М. Грушевського [361, с. 262].

Канадський дослідник П. Р. Магочій аналізував наукові праці І. Кривецького з історії Галичини австрійського періоду [478, с. 125–126].

Необхідно також відмітити чималий вклад у популяризацію творчості І. Кривецького Б. Ясінським, котрий уклав бібліографію праць І. Кривецького й опублікував її у “Літературно-науковому віснику” [486, с. 185–188].

Польська історіографія кінця XIX – початку XX ст. представлена працями В. Калінки [477], В. Токажа [482], В. Шумовського [485], Б. Павловського [479; 480]. Історики аналізували суспільно-політичний та економічний розвиток Галичини на час її переходу до Австрійської імперії і звертали увагу на політичну незрілість українців до власного державотворення. В 1960–1970-х рр. історію Галичини періоду “весни народів” вивчали С. Гродзіцький [476], М. Тирович [483]. Сучасні польські дослідники А. Степнік [481], Р. Вапінський [484], Г. Дильонгова [360], Е. Коко [389] та інші висвітлювали суспільно-політичну ситуацію в Галичині, характеризували польсько-українські відносини кінця XVIII – початку XX ст.

Таким чином, історіографію проблеми становлять прижиттєві публікації про культурно-просвітницьку діяльність І. Кривецького, які, здебільшого, мають рецензійний, науково-публіцистичний, довідково-інформаційний характер. Співробітники позитивно оцінили бібліотечну роботу вченого та його краєзнавчі праці, проте менше уваги приділили редакторсько-видавничій діяльності.

Історики радянського періоду з ідеологічних міркувань не вивчали творчого доробку І. Кривецького. Здійснювалася критика діяльності

представників історичної школи М. Грушевського через їхні так звані буржуазно-націоналістичні погляди.

З проголошенням незалежності України появилися розвідки І. Кіхтан, В. Качкана, Н. Черниш, У. Яворської, в яких розкрито окремі періоди життя та бібліотечно-бібліографічну діяльність історика. Науковий доробок вченого з історії та історіографії України аналізували Ф. Стеблій, В. Педич, Я. Калакура, В. Качкан. Діяльність І. Кривецького як дійсного члена НТШ висвітлювали у своїх публікаціях З. Зайцева, О. Найда, Н. Гірна. Наявні праці характеризуються фрагментарністю опису життя, бібліотечної, бібліографічної, редакційно-видавничої та громадсько-політичної діяльності вченого. Останнім часом особа І. Кривецького і його творча спадщина викликає все більший інтерес у науковців.

Окрему групу історіографічних джерел становлять праці діаспорних істориків, особливістю яких є те, що вони розглядали окремі періоди життя та наукової діяльності вченого в контексті висвітлення історії НТШ та Львівської школи М. Грушевського. Доробок І. Кривецького з військової історії осмислював Л. Шанковський; праці з історії України та історіографії аналізували Н. Полонська-Василенко, Б. Крупницький, Л. Винар, О. Оглоблін. У поле зору діаспорних учених не потрапили розвідки науковця з історії мемуаристики та розвитку української культури.

Польська історіографія не завжди об'єктивно висвітлювала суспільно-політичні та національно-культурні відносини в Галичині в австрійський період. Польські історики вважали український рух штучним витвором, що суперечив інтересам польської державності.

Огляд історіографії засвідчує, що проблема культурно-просвітницької і краєзнавчої діяльності І. Кривецького, як зрештою і життєвого шляху в цілому, ще не вивчена комплексно історичною наукою. Отже, наукове висвітлення його праць та дослідження віх життя дозволить нам з'ясувати не розкриті світоглядні позиції історика, редактора, культуролога і краєзнавця.

1.2 Аналіз джерел

Проблематика вивчення джерельної бази дисертації є доволі складною та не висвітленою в українській історіографії. Це викликано, насамперед, десятиліттями забуття як особистості, так і наукової спадщини І. Кривецького.

Основою наукового дослідження є численні документи й матеріали Центрального державного історичного архіву України у м. Києві та м. Львові, Інституту рукописів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, відділу рукописних фондів та текстології Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України та відділів рукописів, рідкісної книги та україніки Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника.

Комплекс первинних документів дисертаційної роботи представлено такими групами джерел: архівні документи, епістолярна спадщина, спогади, некрологи, праці історика, періодика, опубліковані матеріали.

В результаті науково-пошукової роботи встановлено, що найбільша кількість матеріалів про І. Кривецького зосереджена у різних фондах ЦДАІЛ України. У зв'язку з цим, вважаємо правильним здійснити огляд фондів архіву з метою ідентифікації репрезентативності джерельної бази дослідження.

Беручи до уваги той факт, що І. Кривецький був дійсним членом НТШ у Львові та працював у різних його комісіях, а також близько 25 років керував бібліотекою товариства, то першим об'єктом джерельного пошуку став ф. 309 "Наукове Товариство ім. Шевченка, м. Львів". Справи фонду містять різноманітну інформацію про життєвий і творчий шлях І. Кривецького.

У справі 2205 зберігаються посвідчення, повідомлення, фотографії та інші особисті документи історика. Вирізняються з-поміж них вступна заява студента філософії І. Кривецького до Українсько-руської видавничої спілки

2 грудня 1903 р. та легітимаційна картка студента філософії Львівського університету як члена Товариства “Академічна громада” [64, арк. 1, 8].

Цінну інформацію про науково-дослідну роботу І. Кревецького як студента Львівського університету, дійсного члена НТШ містять протоколи засідань історико-філософської секції, де зафіксовано виступи історика з доповідями та рекомендації до друку його публікацій з історичного краєзнавства у виданнях НТШ [12].

Варто зазначити, що ф. 309 містить різноманітну інформацію про науково-просвітницьку діяльність ученого. Тут поміщені рукописи статей І. Кревецького: “За соціально-культурне поєднання українських земель” (1918 р.) [64, арк. 1–4], “Бібліотека НТШ ім. Шевченка” (1935 р.) [15, арк. 1–2]; “Запорізька Січ” [42, арк. 1–4], “І. ХІ. 1918 – І. ХІ. 1933” (присвячена 15-й річниці проголошення ЗУНР) [67, арк. 1–13].

Цікавими за змістовою наповненістю є виписки І. Кревецького з історії Київської Русі [34, арк. 1–130], бібліографічні картки і записки з історії України [35, арк. 1–87], Галичини [36–41], м. Роздола Жидачівського повіту [43, арк. 1–58]. Вказані архівні джерела відображають етапи і процес пошукової роботи історика, клопітку працю щодо відбору літератури, її аналізу та систематизації.

У цьому фонді міститься багато інформації про дослідження І. Кревецького з історії мемуаристики: бібліографія, статті, нотатки [51, арк. 1–138], бібліографічні картки і замітки до праць автора “Українська мемуаристика XII–XVIII ст.” [52, арк. 1–73], “Мемуаристика, її історія, розвій на сучасний стан у різних народів” [53, арк. 1–295], “Українська мемуаристика XIX–XX ст.” [54, арк. 1–139], “Російська мемуаристика” [55, арк. 1–74], а також виписки з мемуарів іноземців, які відвідали Галичину в XVI–XVII ст. [45, арк. 1–31]; бібліографічні картки і замітки про подорожі українських письменників і вчених по Україні та інших країнах світу [58; 59]. Згаданий комплекс джерел засвідчує значний науковий інтерес дослідника до

різноманітних споминів українського та іноземного походження; спостерігаємо методологічні підходи автора стосовно класифікації і упорядкування досліджуваних мемуарів.

Про дослідження І. Кревецьким історії розвитку преси свідчать такі документи: нотатки до теми “Преса на Україні” [50, арк. 1–211], замітки з історії української преси в Америці [56, арк. 1–34], вирізки та матеріали про українську пресу XVIII–XX ст. [57].

У наше поле зору потрапили також рецензія І. Кревецького на книгу Ю. Дрогобича [46, арк. 1–2]; виписки, копії, записки та інші матеріали до опису українських некрополів [47, арк. 1–446], архівів [48, арк. 1–5] та бібліотек [49, арк. 1–90].

Дослідник вивчав історію української літератури. У архівній справі 1526 поміщені твори Т. Шевченка (“Могила Богданова”, “До живих і мертвих”, “Тополі”, “Калина”, “Юродивий”), І. Франка (“Каменярі”, “Не пора, не пора...”), І. Нечуя-Левицького (“Над Чорним морем”), Б. Грінченка (“Серед бурі”), П. Куліша (“Чорна рада”), власноручно переписані І. Кревецьким [60, арк. 1–99]. Збереглися також виписки історика з повісті “Гайдамаки у Львові” В. Лозинського [44, арк. 1–10].

Серед комплексу документів бібліотечної справи НТШ знаходимо підготовлені дослідником регламент, план роботи, інструкції, звіти, каталожні картки, записки, покажчики бібліотеки академічної наукової установи [14; 16]. Як бачимо, у ф. 309 зберігається велика кількість справ, у яких зосереджений творчий доробок галицького історика І. Кревецького. Ці архівні матеріали розкривають зміст науково-літературної спадщини вченого і різнобічно представляють його культурно-просвітницьку діяльність.

У справі 202 ф. 406 “Редакція газети “Нова Зоря” у м. Львові” виявлено рукописи праць І. Кревецького за 1926–1939 рр.: “Справа Народного Дому у Львові” [90, арк. 17–33]; “З історії анархії на Україні. Козаччина” [90, арк. 34–51]; “Представництва Польщі за кордоном. Під увагу нашим

емігрантам” [90, арк. 52–61]; “Відповідальність громадських діячів за їх діла” [90, арк. 62–81]. Дані історичні джерела є рукописами активного дописувача газети “Нова Зоря” І. Кривецького і представляють його різнобічні творчі інтереси.

Оскільки І. Кривецький працював редактором ілюстрованого щомісячного часопису історії і культури “Стара Україна”, що виходив у Львові в 1924–1925 рр., то у ф. 402 редакції цього журналу виявлено його статті й рецензії. У справі 5 міститься рукописна стаття історика “Королівство Галичина і Володимирія 1772–1918” [88, арк. 10–46], рецензія на “Записки про Талергоф” І. Федорова-Федорички. Вчений зауважив, що це перший український мемуар про Талергоф – місце заслання галицьких українців російською військовою адміністрацією в роки Першої світової війни [88, арк. 47]. Також тут містяться рецензії І. Кривецького на такі праці дослідників: “Рік на Великій Україні. Конспект споминів з української революції” О. Назарука [88, арк. 69–72]; “Ідея соборності України в Європі в минулому. По невиданих документах і стародавніх працях” І. Борщака [88, арк. 89–90]; “Трагедія Першого Травня. Спомини з горожанської війни на Україні. І ч.” М. Ірчана [88, арк. 92–94]; “Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. З малюнками і портретами українських культурних діячів” І. Огієнка [88, арк. 97–101].

Про широкий спектр науково-просвітницької діяльності І. Кривецького свідчать і статті, які містяться у ф. 402: “Пам’ятки по Т. Шевченкові у Львові”, “Про І. Федоровича у Львові 1574 р.”, “Про початки друкарства на Україні”, “Мемуари і мемуаристика”, “Перша українська автобіографія вел. кн. Володимира Мономаха”, “Загальний погляд на українську мемуаристику XI–XII ст.”, “Історія могил на Україні” [89]. Зберігаються також рецензії вченого на видання “Відгуки грецької і латинської літератури в українському письменстві від найдавніших часів аж до кінця 18 ст.” І. Франка, “Переворот на Буковині (з особистих споминів)” М. Кордуби [89, арк. 1–291]. У цьому фонді знаходяться матеріали досліджень І. Кривецького з історії українського

друкарства, мемуаристики, а також проведеної ним рецензійної та бібліографічної роботи.

Низка рукописів статей І. Кревецького з науковим оглядом літератури, опублікованої на початку ХХ ст., зберігається у ф. 401 “Редакція журналу “Літературно-науковий вісник”, м. Львів” (вчений був співробітником цього часопису) [87, арк. 7–48]. Про актуальність розроблених у наукових працях державотворчих ідей І. Кревецького зазначено в статті С. Томашівського “Пам’яті творців галицької державності” [77, арк. 1–7].

У ф. 779 “Редакція української газети “Діло”, м. Львів” знаходиться рецензія І. Кревецького за 1909 р. на оповідання галицького письменника С. Коваліва, управителя народної школи в Бориславі, який описав злиденне життя селян і робітників [94, арк. 3].

Рукописні й опубліковані праці І. Кревецького розпорошені у ф. 364 “Лукань Степан-Роман (1907–1943), священник ЧСВВ, історик релігії, культури, бібліограф, журналіст”, а саме: брошури “Неоправдані докори” (про запровадження української мови викладання у Львівському університеті в 1787 р. та причини анулювання цього розпорядження) [73, арк. 1–12], “До історії т. зв. “Руського Інституту” (Studium ruthenum) на Львівському університеті кін. XVIII – поч. XIX вв.” та відкритий лист до кандидата в депутати до австрійського парламенту А. Вахнянина про захист прав громадян, які хочуть навчатись українською мовою у Львівському університеті і школах [75, арк. 1–10].

Окремі джерела для написання роботи виявлено у ф. 362 “Студинський Кирило (1868–1941), історик мови і літератури, голова НТШ (1923–1932), академік ВУАН (1924–1933, 1939–1941)”. У статутах, касових звітах та інших документах про діяльність НТШ у Львові зафіксовано матеріальне становище І. Кревецького як директора бібліотеки наукової установи [71, арк. 11]. У справі 55 документально підтверджено основні періоди його службової діяльності в НТШ [71, арк. 13, 91].

Цінні документи про роботу І. Кревецького як дійсного члена НТШ знаходяться в “Книзі протоколів етнографічної комісії, філософської, історичної та філологічної секції НТШ за 1893–1914 рр.” [120]. За змістом цих матеріалів можна простежити історію підготовки і видання наукових праць вченого в друкованих органах НТШ.

Суттєвим доповненням про діяльність вченого як представника Львівської історичної школи є матеріали справи 25 “Щоденники та записна книжка М. Грушевського (22 квітня 1886 р. – 31 грудня 1913 р.)” ф. 1235 “Грушевські – історики, філологи” ЦДІАК України [1]. В Інституті рукопису НБУВ ф. 288 “Косачевська Євдокія Марківна (1906–2003) – історик, археограф” зберігаються опубліковані статті І. Кревецького з історії Галичини [99; 100].

Отже, виявлені документи (рукописні праці, рецензії, нотатки, огляди, звіти, щоденники) розкривають життєвий і творчий шлях І. Кревецького, окреслюють його діяльність як бібліотекаря НТШ, мемуариста, краєзнавця, редактора та рецензента. Проте матеріали розпорошені в багатьох справах фондів архівних та наукових установ, редакцій газет і журналів, особових архівних фондах істориків та громадсько-культурних діячів.

Другу групу первинних джерел дисертації становить епістолярна спадщина, яка містить цінну інформацію для розкриття різних аспектів діяльності галицького історика. У ф. 309 ЦДІАЛ України представлені листи як І. Кревецького, так і до нього відомих громадсько-культурних діячів, наукових установ, а також українських організацій за межами Австро-Угорської імперії (у міжвоєнний період – Польщі). Зокрема, для вивчення історико-світоглядних позицій вченого важливими є листи відомих істориків – В. Гарасимчука [20, арк. 1–17], В. Липинського [27, арк. 1–198], С. Томашівського [31, арк. 1–159], І. Крип’якевича [26, арк. 19–32], М. Грушевського [22, арк. 1–43], М. Кордуби [25, арк. 21–35], І. Борщака [66, арк. 1–12]. Аналізуючи епістолярій, дізнаємося про формування ідейного

світогляду дослідника як яскравого представника Львівської історичної школи.

Заслуговують уваги листи бібліотекаря І. Кревецького секретареві НТШ В. Гнатюку про висилку книг, хід передплати “Літературно-наукового вістника” [65, арк. 1–90]. Свідченням авторитету вченого є лист А. Чайковського від 20 лютого 1925 р. Він просив І. Кревецького надіслати перелік зауважень про розвідку з історії Запорозької Січі та відомості про старійшину Ставропігійського братства 1618 р., місце розташування братської церкви і друкарні [32, арк. 6–8]. У листах Д. Щербаківського та В. Щурата до досліджуваної нами особи високо оцінюється обізнаність І. Кревецького в різних галузях знань [33, арк. 1–18].

Слід підкреслити, що всі листи надходили на адресу директора бібліотеки І. Кревецького, він ознайомлювався з їх змістом, писав відповіді, відгукувався на різні прохання, давав поради, просив надіслати потрібні примірники видань для бібліотеки. З інформацією про широку географію зв’язків бібліотеки НТШ знайомимося за матеріалами справи 921 “Листи українських наукових установ і організацій у Канаді та Канадського королівського інституту про обмін літературою” [17]. У справі 362 міститься листування Всеукраїнського управління лісами та Української метеорологічної служби з бібліотекою НТШ щодо надсилання їм різних видань Товариства [13].

Кореспонденція розкриває специфіку громадсько-культурної діяльності вченого. Листування І. Кревецького з Я. Бобруком, головою української громади у Варшаві, засвідчує перешкоди з боку польської влади в комплектуванні книгозбірні та підтверджує велике бажання вченого зібрати якомога більше книг українською мовою [18, арк. 10].

Збереглось листування І. Кревецького з відомими представниками громадсько-культурного й наукового життя Галичини: В. Гнатюком [21, арк. 1–105], літературознавцем М. Возняком [19, арк. 1–22], редактором “Українського огляду” у Відні Р. Сембратовичем [30, арк. 38–85],

письменником Б. Грінченком [20, арк. 17–28] і книгознавцем Ю. Меженком [28, арк. 11–27], істориком церкви І. Огієнком [29, арк. 1–29], бібліографом В. Дорошенком [24, арк. 1–121]. Зазначений епістолярій розкриває широту культурно-просвітницької діяльності вченого.

У ф. 368 “Томашівський Степан (1875–1930 рр.), історик, публіцист, політичний діяч, дійсний член НТШ” знаходяться листи І. Кревецького до С. Томашівського за 1905–1925 рр. Історик писав про себе і свої наукові інтереси, висвітлював українсько-російські відносини, зазначав про матеріальне становище, яке не дозволяє видати підготовлені до друку брошури [79, арк. 13, 38, 46]. Кореспонденція розкриває творчу спадщину досліджуваної нами особи та співпрацю істориків-державників [80]. Із листів НТШ до С. Томашівського дізнаємося про редакторську роботу І. Кревецького як секретаря комітету з підготовки та видання ювілейного збірника на честь 40-річчя літературної діяльності І. Франка (1913 р.), на адресу якого автори надсилали свої матеріали [78, арк. 32].

Листи І. Кревецького до О. Назарука (ф. 359 “Назарук Осип (1883–1940), адвокат, журналіст і публіцист, письменник, громадський і політичний діяч”) розкривають видавничу роботу вченого: підготовку статей до друку в “ЛНВ”, публікацію брошури “Бібліотека Н.Т. ім. Шевченка у Львові” [70, арк. 4]; спільну працю в редакції газети “Стрілець” [69]. Важливим джерелом з висвітлення дослідницьких інтересів І. Кревецького є відомості про підготовку ним статті до “Української Загальної Енциклопедії” з історії української преси, використання російської, польської і румунської бібліографії [70, арк. 7].

У ф. 388 “Андрусак Микола (1902–1985), історик, дійсний член НТШ, бібліотекар бібліотеки НТШ у Львові, професор УВУ” знаходиться кореспонденція І. Кревецького до М. Андрусяка. З неї дізнаємося про комплектування фондів книгозбірні, фінансові проблеми установи та

матеріальні потреби працівників. Вчений у листі до М. Андрусяка 15 липня 1932 р. відзначив позитивні зміни в роботі друкарні НТШ [86, арк. 12].

Листи І. Кревецького до літературознавця Я. Гординського зосереджені у ф. 384 “Гординський Ярослав (1882–1939), історик літератури, філолог, письменник, педагог” [82]. Лист І. Кревецького від 31 жовтня 1911 р. свідчить про його активну роботу в мовній комісії НТШ. Вчений писав про розгляд філологічною секцією НТШ праці Я. Гординського “Уривки пергаминової псалтирі XIII в.” та прийняття її до друку, також подав калькуляцію цін на наукові роботи [83, арк. 6, 22].

У ф. 664 “Ревакович Тит (1846–1919), суддя, радник Крайового суду, громадський діяч, член-засновник НТШ у Львові” зберігаються листи І. Кревецького, які інформують про обмін книгами та періодикою [91, арк. 10–11]. Епістолярна спадщина вченого знаходиться також у ф. 771 “Левицький Володимир Йосипович (1872–1956), математик і фізик, педагог, професор Львівського університету і пединституту, голова НТШ у Львові (1932–1935 рр.)”. Переважно листи стосувалися бібліотечної справи. Наприклад, у листі до В. Левицького 18 квітня 1934 р. вчений звернув увагу Президії НТШ на стан справ у бібліотеці та виступав проти невідповідного витрачання коштів у науковій установі, зокрема у фінансуванні книгозбірні [93, арк. 4]. Із цього листа дізнаємося про важке матеріальне становище І. Кревецького [93, арк. 7]. Подібні думки викладені в листі 1934 р. І. Кревецького до В. Левицького як голови НТШ [92, арк. 69–72].

Окремі листи ф. 386 “Маковей Осип (1867–1925), письменник, літературний критик, журналіст, громадсько-культурний діяч” розкривають роботу І. Кревецького як директора бібліотеки НТШ [84, арк. 4] та його редакторську діяльність як секретаря комітету з підготовки ілюстрованого літературно-наукового збірника на честь І. Франка (1913 р.) [85, арк. 6]. У справі 329 ф. 362 “Студинський Кирило (1868–1941), історик мови і літератури, голова НТШ (1923–1932), академік ВУАН (1924–1933, 1939–1941)” знаходиться лист В. Кушніра до К. Студинського (Відень,

1906 р.), з якого дізнаємося, що І. Кривецький був співробітником видавництва “Ukrainische Rundschau” в м. Відні [72, арк. 33–34]. Важливим джерелом для вивчення бібліотечної діяльності І. Кривецького є листування щодо обміну книгами, яке знаходиться у фондах 367 “Ярошевський Богдан-Валеріан (1869–1914), політичний діяч, письменник, журналіст” [76, арк. 58] та 379 “Мочульський Михайло (1875–1940), літературознавець, критик, перекладач, письменник, нотаріус, дійсний член НТШ” [81, арк. 13].

Важливу інформацію містять матеріали ф. 1235 “Грушевські – історики, філологи” ЦДІАК України, зокрема справа 567 “Листи І. Кривецького до М. Грушевського” подає 36 листів за період від 9 листопада 1904 р. до 1 грудня 1913 р. [9, арк. 1–87]. Кореспонденція розкриває участь вченого в археографічній комісії, історично-філософській, філологічній секціях НТШ та характеризує редакторську, бібліографічну і науково-просвітницьку діяльність.

Цінною є справа 85 “Листування з ректором, відділами (деканатами) Львівського університету та Міжпартійним комітетом для справи українського університету про викладання історії України, необхідність відкриття Українського університету у Львові та з інших питань”, що характеризує боротьбу галицької інтелігенції та національно свідомої молоді за створення вищого українського навчального закладу у Львові [3, арк. 21–28].

У ф. 1235 також зберігаються листи В. Гарасимчука [4, арк. 1–85], В. Гнатюка [5, арк. 1–114], І. Джиджори [6, арк. 1–340], М. Кордуби [8, арк. 1–142], С. Єфремова [7, арк. 1–186], В. Липинського [11, арк. 1–166], С. Томашівського [10, арк. 1–265] до М. Грушевського, які частково висвітлюють творчу спадщину і бібліотечну діяльність І. Кривецького.

Незаперечним джерелом осмислення різнобічної діяльності І. Кривецького є епістолярна спадщина, що зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. У ф. 3 “Листування. Зібрання листів видатних діячів науки, культури і освіти XVII–XX ст.”

знаходяться листи І. Кривецького, які розкривають історичні дослідження вченого про діяльність російської цензури з 1863 р. [95, арк. 1–6]. Наукова обізнаність вченого з історії Галичини, рецензійна і бібліотечна діяльність відображена в окремих листах ф. 35 “Зеров Микола Костянтинович (1890–1937) – літературознавець, поет, перекладач” [96, арк. 1] та ф. 56 “Ярошевич Андрій Іванович (1875–1941) – економіст” [97, арк. 1; 98, арк. 1].

Цінний епістолярій віднайдено у відділі рукописних фондів та текстології Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України. Роботу І. Кривецького як редактора ювілейного збірника до 40-ліття письменницької діяльності І. Франка розкривають листи І. Кривецького, що містяться у ф. 120 “Єфремов Сергій Олександрович (1876–1939) – український громадсько-політичний діяч, літературний критик, публіцист” [114–119]. Кореспонденція ф. 47 “Доманицький Василь Миколайович (1877–1910) – український поет, вчений, фольклорист, історик, філолог” висвітлює бібліотечну [104; 109], редакційно-видавничу [105; 106] і наукову [107; 108] діяльність І. Кривецького. Листи галицького історика до О. Маковей (ф. 59 “Маковей Осип Степанович (1867–1925) – український письменник, критик, історик літератури, публіцист, громадський діяч”) характеризують організаційні заходи І. Кривецького щодо друку журналу “Наша школа” [110, арк. 1] та інформують про вивчення дослідником “старих українських віршів і пісень” [111, арк. 1]. Листи і листівки ф. 3 “Франко Іван Якович (1856–1916) – український письменник, вчений, громадський діяч” свідчать про дружні відносини І. Кривецького з І. Свенціцьким [103] та К. Бандрівським [101].

Автором проаналізовано значну кількість листів фонду “Окремих надходжень” відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника. В основному, це епістолярна спадщина визначних діячів науки і культури, які листувалися з І. Кривецьким. Тут знаходиться чимало листів, які характеризують участь вченого в організації відзначення 40-річчя літературної діяльності І. Франка. Також є багато кореспонденції до І. Кривецького відомих діячів культури: Д. Лукіяновича, У. Кравченко,

М. Жука, М. Філянського, Я. Вінцковського, С. Твердохліба, О. Бордуляка, О. Кобилянської, А. Єнсена та інших [121].

Листи І. Кревецького та до нього виявлено в особових фондах М. Возняка, І. Калиновича у відділі рукописів ЛННБ ім. В. Стефаника. У них відображено такі питання: підготовка загального історико-літературно-бібліографічного огляду української мемуаристики [122, арк. 15], підбір матеріалів з історії мемуаристики для публікації в журналі “Стара Україна” (1924 р.) [123, арк. 2–4].

Цінну інформацію про І. Кревецького містить епістолярна спадщина Юрія Меженка, який очолював у 1922–1931 рр. Український науковий інститут книгознавства та редагував журнал “Бібліологічні вісті”. З листів дізнаємося, що І. Кревецький 24 жовтня 1926 р. виступив з доповіддю про “Львівську газету” 1776 р. на відкритому засіданні секції історії книги в приміщенні Всеукраїнської академії наук, надсилав замітки до відділу “Хроніка” “Бібліологічних вістей” та вивчав історію української літератури [127, с. 147, 148, 150].

Епістолярна спадщина також представлена листами В. Липинського до І. Кревецького, які розкривають їх взаємовідносини, творчі пошуки та державно-політичні погляди як представників державницької школи в українській історіографії [128]. Історики болісно пережили невдачі визвольних змагань України 1917–1923 рр. І. Кревецький отримував схвальні відгуки В. Липинського на статті з історії української державності та був запрошений до співпраці в “Хліборобській Україні” для публікації збірки статей з історії анархії.

Листи І. Кревецького до М. Грушевського репрезентують пошукову роботу історика в бібліотеці Академії наук у Кракові 1906 р., а також клопітку працю, незважаючи на ревізії та арешти, щодо видання “ЛНВ” в Києві в 1907 р. [129]. Кореспонденція В. Гарасимчука до І. Кревецького висвітлює побут і працю вченого в справі копіювання документів 1905–1906 рр. у бібліотеках Кракова [130].

Окреслено окремі аспекти культурно-просвітницької роботи І. Кривецького в листах М. Грушевського до К. Студинського. Так, у листі М. Грушевського від 19 липня 1924 р. йдеться про те, що стаття І. Кривецького 1924 р. “Українська історіографія на переломі” засвідчила про розрив ученого з великим істориком на користь С. Томашівського і В. Липинського [125, с. 154].

Згадується ім'я вченого у публікаціях особистого листування М. Грушевського [126] та А. Чайковського [131]. Про активну роботу І. Кривецького як дійсного члена НТШ, бібліотекаря, редактора та рецензента дізнаємося з листів В. Гнатюка [124].

Таким чином, листування є важливим первинним джерелом дослідження; у ньому відображено різнопланову культурно-просвітницьку та краєзнавчу діяльність вченого в суспільно-політичних умовах кінця ХІХ – 30-х рр. ХХ ст. Цінними є листи, чернетки, що зберігаються в різних особових фондах визначних діячів, з якими дослідник підтримував наукові зв'язки.

Вагомим джерелом про життя і багатогранну діяльність І. Кривецького є спогади. Історики та громадсько-культурні діячі, які особисто знали І. Кривецького та працювали разом з ним, подають цікаві свідчення про становлення його як вченого, працю в НТШ, редакторську та видавничу діяльність. Їх твори дуже цінні, бо відображають характеристику тієї епохи, коли жив, навчався і працював історик, а також містять важливі біографічні факти, розповідають про його спосіб життя, матеріальне становище, стан здоров'я, внутрішні переживання.

Згадував про І. Кривецького голова НТШ та фундатор Львівської історичної школи, визначний український історик і державний діяч М. Грушевський, коли писав про талановитих учнів, які залишили значний слід у науковій роботі, виокремивши О. Терлецького, Д. Коренця, М. Кордубу, С. Томашівського, С. Рудницького, В. Гарасимчука, І. Джиджору, І. Кривецького, І. Крип'якевича [301, с. 204].

Співробітник досліджуваної нами особи В. Дорошенко є автором спогадів, які вийшли друком у журналі “Україна” в Парижі (В. Дорошенко з 1944 р. перебував в еміграції). Він згадував, що саме завдяки І. Кревецькому в 1909 р. одержав постійну посаду в бібліотеці й очолив бібліографічне бюро. Автор писав про зустріч з І. Кревецьким у лютому 1919 р. в Станиславові, де останній працював редактором газети “Република”; згодом В. Дорошенко став його найближчим співробітником. Він зауважив, що “Кревецький не мав легкого пера, він не був створений на публіциста, а на мозольного дослідника, що любить орудувати фактами...” [303, с. 522]. Зі спогадів В. Дорошенка дізнаємося про їх дружні відносини під час спільної роботи над журналом “Стара Україна”, редактором якого був І. Кревецький. Автор згадував, що вчений не дбав про життєві вигоди, а прихід радянської влади в Галичині 1939 р. остаточно підірвав його фізичне і моральне здоров’я [303, с. 523].

Цікавими є спогади про І. Кревецького історика М. Андрусяка, який працював у бібліотеці НТШ. Останній виокремив таку рису характеру вченого як почуття патріотизму (в час ліквідації уряду УНР в Кам’янці-Подільському 1919 р. не прийняв пропозиції від колишнього міністра освіти УНР А. Крушельницького за значну суму грошей виїхати за кордон і заснувати там літературно-наукове видавництво, а навпаки, поділив сумну долю УГА) [301, с. 520]. Спогади розкривають багатоаспектну діяльність І. Кревецького як дійсного члена НТШ, довголітнього директора бібліотеки та громадсько-культурного діяча Галичини кінця XIX – 30-х рр. XX ст.

Про І. Кревецького згадував у мемуарах “Рік на Великій Україні” публіцист і журналіст О. Назарук, який очолював у 1906–1907 рр. студентське товариство “Академічна громада” у Львові, членом якого був також І. Кревецький. Автор вказував, що після переходу УГА за р. Збруч 16 липня 1919 р. І. Кревецький спільно з ним у м. Кам’янці-Подільському редагував газету “Стрілець” [306, с. 183].

Цінну інформацію про студентські роки І. Кревецького містять “Спогади (Автобіографія)” визначного українського історика, дійсного члена НТШ І. Крип’якевича [305, с. 89]. Він свою наукову діяльність, як і І. Кревецький, розпочав під керівництвом М. Грушевського, ще навчаючись на філософському факультеті (історична група) Львівського університету в 1904–1909 рр. У мемуарах подається характеристика викладачів університету і згадується про українське студентське товариство у Львові “Академічна громада”. І. Крип’якевич писав, що М. Грушевський від імені археографічної комісії НТШ направляв молодих істориків у наукові відрядження до різних архівів, їздив також І. Кревецький [304]. Автор відмітив активну участь вченого в роботі історично-філософської секції, коли виступав із доповідями про свої праці з історії Галичини.

Таким чином, цінним джерелом є спогади авторів, які особисто знали І. Кревецького, навчалися та працювали разом з ним. Мемуари різнобічно характеризують життєвий шлях і науково-просвітницьку діяльність історика.

Окрему групу джерел становлять некрологи В. Дорошенка “Пам’яті товариша (У другу річницю смерті Івана Кревецького)” [308] та І. Борщака “Пам’яті Івана Кревецького (У десяті роковини смерті)” [307].

У львівській газеті “Наші дні” в другу річницю смерті вченого В. Дорошенко писав, що І. Кревецький був відомим істориком, загальнознаною і шанованою людиною, багато зробив для розвитку національної бібліотеки Галичини. З сумом зазначав, що його смерть була майже не помічена українським суспільством. Автор подав короткі біографічні дані про І. Кревецького, його літературно-публіцистичну діяльність, окреслив сферу історичних зацікавлень. Зокрема вказав, що дослідник здійснив ряд перекладів з російської та німецької мов. Оцінюючи його творчу спадщину, В. Дорошенко писав, що “наукові праці Кревецького визначаються простотою, прозорістю викладу і насичені матеріалом” [208, с. 12].

Український історик Ілько Борщак у десяти роковини смерті вченого написав некролог “Пам’яті Івана Кривецького”, який був опублікований у Франції 1950 р. в науковому журналі “Україна”. Історик подав окремі біографічні дані про дослідника та відзначив його активну роботу як редактора різних друкованих видань. І. Борщак зазначив, що в нього з І. Кривецьким були дуже приязні відносини. Автор протягом 1924–1938 рр. листувався з досліджуваною нами особою. Найбільше листів написано 1924–1925 рр., коли І. Кривецький редагував часопис “Стара Україна” і друкувався І. Борщак. Діаспорний вчений характеризував редактора як відповідального і вимогливого в роботі зі своїми колегами [307, с. 245].

Отже, некрологи інформують про окремі аспекти діяльності вченого, його історичні зацікавлення, перекладацьку та редакторську роботу в національно-культурному середовищі Галичини.

Важливим джерелом виступають праці (історичні дослідження, статті, огляди, рецензії) І. Кривецького, надруковані в збірниках та журналах. Варто зауважити про наукові студії І. Кривецького, які вийшли окремими виданнями та розкривають сферу його зацікавлень: історія Галичини XVIII–XIX ст. [162; 197; 200]; історія України та її державності [149; 297; 299; 300]; історія української періодики [239; 240; 252]; українське бібліотекознавство [214; 298]; історія мемуаристики [205; 208; 190; 266]; література [144; 192].

У краєзнавчих працях історика, особливо з історії Галичини, широко розкрито історіографію досліджуваної проблеми. Вчений пропагував історичну правду про боротьбу власного народу за національну ідентифікацію та створення соборної держави.

Під час написання дисертаційної роботи автором проаналізовано науково-популярні статті І. Кривецького в “Записках НТШ” [486] та “Літературно-науковому вістнику” [500], зокрема його краєзнавчі розвідки з історії та історіографії Галичини XVIII–XIX ст., історії української культури. Слід виокремити газету “Нова Зоря” [257], часопис бібліотеки і музею НТШ

“Стара Україна” [230], в яких опубліковано статті І. Кривецького з історії України [225; 226; 233], культурології [223; 234; 235] та мемуаристики [227; 228]. Для характеристики джерел актуальним є проблемний аналіз творчої спадщини вченого у згаданих вище збірниках та часописах.

Важливими науковими працями з питань історії та історіографії є такі статті І. Кривецького: “Міжусобиці на Русі. Що про них пише літопис Нестора (Від смерті Ярослава Мудрого до упадку Київської держави)” [293], “Народні бунти на Україні в X–XIII ст.” [296], “Св. Велика Княгиня Ольга” [294], “Велике князівство руське. Українсько-польський договір в Гадячі 1658 р.” [292], “Прогностик Юрія Дрогобича” [290], “Київське історичне товариство Нестора-літописця” [147], “Руський еміграційний рух до Америки” [150], “Українська Академія Наук у Києві” [212], “Похід проти української науки в СРСР” [282], “Сучасна українська історіографія: Осередки. Представники. Напрями” [248], “Стефан Томашівський як історик” [284]. Зазначені історичні джерела розкривають історію України часів Київської Русі та козаччини, представляють історію першої української друкованої книги та Академії наук, а також характеризують діяльність наукових центрів та напрями розвитку української історіографії.

Краєзнавча спадщина вченого представлена також статтями з історії Галичини кінця XVIII – початку XX ст.: “Батальйон руських гірських стрільців 1849–1850” [195], “Наукова хроніка. Нові праці по історії Галичини 2-ої пол. XVIII в. (1772–1790)” [196], “Український Піємонт. Чи роля Галичини в процесі формування української нації вже закінчена?” [260], “Льокальна історія” [244], “З виборчого руху у Східній Галичині в 1848 р.” [164], “Справа поділу Галичини в рр. 1846–1850” [184] “Соймові субвенції для культурних товариств у Галичині на 1906 р.” [161] та інші. Цінність даних статей визначається використаними документами з історії Галичини та науковим підходом історика при аналізі історичних та історіографічних джерел.

Актуальні питання процесу українського державотворення розглянуто в таких розвідках І. Кривецького: “Чому не маємо своєї держави? Відповідь історії” [295], “Злегковажена пересторога. Галицький голос в перші пів роковини Берестейського мира” [218], “Традиції українських революцій” [219], “Україна в 1918 році” [220], “Українська держава. 29.IV–1918–14.XII (огляд історичних фактів)” [249], “До генези 29-го квітня 1918” [232]. Зазначені праці розкривають історико-світоглядні орієнтири вченого щодо становлення державницьких інституцій на території України, висвітлюють проблеми їх недовготривалого існування в різні хронологічні періоди, відображають переживання автора при з’ясуванні невдач утворення української держави.

Не менш вагомим джерелом є дослідження І. Кривецького з історії мемуаристики: “Найстаріші українські спомини (Початок XII ст.)” [267], “Спомини. Великі історичні події 1914–1920 рр., спомини про них у різних народів і великий брак їх у нас” [246], “Нові українські мемуари” [281; 287], “Українська мемуаристика” [275], “Мемуаристика в поляків. Від найдавніших часів до найновіших” [265], “Польська мемуаристика в XIX–XX ст.” [272], “Нова російська мемуаристика” [269], “Російська мемуаристика від XII-ого до XVIII-ого ст.” [273] та інші. Дані розвідки характеризують вченого як знавця теоретичної і практичної методології підготовки і написання споминів.

Низка статей І. Кривецького присвячена історії преси та бібліотек: “Українська преса Західної України” [206], “Українська католицька преса. Історично-бібліографічний огляд в 75-ліття її існування” [250], “Українська преса в Польщі в 1930 р.” [276], “Український видавничий рух в 1903 р.” [151], “Бібліотека “Народного Дому” у Львові” [152], “Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові” [153], “Національна бібліотека Української держави у Києві 1921 р.” [211] та інші. Зазначені публікації представляють напрями полікультуротворчої діяльності історика, зокрема репрезентують його дослідження з історії преси та бібліотечних установ.

Культурологічні зацікавлення вченого розкривають такі розвідки: “Граматика української церковнослов’янської мови сучасної доби у зв’язку із стародруками” [238], “Українська прокламація з нагоди відкриття пам’ятника Богданові Хмельницькому у Києві в 1888 р.” [202], “Доля галицьких королівських інсигній” [204] та ряд інших.

У джерелознавчому аналізі друкованих праць І. Кривецького заслуговують на увагу його спомини про літературного критика М. Федюшку-Євшана [255], галицького письменника Т. Бордуляка [258], бібліографа І. Левицького [198] та некролог про польського історика Б. Лозинського [190], які свідчать про активну громадсько-культурну роботу вченого, його зацікавлення різними галузями знань.

Проаналізовані нами також рецензії І. Кривецького на праці О. Лотоцького [286], О. Терлецького [274], І. Борщака [288], М. Лозинського [177], М. Тершаковця [178], І. Левицького [193], О. Маковея [167]. Вони розкривають сферу дослідницьких інтересів історика, його креативність, вміння аналізувати та порівнювати.

Отже, історичні праці, статті, спомини, некрологи, рецензії І. Кривецького характеризують різні аспекти культурно-просвітницької та краєзнавчої діяльності вченого, репрезентують його як історіографа, дослідника важливих питань історії Галичини, процесу українського державотворення та розвитку культури.

Під час написання наукової роботи було взято до уваги тогочасну періодику і встановлено, що світоглядні та історичні ідеї І. Кривецького представлено на сторінках таких часописів: “Громадський вісник” [215], “Історичний вісник” [217], “Українська Старовина” [204], “Бібліологічні вісті” [236], “Українське книгознавство” [211], “Політика” [232], “Літопис політики, письменства і мистецтва” [224], “Письмо з “Просвіти”” [210]. Автором опрацьовано газети “Нова Зоря” [245], “Республіка” [206], “Стрілець” [207], на сторінках яких вчений публікував дослідження з історії України та історіографії, історії преси та мемуаристики, книгознавства та

бібліографії. Необхідно констатувати, що вчений був активним учасником як громадсько-культурного, так і наукового життя Галичини, тому його інформаційні замітки та огляди завжди були актуальними.

У дослідженні взято до уваги матеріали періодики “Життя і знання”, “Діло”, “Новий час” та інших видань, на сторінках яких знаходимо інформацію про бібліотеку НТШ [315; 317]; громадсько-політичну, науково-освітню, видавничу діяльність галицької інтелігенції в 20–30-х рр. ХХ ст. [316; 319; 320; 323]. Отже, виокремлено вагомий пласт джерелознавчих матеріалів різних друкованих періодичних видань, які становлять ще одну групу джерел.

Важливим джерелом є “Хроніка Наукового Товариства ім. Шевченка” [132–141]. Тут представлено звіти, які розкривають бібліотечну діяльність І. Кривецького, а також матеріали про роботу вченого в історично-філософській секції та археографічній, бібліографічній і мовній комісіях НТШ. У виданні “Наша школа” в рубриці “Хроніка” подано відомості про його редакторську роботу з підготовки виходу науково-педагогічного журналу [142]. Висвітлено діяльність як секретаря товариства “Учительська громада”, на зборах якого він зачитував доповіді, звіти про діяльність установи та вихід друкованого органу [143].

Таким чином, джерельна база наукової роботи переважно представлена архівними документами (рукописами праць, статей, записок, оглядів, рецензій, звітів), що розкривають творчий доробок історика, його бібліотечно-бібліографічну, редакторсько-видавничу і краєзнавчу діяльність.

Другу групу джерел представляє офіційне і приватне листування І. Кривецького з громадсько-культурними діячами, українськими товариствами, науковими установами, організаціями. Кореспонденція розкриває тематику історичних досліджень та роботу його на посаді директора бібліотеки НТШ. Її вивчення дало можливість висвітлити окремі періоди життя вченого, з’ясувати формування світогляду, охарактеризувати культурно-просвітницьку діяльність.

До третьої групи належать спогади В. Дорошенка, М. Андрусяка, О. Назарука, І. Крип'якевича. Дані матеріали висвітлюють окремі періоди життя історика, частково характеризують редакційно-видавничу діяльність. Цінну інформацію про життя та невтомну працю І. Кривецького містять некрологи І. Борщака, В. Дорошенка, які репрезентують четверту групу джерел.

П'яту групу представляють праці досліджуваної нами особи, зокрема наукові дослідження з історії, культурології, книгознавства, мемуаристики, бібліографії та галицького краєзнавства. Творча спадщина розкриває тематику історичних розвідок І. Кривецького, його роль у становленні державницького напрямку української історіографії.

Цінними є матеріали періодики (статті, інформаційні замітки, огляди в тогочасних друкованих виданнях), які становлять шосту групу джерел та відтворюють різнопланову громадсько-культурну діяльність вченого. До сьомої групи належать опубліковані матеріали, які є джерелом для осмислення активної участі вченого в роботі секцій і комісій НТШ, а також розкриття його вкладу в розбудову бібліотечної справи.

Таким чином, здійснений аналіз джерельної бази дав можливість з'ясувати основні віхи становлення дослідника як вченого, визначити складові його культурно-просвітницької і краєзнавчої діяльності. Незважаючи на розпорошеність документів про І. Кривецького в різних архівних і бібліотечних фондах та фрагментарність їх повідомлень про окремі періоди життя історика, нам вдалося виявити, проаналізувати та систематизувати значний пласт першоджерел. Більшість архівно-документальних матеріалів, які опрацьовані автором, уперше вводяться в науковий обіг.

1.3 Теоретико-методологічні засади

Державотворчі процеси на сучасному етапі вимагають відтворення історичної пам'яті. Багатовікова традиція боротьби за власну незалежність і,

водночас, тривале поневолення українського народу різними окупаційними режимами призвели до забуття як певних історичних подій, так і окремих визначних постатей.

Серед численних дослідницьких проблем історичної науки визначне місце посідає проблема ролі особи в історії. Саме в історичних студіях особа виступає не тільки як творець історії, а й як дослідник своєї минувшини, письменник, митець, вчений – творець визначних духовних і матеріальних цінностей, які ввійшли в аннали культурної та інтелектуальної історії певного народу, історії людства загалом [475, с. 441].

Сьогодні зберігає свою цінність персональна історія, адже аналіз індивідуальної діяльності окремих особистостей – у нашій роботі І. Кревецького – є важливою складовою багатьох мікроісторичних досліджень. Вивчення творчої спадщини вченого є методологічною основою для осмислення історичного розвитку України, оскільки дослідник проводив науковий аналіз державних утворень на українських землях, що в радянський час призвело до замовчування його імені.

Л. Зашкільняк писав про людину як творця і носія культури та зазначав про важливість урахування чинників, які визначають поведінку людини в реальному житті [492, с. 208]. Історична антропологія, вивчаючи цілий комплекс проблем, пов'язаних із людиною, не обмежується звичайною констатацією; для неї важливо виявити складну еволюцію і логіку розвитку ментальності вченого, його активності, індивідуальності і мотивації громадсько-культурної та наукової діяльності [494, с. 127].

Досліджуючи з позицій сьогодення історичну біографію І. Кревецького, важливо розкрити світогляд вченого у зв'язку з суспільно-політичною ситуацією в Галичині кінця XIX – 30-х рр. XX ст., з'ясувати його активну участь в українському національно-визвольному русі і культурному житті західних українців у зазначений період. Дослідниця Н. Яковенко зауважила про “інтегральну історію”, яка передбачає узагальнення всіх аспектів людської активності, що дає змогу побачити

людину через аналіз ширших соціальних явищ – політики, економіки, духовного світу [499, с. 205].

Наприкінці XIX ст. в Галичині відбувся перехід від поодиноких індивідуальних історичних пошуків до організованого колективного, більш системного вивчення рідної історії. Аналіз суспільно-історичних обставин засвідчив, що українська наука у Львові не мала повноцінної державної підтримки ні фінансової, ні науково-організаційної, ні видавничої. Львівський університет, номінально австрійський, а фактично польський, не міг бути повновартісною науковою базою для української історичної школи, тому вона опиралася на Наукове Товариство ім. Шевченка [420, с. 169].

Прослідкувати становлення світогляду І. Кривецького ефективно на рівні мікроісторичних, локальних процесів, а саме: історичному, географічному, культурному і політичному. Адже життя історика визначалося впливом епохальних подій: революціями в Російській імперії 1905 і 1917 рр., Першою світовою війною 1914–1918 рр., розпадом Австро-Угорщини 1918 р., утворенням Другої Речі Посполитої тощо.

Важливо звернути увагу на історико-краєзнавчі дослідження І. Кривецького. Реально існуюча невідповідність між масштабами краєзнавства як суспільного явища і рівнем осмислення його предметно-дисциплінарного статусу в системі історичного пізнання, як зауважує дослідниця Я. Верменич, спонукує до роздумів над тим, чим усе-таки є сучасне краєзнавство: наукою чи методом, фундаментальною чи спеціальною дисципліною, різновидом локального історичного знання чи галуззю регіоналістики [332, с. 131].

Дніпропетровська дослідниця І. Ковальська-Павелко стверджує, що предметом вивчення історичного краєзнавства є історія рідного краю, “малої батьківщини” (регіону, району, міста, села). Ця історія локалізована в історичних подіях, які матеріалізовані в пам’ятках історії та культури. На відміну від історичної регіоналістики, історичне краєзнавство має більш

прикладний характер, приділяє увагу деталям, конкретним аспектам історії рідного краю (“малої батьківщини”) [388, с. 161].

Потрібно виокремити зміст поняття “краєзнавство” в українській історичній науці наприкінці XIX – першій третині XX ст., адже саме в цей час формувався історико-краєзнавчий доробок І. Кривецького у царині дослідження Галичини австрійської доби, вивчення регіональних збройних формувань середини XIX ст.

Регіональний зріз вивчення місцевої історії був започаткований М. Костомаровим (історико-географічний підхід), який дістав дальший розвиток у працях В. Антоновича та його учнів. Саме з цими працями М. Грушевський пов’язував утвердження “земельного” напрямку в історіографії. М. Грушевський стверджував, що В. Антонович здебільшого звертав увагу на об’єктивні умови життя в окремих “землях” – географічну обстановку, комунікаційні зв’язки, торговельні і культурні зносини [329, с. 92–93].

На аналізі колонізаційних процесів і соціально-економічних умов життя регіонів, які він називав “областями”, фокусував свою увагу й наддніпрянський історик Д. Багалій, який з самого початку своєї наукової діяльності обстоював “обласництво” як один з найперспективніших методів вивчення вітчизняної історії. Він безпосередню пов’язував пропаганду “обласної концепції” із завданнями пробудження самосвідомості українського народу, зміцнення історико-лінгвістичної традиції в українському національному русі. Почавши з вивчення історії Чернігово-Сіверщини, він вніс вагомий вклад у висвітлення регіональних особливостей Лівобережної, Слобідської, Південної України та колонізаційних й міграційних процесів на цих територіях [329, с. 93]. Цей підхід до вивчення регіональної історії, обраний Д. Багалієм, багато в чому нагадує концепцію викладу матеріалу з місцевої історії, яку проводив І. Кривецький.

У Західній Україні в останній чверті XIX ст. місцеве вивчення історії здійснювалося під впливом німецького краєзнавства, що покликала до життя

розгалужену систему формування національної свідомості, у тому числі і шляхом цілеспрямованого виховання “локального патріотизму”. Саме на ці базові підвалини опирався І. Франко, якому наприкінці ХІХ ст. належить почесна роль “першопрохідця” у формуванні предметного поля і наукових основ українського краєзнавства. В останньому він убачав і засіб наукового пізнання краю, і “перший ступінь, першу прикмету раціональної освіти”, засіб виховання причетності до “живого свідомого й об’єднаного організму”. І. Франко доводив, що пізнати народ – значить пізнати людей, що мешкають на певній території, їх нинішнє і минуле становище, інститути, економічний стан, торговельні відносини, інтелектуальні зв’язки. Таким чином, Франкове бачення краєзнавства наближене до розширеного наповнення терміну “народознавство” [463, с. 116–150].

На початку 1920-х рр. термін “краєзнавство” остаточно витіснив поняття “батьківщинознавство” і став застосовуватися як до наукових пошуків у сфері локальної історії, так і до громадського руху, спрямованого на захист, вивчення і пропаганду історико-культурної спадщини. У середині 1920-х рр., повернувшись на Велику Україну з еміграції, М. Грушевський запропонував “порайонне” дослідження місцевої історії. Вводячи в історіографію поняття “району”, М. Грушевський та його учні вважали за необхідне застерегти, що вживають його не в тогочасному “технічному адміністративному розумінні”, а в більш загальному значенні, як синонім “певної сконсолідованої території-землі” [329, с. 95]. Хоча саме в той час в Галичині І. Кривецький запропонував поряд з краєзнавством використовувати поняття “регіон” [245].

Зауважимо, що поява поняття “історичне краєзнавство” і введення його у структуру навчальних дисциплін відноситься лише до середини 1950-х рр. [332, с. 136].

Таким чином, І. Кривецького можна з впевненістю називати краєзнавцем, який досліджував історію Галичини кінця ХVІІІ – початку ХХ ст. та регіональні збройні формування середини ХІХ ст.

Важливо звернути увагу на участь І. Кревецького в процесі націотворення, адже він був свідком активізації державницьких змагань на західноукраїнських землях у першій чверті ХХ ст. Всі важливі історичні події – утворення Української Центральної Ради, ЗУНР, ЗО УНР, Української Держави П. Скоропадського, Директорії – були також подіями життєвого шляху І. Кревецького, стали важливими віхами в його пам'яті, досвід яких пронизував усі його міжособистісні відносини та краєзнавчу діяльність. У зв'язку з цим, слід простежити як історико-культурні традиції, професійні навички визначають поведінку людини в певних історичних умовах [496, с. 290].

Світогляд історика та його ставлення до подій того часу відображено у листах та різного роду публікаціях, за якими можна визначити співвідношення індивідуальності і соціальної реальності. Завжди прослідковувалась проблема детермінації особистості зовнішніми факторами. Відповідно до зміни суспільно-політичної ситуації вчений робив свій вибір, приймав те чи інше рішення. Зокрема, в радянських умовах жорсткого переслідування українських істориків І. Кревецький продовжував писати українознавчі статті.

Акцент на індивідуальному потребує мікроаналізу, тобто щільної фіксації не тільки життєвого шляху, а й свідомості індивіда. Тому взято до уваги методіку психоаналізу австрійського психіатра З. Фройда для з'ясування мотивів поведінки вченого під час війни та вивчення його настроїв і діяльності в повоєнний час [499, с. 251]. Головним джерелом психоісторичної біографії є листування І. Кревецького та спогади його співробітників. До уваги бралися вік історика, життєві обставини, матеріальне становище.

У творчій спадщині вченого відображено його інтелектуальний рівень, емоційно-психологічний стан та індивідуальний життєвий досвід. Власне, розуміння нерозривного зв'язку між життям і творчістю І. Кревецького, між

фактами психологічної та інтелектуальної біографії являється основою біографічного підходу в сучасній інтелектуальній історії [496, с. 295].

Важливою є реконструкція соціокультурного контексту, в якому діяв учений. Н. Яковенко зазначила, що в контексті “повернення в історію індивіда” переважає альтернативний погляд на соціальне буття як поле міжособистісних взаємин [499, с. 248]. Саме в документах особового походження історик постав у взаємодії з іншими діячами, зі своїм соціальним оточенням, культурними традиціями. Це є важливою методологічною проблемою “персональної історії”, коли досліджується життя особи в повноті соціокультурного середовища та у взаємодії з іншими особистостями [496, с. 295].

На той час Львівська історична школа фактично була єдиним осередком в українській історичній науці, який займався дослідженням історії української державності і друкував свої праці українською мовою. Згуртувавши кращих представників української наукової інтелігенції Східної Галичини, Львівська історична школа М. Грушевського поступово перетворилась на всеукраїнський центр історичних досліджень, мету якого її члени вбачали в утвердженні національної і державницької самосвідомості, духовному відродженні української нації та відстоюванні національних інтересів українців засобами науки, у підготовці наукового ґрунту для відродження української державності [430].

Актуальним є врахування відносин “учитель” – “учень”, оскільки І. Кревецький як послідовник М. Грушевського брав активну участь у засіданнях історичного семінару у Львівському університеті та історично-філософської секції НТШ. Прямий і безпосередній контакт І. Кревецького з учителем та іншими представниками Львівської історичної школи сприяв оволодінню новітніми дослідницькими методами та їх практичному застосуванню в наукових дослідженнях. Історик був безпосереднім свідком творчого процесу та багатогранної наукової діяльності М. Грушевського, що сприяло його власному розвитку [420, с. 171]. Він став продовжувачем

справи свого вчителя, дотримуючись концепції безперервного історичного розвитку українського народу.

Проте, на відміну від народницької школи В. Антоновича і М. Грушевського, що ототожнювала українську націю з народом й етнічно-мовними критеріями, державницька школа розширила це поняття соціально і територіально, поклавши в його основу політичний критерій – лояльність тих чи інших громадян до ідеї української держави [487, с. 4]. І. Кривецький, як і інші історики-державники, у своїх дослідженнях зосереджувався, головним чином, на періодах, коли українці жили своїм державним життям або ж збройно боролися за відродження української держави – Київської Русі, Галицько-Волинського князівства, Хмельниччини, Гетьманщини.

В. Потульницький зауважив, що І. Кривецький і С. Томашівський застосовували онтологічні і гносеологічні новації в дослідженнях всесвітньої та української історії, зокрема теорію морфології історії, яка в 1920-х рр. з'явилася як нове слово в історичній науці. Були вироблені методи, породжені теорією морфології історії. Створено концепцію гомології, на основі якої можна було брати явища з різних періодів, якщо вони подібні своєю формою, і на основі цього творити синтезу. Також вироблялися закони суспільного розвитку, що давали змогу передбачити головні події, об'єднувались та аналізувались культури. І. Кривецький разом з іншими істориками-державниками розробляв консервативну галицьку конкретно-історичну концепцію на основі нових, найпрогресивніших на той час світоглядних основ концепції гомології історії О. Шпенглера і теорії паралельних культур А. Тойнбі [425, с. 29].

За допомогою мікроісторичного підходу розглянуто формування національної ідентичності молодого І. Кривецького, проаналізовано малі спільноти, з якими було пов'язано життя історика: українські студентські та військові організації, наукові та культурно-освітні товариства, редакції газет і журналів, Львівську історичну школу М. Грушевського. Також узято до

уваги дані про час та місце народження, сім'ю, освіту, риси характеру та особисте життя. Розглянуто позиції вченого в академічній системі того часу, його професійну діяльність і відносини всередині НТШ. Проаналізовано краєзнавчі дослідження І. Кревецького, їх джерельну базу, методологію, міждисциплінарні зв'язки, а також записки, нотатки, листи, які зафіксували погляди історика та характеризували його культурно-просвітницьку діяльність. Таким чином, уся сукупність фактів особистого, професійного, ситуаційного характеру становить наукову біографію І. Кревецького.

При підготовці дисертаційної роботи автором було використано основні принципи, підходи та методи проведення і написання наукового дослідження.

На інформативному етапі роботи дисертантом здійснено такі пізнавальні операції: 1) бібліографічну – збір інформації про спеціальну літературу з теми дослідження; 2) джерельну – виявлення, відбір і критика архівних та опублікованих історичних джерел; 3) історіографічну – вивчення літератури про І. Кревецького, опрацювання монографій, статей, щоб з'ясувати, що досліджено, а що потрібно розкрити в роботі.

Етап реконструкції передбачав виклад історичних фактів у логічній послідовності та їх відображення в часі і просторі. Важливим на цьому етапі було встановлення та розрізнення трьох рівнів факту: факту реальності, факту історичного джерела та науково-історичного факту на основі критичного аналізу джерел.

Пояснювальний етап відображав пояснення комплексу історичних фактів через вивчення витоків історичних явищ, з'ясування загальних тенденцій історичного розвитку та пояснення окремих елементів досліджуваної проблеми.

Наративний етап представляв історичну описовість, коли події фіксувалися автором у певній послідовності, було з'ясовано їх причинно-наслідкові зв'язки, зроблено висновки.

Актуальною залишається проблема вибору методології та наукових принципів при вивченні історичних фактів і подій [495, с. 24]. При написанні дисертаційної роботи автором використано такі принципи: історизму, об'єктивності, причинності, сходження думки від абстрактного до конкретного, світоглядного плюралізму і системності.

Завдяки принципу історизму вдалося здійснити системний аналіз культурно-просвітницької і краєзнавчої діяльності І. Кривецького на тлі суспільно-політичної ситуації кінця XIX – 30-х рр. XX ст. Даний принцип вимагає розгляду всіх історичних фактів, явищ і подій у відповідності з конкретно-історичними обставинами, в їх взаємозв'язку і взаємообумовленості. Не можна розглядати подію чи особу водночас чи абстрактно, поза часовими вимірами. Процес формування світоглядних ідей І. Кривецького вивчався із врахуванням умов, у яких він жив і творив. Відповідно, визначено їх вплив на краєзнавчі інтереси історика і культурно-просвітницьку діяльність. Вивчення матеріалів періодики та різних друкованих видань, на нашу думку, дало можливість більш детально розкрити багатоаспектну діяльність І. Кривецького і з'ясувати, що його праці відповідають принципу історизму.

Принцип об'єктивності передбачає врахування всієї повноти історичних джерел, процесів, явищ та опору на факти в їх справжньому змісті, не спотворені і не підігнані під схему. Цей принцип вимагає розглядати кожне явище в його різноманітності і суперечливості, в сукупності як позитивних, так і негативних проявів. Головним у забезпеченні принципу об'єктивності є особа історика, його теоретичні погляди, культура методології, професійна майстерність і порядність. Принцип об'єктивності застосовувався при аналізі історичних та історіографічних джерел з теми наукового дослідження, а також при розкритті науково-творчих взаємин І. Кривецького з представниками Львівської історичної школи.

Важливим є принцип причинності, за яким одні явища зумовлюють появу, розвиток чи функціонування інших [493, с. 77]. Даний принцип

застосовувався при розкритті чинників становлення І. Кривецького як краєзнавця, а саме: участь дослідника в історичному семінарі М. Грушевського, робота і членство в різних комісіях і секціях НТШ, керівництво бібліотекою, редакційно-видавнича діяльність тощо. В результаті активної науково-дослідницької роботи І. Кривецький визначився як один із представників державницького напрямку української історіографії, книгознавець і журналіст, про що свідчать його праці з історії, історіографії та культурології.

На теоретичному рівні дослідження важливим є гегелівський принцип сходження думки від абстрактного до конкретного. Г. Гегель відзначав, що істина завжди конкретна, тобто є синтезом різних сторін і зв'язків досліджуваних явищ і процесів. Цікаво, що цей підхід отримав свій логічний розвиток у "принципі відповідності" фізика Нільсона Бора. Згідно з ним, кожна теорія не відкидає попередні теорії, а включає їх у себе як деякий частковий граничний випадок [494, с. 78–79]. Так, при історіографічному огляді завдань дисертаційної роботи автором бралися до уваги різні історичні думки та твердження, що представлені в існуючих на даний час публікаціях. Це дало змогу узагальнити, розкрити ряд ще не досліджених питань та зробити висновки про висвітлення в історіографії культурно-просвітницької і краєзнавчої діяльності І. Кривецького.

На основі принципу світоглядного плюралізму автору вдалося проаналізувати різні підходи, ідеологеми та стереотипи в історичній науці щодо вивчення діяльності історичної школи М. Грушевського, до якої належав І. Кривецький. Згідно з цим принципом, кожен автор має право на свою думку, але, при цьому, не повинні перекручуватися факти та формуватися упереджені висновки.

Принцип системності враховує багатофакторність історичного процесу та орієнтує на комплексне осмислення історичних знань. Він дав можливість дослідити складові елементи науково-просвітницької діяльності, визначити проблемні питання творчої спадщини. Також вдалося простежити

бібліотечну, редакторську та публіцистичну роботу історика, з'ясувати його внесок у вивчення мемуаристики. Принцип системності був витриманий у процесі формування та використання джерельного комплексу дослідження, аналізу історіографії проблеми.

Процес пізнання, як основа будь-якого наукового дослідження, є складним і вимагає концептуального підходу на основі певної методології, застосування певних методів. Загалом метод є не тільки сукупністю правил, прийомів, способів, норм пізнання і дій, а й системою приписів, вимог, які повинні орієнтувати у вирішенні конкретного завдання, досягнення результату в будь-якій сфері діяльності [498, с. 85]. Автором було використано такі методи: спеціально історичні (порівняльно-історичний, проблемно-хронологічний), емпірико-теоретичні (аналіз і синтез), загальнонаукові (узагальнення, індукція та дедукція) та біографічний.

При написанні наукової роботи важливим було застосування порівняльно-історичного методу при з'ясуванні спільних і відмінних рис краєзнавчих інтересів І. Кривецького з представниками державницького та народницького напрямів української історіографії. Названий метод використовувався при зіставленні кількісних показників розвитку бібліотеки НТШ, при аналізі статистичних даних із соціально-економічної історії Галичини, при розгляді державотворчих процесів, зокрема революцій в українській історії [499, с. 254].

На основі порівняльно-історичного методу було визначено особливі тенденції розвитку історико-світоглядних ідей вченого в різні періоди життя та з'ясовано актуальні питання його наукових розвідок. Даний метод був чи не основним при аналізі історіографії проблеми і дав можливість вивчити праці дослідника в тісному зв'язку з історичною ситуацією, в якій вони написані. Також допоміг з'ясувати причини проникнення в наукову літературу помилкових положень, сприяв визначенню наукової новизни і практичної цінності результатів дослідження.

Проблемно-хронологічний метод дозволив висвітлити особливості історичного розвитку західноукраїнських земель у досліджуваний період, розглянути зміни, які відбулися на території краю, розкрити тенденції суспільно-політичного і соціально-економічного життя. Зазначимо, що використання цього методу не можливе без урахування діяльності конкретної людини – історика І. Кревецького. Він працював у непростих реаліях суспільно-політичного життя Галичини як директор бібліотеки НТШ, редактор, рецензент і дописувач багатьох часописів: “Републіка”, “Стара Україна”, “Наша школа”, “ЛНВ”, “Стрілець”, “Нова Зоря” тощо. Даний метод дозволив послідовно і комплексно описати події і факти, які характеризували життя і діяльність вченого.

Важливим способом наукового дослідження був аналіз – це поділ об’єкта на складові частини з метою їх самостійного вивчення [495, с. 31]. Цей метод допоміг визначити складові культурно-просвітницької роботи І. Кревецького, класифікувати за темами дослідження його історичні праці та висвітлити певні віхи життя і діяльності. Метод синтезу дозволив автору об’єднати ряд важливих питань, які порушував у своїх працях краєзнавець І. Кревецький, і зробити висновки про значення наукового доробку вченого для вивчення історії України. Зауважимо також про використання методів аналізу і синтезу при роботі з архівними документами, з’ясуванні їх достовірності, авторства, часу написання.

Метод узагальнення дав можливість встановити загальні риси дослідницької роботи І. Кревецького в різних секціях і комісіях НТШ, визначити внесок у вивчення актуальних питань історії Галичини австрійського періоду, представити його як визначного військового історика, історіографа та мемуариста. Даний метод дав змогу авторові в ході досліджуваних подій виявити їх об’єктивну, внутрішню логіку, розкрити процес життя і творчої діяльності вченого як цілісність.

Використання методу індукції дало змогу проаналізувати культурологічні дослідження вченого, його редакторсько-видавничу та

бібліотечно-бібліографічну діяльність. Адже даний логічний прийом дослідження пов'язаний із узагальненням і рухом думки від одиничного до загального [485, с. 33]. Метод дедукції дозволив упорядкувати історіографічний матеріал і зробити висновки про відсутність спеціального дослідження про життя, культурно-просвітницьку і краєзнавчу діяльність І. Кривецького, що визначило об'єкт і предмет наукової роботи. Автор використав згаданий метод при аналізі архівних і опублікованих праць І. Кривецького з історії української державності, в яких дослідник з'ясував причини недовготривалого існування державних утворень різних періодів.

Біографічний метод дозволив комплексно вивчити діяльність І. Кривецького на окремих етапах української історії, здійснити системні критично-аналітичні характеристики життєпису вченого. У цьому контексті вдалося з'ясувати роль і значення громадсько-культурного діяча в організації редакційної політики часописів, які він очолював чи був активним дописувачем; розкрити його бібліотечну діяльність упродовж усього життя.

Отже, важливу роль при написанні дисертаційної роботи мало застосування автором цілого комплексу підходів, принципів та методів наукового дослідження, за допомогою яких розглядалася актуальна проблема і висвітлювались поставлені завдання. Проаналізовані теоретико-методологічні засади дослідження дали можливість розкрити важливі аспекти науково-просвітницької діяльності І. Кривецького – визначного українського громадсько-культурного діяча, краєзнавця, публіциста, рецензента, редактора й архівіста. Одночасно застосовані наукові принципи і методи допомогли виявити і встановити тенденції історичного розвитку Галичини кінця XIX – 30-х рр. XX ст. та осмислити внесок вченого у вивчення ряду важливих питань історії України.

Таким чином, при використанні комплексу проаналізованих джерел та історіографії проблеми автором звернуто увагу на розкриття малознаних віх життя і діяльності історика. Джерельна база є достатньо репрезентативною для розв'язання сформульованих у дисертації завдань. Здійснений аналіз

наукової літератури показав, що життєвий і творчий шлях І. Кривецького, його дослідження у царині історичного краєзнавства, погляди на розвиток української державності, утворення регіональних збройних формувань, редакційно-видавнича та культурологічна діяльність досі не дістали комплексного і системного вивчення.

РОЗДІЛ 2

ІВАН КРИВЕЦЬКИЙ – ГРОМАДСЬКО-КУЛЬТУРНИЙ

ДІЯЧ

2.1 Формування ідейного світогляду

В силу ідеологічно-політичних процесів другої половини ХХ ст. у сучасній історичній науці залишилася маловідомою постать І. Кривецького (1883–1940 рр.). Важливо на основі комплексу проаналізованих первинних та історіографічних джерел висвітлити життєвий шлях історика, простежити процес становлення його світогляду та професійне зростання в контексті національно-культурного розвитку Галичини в складі Австро-Угорської імперії. Дитячі роки і юнацтво І. Кривецького припали на початок політизації українського руху в Галичині і кристалізації ідеї політичної самостійності України.

Суспільно-політичне життя галицьких українців наприкінці ХІХ ст. характеризувалося загостренням українсько-польських стосунків, виявом чого була боротьба за український університет у Львові [324, с. 199]. Створення національного університету з кафедрою історії України та українською мовою викладання, на думку провідних громадських і культурних діячів (М. Ганкевича, М. Павлика, Ю. Бачинського, О. Колесси, С. Дністрянського, С. Томашівського), мало не лише формувати

високоосвічену інтелігенцію, але й стати важливим засобом розвитку національно-політичного руху [3, арк. 21–28].

Наслідком польсько-української угоди 1890–1894 рр. був приїзд до Львова в 1894 р. київського історика М. Грушевського [469]. Він очолив новостворену кафедру історії Східної Європи та здійснював активну наукову діяльність у Товаристві ім. Шевченка, чим започаткував нову добу в культурно-національному житті Галичини [333, с. 8–9].

На межі XIX–XX ст. відбулася консолідація національно-політичних сил українського галицького суспільства, виникли політичні партії з державницькими програмами створення незалежної України і об'єднання всіх українських земель у єдиній державі [324]. Національна ідея охопила різні верстви українського суспільства, зокрема нове покоління діячів, представником якого був І. Кривецький.

Іван-Мар'ян Іванович Кривецький народився 14 жовтня 1883 р. у вчительській сім'ї в селі Іванівці Жидачівського повіту на Львівщині [79, арк. 13]. У 1885 р. батьки переїхали до м. Роздола (тепер Миколаївського району Львівської області). Тут збереглася родинна хата, а вулиця, на якій вона знаходиться, з 1991 р. носить назву І. Кривецького.

У 1890 р. народилася сестра Ганна-Амалія, яка була одружена з Йосифом Млотом, секретарем міської управи в Роздолі. У 1897 р. народився брат І. Кривецького Михайло-Володимир, який закінчив у 1927 р. Львівську богословську академію і був відомий як греко-католицький священик [385, с. 4–5]. Батько – директор місцевої школи, де І. Кривецький отримав початкову освіту. Мама працювала акушеркою. В 1899 р. помер батько, з того часу юнак був змушений багато працювати, щоб утримувати себе і продовжувати навчання; також допомагав матері виховувати молодших дітей.

Формування світоглядних ідей вченого почалося в Українській академічній гімназії у Львові, яку закінчив 1903 р. Варто зазначити, що переважна більшість студентів належала до української молодіжної

організації “Пласт”. Після закінчення гімназії, зважаючи на те, що вона була складовою частиною Львівського університету, І. Кревецький був зарахований до числа студентів університету без вступних іспитів.

Важливу роль у формуванні ідейного світогляду І. Кревецького мала зустріч із І. Крип’якевичем на наукових курсах у Львові 1904 р., які організувало Товариство прихильників української літератури, науки і штуки, створене за ініціативою М. Грушевського. Основним своїм завданням товариство вважало сприяти розвиткові української науки і культури, підтримувати діяльність інтелігенції на всій території українських земель. Згодом сам І. Кревецький став активним членом цієї громадської організації разом з такими відомими діячами, як І. Джиджора, І. Франко, В. Липинський, В. Винниченко, С. Томашівський, В. Липинський, І. Нечуй-Левицький та інші. Вони видавали твори українських науковців, влаштовували лекції, виставки [488, с. 867].

Про роботу українських наукових курсів у Львові під час канікул 1904 р. писав І. Крип’якевич [319, с. 3]. Він зазначив тривалість курсів (2–3 тижні), на яких викладали: М. Грушевський – історію України, І. Франко – українську літературу, Ф. Вовк – археологію, І. Раковський – антропологію, М. Ганкевич – історію революційних рухів у Західній Європі, С. Рудницький – географію України, С. Томашівський – історію Галичини [304]. Свідченням активної громадсько-культурної позиції студента І. Кревецького є стаття “Вільні університети” (1904 р.), у якій автор на основі історико-порівняльного методу та синхронного аналізу представив ідею поширення вищої освіти через організацію наукових курсів в Англії, Франції, Бельгії. В результаті він зауважив, що між 23 червня і 23 липня 1904 р. Товариством прихильників української літератури, науки і штуки було організовано цикл українських наукових курсів у Львові, де викладали також, крім зазначених вище, проф. К. Студинський та д-р І. Брик [145, с. 101]. Як бачимо, в роботі університетських наукових курсів брали участь відомі вчені, які, читаючи

лекції, популяризували українську освіту і науку в Галичині. Це сприяло зростанню кількості національно-свідомої інтелігенції.

Історик Р. Ковалюк зауважив, що перебуваючи в університетах Відня, Праги, Кракова, українські студенти дійшли висновку, що успіху в змаганнях за створення у Львові українського університету можна досягти тоді, коли відбудуться корінні зміни в суспільно-політичних відносинах. Патріотично налаштована молодь виступила за визволення українського народу і самостійну Україну [387, с. 37]. Члени студентських товариств та українські професори Львівського університету – І. Бартошевський, С. Дністрянський, І. Добрянський, Й. Комарницький, О. Колесса, Т. Мишковський, П. Стебельський, К. Студинський на чолі з М. Грушевським порушили перед Віднем питання про формування окремого українського вищого навчального закладу у Львові [333, с. 18].

Становлення світоглядних позицій І. Кривецького проходило в умовах наростання національно-патріотичного руху в Галичині. Протягом 1903–1907 рр. він навчався на філософському факультеті (історична група) Львівського університету. Великий вплив на професійне зростання І. Кривецького мали лекції проф. М. Грушевського, зокрема “З історії Східної Європи в X–XI ст.”, “Церковні відносини в Східній Європі”, “З історії культурного руху в Східній Європі”, “Вибрані питання з історії Східної Європи”, “Історія України-Руси”, “Суспільно-політичний устрій Великого князівства Литовського”, “Українські землі в XV–XVI ст.”, “Суспільні відносини і культурне життя в українських землях” та “Палеографія” [442, с. 3–4]. Видатний історик постійно боровся за повноправне використання в навчальному процесі української мови, підтримував справедливі вимоги українського студентства, спрямовані на створення у Львові національного університету [378].

М. Грушевський під час читання лекцій і спецкурсів активно використовував проблемний метод при висвітленні української історії. У його лекціях студенти знаходили не лише системний виклад історичних

подій, а й розкриття основних теоретичних узагальнень, які характеризують історичний процес [392, с. 202]. Окрім того, М. Грушевський акцентував увагу не тільки на історії держави, а й на історії українського народу. Такий методичний прийом пробуджував думки слухачів і сприяв їх самостійному мисленню, що й було визначальним у становленні І. Кривецького як історика-дослідника.

Документом від 21 квітня 1904 р. за підписом М. Грушевського засвідчено, що “студент філософії Іван Кривецький в зимовім курсі 1903/4 р. мав практичний відчит з давньої історії Русі у Львові” [64, арк. 6]. У Львівському університеті “імені цісаря Франца І” юнак слухав лекції польських істориків Л. Фінкеля, Б. Дембінського, Ш. Ашкеназі, С. Закшевського. Географію викладали А. Регман та А. Ромер, українську літературу – К. Студинський та О. Колесса, психологію – К. Твардовський, філософію – М. Вартенберг, мистецтвознавство – Я. Болос-Антоневич [304]. Студент сам собі обирав те, що його цікавило; мало було систематичних курсів, а більше лекцій на вузькі спеціальні теми.

В той час громадське життя української молоді зосереджувалося в студентському товаристві “Академічна громада” при Львівському університеті, членом якого був І. Кривецький [64, арк. 8]. До даного товариства належали багато майбутніх істориків та громадсько-культурних діячів. Так, І. Джиджора з 1903 р. – член і бібліотекар “Академічної громади”, О. Назарук у 1906–1907 рр. – голова товариства, з ними згодом співпрацював І. Кривецький. Друкованим органом “Академічної громади” був часопис “Молода Україна” (1900–1903, 1905 і 1910). Головною університетською справою, яка хвилювала студентство, була боротьба за український університет, яку піднімали на нарадах і вічах. Товариство проводило серед українського населення широку освітню роботу, спрямовану на пробудження національної самосвідомості. На такі актуальні проблеми свого часу відгукнувся І. Кривецький статтею “Галицький сойм у 1904 р. і українські культурні потреби” [146, с. 220–222].

Становлення І. Кривецького як громадсько-культурного діяча відбувалося в складних і суперечливих умовах перебування Галичини в складі Австро-Угорщини. На початку ХХ ст. “швидкими темпами йшло формування сучасної української нації. А ідея української держави буквально носилась у повітрі, нею жила учнівська і студентська молодь, політичні партії, її обговорювала преса. Захопила вона і майбутнього історика” [442, с. 3]. Адже тодішній Львів був центром національного і культурного життя українського населення Галичини.

Свідченням формування державницьких поглядів студента І. Кривецького є його зацікавлення наслідками царського указу про заборону української мови і літератури в Наддніпрянській Україні. Він з тривогою писав 1904 р., що йому вдалося зібрати відомості 1900 р. про подані до цензури 45 українських рукописів, 22 з яких цензура заборонила [149, с. 11]. З його дослідження випливає, що він у віці 21 року розумів українські землі по обох берегах Дніпра як єдине ціле зі спільними культурними, політичними, національними проблемами. Зауважимо, що І. Кривецький був секретарем мовної комісії НТШ, про що свідчить його лист від 9 листопада 1904 р. до М. Грушевського, в якому автор повідомляв, що засідання мовної комісії відбудеться 10 листопада 1904 р. [9, арк. 1–2].

Вже навчаючись на першому курсі філософського факультету, І. Кривецький був залучений до активної роботи в історичному семінарі, яким керував М. Грушевський. Це була спроба самостійної роботи молодих істориків, коли вони інтерпретували історичні джерела, обговорювали праці інших дослідників та вибирали методи історичного аналізу. Так, на засіданні історико-філософської секції НТШ 2 грудня 1904 р. І. Кривецький уперше виступив з доповіддю та репрезентував свою краєзнавчу працю “Оборонна організація руських селян на галицько-угорським пограниччю в 1848–1849 рр.”, яку М. Грушевський та І. Франко відразу ухвалили надрукувати [132, с. 5]. З листа В. Гнатюка до М. Грушевського від 8 серпня 1905 р. дізнаємося, що

І. Кривецький виступав зі звітом про історичні дослідження на засіданні Президії НТШ [5, арк. 73].

У протоколі засідання історико-філософської секції НТШ 2 лютого 1906 р., яке відбулося за участю М. Грушевського, І. Франка, В. Гнатюка та М. Зубрицького, зазначено про обговорення статті І. Кривецького “Із виборчого руху в Східній Галичині у 1848 р. Вибір Івана Капушак”, яку ухвалили надрукувати в “Записках НТШ” (І. Капушак із с. Підгір’я Богородчанського повіту, який в 1848 р. був обраний депутатом віденського рейхстагу від Солотвинського округу) [12, арк. 63].

В іншій статті “Дещо про панславизм” І. Кривецький аналізував сутність панславизму; вказав, що поляки сприймали ідею всеслов’янської організації настільки, наскільки бачили в ній поляків на першому місці [154, с. 31–39]. Розглядав російські панславистичні ідеї; наголосив на російсько-українських та українсько-польських суперечках, які аж ніяк не сприяли самовизначенню української нації [103, арк. 6–10]. Отже, студент І. Кривецький зауважив важливість українського питання в міжнародних відносинах.

Під час літніх канікул 1906 р. І. Кривецький приїжджав до м. Розділ, де працював у монастирській бібліотеці та вивчав історичну літературу різних періодів. У результаті роботи з історичними хроніками написав “Записки з історії м. Роздолу Жидачівського повіту”, де зазначив, що перша згадка про місто датується 1571 р. та вказав назви тогочасних перших вулиць: Шевська, Пекарська, Лісна та інші [43, арк. 2]. Отже, І. Кривецький формувався також як історик-краєзнавець.

У 1906 р. студента університету І. Кривецького було обрано членом археографічної комісії НТШ [64, арк. 13]. І. Гирич зауважив, що М. Грушевському вдалося поєднати особисті наукові інтереси своїх учнів-археографів та інтерес загальноархеографічної справи в цілому [344, с. 84].

Михайло Грушевський розробив план видання матеріалів з історії української козаччини, до виконання якого були залучені студенти

Львівського університету, які співпрацювали з НТШ [135, с. 19]. Передбачалося, що в процесі збирання документів мають бути опрацьовані всі важливі архіви підросійської і підавстрійської України, Російської імперії, польських земель. Своїм учням М. Грушевський передавав точні координати тематичних пошуків та оплачував за науково-літературну працю і друк публікацій. Учитель сприяв їх фаховому зростанню і водночас давав можливість заробити кошти на життя. Комісія фінансувала наукову роботу в архівах з коштів, що виділялися Міністерством освіти [136, с. 10]. В грудні 1905 р. І. Кривецькому та В. Гарасимчуку було виділено кошти для експедиції до Кракова і Варшави з метою опрацювання рукописних збірок XVII–XVIII ст. з історії козаччини [130, с. 96, 98]. В. Гарасимчук у листі до М. Грушевського від 9 грудня 1905 р. зазначав: “Тішуся, Професоре, дають мені до допомоги товариша І. Кривецького, тепер буде можна поділитися працею” [4, арк. 12].

Іван Кривецький вивчав період правління гетьмана П. Дорошенка на основі архівних джерел у Кракові [12, арк. 60]. Історик працював для археографічної комісії за планом М. Грушевського лише один рік, з кінця 1905–1906 рр. Більшу частину цього часу він переписував документи доби гетьмана П. Дорошенка (1665–1676 рр.) в архівах краківських бібліотек князів Чарторийських, Академії наук та Ягеллонського університету. Дослідником було відібрано для копіювання в бібліотеці імені Чарторийських матеріали Андрусівського договору 1667 р. і два томи документів до історії української церкви та Коліївщини 1768 р. [9, арк. 8]. Переглядаючи в бібліотеці князів Чарторийських матеріал до історії козаччини, йому до рук потрапив цікавий варіант “Українського вірша про уманську різню”, який уперше було опубліковано І. Франком у часописі “Життя і Слово” з рукопису бібліотеки Оссолінських у Львові. Згодом історик помістив його в “Записках НТШ” [168, с. 145–146].

Науковець у лютому–березні 1906 р. в бібліотеці Академії наук у Кракові виявив універсал Ганни Хмельницької з її автографом про

недоторканість землі і майна Густинського монастиря від 22 липня 1655 р. та вперше опублікував його [169, с. 167]. Дослідник 7 березня 1906 р. із Кракова писав у листі до М. Грушевського, що зробив опис документа і надіслав також “можливо точну копію печатки Хмельницької” [129]. В листопаді 1906 р. І. Кривецький скопіював 46 сторінок звітів польських комісарів з переговорів в Андрусові 1667 р. та допомагав у переписуванні матеріалу В. Гарасимчуку [344, с. 76, 79–80]. Широка ерудиція та знання мов давали можливість І. Кривецькому розшукати архівні джерела, опрацювати та проаналізувати текст документів і визначити цінність матеріалів. Це, своєю чергою, сприяло становленню його як джерелознавця.

Працьовитість молодого людини, поїздки за кордон з метою наукового дослідження, робота в архівах і написані ним наукові праці, дозволили академічній Раді НТШ присвоїти І. Кривецькому в 1907 р. почесне звання “дійсний член НТШ” [12, арк. 49]. Вибір дійсним членом був справжнім науковим пошануванням доробку молодого дослідника, якому виповнилося лише 24 роки.

З вересня 1907 р. І. Кривецький проходив військову службу в м. Чеське Будейовіце. 18 грудня 1907 р. писав у листі до М. Грушевського: “Дякую за честь, що мене іменували дійсним членом історико-філософської секції. Після звільнення з війська буду виконувати завдання і обов’язки секції. Військовий лікар звільнив мене від військових вправ, ходжу тільки до військової школи” [9, арк. 52]. Зауважимо, що у зв’язку з погіршенням стану здоров’я І. Кривецький 30 жовтня і 7 листопада 1907 р. їздив до Праги, де засідала Вища лікарська рада [9, арк. 50]. Перебував в армії до 30 вересня 1908 р. [9, арк. 56].

19 березня 1909 р. І. Кривецький став секретарем історико-філософської секції, на засіданнях якої систематично доповідав про результати своїх наукових досліджень та реферував праці інших членів НТШ. Засідання відбувалися раз на два тижні, а інколи й частіше, в приміщенні Правління НТШ на вулиці Чарнецького, 26 (нині –

вул. В. Винниченка). Під керівництвом М. Грушевського до 1914 р. відбулося 320 засідань, на них відчитано 550 наукових доповідей [392, с. 203].

Народницький світогляд, пропагований М. Грушевським на курсах Львівського університету й на засіданнях історично-філософської секції НТШ, як слушно підмітив діаспорний дослідник Л. Винар, зовсім не завадив його найвидатнішим учням, у тому числі й І. Кривецькому, досліджувати історію України в контексті державотворчих процесів, що стало основою для утвердження державницького напрямку української історіографії [338, с. 122]. Його представники вважали, що рушійною силою історичного процесу є національна еліта, яка розуміє значення державності, високо цінує українську державу і сама є державотворчим чинником.

Відсутність відповідної кількості фахових істориків ставила нагальну необхідність підготовки зі студентів Львівського університету adeptів національної історичної школи, що сприяло переходу науки в Галичині від поодиноких індивідуальних історичних пошуків до організованого, колективного і систематичного вивчення історії України. В основу Львівської історичної школи було покладено ідеї національно-культурної окремішності українського народу, а також соборності українських земель, що підкреслювала територіальну цілісність і єдність України і українського народу. Пройшовши добру наукову школу під керівництвом М. Грушевського в сприятливій атмосфері НТШ, І. Кривецький, як підмітив Ф. Стеблій, і сам сформувався як талановитий, ерудований і скрупульозний дослідник історії України [442, с. 4].

Свідченням активної громадсько-політичної позиції історика є написана ним у 1909 р. рецензія на працю правника М. Лозинського “Акт 12 квітня, з портретом Мирослава Січинського” [177, с. 603]. Дана розвідка розкривала історичний факт: студент соціал-демократ М. Січинський виступив проти утисків галицьких селян польською адміністрацією під час виборів 12 квітня 1908 р. і застрелив у Львові намісника А. Потоцького, що викликало схвалення переважної більшості української громадськості.

Іван Кривецький, як представник національно-патріотичної студентської молоді Галичини, засуджував польський адміністративний тиск проти українців як у політичному, так і в культурному житті, а також відстоював право українців на національне самовизначення. Як зауважив з цього приводу В. Качкан, критик І. Кривецький зробив висновок, що збірка статей визначного галицького публіциста М. Лозинського важлива тим, що об'єктивно документально розкриває трагічну долю польсько-українських історичних взаємин [382, с. 196].

21 листопада 1909 р. І. Кривецький став заступником голови бібліографічної комісії НТШ. Працюючи разом з В. Гнатюком, М. Возняком, В. Дорошенком, М. Кордубою, І. Свенціцьким, І. Франком, він вважав основним завданням реєструвати все, що було надруковане українською мовою. НТШ як єдина українська наукова установа взяла на себе організацію бібліографічного центру для пошуку та обліку видань українознавчого характеру [372, с. 121]. Укладання національної бібліографії відповідало нагальним потребам свідомої української еліти, об'єднаної навколо НТШ.

До складу бібліографічної комісії М. Грушевський рекомендував З. Кузелю, І. Кривецького, І. Левицького. Комісію очолив відомий галицький бібліограф І. Левицький [140, с. 18]. Згодом І. Кривецький написав рецензії на бібліографічні дослідження останнього [182, с. 407–408; 193, с. 534]. В 1909 р. вийшов з друку перший том “Матеріалів до української бібліографії” – “Українська бібліографія Австро-Угорщини з 1887–1889 рр.” І. Левицького [405]. І. Кривецький у вступному слові зазначав про необхідність створення української бібліографії XV–XVIII ст., наукових бібліографій окремих галузей українознавства і визначив видавничі плани комісії. Бібліографія І. Левицького була укладена на підставі автопсії – описів видань українською мовою в Австро-Угорщині та творів, які з'явилися в інших державах різними мовами, авторами чи видавцями яких були українці. Хронологічний реєстр публікацій включав і покажчики змісту періодичних видань. Матеріали з 1894 по 1900 р. після смерті І. Левицького залишилися в картотеці і

перейшли до НТШ. І. Кривецькому було доручено зреферувати їх на засіданні комісії [376, с. 71].

Він також працював у таких комісіях НТШ: з 2 листопада 1909 р. по 1914 р. виконував обов'язки секретаря мовної комісії; 28 листопада 1909 р. став членом статистичної комісії, також був заступником голови комісії з історії мистецтва (1921–1922, 1925) [381, с. 126]. Робота вченого в комісіях та секціях НТШ сприяла формуванню світогляду історика та визначила тематику його досліджень. Так, він на засіданні історико-філософської секції НТШ 28 червня 1911 р. виступив зі студією на тему “З новішої історії Галичини” [126, с. 132].

Отже, формування ідейного світогляду І. Кривецького відбувалося в УАГ та Львівському університеті. Він разом із патріотично налаштованою галицькою інтелігенцією – М. Грушевським, І. Крип'якевичем, С. Томашівським, І. Франком – порушував питання утворення українського національного університету у Львові. Був членом Товариства прихильників української літератури, науки і штуки, яке популяризувало українську науку, культуру та організувало роботу наукових курсів улітку 1904 р. Вчений відстоював ідею державницького самовизначення нації, розвитку української мови та освіти, створення самостійної України.

Велике значення для професійного зростання І. Кривецького мала творча робота в історичному семінарі М. Грушевського, яка сприяла формуванню сфери наукових зацікавлень дослідника і надавала розуміння методики проведення історичних досліджень. Поряд із цим, важливою для формування І. Кривецького як історика-професіонала була активна науково-дослідницька та джерельно-пошукова робота в історично-філософській секції та археографічній і бібліографічній комісіях. У віці 24 роки його обрали “дійсним” членом НТШ.

Таким чином, світоглядні позиції І. Кривецького зумовили характер його активної культурно-просвітницької діяльності, а фахова підготовка та

солідна академічна база дозволили здійснювати різноаспектну дослідну роботу з важливих проблем вітчизняної історії.

2.2 Вклад вченого в розбудову бібліотечної справи

Важливим аспектом громадсько-культурної роботи І. Кревецького була його багаторічна праця в бібліотеці НТШ. Фаховий історик, поєднуючи наукові знання, наполегливість у роботі і талант, зумів на високому рівні організувати функціонування найбільшої українознавчої книгозбірні, а згодом і здійснював керівництво нею, при чому, в не завжди сприятливих суспільно-політичних, та, здебільшого, у край важких економічних умовах. Актуальність розкриття даного питання зумовлена тим, що саме, беручи активну участь у процесі розбудови бібліотек України, І. Кревецький сформувався як відомий громадсько-культурний діяч Галичини.

Наприкінці 1904 р. голова НТШ М. Грушевський направив двох студентів Львівського університету – І. Кревецького та І. Созанського допомагати в роботі бібліотекарю наукової установи М. Павлику [365, с. 12]. Після звільнення М. Павлика Правління НТШ на своєму засіданні 8 лютого 1905 р. вирішило прийняти на роботу в бібліотеку студента І. Кревецького з місячною платнею 60 кор. [71, арк. 13]. 10 лютого він приступив до виконання своїх обов'язків. Продовжував започаткований М. Павликом інвентарний реєстр рукописних матеріалів, що надходили в бібліотеку. Підготував звіт про кількісний стан бібліотечного зібрання, де вказав загальну чисельність упорядкованих книжкових видань [133, с. 26]. І. Кревецький, І. Созанський і Т. Залеський у звіті від 18 квітня 1905 р. про стан бібліотеки НТШ зазначили, що не вистачало 224 книжки, не всі книги були поставлені на місце, були неточності в їх шифруванні, деякі видання здекомплектовані [133, с. 27–28].

Іван Кревецький вписував кожну книжкову одиницю в картковий каталог, переписував наявні книги з карткового каталогу до бібліотечного

інвентарю, опрацьовував нові надходження, виокремлював дублети, передавав видання до оправи, обслуговував читачів. Він активно працював над створенням солідної української книгозбірні, в якій “було б зібрано усе, що появилoся до того часу та появлятиметься у будучині друком з обсягу українознавства, що так чи інакше торкається України” [153, с. 156]. За підрахунками В. Дорошенка, в 1905 р. з бібліотекою НТШ книжковий обмін здійснювало 177 наукових установ, у результаті чого НТШ отримало 904 томи книг, які бібліотекарі мали описати, зашифрувати і розставити на полиці [365, с. 14].

1 червня 1906 р. приятель І. Кревецького І. Созанський звільнився з бібліотеки, а на його місце прийняли студента історичної групи філософського факультету Львівського університету І. Джиджору, улюбленого учня М. Грушевського. 26 вересня 1906 р. було прийнято до бібліотеки О. Іванчука, а 7 листопада 1906 р. – М. Залізняка з метою допомоги в каталогізації подарованої великої книгозбірні відомого філософа В. Лесевича. У зв’язку з досить швидким темпом поповнення бібліотечних фондів виникло питання про розширення приміщення бібліотеки, про що і писали І. Кревецький, О. Іванчук та І. Джиджора у звіті про стан бібліотеки за 1906 р. [137, с. 40]. Восени 1907 р. бібліотеку було перенесено до нового приміщення “Академічного дому” на вул. Супінського (нині – вул. М. Коцюбинського), збудованого коштом мецената з Наддніпрянщини Є. Чикаленка, де під бібліотеку було відведено 4 кімнати і велику залу. Тут також знаходилися канцелярія та музей НТШ [473, с. 41].

18 грудня 1907 р. І. Кревецького призначено директором бібліотеки НТШ у Львові [71, арк. 91]. Передусім, від нього вимагалось якісне комплектування книгозбірні. Для уніфікації опрацювання фондів учений розробив методичні рекомендації та правила, яких були зобов’язані дотримуватися всі бібліотекарі, що здійснювали опрацювання книжок [403, с. 69]. Історик прагнув збагатити масив українознавчих видань, до яких належали: українські стародруки XV–XVIII ст.; українські новодруки

XIX ст.; комплекти перших видань українських класиків; періодика українською мовою, яка друкувалася в Європі та Америці; численні наукові публікації широкого українознавчого змісту [465, с. 462]. Керманіч бібліотеки часто консультувався із секретарем НТШ В. Гнатюком щодо закупівлі книг та передплати українських друкованих видань [65].

У 1908 р. М. Залізник перейшов працювати з бібліотеки до етнографічного музею НТШ. За сприяння І. Кревецького, який вів переговори з М. Грушевським, на роботу до бібліотеки був прийнятий В. Дорошенко. Він очолив Бібліографічне бюро, яке було засноване Президією НТШ 25 вересня 1910 р. для реєстрації українських друків. В. Дорошенко, згідно з планами комісії, мав підготувати бібліографію українських друків 1901–1910 рр. З цього приводу історик М. Кордуба в листі до М. Грушевського від 20 грудня 1910 р. писав: “Я дізнався про заклик бібліографічної комісії готувати бібліографію за останнє десятиліття (1901–1910)” [8, арк. 112]. Л. Ільницька зауважила, що така бібліографія під назвою “Нові українські книжки і брошури” друкувалася в “Літературно-науковому віснику”, починаючи з квітня 1911 р. і до кінця березня 1912 р. Списки були неповними [376, с. 70].

Комплектування бібліотеки НТШ українськими друкami і часописами здійснювалося паралельно зі створенням української бібліографії. Її упорядники мали реєструвати все, що виходило українською мовою незалежно від змісту, національних, політичних, суспільних переконань авторів чи видавців, незалежно від правопису (кирилицею, гражданкою чи латинкою). Бібліографічна комісія планувала роботу і над старою українською книгою (до 1798 р.). Для цього було обрано комітет у складі М. Грушевського, М. Возняка, В. Дорошенка, І. Кревецького, І. Свенціцького [376, с. 69–70].

У результаті пильної роботи директора бібліотеки І. Кревецького та його співробітника О. Назарієва було утворено в 1908 р. окремий відділ стародруків та організовано при рукописному відділі бібліотеки приватний

архів НТШ, а також планувалося створити в наступні роки окремий картографічний відділ, Шевченківський відділ та відділ періодики [139, с. 47]. Найдавніший кириличний друк, який зберігався у фондах бібліотеки, – це “Апостол”, виданий у Львові в 1574 р. Іваном Федоровим. Книга – справжній шедевр поліграфічного мистецтва, прикрашена багатьма гравюрами, гербами Львова та друкаря. Стан збереження книги задовільний. На її форзаці можна відчитати помітки О. Калужняцького, І. Огієнка, І. Кривецького стосовно повноти даного примірника. Також історик зробив запис на великоформатній Біблії, що книгу подарував бібліотеці НТШ Микола Шухевич (15.VI.1933 р.). З часу організації бібліотеки у 1893 р. і до кінця 1908 р. у збірку поступило 67 “церковно-слов’янських і українсько-білоруських стародруків” [391, с. 22, 25, 28].

Неабияку увагу І. Кривецький приділяв комплектуванню фондів спеціальними дослідженнями з історії мови, літератури та етнографії, навчальними виданнями, науковою періодикою багатьма європейськими мовами. В 1908 р. НТШ налагодило контакти з понад 200 науковими українськими та зарубіжними інституціями, зокрема з 16 Академіями наук, 145 науковими товариствами, 40 редакціями часописів. Вони надсилали свою літературу бібліотеці (18-ма мовами), за що в обмін отримували видання НТШ [503, с. 8]. Вагому роль в організації співпраці з іншими науковими, навчальними і громадськими інституціями відіграв директор установи.

Важливим завданням бібліотечної роботи І. Кривецького в 1909 р. було пришвидшити комплектування і поповнення бібліотеки НТШ у Львові. З цією метою він особисто звертався до авторів, видавців, редакцій українських часописів з проханням надсилати бібліотеці всі свої видання без огляду на їхній зміст і призначення. Продовжував поповнювати каталог новими картками, докладав максимум зусиль, щоб розкрити псевдоніми авторів, правильно зазначити видавництва, книжкові серії, походження раритетних книг, зазначити наявність автографів видатних діячів [403, с. 70]. Дослідник комплектував фонди, вів інвентарні записи, керував

відділом рукописів і стародруків, роботою читального залу, листувався з різними організаціями та приватними особами, складав звіти про роботу бібліотеки.

На кінець 1909 р. в установі зберігалось 112 кириличних стародруків [391, с. 28]. І. Кривецький в інформаційній замітці “Причинок до характеристики літературної творчості Івана Головацького” зазначив, що бібліотека НТШ отримала примірник “Русалки Дністрової” зі спадщини професора Михайла Полянського. Його батькові о. Томі Полянському у 1845 р. із Відня Іван Головацький (брат Якова Головацького) надіслав примірник, на обкладинці якого написав довгу присвяту народною мовою. Альманах “Русалка Дністровая” вписаний в каталог під номером 8.563 [173, с. 174–176].

Наприкінці 1909 р. до приміщення бібліотеки було приєднано три нові кімнати. Це дало можливість у 1910 р. утворити окремий відділ періодики, а в 1911 р. – картографічний та Шевченківський відділи. З листа І. Кривецького від 9 грудня 1910 р. дізнаємося, що він просив Т. Реваковича надіслати до бібліотеки газети “Хлібороб” (1891–1894 рр.) та “Громадський Голос” (1895–1896 рр.) з метою поповнення книгозбірні українською періодикою [91, арк. 10].

Про комплектування відділів свідчить лист І. Кривецького від 24 листопада 1911 р. до Я. Гординського в Коломиї, в якому він висловлював вдячність за подаровані бібліотеці 3 пергаміновані листки з XIII ст. [83, арк. 9]. У 1911 р. НТШ купило для бібліотеки Парастасник XVI–XVII ст., написаний півуставом. На форзаці запис І. Кривецького повідомляє про придбання рукопису в Г. Стрипського в Будапешті.

Для вченого бібліотечна робота була звичайною, проте улюбленою справою. 1 липня 1912 р. йому було встановлено заробітню плату в розмірі 175 кор. та зараховано його до III ступеня урядовців [71, арк. 11]. Тоді книжковий фонд бібліотеки вже налічував 72 тис. томів. Про клопітку працю І. Кривецького щодо складання звітів про стан бібліотеки свідчить його лист

від 16 жовтня 1913 р. до О. Маковея з проською вказати точну інформацію щодо подарованих бібліотеці книжок, які записав як дар [85, арк. 4]. Вчений листувався також з українознавцем А. Єнсенем – очільником слов'янського відділу бібліотеки при Нобелівському інституті у Швеції, про що свідчать його листи до І. Кривецького 1913–1914 рр. [121 (№ 23), арк. 1–3].

Директор бібліотеки налагодив обмін друкованими виданнями з українськими науковими установами й організаціями в Канаді, Бразилії, США, Польщі, Франції, Чехословаччині, Великій Британії, Аргентині, Мексиці, Болгарії, Швейцарії, Румунії, Італії, Швеції. Всі листи надходили на адресу бібліотеки НТШ у Львові, відповідь на які давав її директор. Зауважимо, що фонди керованої І. Кривецьким бібліотеки збільшилися від 21 000 одиниць у 1905 р. до більше як 70 000 на початку 1914 р. У 1913 р. НТШ обмінювалося виданнями з 236 науковими установами, в результаті чого бібліотека отримала 1816 томів [365, с. 14].

Улітку 1914 р. напередодні Першої світової війни книжковий і рукописний фонди бібліотеки були перевезені з “Академічного дому” до новопридбаної М. Грушевським у 1913 р. великої кам'яниці на вул. Чарнецького, 24 (зараз – вул. Винниченка, 24) і складені там у пов'язаних шнурами пачках [365, с. 17]. Не вдалося перевезти решту бібліотечного майна та розкласти книги на полицях, оскільки працівники бібліотеки були покликані до війська. Влітку 1914 р. багато членів НТШ з рушницями в руках опинилися в окопах у складі добровільного Легіону Українських січових стрільців, серед яких і І. Кривецький, В. Гарасимчук, І. Джиджора [414, с. 26]. Перша світова війна перервала роки найбільшого піднесення бібліотеки, були розірвані активні зв'язки з Великою Україною. У 1920 р. з бібліотекою обмінювалися літературою тільки 27 установ. У 1920-х рр. Друга Річ Посполита заборонила передплачувати й отримувати українські друки. Польська поліція проводила в бібліотеці безконечні ревізії та конфіскації. Після однієї з них у приміщенні бібліотеки підкладено бомбу,

внаслідок вибуху якої була розвалена значна частина стіни. Однак зростання бібліотеки НТШ і поповнення її раритетами не припинялося [399, с. 7].

Іван Кревецький був співорганізатором Всенародної бібліотеки України (ВБУ) (весна 1920 р. – осінь 1921 р.) при створеній Українській академії наук. Будучи на посаді старшого бібліотекаря, завідувача відділом україніки, займався підбором нової літератури для книгозбірні. Дослідник у цей час надрукував ґрунтовну працю “Українська Академія Наук у Києві” (1922 р.) [212]. Діяльність І. Кревецького у ВБУ в 1920–1921 рр. сприяла нагромадженню науково-теоретичного й організаційного досвіду в галузі бібліотекознавства [367, с. 116]. І. Кревецькому належали перші методичні розробки щодо виокремлення книжкового фонду у відділ україніки, завдяки яким розпочалося ведення каталогу книг з української тематики; розробив він також нові правила каталогізації [503, с. 7–8].

У Києві І. Кревецький працював над каталогізацією фондів бібліотеки під керівництвом засновника і першого директора ВБУ Ю. Меженка. Пізніше як директор бібліотеки НТШ листувався з Ю. Меженком, який у 1922–1931 рр. очолював Український науковий інститут книгознавства (УНІК) [28, арк. 12]. Була організована співпраця цих бібліотечних установ. На підтвердження цього І. Кревецький у листі до бібліографа І. Калиновича від 15 лютого 1924 р. писав: “Дуже просять з Українського Наукового Інституту книгознавства надіслати їм статистику українських видань за кордоном за 1923 р., якої потребують для бібліологічної виставки, що має бути наприкінці лютого с. р.” [123, арк. 1]. Згодом Ю. Меженко в листі до І. Кревецького від 12 листопада 1926 р. просив повідомити, яких саме книг ще не одержала бібліотека НТШ у Львові та книгарня [127, с. 147]. Таким чином, знайомство вченого з Ю. Меженком під час роботи у ВБУ та їх подальша співпраця допомогли відновлювати та поповнювати фонди книгозбірні НТШ.

Повертаючись із Києва наприкінці листопада 1921 р., І. Кревецький захворів на тиф, лікувався вдома до березня 1922 р. [80, арк. 1]. Він писав із

Роздола в листі до літературознавця М. Возняка, що зібрав у Києві багато книг, які не пропустили на т. зв. евакуаційному пункті, і змушений був їх залишити, заховавши в Академії 5 великих пак [122, арк. 12].

Восени 1923 р., після майже 9-річної відсутності, І. Кривецький повернувся до бібліотеки НТШ. В. Дорошенко передав йому керівництво бібліотекою [365, с. 22]. Вчений вивчав рукописний фонд, оскільки лише він міг оцінити втрати воєнного періоду. Після опрацювання великого масиву видань, що зберігався у бібліотеці тривалий час у стосах, І. Кривецькому вдалося віднайти частину рукописів, які вважалися втраченими.

Налагоджена до початку війни бібліотечна робота була майже зруйнована. Зі зміною політичної ситуації існування книгозбірні значно ускладнилося. Припинилася фінансова допомога товариству, у зв'язку з чим бібліотека НТШ не мала коштів на купівлю потрібних їй видань та устаткування. Митна служба Польщі утруднювала отримання книг з-за кордону, проводилися часті конфіскації зарубіжної літератури, надісланої бібліотеці, заборонялося передплачувати і отримувати видання з УСРР [503, с. 10]. Часто мито перевищувало в багато разів ціну самої книги.

Іван Кривецький організував роботу з метою популяризації української науки в несприятливих суспільно-політичних умовах. Він у листі до О. Назарука від 26 жовтня 1923 р. писав про важливу роль і особливу місію НТШ у Львові як найвищої незалежної української наукової установи та відзначив, що саме на 1923 р. припадає подвійний ювілей Наукового Товариства імені Шевченка у Львові: 50-ліття існування взагалі і 30-ліття як Наукового [70, арк. 4]. Було заплановано надрукувати ряд видань про наукову діяльність, музей, книгарню, друкарню і переплетню. До цієї дати І. Кривецький як директор найбільшої наукової установи НТШ – бібліотеки – підготував брошуру під назвою “Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові” [214]. Він надіслав О. Назаруку разом з листом

десять примірників даної брошури і два примірники нового видання спільної книги про мемуаристику [221].

Вчений вважав, що популяризація заслуг НТШ перед українською громадськістю є дуже важливою і потрібною справою, особливо у несприятливих суспільно-політичних умовах, коли товариство не мало державної підтримки для існування. Крім того, Міністерство освіти Другої Речі Посполитої позбавило НТШ права друкувати українські шкільні підручники, що було важливим джерелом надходження коштів [70, арк. 4]. І. Кривецький просив О. Назарука, який перебував у США, написати і опублікувати в українській діаспорній пресі одну-дві статті про НТШ. У 1924 р. до бібліотеки надійшло 9974 книги: 6337 отримано як дарунки від українських громадян, 3416 поступило внаслідок обміну і тільки 181 придбано товариством [308, с. 25].

Важливим результатом роботи директора І. Кривецького стало налагодження обміну літературою бібліотеки НТШ з українськими установами та організаціями. Всеукраїнське Управління лісами (м. Харків) 1927 р. надіслало до бібліотеки НТШ “Труди Лісової Дослідної Справи на Україні” (№ 1–6) та просило передати видання НТШ в галузі лісівництва, ботаніки, природознавства [13, арк. 6]. Українська метеорологічна служба в листі до НТШ 1927 р. висловила щиру подяку за отримані 6 квітня видання математично-природничо-лікарської секції Товариства та просила надалі направляти друковані праці з метеорології та фізичної географії [13, арк. 8]. Натомість, громадський діяч І. Драганчук з Підгайців 1929 р. зазначав, що може подарувати бібліотеці НТШ номери “Діла” і “Українського слова” за 1915–1918 рр. [23, арк. 61].

Іван Кривецький листувався з Я. Бобруком, головою української громади у Варшаві, щодо надсилання книг з мовознавства, соціології, політичної економії та літератури іноземною мовою [18, арк. 10]. 5 липня 1928 р. Мирослав Ірчан з м. Вінніпега писав І. Кривецькому, що з листом

надсилає до архіву НТШ видання українських робітничих організацій в Канаді та грошові чеки [17, арк. 3].

Українська православна церква в Канаді 16 жовтня 1930 р. надіслала з м. Вінніпега випуски свого друкованого органу “Православний Вістник” [17, арк. 4]. Проте в листі від 10 листопада 1931 р. до бібліотеки НТШ редактор “Канадійського фермера” В. Біберович повідомляв, що польська влада і цензура перешкоджають надходженню американських часописів і журналів до бібліотеки [17, арк. 7]. В липні 1934 р. В. Біберович писав у листі до бібліотеки НТШ, що надіслав повний випуск “Канадійського фермера” за 1933 р. [17, арк. 9].

У 1930–1932 рр. в книгозбірню поступило 87 карт і 2 атласи. В 1933–1934 рр. у бібліотеці був організований картографічний відділ, де знаходилися карти, атласи, плани XVI–XX ст. Керівництво бібліотеки упорядковувало і формувало картографічну збірку шляхом цільового обміну і купівлі найбільш цінних видань [340, с. 36].

Завдяки цілому комплексу заходів І. Кревецького, 15 лютого 1933 р. Міністерство внутрішніх справ Другої Речі Посполитої дозволило НТШ без цензури отримувати по одному примірнику кожного закордонного друкованого часопису. 9 лютого 1934 р. Міністерство освіти Другої Речі Посполитої надало право НТШ на обов’язковий примірник усіх друкованих видань, що виходили українською мовою. Ці законодавчі акти сприяли зростанню збірок бібліотеки НТШ.

Іван Кревецький вів щоденник листування бібліотеки і книгу дарів. Кожен працівник установи працював довше запланованого часу. Проте загострилися внутрішні проблеми через нестачу приміщень для бібліотеки та персоналу, що негативно впливало на розвиток книгозбірні й умови роботи працівників. Приміщення бібліотеки були перевантажені шафами з книгами; невеликий персонал бібліотеки у важких умовах здійснював сортування, каталогізацію, інвентаризацію видань та обслуговував читачів і позичальників.

Матеріальне становище І. Кривецького було скрутним. У грудні 1933 р. він вперше захворів на ревматизм через відсутність опалення приміщення бібліотеки. Проживав учений в одній з кімнат у домі НТШ [93, арк. 7].

У листі до голови НТШ В. Левицького від 18 квітня 1934 р. І. Кривецький писав, що бібліотека – це не підприємство, яке дає матеріальні прибутки, а наукова установа, що потребує коштів. Не можна порівнювати бібліотеку НТШ з музеями НТШ. На бібліотеку опирається майже вся наукова діяльність членів НТШ (щоденно потрібно обслужити 20–30 осіб і видати 100 книжок) [93, арк. 4]. І. Кривецький намагався чітко виконувати свої службові обов'язки: зберігав бібліотечне майно, дбав про повернення членами НТШ позичених з архіву рукописів.

Вчений в листі до В. Левицького 29 жовтня 1934 р. порушив питання про надходження видань друкарні НТШ до бібліотеки. Адже це важливо задля написання в майбутньому історії НТШ, зокрема історії друкарні Товариства, та для складання повної бібліографії українських друкованих видань [93, арк. 8]. 9 березня 1937 р. І. Кривецький написав літературознавцю М. Мочульському лист-подяку за посередництво при передачі до бібліотеки НТШ “Історії України-Руси” професора М. Грушевського [81, арк. 13]. Однак бібліотекар знову зазначав у доповідній записці 1937 р. про труднощі відправлення літератури поштою [16, арк. 1–2]. Таким чином, І. Кривецький дбав про зростання фондів бібліотеки та збереження матеріалів книгозбірні для майбутніх поколінь.

21 жовтня 1937 р. через туберкульоз вчений залишив посаду директора бібліотеки НТШ. В. Дорошенко писав, що І. Кривецький був добрий, скромний, товариський та сумлінний, пильний і роботящий працівник, цілковито відданий улюбленій бібліотечній справі [308, с. 12]. До останніх днів життя бібліотекар не залишав своєї улюбленої праці – роботи в книгозбірні.

Зауважимо, що в останній рік керівництва бібліотекою І. Кривецьким книгозбірня обслужила 9165 читачів. У 1938 р. бюджет бібліотеки становив

17 667 польських злотих. На платню персоналу витрачено 12 722 зл., на придбання книжок 1 055 зл., на оправу книжок 1068 зл., на нові шафи й полиці 812 зл., на світло й паливо 305 зл. і дрібні видатки. На 1 січня 1939 р. було каталогізовано 73 828 назв друків у 207 923 томах і випусках та зібрано 2249 карт, а також понад 5 разів зріс рукописний відділ порівняно зі станом перед Першою світовою війною [365, с. 30]. Напередодні встановлення радянської влади на західноукраїнських землях бібліотека НТШ нараховувала маже 300 тисяч томів книг і рукописів. Це було найбільше зібрання українських книг, часописів, видань іноземними мовами на території українських земель. Тому І. Кривецького можна назвати одним із головних будівничих бібліотеки НТШ. Л. Крушельницька зауважила, що створення книгозбірні – “явище не лише культурницьке, це державницька акція на найвищому рівні, бо зібравши все, що стосується України, організатори бібліотеки вийшли з інформацією про вікові досягнення українців на обшири Європи і всього світу” [399, с. 8].

Іван Кривецький також комплектував власну бібліотеку, інвентарний опис книг якої за 1922–1939 рр. становив 39 аркушів [61]. В архіві зберігся алфавітний покажчик літератури бібліотеки І. Кривецького [62, арк. 1–30].

Після встановлення радянської влади 14 січня 1940 р. під тиском каральних органів НКВС на Загальних зборах члени НТШ прийняли ухвалу про ліквідацію Товариства. Бібліотека стала складовою частиною Львівської філії бібліотеки АН УРСР. Ці події були надзвичайно болісними для науковця, який жив самотньо і вбого, не дбаючи про життєві вигоди. Тяжкі фізичні страждання та переживання за долю рідного краю в умовах тоталітарного сталінського режиму остаточно підірвали здоров'я вченого.

Перенісши складну операцію на нирках, вчений повернувся на малу батьківщину, до сестри в м. Роздолі. Помер на 58-му році життя 27 червня 1940 р. [385, с. 11]. В. Дорошенко слушно зауважив, що “бібліотека НТШ втратила в його особі видатного керівника й одного з найбільших своїх будівничих, службовці її – доброго і людяного, невіджалуваного наставника-

товариша, а українська наука – солідного дослідника, головно історії Галичини XIX ст. та історії української преси, над якою він багато працював” [308, с. 12].

Таким чином, І. Кривецький займався бібліотечною справою протягом усього свого життя, досягнувши великих успіхів. Учений майже 25 років працював у бібліотеці НТШ і близько 21 року керував нею, докладаючи багато зусиль, праці, здоров'я для її становлення і розвитку. Проявив себе як вмілий керманіч та відповідальний службовець, знавець історії України та стародруків, книгознавства та періодики, карт і атласів. У результаті формування окремих відділів бібліотеки НТШ йому вдалося організувати найбільшу книгозбірню україніки, що мала загальнонаціональне значення. Вчений підтримував тісні наукові та дружні контакти з відомими галицькими та наддніпрянськими діячами, українською діаспорою, іноземними науковцями, а також освітніми, науковими та іншими товариствами й організаціями.

Велику роль у професійному зростанні І. Кривецького як бібліотекознавця мала короткотривала праця у ВБУ, де він спричинився до укладання фонду україніки та налагодив контакти з Українським науковим інститутом книгознавства. Організаційна робота І. Кривецького щодо розбудови бібліотечної справи була спрямована, насамперед, на піднесення національної свідомості населення краю. Вчений активно популяризував українську науку і культуру, українське друковане слово і як очільник бібліотеки постійно працював над комплектуванням та відновленням книгозбірні в складних умовах суспільно-політичного життя першої третини XX ст.

2.3 Редакційно-видавнича діяльність

Великий вплив на становлення І. Кривецького як редактора і видавця мало навчання у Львівському університеті, наукова робота під керівництвом

М. Грушевського, а також активна участь у секціях та комісіях НТШ. Будучи студентом філософського факультету, І. Кревецький, відповідно до заяви від 2 грудня 1903 р., вступив до Українсько-руської видавничої спілки і як її член отримав “книжочку уділову” [64, арк. 1–2]. Слід зауважити, що діяльність Українсько-руської видавничої спілки – акціонерного товариства, яким керували М. Грушевський, І. Франко, В. Гнатюк, – була особливо успішною. У “великій” і “малій” серіях друкувалися твори українських письменників і переклади наукових та літературних праць іноземних авторів [377, с. 405]. Українсько-руська видавнича спілка опублікувала в серії “Літературно-наукова бібліотека” перекладену І. Кревецьким повість “Вій” М. Гоголя [381, с. 127].

Іван Кревецький здійснював активну редакційно-видавничу діяльність протягом усього свого життя: писав статті, огляди, рецензії; організовував вихід газет і журналів; визначав тематику наукових та періодичних видань. Він співпрацював з Р. Сембратовичем, редактором часопису “Український огляд”, що виходив у Відні в 1903–1905 рр. [30, арк. 71]. Журнал мав інформативно-культурологічний характер, у ньому друкувалися українознавчі дослідження С. Томашівського, А. Кримського, І. Кревецького, І. Франка та інших [372, с. 188]. Діапазон розповсюдження журналу включав понад 150 редакцій європейських періодичних видань, завдяки чому з основними проблемами української історії, рівнем і результатами їх дослідження знайомилася чимала кількість політиків, науковців та журналістів Європи.

В 1904 р. І. Кревецький став членом редакторського комітету видавництва НТШ з підготовки збірника праць для відзначення 10-ліття наукової діяльності М. Грушевського в Галичині, до якого також входили Д. Коренець, С. Томашівський, І. Франко та В. Гнатюк. У результаті їх спільної роботи в 1906 р. в друкарні НТШ у Львові вийшов “Науковий збірник, присвячений професорові Михайлові Грушевському учениками і прихильниками, з нагоди його десятилітньої наукової праці в Галичині

(1894–1904)”, у якому поміщено статті В. Гнатюка, М. Кордуби, З. Кузелі, І. Крип’якевича та багатьох інших дослідників [335, с. 42]. І. Кривецький у вказаному збірнику опублікував статтю “Цуцилівська тривога в 1848 р. Причинки до історії останніх днів панщини в Галичині”, де наводилися важливі документи про революційні виступи селян 1848 р. в с. Цуцилові біля м. Надвірна на Прикарпатті [170, с. 446–482].

На початку 1904 р. І. Кривецький був прийнятий до редакції літературно-мистецького, наукового та суспільно-політичного щомісячника “Літературно-науковий вісник”, який видавало НТШ, допомагав М. Грушевському у підготовці матеріалів до друку [71, арк. 13]. У 1905 р. через невдоволення окремих членів НТШ позицією журналу з різних громадсько-політичних питань, зокрема критикою діяльності галицьких партій, “ЛНВ” був переданий Українсько-руській видавничій спілці. Завдяки колективним зусиллям редакції (І. Франка, В. Гнатюка, О. Маковея та М. Грушевського) журнал став справжнім європейським виданням високого наукового рівня.

У 1907 р. за вказівкою М. Грушевського “ЛНВ” почали друкувати в Києві [377, с. 402]. 16 січня 1907 р. М. Синицькому доручено здійснювати контроль за виданням журналу в столиці [2, арк. 1]. Оскільки більшість українських галицьких діячів стримано поставилися до планів видання часопису на Наддніпрянській Україні, вченому довелося самотійно вирішувати проблеми кадрового забезпечення діяльності “ЛНВ” в столиці, організувати роботу міської редакції журналу. У зв’язку з цим, М. Грушевський запросив до Києва своїх учнів – І. Джиджору й І. Кривецького, котрі опікувалися виходом часопису протягом першої половини 1907 р.

Співробітники інформували М. Грушевського про хід редакційної роботи. Так, у листі від 18 січня 1907 р., одразу після виходу першої книги журналу, І. Кривецький повідомив М. Грушевського про обшук російською жандармською поліцією приміщення редакції “ЛНВ” [447, с. 93]. Це свідчило

про небажання імперської влади в Києві підтримувати вихід наукового українознавчого журналу; цензура зазначала, що ““ЛНВ” пропагує сепаратизм і старається розбити “руській” народ” [9, арк. 22–23].

Зауважимо, що редакторська робота І. Кривецького була на деякий час перервана, оскільки він проходив військову службу в армії (вересень 1907 р. – серпень 1908 р.) [79, арк. 13]. 26 жовтня 1907 р. писав у листі до М. Грушевського, що вже місяць перебуває в м. Чеське Будейовіце (на півдні Чеської Республіки), часто хворіє, лікувався в шпиталях [9, арк. 48]. М. Грушевський 29 жовтня 1907 р. відписав своєму учневі: “Дістав Вашу картку. Се дуже прикро, але не тратьте духу, не тратьте надію!.. Вчора на сесії ми ухвалили предложити Вас на дійсного члена іст. секції. Дай Боже ще довго мати з Вас потіху Товариству й мені. Щиро Вам прихильний...” [22, арк. 21].

Повернувшись із військової служби, І. Кривецький продовжив свою роботу в редакції “ЛНВ”. Завдяки високій вимогливості редакційного комітету, наполегливості в організаційній діяльності було забезпечено високий рівень усіх рубрик журналу – наповнених літературними творами і критичними замітками, публіцистикою, хронікою культурного життя, бібліографією [377, с. 404]. І. Кривецький опублікував у “ЛНВ” низку статей, перекладів, інформаційних заміток і нарисів з видавничого, літературного, наукового, громадського й культурно-просвітнього життя та рецензій на літературу різноманітної тематики.

У часописі була поміщена рубрика “Хроніка і бібліографія” (з 1906 р. “Бібліографія”), де публікувалися бібліографічні дослідження І. Кривецького. У “ЛНВ” протягом 1904–1912 рр. вийшло 54 бібліографічні розвідки І. Кривецького, серед яких: 29 рецензій на окремі видання, 4 – на збірники статей, 2 інформаційні замітки про вихід нових часописів, 8 оглядів українознавчих статей зі змісту 11 закордонних та одного львівського періодичних видань (за 1904–1905 рр.), 10 оглядів змісту десяти томів

“Записок НТШ” та ґрунтовний аналіз “Записок НТШ” (74 томи) за 15 років їхнього існування [474, с. 36].

І. Кривецький у науковому часописі опублікував ряд рецензій: на літературні й історичні праці дослідників – О. Маковея “Ярошенко: Історична повість” [167, с. 190–191], М. Лозинського “Гайдамащина: Із історії народних рухів на Україні в 18-тім столітті” [165, с. 406–408], М. Тершаковця “Галицько-руське літературне відродження” [178, с. 626–628], І. Левицького “Українська бібліографія Австро-Угорщини за роки 1887–1889” [182, с. 407–408]; на збірники документів і матеріалів – “Українсько-руський архів” (видання історично-філософської секції НТШ під назвою “Матеріали до історії галицько-руського шкільництва XVIII і XIX вв.” за редакцією С. Томашівського) [180, с. 578–580], “Матеріали до української етнології” (видання етнографічної комісії НТШ) [183, с. 425–526]. Огляди вченого подавалися в стислій формі, містили бібліографічний опис видань, аналіз їх змісту, а також зауваження та висновки.

Іван Кривецький співпрацював із виданням історично-філософської секції “Записки НТШ”, де, крім історичних праць, опублікував у 1903–1912 рр. і 1924 р. бібліографію української преси, огляди різних часописів та помістив рецензії на праці з різної тематики. Варто згадати про рецензію І. Кривецького на роботу Б. Павловського “Львів в 1809 р.” [479], де вперше описав історію Львова з 27 травня до 15 грудня 1809 р. [181, с. 187–188]. Дослідник подав до “Записок НТШ” некролог з приводу смерті в грудні 1911 р. у Львові відомого польського історика Б. Лозинського, який досліджував історію Галичини кінця XVIII–XIX ст., був вищим адміністративним урядником при Львівському намісництві та мав доступ до актів в архіві [190, с. 190–191].

Вчений у 1909 р. почав редагувати науково-педагогічний журнал “Наша школа” [9, арк. 64–65]. Це був друкований орган товариства “Учительська громада”, заснованого М. Грушевським у Львові 1908 р. До

редакційного комітету входили відомі українські науковці та громадські діячі: В. Білецький, І. Копач, В. Левицький, І. Раковський, С. Рудницький, С. Томашівський, В. Щурат. 10 травня 1909 р. І. Кривецький зайняв посаду відповідального редактора журналу [142, с. 133, 137]. Цю роботу виконував до 1912 р. Він стежив за добором матеріалу та правильним його розміщенням у відповідних розділах часопису. У листі від 23 березня 1911 р. просив О. Маковея надіслати для друку в журналі “Наша школа” статтю про історію вшанування Т. Шевченка в Галичині [110, арк. 1]. Подавав до статей редакторські примітки; складав звіти про роботу, які обговорювали на засіданнях Президії Товариства [143, с. 187, 189]. І. Кривецький вміло поєднував у випусках журналу подання різних за тематикою науково-педагогічних статей з актуальних проблем українського шкільництва. Даний журнал, за словами сучасної української дослідниці Уляни Яворської, “посів гідне місце серед української педагогічної преси першої половини ХХ ст. та виконав поставлені перед ним завдання, головним з яких було утвердження ідеї створення національної школи на всіх українських землях” [472, с. 69].

Історик збирав рукописи та готував до видання ювілейний збірник на пошану 40-літньої літературної і наукової діяльності Івана Франка [78, арк. 7]. Збірник мав складатися з коротких творів мовою оригіналу українських і зарубіжних письменників та науковців [114, арк. 1]. Рукописи потрібно було надіслати до кінця грудня 1912 р. [121 (№ 20), арк. 1–2]. Із листа 1912 р. художника з Чернігова М. Жука до І. Кривецького дізнаємося, що він на запрошення останнього мав підготувати рисунки до збірника на честь ювілею І. Франка [121 (№ 14), арк. 1–2]. Композитор Я. Вінцковський у листі до І. Кривецького 11 квітня 1912 р. зазначив, “щоби належно приготувати ювілейні обходи в честь І. Франка, треба заздалегідь видати ноти до його слів” [121 (№ 39), арк. 1–2]. Письменник С. Твердохліб 17 грудня 1913 р. у листі до І. Кривецького писав, що за кілька днів передасть як матеріал до збірника в честь І. Франка свої 2 оригінальні поезії і 2 перекладні твори [121 (№ 33), арк. 1]. Редактор у листі до С. Єфремова

9 листопада 1913 р. зазначав, що збірник складається з трьох частин: бібліографії праць І. Франка за 1874–1914 рр., белетристики і наукової частини [117, арк. 1]. У зв'язку з початком Першої світової війни ювілейний збірник не був виданий, вийшов у світ лише 1918 р., по смерті ювіляра.

Зауважимо, що наприкінці 1911 р. виокремилася група вчених НТШ (І. Кревецький, С. Томашівський, В. Панейко, В. Кушнір, Л. Цегельський), невдоволених редакційною політикою М. Грушевського. І. Кревецький редагував статті “Наша політика. Гльосси до брошури проф. М. Грушевського”, надруковані в “Ділі” в грудні 1911 р., які були спрямовані проти голови НТШ [322]. І. Кревецький писав у листі до С. Томашівського 5 грудня 1911 р.: “Саме прочитав Вашу статтю – і “Наша політика” вповні на неї заслугоє. Треба би тільки, на мою думку (з чим погодився і В. Панейко), зробити в ній два невеличкі пропуски... з огляду на захованне авторства...” [339, с. 14]. Наступним кроком групи вчених-опонентів стосовно керівної діяльності М. Грушевського стало видання анонімної брошури “Перед загальними зборами Наукового Товариства ім. Шевченка” 1913 р., у якій піддано нищівній критиці видатного історика. Згодом І. Кревецький у листі до В. Гнатюка від 20 лютого 1916 р. пояснював, що М. Грушевський не підтримав захист його дисертації з австрійської історії, оскільки він не хотів у всьому слухатися великого історика [442, с. 6].

З початком Першої світової війни І. Кревецький служив в австро-угорській армії. У листі від 19 серпня 1915 р. він писав до С. Томашівського: “Я на разі при рекрутах, але чи довго, не знаю. Все таки скоріше чи пізніше треба буде йти в поле, хоч як се не під мої сили...” [79, арк. 12; 456, с. 551]. Спочатку проходив військову службу в Угорщині. З кінця 1915 р. працював у військовому цензурному відомстві галицького містечка Ряшів, а з 1916 р. – у Відні. Підтримував дружні відносини зі С. Томашівським, який перебував у Відні з 28 грудня 1914 р. до осені 1916 р., а також допомагав йому з працевлаштуванням [464, с. 466].

Перебуваючи в столиці Австро-Угорської імперії, І. Кривецький входив до складу редакції газети “Неделя”, яка була призначена для полонених російської армії. Газета виходила від серпня 1916 р. до 1918 р. один раз на тиждень. З Відня І. Кривецький дописував до щоденної львівської газети “Діло”, вітав прийняття Третього універсалу Центральної Ради 20 листопада 1917 р. [440, с. 303].

Після проголошення в листопаді 1918 р. Західно-Української Народної Республіки І. Кривецький вступив до Української Галицької армії. Працював головним редактором офіційного пресового органу ЗУНР “Република”, що виходив у Станиславові з лютого по травень 1919 р. Він сформулював завдання видання в першому номері часопису від 2 лютого 1919 р.: “Газета покликана бути республікансько-демократичним і безпартійним органом, трибуною для висловлювання громадської думки всіх громадян Західної області Української Народної Республіки... Українська державність – отсе критерій, який часопис наш прикладатиме виключно і до всього...” [206, с. 2]. Як бачимо, історик велику увагу приділяв питанню національної державності та територіальної цілісності всіх українських земель.

У даній газеті найповніше на той час була відображена державотворча, політична, законодавча, адміністративна, організаційна діяльність УНРади, Державного Секретаріату ЗУНР. 2 лютого 1919 р. газета подала великий репортаж про свято Злуки 22 січня 1919 р. в Києві з публікацією офіційних документів про об’єднання двох українських республік [386, с. 647].

У березні 1919 р. на пропозицію І. Кривецького президія Державного Секретаріату ЗУНР запросила до редакції часопису “Република” галицького літературного критика М. Федюшку. Під час польсько-української війни він очолював військову команду у Войнилові біля Калуша на Прикарпатті. Свої статті на загальні теми, звіти засідань Української Національної Ради підписував псевдонімом Євшан. Проте вже в травні 1919 р. його звільнено з редакції [456, с. 552]. Як пояснював І. Кривецький, М. Федюшка одночасно

друкувався у виданнях, опозиційних до уряду ЗУНР, таких як “Нове життя”, “Народ”, “Републіканець” [255, с. 7].

Під час відступу УГА, як згадував О. Назарук, І. Кривецький разом з армією 16 липня 1919 р. перейшов р. Збруч [306, с. 183]. У результаті, “хорунжий доктор І. Кривецький” переїхав до Кам’янця-Подільського, працював у редакції військового часопису “Стрілець” [69, арк. 69]. Він входив до складу Пресової кватири Начальної команди Галицької армії, яку очолив редактор газети “Стрілець” О. Назарук [434, с. 547].

Іван Кривецький у м. Кам’янці-Подільському – державному центрі УНР, де розташовувалася Директорія, – входив до складу Архівної комісії – “міжвідомчого науково-дорадчого пам’яткоохоронного органу” для підготовки інструкцій з охорони пам’яток старовини і мистецтв та здійснення централізованого керівництва для охорони архівів, музеїв, збірок старовини і мистецьких колекцій, що був створений 30 серпня 1919 р. при Міністерстві народної освіти [411, с. 113–144].

Згодом вчений належав до Комісії охорони пам’яток старовини і мистецтва, створеної у вересні 1919 р. при Головному управлінні мистецтва та національної культури УНР [435]. На одному з перших засідань Комісії було ухвалено видавати часопис для публікацій з питань українського мистецтва і пам’яток старовини та урядових законів і розпоряджень. За редакцією І. Кривецького та завдяки зусиллям О. Назарука і П. Клименка, коштом Диктатури Західних областей УНР у видавництві “Стрілець” вийшло перше число друкованого органу “Українська старовина” обсягом 10 сторінок. Історичний журнал містив 20 публікацій, присвячених питанням архівної, бібліотечної, музейної справи в Україні. Авторами були члени Комісії: бібліотекар НТШ І. Кривецький [204]; директор Українського військово-історичного музею О. Благодир; професор П. Клименко; віце-директор Українського військово-історичного музею М. Обідний; помічник бібліотекаря Українського державного університету в Кам’янці-Подільському Л. Биківський; голова книжно-архівної секції доктор

О. Назарук; професор мистецтва Київського університету, доктор Й. Пеленський та О. Прусевич [411, с. 115–116]. Через умови воєнного часу наступне число так і не побачило світ.

Іван Кревецький долучився до бібліографічної роботи в Кам'янець-Подільському державному українському університеті, відкритому 22 жовтня 1918 р. [427]. Вчений був членом Архівної комісії університету, де співпрацював з П. Клименком, В. Боберським, Й. Пеленським, О. Назаруком, Л. Бялковським, Ю. Сіцинським, М. Обідним.

Пізніше він очолив Архівно-історичний відділ при Начальній команді УГА, прийшовши на зміну М. Федюшки-Євшана, який захворів на тиф і помер у Вінниці 23 листопада 1919 р. [255, с. 7]. Оскільки І. Кревецький мав прямий стосунок до архіву Української Галицької армії, то важливо дізнатися про долю цих документів. Відповідь на питання про долю і загибель цього архіву дав у своїй статті О. Романів, який, редагуючи свого часу рукописну збірку спогадів Л. Окіншевича “Моя академічна праця в Україні”, зустрів згадки про архів УГА [431, с. 15]. Про це свідчить лист І. Кревецького від 18 липня 1924 р. до І. Борщака: “... Питаєте, чи врятував я архів Галицької армії? На превеликий мій жаль, ні. Річ у тім, що з переходом Галицької армії до більшовиків (січень 1920) більшовицьке командування негайно зліквідувало історично-архівний відділ Г. А., яким я завідував, а мене самого звільнило зовсім з війська. Та все ж таки беріг я архів (через другі особи!) аж до травня 1920 р., коли після розриву Г. А. з більшовиками наступили у Києві (куди перевезли в березні 1920 р. сей архів) поголовні арешти галичан (між ними й мене), опісля евакуація Києва та зайняття його поляками. Під час того пропав кудись і згаданий архів. І скільки я не шукав опісля за ним в 1920–1921 рр. у Києві – на слід не попав...” [307, с. 245].

У 1929 р. з ініціативи тодішнього секретаря Президії ВУАН С. Іваницького-Василенка, Л. Окіншевич був призначений завідувачем видавництва ВУАН, де, виявляється, зберігався архів УГА. Зі спогадів Л. Окіншевича, бухгалтер ВУАН А. Воронін говорив про небезпечну

ситуацію для всіх, хто був пов'язаний з переховуванням архіву. Зокрема, він зазначив, що “великі шухляди, що стоять у коридорі, про які ми сказали вам, що вони містять нерозповсюджені видання академії, в дійсності наповнені документами Галицької Армії, що їх бібліотекар М. Левченко і його попередники переховували з наказу старої управи ВУАН” [431, с. 14].

За умов того часу можна було чекати хвилі арештів, заслань і розстрілів. Це був час терору. Представники влади могли в будь-який момент розпочати перевірки. Президент ВУАН, академік Д. Заболотний сказав: “Це великий злочин нищити цінні історичні матеріали. Але ще більший злочин був би, якби ми видали людей на розстріл. Наказую вам (С. Іваницькому-Василенкові) з Окіншевичем негайно знищити цей архів”. Після п'ятої години, коли інші співробітники видавництва пішли додому, з допомогою служника будинку Дімітрія, скриньки з документами було відкрито і спалено їх у двох грубках для опалювання приміщення [431, с. 14].

Архів УГА умовно поділявся на три частини: 1) документи, які надходили в армію від Державного Секретаріату; 2) акти і розпорядження Начальної команди Галицької армії; 3) документи І Галицького корпусу, який був ядром і головною складовою частиною УГА [431, с. 15]. Так трагічно загинув у 1929 р. архів Української Галицької армії, головним архівістом якого був І. Кривецький [456, с. 552–553].

У 1924–1925 рр. І. Кривецький редагував місячник бібліотеки і музею НТШ “Стара Україна”, що виходив у Львові [369, с. 289]. Редакція зазначала про головне завдання видання: “Людина без власної самосвідомості не є культурною людиною, так і народ без історичної свідомості не є нацією. Розбудити сю свідомість якнайглибше і якнайширше на Україні – ось головне завдання нового часопису” [222, с. 2]. Відповідно до цього важливого суспільного завдання, “Стара Україна” у своєму змісті прагнула відродити історичну справедливість і традиції, охопити широке коло різноманітних за тематикою проблем, висвітлити передусім ті питання культурологічного спрямування, що цікавили та турбували свідому галицьку

громадськість [468]. Про це І. Крип'якевич у листі до С. Томашівського 6 січня 1924 р. писав: “у нас приготовилося видавництво місячника “Стара Україна” під редакцією Кривецького і я туди дав весь готовий матеріал культурно-побутовий” [80, арк. 18].

Іван Кривецький як редактор вирішував практично всі видавничі питання, пов'язані з організаційними аспектами підготовки журналу. У цьому єдиному українознавчому часописі, що виходив у Польській Республіці, публікувалися матеріали з історії, статті на літературознавчу і мистецтвознавчу тематику, висвітлювалася діяльність визначних історичних постатей минулого. З журналом тісно співпрацювали І. Борщак, І. Крип'якевич, М. Возняк, І. Огієнко, К. Студинський, В. Гнатюк та інші вчені, які листувалися з редактором. І. Кривецький у листі до І. Калиновича 15 лютого 1924 р. писав, що “Стара Україна” буде присвячена в цілому українській мемуаристиці [123, арк. 2]. Історик опублікував у місячнику розвідки з історії друкарства та українських некрополів [223; 225; 226; 227].

Вчений редагував журнал “Стара Україна” безплатно і протягом 1924 р. навіть своїм коштом покривав редакційні видатки. Він не прийняв від Президії НТШ гонорару в розмірі 100 американських доларів (тоді близько 900 польських злотих) за роботу над цим журналом [93, арк. 5]. В. Дорошенко з цього приводу писав: “на жаль “Стара Україна”, яку з правдивою самопосвятою і любов'ю редагував І. Кривецький – до речі: зовсім безкорисно, бо ні він, ні співробітники не діставали за свою працю ніякого гонорару – перестала виходити саме в той час, як зачала здобувати собі популярність серед громадянства” [364, с. 42].

Іван Кривецький активно співпрацював також з газетою “Нова Зоря”, яку видавала за редакцією О. Назарука Українська католицька народна партія. Протягом 1928–1933 рр. вів рубрики “Література – наука – мистецтво”, “Бібліографія”, “Нові видання”. В 1928–1935 рр. опублікував у часописі ряд статей з історії української державності [245; 249; 277; 283;

291], розвідки бібліографічного характеру [253; 254; 255] та дослідження з історії мемуаристики [256; 257; 259; 262].

Вчений друкував свої наукові статті, замітки, рецензії в таких виданнях: “Діло” [216], “Бібліологічні вісті” [236], “Українське книгознавство” [211], “Історичний вісник” [217], “Письмо з “Просвіти”” [210; 213], “Громадський вісник” [209; 215], “Політика” [232]. Здійснював клопітку працю як головний редактор щодо підготовки і виходу у світ культурологічного місячника “Стара Україна”, наукового-педагогічного журналу “Наша школа”, часопису “Українська Старовина”. У цих виданнях побачили світ ряд статей дослідника з української історії, науки і культури.

Таким чином, працюючи редактором і дописувачем названих періодичних та наукових видань, вчений здійснював активну редакційно-видавничу діяльність протягом усього свого життя. Це сприяло постійному вдосконаленню роботи І. Кривецького як рецензента, оглядача та видавця. Крім того, він комплектував архів УГА та входив до складу Архівної комісії охорони пам’яток старовини і мистецтва в м. Кам’янець-Подільський у вересні – листопаді 1919 р.

Отже, великий вплив на здійснення істориком різнобічної громадсько-культурної діяльності мало національно-патріотичне виховання в Українській академічній гімназії, навчання у Львівському університеті, робота в історичному семінарі М. Грушевського та активна участь у різних секціях і комісіях НТШ. Саме в цих освітніх та наукових установах відбувалося формування світогляду вченого та становлення його як історика-дослідника державницького спрямування.

У складних умовах суспільно-політичного життя Галичини (Перша світова війна, проголошення УНР, Листопадова національно-демократична революція 1918 р., утворення Другої Речі Посполитої) І. Кривецький здійснював активну громадсько-культурну діяльність. Історик публікував українознавчі дослідження в наукових виданнях та періодиці, був головним редактором газет, журналів, ювілейних збірників, урядових і військових

часописів. Як активному учасникові національно-визвольних змагань, старшині української армії, редактору, бібліотекареві й археографу вченому довелося жити і працювати у Львові, Кракові, Чеському Будейовіце, Відні, Станиславові, Кам'янці-Подільському, Києві.

Вагомим був вклад досліджуваної нами особи в розбудову бібліотечної справи. Очолюючи бібліотеку НТШ у Львові, І. Кревецький підготував каталог видань, комплектував фонди україніки, стародруків, рукописів, а також утворив нові відділи: періодики, картографічний та Шевченківський. Він налагодив обмін науковими та періодичними виданнями з різними установами, товариствами та організаціями, а також підтримував постійні контакти з багатьма визначними науковцями та громадсько-культурними діячами. Вчений був залучений до створення відділу україніки у ВБУ та дбав про поповнення фонду новою літературою.

Як бачимо, громадсько-культурний діяч І. Кревецький впродовж свого життя здійснював багатоаспектну діяльність як професійний історик, дійсний член НТШ, археограф, бібліограф, директор бібліотеки, рецензент й архівіст.

РОЗДІЛ 3

НАУКОВО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ІСТОРИКА

3.1 Праці з історії української державності

У науково-просвітницькій діяльності І. Кревецького важливе місце займають дослідження з історії української державності. Особливу увагу вчений звернув на національне державотворення, починаючи з Київської Русі і закінчуючи першою чвертю ХХ ст. Сьогодні важливо аналізувати історичні праці І. Кревецького з метою з'ясування позитивних і негативних чинників становлення державних утворень на території України в різні хронологічні періоди.

Історик велику увагу приділив вивченню княжої доби, про що свідчать різнопланові нариси автора з історії Київської Русі [34]. Він окреслив кордони Київської держави в ІХ–ХІІІ ст.: “Висла і Татра – на заході, Тиса, Дунай, Чорне море – на півдні, Донщина – на сході, Фінський залив – на півночі” [277, с. 7]. Дослідник відзначив заходи княгині Ольги (945–964) щодо поширення християнства, приборкання древлян та боротьбу з анархією.

Історик зауважив, що княгиня звернулася до німецького короля Оттона I з проханням призначити єпископа для Київської держави; ним став монах із Тріра Адальберт. Язичницька політика князя Святослава змусила Адальберта покинути терени Київської Русі. Релігійні реформи, які розпочала княгиня Ольга, продовжив князь Володимир Великий [294, с. 9–10].

Історик, аналізуючи літопис “Повість минулих літ”, вивчав проблему міжусобиць після смерті князя Ярослава Мудрого (1019–1054), що було причиною наростання відцентрових тенденцій у Київській Русі [293, с. 5–6]. З цього приводу зазначив: “Чи відчували відповідальність руські князі, що вели міжусобиці і завалили Руську державу?” [90, арк. 62]. Дослідник вивчав також історію Галицько-Волинської держави XII–XIV ст. (до 1340 р.) [277, с. 7]. Він підготував статтю “Народні бунти на Україні в X–XIII ст.” [296, с. 6], зауваживши, що “галицькі бояри замордували останнього галицького князя Юрія II, викликали бунт і завалили стару Галицьку Державу над Дністром” [90, арк. 63]. Таким чином, засуджував міжусобиці, які привели до ліквідації державних утворень княжого періоду.

Іван Кревецький розкрив роль Галичини і Волині в українській історії XII–XIV ст. як головних політичних центрів (разом з Київщиною) та репрезентантів давньої української державності, а в XVI ст. – як центрів українського національно-культурного відродження [217, с. 3].

Значний науковий інтерес для вченого становили місця поховань відомих діячів української минувшини. Так, про захоронення українських князів та гетьманів він писав у розвідках: “Історія могил на Україні”, “Могила Володимира Великого”, “Могила князя Льва”, “Могила Б. Хмельницького”, “Могила І. Мазепи” [89, арк. 206–248]. Історик вказав місця поховань державних та громадсько-культурних діячів, починаючи з княжих часів і до початку XX ст. Він є автором статті “Український некрополь (Пригадка з приводу Зелених свят)”, де зазначив, що найбільші церкви-гробниці знаходяться в Києві. Назвав Десятинну церкву як місце спочинку княгині Ольги, Володимира Великого та його дружини Анни;

собор Св. Софії – місце поховання Ярослава Мудрого, Ізяслава, Всеволода, Ростислава, Володимира Мономаха (збереглася лише домовина Ярослава Мудрого); Печерську лавру, де поховані св. Теодозій Печерський, перший київський митрополит Михайло, Параскевія – дочка князя Всеволода і дружина Генріха IV та Нестор-літописець [278, с. 6].

Дослідник вказав на стародавній Галич (теперішній Крилос), де в церкві Успіння Богородиці були гробниці галицьких князів Володимирка, Ярослава Осмомисла, Романа Мстиславовича. У Володимирі-Волинському в Успенському соборі поховані Мстислав Ізяславович, Василько Романович, його дружина Олена; король Данило Романович – у Холмі в соборі Пресвятої Богородиці, його син Лев – у монастирі в Лаврові [278, с. 6].

Історик назвав відомі поховання в церквах, монастирях та на цвинтарях Львова (першодрукар І. Федоров на цвинтарі біля церкви Св. Онуфрія), Острога (культурний діяч К. Острозький), Чернігова (церковний і літературний діяч Л. Баранович). Також у спеціальній розвідці згадував про могили гетьманів: Б. Хмельницького, який похований у Суботові, П. Конашевича-Сагайдачного – у Києві, Д. Апостола – у Сорочинцях, І. Скоропадського – у Глухові, І. Брюховецького – у Гадячі, К. Розумовського – у Батурині [278, с. 6].

На сторінках своєї статті дослідник подав свого роду перелік місць поховань визначних діячів культури та науки: І. Котляревського – у Полтаві; Т. Шевченка – у Каневі; Г. Квітки-Основ'яненка, П. Гулака-Артемівського, О. Потебні – у Харкові, С. Руданського – в Ялті. На Байковім цвинтарі у Києві знаходяться могили В. Антоновича, П. Житецького, О. Кониського, М. Лисенка, І. Нечуя-Левицького, Лесі Українки, М. Старицького. На Личаківському цвинтарі у Львові поховані М. Шашкевич, І. Вагилевич, Д. Зубрицький, І. Шараневич, А. Петрушевич, О. Огоновський, В. і О. Барвінські, Ю. Целевич, А. Вахнянин, В. Шухевич, М. Павлик, І. Франко, В. Гнатюк. М. Гоголь похований у Москві, М. Костомаров – у Петербурзі; М. Драгоманов – у Софії; Д. Вітовський – у Берліні; С. Петлюра

– у Парижі. І. Кривецький зауважив про відсутність праці, у якій би містилися історії, описи та світлини могил найвизначніших українських діячів [278, с. 6–7].

Цілком зрозумілими є зацікавлення вченого історією виникнення та розвитку українських наукових інституцій. Так, у розвідці “Київське історичне товариство Нестора-літописця” він прослідкував обставини його становлення, зазначив про утиски з боку російського уряду та вказав очільників товариства з 1873 р. до 1889 р. – В. Іконніков, А. Котляревський, М. Владимирський-Буданов, В. Антонович. Звернув увагу на те, що Товариство Нестора-літописця мало музей і бібліотеку з рукописним відділом та нараховувало близько 150 членів трьох категорій: почесних, дійсних і кореспондентів [147, с. 68–70].

Іван Кривецький як активний учасник українського національно-визвольного руху першої чверті ХХ ст. досліджував причини та обставини поразок державницьких змагань. У 1922 р. в листі до С. Томашівського він писав: “Я передовсім бажав би написати як найскорше “Державність й анархія”, бо вважаю її найбільш актуальною зі всіх тем” [79, арк. 38].

С. Томашівський запропонував досліднику свої послуги щодо публікації майбутньої праці в Берліні [31, арк. 39]. В. Липинський у листі до І. Кривецького від 23 червня 1922 р. зауважив: “Страшно мені подобається Ваш проект праці про “Державність і анархію в українській історії”. Пишіть її, любий товаришу, і видавайте якнайшвидше” [27, арк. 40]. В. Липинський запрошував ученого до співпраці в “Хліборобській Україні”, пропонував опублікувати в Берліні збірку статей про анархію, а також викладати в Українському науковому інституті в Берліні [27, арк. 41, 119].

Іван Кривецький висловив думку, що найбільшим ворогом України, який переслідує її постійно, є анархія. Підтвердженням вважав події в Україні XII–XIII ст., відомі під назвою “болохівщини, татарських людей і княжих міжусобиць” [440, с. 305]. Дослідник у статті “Запорізька Січ” розглянув анархію в козацький період [42, арк. 1–4]. В іншій розвідці “З

історії анархії на Україні. Козаччина” (1936 р.) зазначив: “Державотворчі зусилля найкращих представників козаччини в XVII–XVIII ст. не мали успіху... Причиною є козацька анархія... Вперше здисциплінувати козацьку масу вдалося галичанину гетьману Петру Конашевичу-Сагайдачному. Другим був Богдан Хмельницький, що виховався в Галичині... Закріплення волі в формі української держави українська козаччина, хоч існувала майже три століття, не виконала... Занадто багато було в ній анархії” [90, арк. 43–47]. Однак, дослідник визнавав визначну роль козаччини, яку вона відіграла в історії України після падіння держав княжої доби [90, арк. 49].

Історик досліджував зовнішню політику гетьмана П. Дорошенка (1665–1676), його відносини з польським королем М. Вишневецьким, російським царем Олексієм Михайловичем та Османською імперією. І. Кривецький аналізував лист гетьмана від 28 березня 1671 р. до бранденбурзького курфюрста князя пруського Фрідріха Вільгельма, в якому П. Дорошенко просив останнього бути союзником Війська Запорозького в боротьбі проти Речі Посполитої. Лист був перехоплений польським посланцем і не потрапив до адресата. І. Кривецький вказав, що отримав копію цього листа на початку 1913 р. від В. Липинського і згодом опублікував його зі своїм коментарем [201, с. 127–129].

Вчений констатував, що історичну пам’ять про козацтво зберегли історичні думи і народні пісні. Багато поетів і прозаїків обирали козацьку тематику, зокрема М. Гоголь, Т. Шевченко, П. Куліш, І. Нечуй-Левицький, О. Маковей, А. Чайковський, Б. Лепкий, В. Будзиновський. Добу козаччини досліджували М. Костомаров, П. Куліш, О. Лазаревський, В. Антонович, М. Грушевський, В. Липинський [90, арк. 39–40]. П. Куліш першим підмітив анархічні риси історії козацтва, проте українська історіографія та суспільство, які звикли ідеалізували історичне минуле, не сприйняли свого часу таких поглядів на козаччину [440, с. 305].

Іван Кривецький у статті “Традиції українських революцій”, аналізуючи праці В. Антоновича, М. Грушевського, В. Липинського, спогади

В. Винниченка, називав “українською революцією” національно-визвольну боротьбу під проводом Б. Хмельницького 1648–1657 рр., Коліївщину 1768 р. та український визвольний рух першої чверті ХХ ст. Дослідник зауважив, що завдяки відданості Б. Хмельницького державній ідеї, революція отримала національно-державний характер, оскільки ставила завдання побудови української козацької держави, яка б об’єднала всі верстви народу [219, с. 4].

Історик негативно оцінював вимушену Переяславську угоду Війська Запорозького з Московщиною 1654 р., яка призвела до ліквідації автономії України, заборони українського письменства, зазіхання Росії на Галичину, а згодом хижацького господарювання на українській землі московсько-більшовицького тоталітарного режиму, що спричинило голод 1921 р. та масові людські жертви [442, с. 10]. І. Кривецький писав 14 серпня 1922 р. С. Томашівському про своє давнє бажання підсумувати наслідки злуки України з Росією і здійснити “баланс українсько-російської спілки з історичної перспективи” [79, арк. 38].

Вчений, оцінюючи революційні події в Україні 1917–1918 рр., був переконаний, що в той час український народ ще не збагнув ваги власної державності, а політичний провід не був здатний повести за собою маси. Причину такої неспроможності вбачав у яскраво вираженій анархічній формі управління державою провідних кіл національної еліти. Історик зауважив, що при демократичному устрої українські партії замість того, щоб спільно працювати для однієї ідеї, сварилися між собою в Центральній Раді [90, арк. 10–13].

На думку дослідника, “катастрофи з українською державністю” засвідчили про перевагу на Україні анархічних елементів над державницькими [90, арк. 51]. У статті “В ім’я кращого завтра” вчений зазначив, що анархія була в Польщі і Росії, Англії і Німеччині, але ці країни стали зразком державної стабільності. Тому Україна повинна викоринити анархію [209, с. 3]. Невдачі визвольних змагань в Україні стали стимулом для

І. Кревецького у поглибленні державницьких поглядів та їх еволюції від республіканського демократизму до консерватизму.

Дослідник у працях “Вина і кара” [210], “Чому ми не маємо своєї держави?” [213], “До генези 29 квітня 1918” [232], “Історична пригадка” [224] розглядав причини бездержавності українського народу та закликав вивчати і враховувати уроки минулого. Історик великого значення надавав вихованню в сучасного йому покоління державної свідомості. Він зазначав, що “справа виховання молоді належить до найважливіших справ всякої суспільності... Все менше уваги звертають на пресу і літературу для молоді. Занедбане в нас національно-суспільне виховання” [90, арк. 1–2].

У статті “Українська держава. 29. IV – 1918 – 14. XII (огляд історичних фактів)” І. Кревецький проаналізував заходи П. Скоропадського щодо приєднання до Української Держави території Холмщини, Криму, Кубані, Бессарабії, які гетьман вважав частиною України. Автор охарактеризував заходи гетьмана в національно-культурній, фінансово-економічній та військовій сферах [249, с. 3–4].

Іван Кревецький підготував розвідку “Справа Галичини в Ризі в 1920–1921 рр.” на основі споминів представника польської делегації в Ризі І. Домбського. Він висвітлив роль східногалицького питання в політиці польської верхівки та урядових кіл Москви [283, с. 6–7].

Вболіваючи за долю рідного краю, до 15-річчя проголошення Західно-Української Народної Республіки вчений підготував статтю “І. XI. 1918 – І. XI. 1933”, яка не була опублікована [67, арк. 1–13]. Автор закликав урахувати урок національного державотворення 1918–1919 рр. Брак політичного авторитету і вродженого досвіду політичної практики державних діячів краю став однією з основних причин втрати Галичиною своєї державності в 1919 р. [323, с. 2].

Дослідник порушував питання про важливість розуміння українською громадськістю значення національно-державницької ідеології. Зазначав, що не можна будувати української держави з допомогою інших народів та

держав. Історик вважав, що Галичина має велике історичне значення і мусить продовжувати формування української національно-державної ідеології. Свої ідеї виклав у статті “Український Піємонт. Чи роля Галичини в процесі формування української нації вже закінчена?”. Вчений зазначав, що національно-культурна самостійність виявляється у змісті літератури, науки, духовної культури, взагалі цілого світогляду нації. Важливе завдання стоїть перед історіографією, яка “мусить освітлити українську історію й історію української культури з українського національного становища і дати національну їх концепцію” [260, с. 2–3].

До теоретичних новацій і до створення власного бачення історії України в контексті загальноєвропейської історії І. Кривецький прийшов через усвідомлення необхідності національно-територіальної консолідації поодиноких відокремлених і відчужених українських земель на шляху до створення власної національної державності [438, с. 204]. Його власний погляд на історію України базувався на концепції двох центрів – Київщини і Галичини – Волині. І. Кривецький вважав, що, крім Київщини на Сході, лише дві українські землі на Заході були осередком, який творив українську історію в рамках історії Європи. Це – Галичина і Волинь, оскільки всі інші землі – Чернігівщина, Поділля, Слобожанщина, Закарпаття – знаходились і знаходяться в орбіті Києва і Галича – Володимира та під їх проводом утворюють дві групи українських земель: східну й західну [217, с. 7].

Особливе місце в історії України Києва і Галичини – Волині, на думку І. Кривецького, визначав культурно-цивілізаційний фактор, оскільки обидва центри розвивалися під впливом двох пануючих тоді у світі культур: східної (Київ) і західної (Галич – Володимир). Велику роль відіграв і політичний фактор (саме навколо обох центрів традиційно розвивалася стара українська державність), і суспільно-економічний, що теж вирізняв їх поміж інших українських земель. Так, головною базою варязько-дружинного устрою, що панував тоді на східноукраїнських землях, був Київ, а головною базою

боярсько-магдебурзького устрою, домінуючого на західноукраїнських землях, були Галичина і Волинь [217, с. 8].

Свою визначну роль в історії України згадані вище землі, зазначав І. Кривецький, зберігали і після занепаду обох старих українських держав. Порівняльна оцінка обох центрів у плані різних культурно-цивілізаційних впливів на творення української історії привела вченого до цікавого історіософського узагальнення. Він вважав, що на західноукраїнських землях створився окремий виразний український національний тип. Підкреслюючи саме національний характер цього типу, І. Кривецький зазначав, що Галичина і Волинь на протязі майже всієї української історії являли собою не пересічні українські провінції чи окраїни, а були метропольними землями України, які зовсім не поступалися Київщині [217, с. 11–12].

На увагу заслуговують студії І. Кривецького з питань української історіографії. У статті “Сучасна українська історіографія” (1928 р.) вчений виокремив головні осередки її розвитку: Київ, Харків, Львів та еміграція. У Києві М. Грушевський очолював історичну секцію історико-філологічного відділу Української академії наук і був представником народницького напрямку української історіографії, який започаткували О. Лазаревський і В. Антонович [247, с. 6]. У Львові центром розвитку української історіографії вважав Наукове Товариство імені Шевченка, зокрема його історико-філософську секцію. Тут працювали відомі історики М. Кордуба, І. Крип’якевич, О. Терлецький, С. Томашівський, а також І. Кривецький, які представляли національно-державницький напрям української історіографії.

У Харкові історіографічна робота у 1920-х рр. проводилася під прапором ленінізму науково-дослідною кафедрою історії України та Інститутом марксизму, який очолював М. Яворський, працювали О. Ковалевський, М. Слабченко, Д. Багалій та інші.

На еміграції І. Кривецький відмітив роботу Українського наукового інституту в Берліні, який очолював Д. Дорошенко. Відзначив кафедру історії української державності на чолі з В. Липинським. У Празі діяло Українське

історично-філологічне товариство, членами якого були А. Яковлів, О. Шульгин, В. Біднов, Р. Лащенко. У Варшаві в галузі історіографії працював В. Заїкин. Також історіографічні дослідження проводилися вченими наукових установ Одеси, Полтави, Дніпропетровська, Чернігова, Ніжина, Ужгорода та інших міст [247, с. 6].

Важливим історіографічним доробком І. Кривецького є його рецензійна за формою стаття “Українська історіографія на переломі” [229]. У передмові автор зауважив, що нова історіософія, покладена в основу останніх праць С. Томашівського (“Українська Історія. Нарис. I. Старинні і середні віки”) та В. Липинського (“Україна на переломі 1657–1659. Замітки до історії українського державного будівництва в XVII-ім столітті”), вимагає певного узагальнення з ідеологічно-концептуального погляду на тлі розвитку всієї попередньої вітчизняної історичної думки [446, с. 271]. Метою написання дослідження було “звернути увагу на нові історичні концепції, які оба згадані автори вводять в українську історіографію, і які відрізняються від історичних концепцій, що панували досі в новочасній українській історіографії” [229, с. 181]. Ішлося також про нову інтерпретацію історичних джерел І. Кривецьким.

Діаспорний дослідник Любомир Винар зазначив, що саме через надмірне наголошення “ідеологічно-історіософічного” аспекту в історичних дослідженнях історики-ревізіоністи дуже часто потрапляли в крайнощі в об’єктивному висвітленні історіографічної спадщини істориків-народників [337, с. 86]. Зауважимо, що історики-державники прийняли схему М. Грушевського як національну схему української історії. І. Крип’якевич про це писав: “Війна, що дала українцям можливість утворити державу, розколола національну історіографію і породила інший критичний потік історичних досліджень: вона поміняла цінності місцями і підняла значення держави для формування національного життя” [359, с. 497].

На думку І. Кривецького, “Українська Історія” (Львів, 1919 р.) С. Томашівського та “Україна на переломі” (Відень, 1920 р.) В. Липинського творять злам в українській історіографії ХІХ – початку ХХ ст. тим, що на зміну народницькій візії історії проводять виклад української державницької історії княжих (С. Томашівський) та козацьких (В. Липинський) часів [424]. Дослідник характеризував працю С. Томашівського як “переломовий твір”, що віддзеркалював державницьку концепцію української історіографії [229, с. 184]. Л. Винар назвав це очевидним перебільшенням, оскільки нарис С. Томашівського не був історіографічним науковим дослідженням, побудованим на джерелах і літературі, а радше університетським посібником. Це видання цікаве історіософськими концепціями автора та його деякими гіпотезами, які, однак, були “відірвані” від історичних джерел, які автор вирішив оминати. Він абсолютизував географічний (територіальний) фактор у історичному розвитку, що відображає його регіональний галицький патріотизм [337, с. 85].

С. Томашівський у своїй роботі доводив, що перша українська монархічна держава була започаткована в часи Галицько-Волинського князівства. Основними аргументами цієї концепції стали: земля (територія, де проживав український народ); нація (утворення української нації внаслідок відокремлення українських земель від великоруських після розпаду Київської держави); становлення першої української національної держави – Галицько-Волинського князівства як завершення цих процесів [424]. І. Кривецький був одним з небагатьох істориків, хто підтримував думку С. Томашівського про Галицько-Волинську державу як перше українське національне утворення. Л. Зашкільняк зауважив, що дослідник, оглядаючи наукові розвідки, відзначив три найголовніші чинники, з допомогою яких треба сконструювати нову концепцію історії України: земля (територія), нація, держава. Держава в цій схемі виступала закономірним результатом територіального розвитку нації на шляху до державності, шляху, яким пройшли всі європейські народи. Такий поворот в історичному мисленні

означав глибоку ревізію концепції української історії, яка перетворилася з чинника етнічної консолідації на фактор політичної мобілізації [374, с. 64–65].

Історичні праці І. Кривецького були наслідком переосмислення історичного минулого України під кутом зору її національно-державницьких інтересів. Найвищим ідеалом суверенності нації для вченого була державна незалежність і самостійність.

Вчений проаналізував історичну працю О. Терлецького “Україна заборолом культури й цивілізації перед степовиками”. Вважав, що саме Україна була головним захисним бар’єром для європейської культури й цивілізації не тільки в період татарсько-турецьких нападів, але і в час боротьби з гунами, аварами, хозарами, печенігами, половцями [274, с. 6–7].

Характеризуючи дослідження вченого, потрібно вказати статтю “Григор Орлик – великий емігрант України”, у якій І. Кривецький дав високу оцінку історичній праці І. Борщак “Великий Мазепинець Григор Орлик, генерал-поручник Людовіка XV-ого (1742–1759). З невідомих документів з 7 тогочасними ілюстраціями” [288, с. 6–7]. Історик зауважив, що І. Борщак у Парижі вивчав зв’язки між Україною і Францією, досліджуючи не відомі досі рукописні матеріали у французьких архівах і бібліотеках, що дозволило йому висвітлити дипломатичну діяльність Г. Орлика.

Іван Кривецький підготував також рецензію на працю І. Борщак “Ідея соборності України в Європі в минулому. По невиданих документах і старовинних працях” (Париж, 1923 р.), де наголосив, що ідея соборності є важливою цінністю в історії України: “про це свідчать кордони Українських держав X–XIV ст. та змагання визначних українських гетьманів XVII–XVIII ст.”. І. Борщак на основі архівних документів, французьких, англійських, німецьких, італійських стародруків та географічних карт XVI ст. довів, що в XVI–XVIII ст. в Західній Європі дуже добре розуміли “єдність українського племені та його території між Віслою, Карпатами, Чорним

морем і Московщиною, відрізняючи Русь-Україну від Москви. Розуміли краще, ніж розуміємо се ми самі нині” [231, с. 115].

Таким чином, І. Кревецький, охоплюючи широкий спектр дослідницьких проблем, здійснював різнобічну науково-просвітницьку діяльність, залишив цінну спадщину з історії та історіографії України. Вчений у своїх працях досліджував традицію національного державотворення на українських землях у княжу добу, часи козаччини та імперського панування. Аналізував вплив зовнішньополітичних чинників у ХІХ–ХХ ст. та з’ясовував невдачі національно-визвольного руху в період існування УНР, ЗУНР, Української Держави, Директорії. Звернув увагу на внутрішні протиріччя як дестабілізуючий фактор єдності і могутності держави.

Іван Кревецький охарактеризував діяльність наукових історичних центрів та виступив першим інтерпретатором державницького напрямку української історіографії. Вчений у своїх працях порушив історіософське питання про окремий український національний тип на західноукраїнських землях. Творчість історика багатогранна, відзначається високою професійністю і українознавчим характером. Праці вченого є актуальними для вивчення в наш час, оскільки в центрі досліджень була проблема існування самостійної української держави.

3. 2 Студії з питань мемуаристики

Іван Кревецький у своїх дослідженнях розглядав мемуари як важливе джерело для вивчення суспільно-історичного розвитку нації. Він писав, що “мемуари (франц. слово, означає пам’ять) – це історичні записи або спомини автора про те, що він пережив; про те, в чому сам брав участь, що він сам бачив або що чув від очевидців” [264, с. 12]. Вчений вказав на спільні і відмінні ознаки мемуарів і літописів, а також визначив головні критерії

класифікації мемуарів: час, коли мемуари написані; роль автора мемуарів у подіях, які описує; зміст самих мемуарів.

Дослідник розрізняв записки (мемуари, які написані одночасно з подіями, – наприклад, щоденники, історичні нотатки) та спомини (мемуари, що записані пізніше, з пам'яті). Також виділив два види мемуарів: 1) активні (діяльні), в яких автор описує ті події, в яких сам брав активну участь; 2) пасивні (обсерваційні) мемуари, де автор виступає як переповідач або очевидець-обсерватор, і в подіях, які описує, не брав активної участі. Науковець поділив мемуари за змістом на політичні, культурно-побутові, військові, подорожні, професійні та інші. В більшості достовірність мемуарів залежить від особистих рис автора, його віку, статі, розуміння та зацікавленості матеріалом [264, с. 12–13].

Вчений опрацьовував бібліографію, писав статті і нотатки до історії української мемуаристики [51]. З цього приводу зазначав у листі до М. Возняка 7 лютого 1922 р.: “Працював я над загальним історико-літературно-бібліографічним оглядом усієї української мемуаристики від найдавніших часів і до нині” [122, арк. 15]. Цю інформацію підтверджує лист І. Крип'якевича до С. Томашівського від 8 червня 1922 р., в якому повідомляється, що І. Кривецький повернувся з Києва і зібрав багато матеріалу до мемуаристики [80, арк. 1].

Іван Кривецький був першим дослідником вітчизняної спогадової літератури. Підготував працю про теоретико-методологічні засади мемуаристики та виділив з позицій державницької школи основні історичні етапи її розвитку: княжа доба; козацька Україна (XVII–XVIII ст.); національно-культурне та суспільно-політичне відродження XIX ст.; XX ст. [221, с. 12–16]. Автор назвав основним фактором, що сприяв виникненню мемуарів, власну самосвідомість людини, з появою якої з'являється інтерес до свого минулого та бажання переказати його своїм нащадкам. Він розумів значення мемуарів не тільки як історичного джерела, але й зауважував, що вони становлять важливий національно-виховний чинник, який підтримує

національну традицію та зміцнює національну свідомість; також підкреслював, що “...кожда записка, кожний спомин – се свідоцтво життя й діяльності людини на сьому світі – триваліші від криці” [408, с. 503].

Вчений наголошував, що на початок ХХ ст. зовсім відсутні будь-які праці з історії української мемуаристики – бібліографічні огляди та загальні праці, які б розглядали мемуаристику як історичне джерело та літературний твір [227, с. 35]. Історик зробив аналіз найстаріших українських мемуарів, до яких він зарахував літописи (Нестора Літописця та Галицько-Волинський). На його думку, літописи не є мемуарами в буквальному розумінні, але в них є риси, що дають змогу розглядати їх як початки мемуарів, а саме – досить сильно виявляється індивідуальність авторів, які є не лише свідками, а й активними учасниками зображуваних подій.

Іван Кревецький окреслив розвиток української мемуаристики, здійснив типологізацію мемуарів, виділивши спомини, автобіографії і подорожні записки [89, арк. 191]. Він підготував статтю “Початки української мемуаристики XI–XII ст.”, у якій розглянув найстаріший український твір такого характеру – спомин Нестора-літописця про перенесення мощей засновника Києво-Печерської лаври св. Теодозія [89, арк. 197–199]. Даний спомин поміщений у літописі Нестора під 1091 р.; його автор був активним учасником події, яку детально описав [267, с. 6].

Дослідник назвав “Повчання дітям” Володимира Мономаха першою українською автобіографією [89, арк. 178]. Текст повчання записано до літопису Нестора під 1096 р. Ця праця як власний життєпис князя є цінним історичним джерелом, що засвідчує високий рівень розвитку культури княжої доби [271, с. 6].

Іван Кревецький вивчав і конспектував найдавніші українські подорожні записки [88, арк. 86–88]. Так, він детально проаналізував “Подорожні записки Данила Паломника” – першого українського мандрівника, ігумена Данила з Чернігівщини, який здійснив паломництво до Святої землі в 1106–1107 рр., описав Галілейську землю, міста Єрусалим і

Вифлеєм, р. Йордан, Грїб Господній, гори Голгофу і Тавор, печеру Мелхіседека, природу і тварин [268, с. 6]. Дослідник відмітив великий патріотизм автора, зауваживши, що він завжди пам'ятав про свій рідний край, згадував про руських князів і княгинь, єпископів, ігуменів, бояр та відспівав за всіх руських християн 50 літургій і 40 – за покійних. І. Кривецький відзначив історичну обізнаність ігумена Данила, оскільки він детально описав побут хрестоносців, які знаходилися в Палестині, розкрив військові перипетії, згадав про короля Балдуїна, котрого бачив у Єрусалимі [268, с. 7].

Дослідник також проаналізував записки про подорож українського мандрівника, православного письменника В. Григоровича-Барського, який у 1723–1747 рр. пішки пройшов через міста і села Європи, Азії і Африки. У записках міститься географічний, історико-археологічний і мистецтвознавчий матеріал, який проілюстрований 148 малюнками. Описано гору Афон з її монастирями і бібліотеками [256, с. 6–7].

Історик робив виписки з мемуарів іноземців, які відвідали Галичину в XVI–XVII ст. [45, арк. 1–31]. Зазначив, що події XVII–XVIII ст. в Україні детальніше представлені в мемуарах чужинців, ніж у мемуарах українців [52, арк. 59]. З цього приводу писав, що українська мемуаристика – це мемуари українців узагалі, без огляду на зміст і форму, а також мемуари чужинців про Україну [275, с. 6].

Іван Кривецький вивчав нові українські мемуари, зокрема підготував бібліографічні картки і замітки до праці “Українська мемуаристика XIX–XX ст.” [54]. Дослідник зауважив, що в XIX ст. було менше мемуарних творів, пояснюючи цей факт соціальним і національним гнобленням українського народу, відсутністю національно свідомої інтелігенції та національної держави. Історик зазначав, що “Українська історія дуже вже обставлена знаками питань, особливо погано “стоять справи” з XIX ст.” [221, с. 13]. Більшість письменників, театральних діячів і видатних людей так і не

залишили по собі жодних мемуарних свідчень. Зовсім інакше мемуарна література представлена в поляків, росіян, чехів, угорців.

Учений навів яскраві зразки української мемуаристики: щоденник Т. Шевченка, спогади М. Драгоманова, фрагменти спогадів-автобіографії В. Антоновича, театральні спогади М. Садовського, записки-спогади Я. Головацького, Б. Дідицького, А. Вахнянина, О. Барвінського, Є. Олесницького. Історичні події та культурно-національні зрушення ХІХ ст. були спрямовані на пробудження національних ідей серед українства та залучення інтелігенції до формування націєтворчих позицій народу [428, с. 220–221].

Вчений у 1913 р. написав історичний спогад про відомого галицького бібліографа, письменника-публіциста, співробітника видань НТШ Івана Левицького (1850–1913). Зазначив, що він народився в с. Берлоги Калуського повіту в сім'ї священика, навчався в Станиславівській гімназії та Віденському університеті, де вивчав філософію. Працював редактором часописів “Народна школа”, “Друг народу”, співпрацював із виданнями “Слово”, “Зоря”, “Бескид”, “Пролом”, “Наука”. Досліджував розвиток української бібліографії в Австро-Угорщині наприкінці ХІХ ст., уклав бібліографію наукового доробку М. Грушевського, видавав біографічний словник українських діячів Австро-Угорщини [198, с. 155–159].

Іван Кревецький велику увагу приділив вивченню українських мемуарів про національно-визвольний рух на українських землях першої чверті ХХ ст. Історик звертався в листі до І. Калиновича з проханням надіслати повну бібліографію української мемуаристики за 1914–1924 рр. до 15 липня 1924 р. з метою публікації статті в журналі “Стара Україна” [123, арк. 2]. Вчений також склав бібліографію на тему “Сучасна українська мемуаристика” і зробив висновок про її фрагментарність, оскільки написано дуже мало споминів та не висвітлено всіх подій української історії [88, арк. 73–85].

Автор підготував рецензії на праці О. Назарука “Рік на Великій Україні. Конспект споминів з української революції” [88, арк. 69–72] та Мирослава Ірчана “Трагедія Першого Травня. Спомини з горожанської війни на Україні” [88, арк. 92–93]. Історик відзначив цінність названих спогадів, оскільки їх автори були учасниками національно-визвольних змагань і детально розкрили події в Галичині та Великій Україні в 1918–1920 рр.

Дослідник у “Новій Зорі” помістив аналіз першої частини споминів С. Шухевича “Спомини з українсько-галицької армії (1918–1920)”, де описано події від листопада 1918 р. до квітня 1919 р. [253, с. 5]. І. Кривецький зауважив, що автор оповів про розпад Австрійської імперії та відгук листопадових подій в Одесі, про відхід австрійських військ з Великої України, Галицький уряд в Тернополі, Начальну команду Галицької армії та її бої. Наприкінці зауважив: “зріла суспільність повинна розуміти, що спомини – це не історія. Мемуарист має писати лише те, що він бачив” [253, с. 5].

У статті “Спомини. Великі історичні події 1914–1920 рр., спомини про них у різних народів і великий брак їх у нас” вчений відзначив інформативність спогадів відомих українських політичних діячів: Д. Дорошенка, В. Винниченка, О. Назарука, К. Левицького, О. Андрієвського, П. Скоропадського, М. Капустянського, В. Петріва [246, с. 6].

Цінною є розвідка І. Кривецького “Нові українські мемуари”. Автор звернув увагу на те, що львівське видавництво “Червона Калина” опублікувало спогади Д. Дорошенка, В. Петріва, С. Шухевича про визвольні змагання 1914–1920 рр. Історик виокремив також мемуари А. Чайковського “Чорні рядки”, які висвітлюють період від 1 листопада 1918 р. до 13 травня 1919 р.; І. Максимчука “Кожухів” про концентраційний табір у Кожухові під Москвою, куди після ліквідації УГА більшовики заслали кілька сот галицьких старшин; А. Крезуба “Партизани” про повстанський загін у лісі під Києвом 1920–1922 рр.; та “Спомини” генерала М. Омеляновича-Павленка

[270, с. 6]. І. Кревецький аналізував мемуари О. Лотоцького, Л. Василевського, М. Галина, С. Стемповського, які вийшли окремою серією в Українському Науковому Інституті у Варшаві 1932 р. [287, с. 6]. Вони є важливим джерелом для вивчення національно-визвольної боротьби українського народу, оскільки автори мемуарів були активними учасниками подій у Галичині та Східній Україні.

Іван Кревецький спільно з О. Назаруком підготували детальні методичні рекомендації для написання мемуарів, оскільки тільки вони "... можуть бути фундаментом до написання правдиво-народної історії". Автори зазначали, що потрібно "... писання мемуарів починати від автобіографії", писати якнай докладніше, "за свіжої пам'яті", якщо немає можливості описати все, то треба зробити опис: "... писати просто, короткими реченнями" [408, с. 503].

Цінними є пояснення і практичні вказівки до написання мемуарів за 1914–1919 рр. – важливий період в історії українського народу, коли була можливість здобути самостійну державу. І. Кревецький та О. Назарук закликали висвітлювати роль українців у Першій світовій війні, мобілізацію, окупацію, політичну еміграцію, бої на фронті, перебування вояків у шпиталі та полоні, а також описувати розпад Австро-Угорщини, листопадові події 1918 р. в Галичині, проголошення ЗУНР, прихід більшовиків, виступ П. Скоропадського. Автори зазначали про важливість дат, цифр, імен та прізвищ у мемуарах. Числа вважали фундаментальною основою для оцінки різних фактів і подій [207, с. 4].

Крім вивчення національних мемуарів, І. Кревецький прослідкував історичний шлях розвитку світової спогадової літератури. Вказав, що спочатку мемуари зародилися в стародавній Греції, укладались в епоху Відродження та "розцвіли" в період XVIII ст., особливо у Франції. Першим мемуаристом вважається Ксенофонт. Він написав праці мемуарного характеру: "Про похід і відступ Кіра" (більш відома назва "Анабазіс", складається із семи книг; це перші військові мемуари) та "Спогади про

Сократа” (складається з чотирьох книг; перший зразок наукових мемуарів). Інший грецький автор Арат залишив після себе “Записки”. Римський діяч Гай Юлій Цезар написав спогади “Записки про війну в Галлії” та “Записки про громадянську війну” [462, с. 71].

Історик відзначив середньовічний твір відомого мандрівника венеціанця Марко Поло про подорож, яку він здійснив на Далекий Схід. У XIII ст. у Франції зародились історичні мемуари. Розвивалась мемуаристика в період Відродження, Реформації, революцій XVII і XVIII ст., епохи Наполеона, політичних рухів XIX ст. Література спогадового характеру появилась у Франції, Англії, Німеччині [262, с. 6].

Іван Кривецький досліджував зарубіжну мемуаристику, зокрема російську і польську. Автор звернув особливу увагу на ті мемуари, які стосувалися історії України [462, с. 72]. Йому належить стаття “Російська мемуаристика від XII-ого до XVIII-ого ст.”, у якій дослідник відзначив мемуари А. Курбського, Філарета, С. Шаховського, Г. Котошихіна; щоденник царя Михайла Федоровича (1632–1634); “Журнал Петра Великого”; записки С. Рум’янцева, І. Григор’єва, Н. Татищева, І. Лукіна, Н. Ільїнського; мемуари А. Воронцова, С. Державіна, М. Щербатова, Ф. Голіцина; А. Тургенєва, М. Муромцева, Р. Зотова [273, с. 6–7].

Вчений у статті “Нова російська мемуаристика” проаналізував описи, мемуари, записки, щоденники російських князів, царів і цариць, послів, духовенства, декабристів, селян, поетів, письменників, істориків. З часів Петра I особливо цінні щоденник-записки московського посла В. Айтемирова, який перебував у Криму 1692–1695 рр. У них розкрито політичні та торговельні відносини Криму з Гетьманщиною та Запорожжям. Добу Катерини II висвітлюють записки директора Економії Київської губернії П. Батурина 1780–1798 рр., у яких автор подав характеристику тодішнього київського генерал-губернатора П. Кречетнікова, описав службові відносини в Києві і Житомирі, охарактеризував російську судову

справу й адміністрацію. З другої половини XVIII ст. збереглося багато мемуарів військових (генерал-майора П. Кречетнікова, який у 1767–1768 рр. керував військовою акцією проти гайдамаків в Україні), духовенства, жіночих спогадів [462, с. 73].

Дослідник відмітив, що за період від XII до кінця XVIII ст. в бібліографії нараховувалося близько 1000 російських мемуарів, а за XIX – початок XX ст. – близько 4000 [269, с. 6]. Часи царювання Олександра I (1801–1825 рр.) описано в мемуарах XIX ст., авторами яких були В. В'яземський, О. Аракчєєв, М. Голіцин, Н. Мамаєв, Н. Єрмолов, А. Шишков; про період Миколи I (1825–1855 рр.) писали М. Голіцин, А. Бенкендорф, К. Лебедев, Л. Львов, А. Алексєєв; про царювання Олександра II (1855–1881 рр.) – П. Валуєв, Н. Голіцин, М. Муравйов, Н. Орлов; про добу Олександра III і Миколи II (кін. XIX ст.) – Л. Толстой, О. Павлов, С. Урусов, І. Корнілов. Російсько-турецьку війну (1877–1878 рр.) висвітлювали Г. Бобріков, К. Вороніч, М. Греков; повстання декабристів – М. Бєстужев, Н. Тургєнєв, С. Трубецькой, П. Бєляєв, М. Муравйов [269, с. 6–7].

Іван Кревецький у розвідці “Російська мемуаристика” проаналізував тематику російських мемуарів [55]. Відзначив літературні мемуари XIX ст. (С. Аксакова, М. Салтикова) та мемуари духовенства (Фотія, Сави, Нікона). Чимало є спогадів про Т. Шевченка. Збереглися описи подорожей Україною: П. Шалікова, І. Долгорукого, А. Лопухіна. Дослідник розділив мемуари першої третини XX ст. на дві групи: 1) мемуари про державний переворот 1917–1918 рр., видані в Росії; 2) мемуари, видані в еміграції (“Архивъ Русской Революции”, “Историк и Современник” та “Летопись Революции”) [269, с. 6–7].

Дослідник є автором низки статей з історії польської мемуаристики. У статті “Мемуаристика в поляків. Від найдавніших часів до найновіших” він датував появу польської мемуаристики XI–XV ст.; назвав Хроніку Яна з Чарнкова 1370–1385 рр., записки краківського купця з подорожі Фландрією

1400–1402 рр., мемуари Янчара 1496–1501 рр. та перший польський опис Святої землі 1507–1508 рр. бернардина Анзельма Поляка [265, с. 6]. Важливими для вивчення історії України вважав мемуари А. Горецького XVI ст. (“Опис війни, яку 1574 р. вів з турками волоський господар Іванія до спілки з Козаками під проводом їх “гетьмана” Свірговського”), записки львівського римо-католицького архієпископа Д. Солінковського про напади татар на Галичину, Поділля, Волинь 1575 р., спомини кардинала Ю. Радзивилла, хроніка С. Оріховського, записки львівського аптекаря І. Алембека [265, с. 6].

Вчений звернув увагу на важливі польські мемуари XVII ст., які описували події історії України: щоденники Я. Собеського про хотинський похід 1621 р.; С. Окольського про козацьке повстання 1637–1638 рр.; К. Маскевича про початок Хмельниччини 1648–1649 рр. До даного періоду відносяться також записки М. Емйоловського (1648–1679), діярій В. Мясковського (1649) і С. Освенціма (1643–1651), історія І. Рудаковського (1648–1660). Автор також відзначив мемуари І. Юзефовича, В. Коховського, Ю. і З. Оссолінських, С. Твардовського, П. Потоцького, Я. Собеського [462, с. 72]. До XVIII ст. належать польські мемуари Ф. Карпінського, С. Понятовського, М. Матушевича, А. Нарушевича, М. Залеського; до XIX ст. – С. Букара, І. Охоцького, Г. Олізара, Ф. Лубенського, А. Чарторийського, Є. Сангушка [265, с. 6].

Іван Кревецький у статті “Польська мемуаристика в XIX–XX ст.” вказав на важливі для дослідження історії України мемуари М. Чайковського, К. Качковського, Я. Гордона, С. Конопацького. Історію Галичини XIX ст. висвітлено в спогадах С. Кунасевича (про Львів у 1809 р.), Н. Тессарчика (про Галичину в 1846 р.), Ф. Чапліцького (про Галичину напередодні 1848 р.), Ф. Смольки і Ф. Земялковського (про 1848 р.). Автор здійснив класифікацію польських мемуарів, розрізливши: 1) культурні (А. Чарноцького, І. Домейка, К. Статтлера); 2) літературні (Ф. Дмоховського, А. Грабовського, Ю. Словацького, В. Поля, В. Міцкевича, В. Завадського,

Г. Сенкевича, В. Реймонта; 3) військові, які І. Кривецький розділив на три групи: а) з часів легіонів, Наполеонівських війн, князівства Варшавського і Королівства Польського (мемуари Г. Дембінського, К. Колачковського, Й. Залуського, Й. Висоцького, Г. Домбровського); б) про польське повстання 1830–1831 рр. (мемуари С. Баржиковського, Г. Дембінського, М. Яцковського, А. Замойського, Ф. Венжика; в) про польське повстання 1863–1864 рр. (мемуари Ф. Чапліцького, Й. Гордона, Й. Яновського, Т. Корзона, Ф. Левицького, І. Майковського, С. Оконєвського та інших); 4) мемуари польського духовенства; 5) мемуари жінок; 6) мемуари про 1914–1920 рр. (Й. Пілсудського, В. Сікорського, С. Шептицького, Т. Коссака, В. Будзиновського, В. Глінки, С. Квасневського) [272, с. 6–7].

Як бачимо, І. Кривецький у своїх працях висвітлив розвиток світової спогадової літератури, проаналізував історію української, російської, польської мемуаристики. Дослідник вважав, що спогади, записки, щоденники російських і польських суспільно-політичних і громадсько-культурних діячів, у силу історичних закономірностей, найповніше відображають події з історії України.

Вчений провів значну роботу щодо розробки теоретичних і практичних питань мемуаристики, вивчав спогади та подорожні записки, здійснив тематичну та хронологічну класифікацію мемуарів. Його дослідження є вагомим внеском у вивчення української і зарубіжної мемуаристики. Цінними є практичні вказівки та рекомендації вченого про те, як правильно писати мемуари. Він розглядав спогади як важливе історичне джерело для відтворення суспільно-політичного та духовного життя окремої особи і нації в цілому.

3.3 Іван Кривецький – популяризатор української культури

Науково-просвітницька діяльність І. Кривецького має полівимірний характер. Вона представлена різноаспектними дослідженнями з

книгознавства та пресології, які ґрунтуються на пріоритеті вивчення культурного потенціалу української нації в контексті загальноєвропейської історії. Осмислення української культурної традиції визначалося практичними потребами національного розвитку. І. Кривецький зауважив, що “культурна людина і нація мають свідомість своєї індивідуальності – в теперішньому і в минулому. І чим вища та свідомість, тим культурніша людина, тим більш скристалізована нація” [222, с. 1].

Історик наголошував на важливості національно-культурної самостійності українців, суть якої “звикли в нас бачити головним чином у формі: в мові, в азбуці, обряді... В дійсності її суть глибша: вона у змісті! В змісті літератури, науки, духовної культури, взагалі цілого світогляду нації” [260, с. 2]. Зауважимо, що дослідник розрізняв “вузьку – етнографічну ” і “ширшу – територіальну” концепції українознавства. Був прихильником другої концепції і вважав, що предметом українознавства є все, що мало чи має місце на українській території [236, с. 5].

Вчений велику увагу звернув на розвиток української мови, особливо в умовах, коли нація не мала своєї державності [95 (№ 37711), арк. 1]. Зауважив, що в Російській імперії вона була в занепаді, в результаті прийняття антиукраїнських указів 1863 і 1876 рр. Із листа І. Кривецького від 24 березня 1904 р. дізнаємося про підготовку ним статті до “ЛНВ” про діяльність російської цензури “з нагоди сумних роковин 40-ліття від видання першого царського указу (1863 р.) з рішучою заборонаю української літератури в Росії” [95 (№ 37712), арк. 1].

Іван Кривецький у газеті “Накануне” (Харків, 1906. – № 86. – С. 2–3) навів повний текст Валувєвського циркуляра, який забороняв друкувати українською мовою шкільну і релігійну літературу (заборона не торкалась тільки творів художньої літератури). У розпорядженні наголошувалося, що “ніякої самостійної малоросійської мови не було, немає і бути не може” [410, с. 37].

Після Валуєвського указу понад 10 років на Наддніпрянській Україні не друкували книги українською мовою. Розуміючи важливість впливу друкованого слова на громадську думку, І. Кривецький з прикрістю відзначав охоронно-централізаторську позицію талановитого столичного публіциста, редактора “Московських відомостей” М. Каткова, який наприкінці 1850-х рр. підтримував український просвітницький рух, а після публікації Валуєвського циркуляра “почав грати першу скрипку поміж доктринерів московської централізації”. Насамкінець, дослідник констатував, що друкувати українську літературу в Російській імперії стало неможливим [410, с. 40].

Іван Кривецький вивчав питання свободи друку в національно-культурному розвитку українського народу. Писав, що цензура втручалася в авторську стилістику, викреслювала слова “Україна”, “козак”, “воля”; під “абсолютною забороною” були український переклад Святого Письма професора І. Пулюя, збірки народних пісень та оповідань для дітей [149, с. 5].

У розвідках “Корифей російської критики і українське письменство” [155; 156], “Добролюбов й Україна” [191] історик висвітлив ставлення визначних російських громадсько-культурних діячів до української мови та державності. Автор зазначив, що при розгляді українського питання “майже у всіх пробивається брак примітивного знання, що таке Україна, що таке ціле українство”. В. Белінський говорив про “українське плем’я”, яке має народні пісні, але не може мати поетів [156, с. 115]. Він критикував “Гайдамаки” Т. Шевченка, українську літературу вважав “річю примхи, непотрібним провінціалізмом”, виступав проти самого змісту української літератури, мало знав і не любив української мови [155, с. 24]. М. Добролюбов вважав український народ тільки етнічною групою в складі єдиної Росії. Дані праці свідчать про критичний аналіз І. Кривецьким поглядів російської інтелігенції на українське питання.

Історик з великим інтересом вивчав українську літературу, переписував твори Т. Шевченка, І. Франка, І. Нечуя-Левицького, П. Куліша [60]. У 1901 р.

переклав повість М. Гоголя “Вій”, що вийшла у світ у серії “Літературно-наукова бібліотека” (Львів, 1902 р. – Ч. 34). У 1909–1911 рр. на сторінках “ЛНВ” здійснив огляд тритомного літературного видання оповідань для молоді С. Коваліва, який також описав у своїх творах життя галицьких селян [381, с. 127, 129]. Дослідник охарактеризував творчу спадщину галицького письменника і перекладача Т. Бордуляка – “його мова чиста, літературна, зберігає подільський колорит” [96, арк. 1]. Проаналізував та високо оцінив його перші оповідання під назвою “Ближні”, а також нові збірки, що вийшли в Черкасах (1920 р.), Києві (1926 і 1929 рр.), Харкові (1928 р.) [258, с. 6–7].

Різноманітність творчої спадщини розкриває бібліографічна розвідка І. Кривецького на видання етнографічної комісії НТШ “Народні пісні з Галицької Лемківщини. Тексти й мелодії” (Львів, 1929 р.), що упорядкував Ф. Колесса [254, с. 10–11]. До збірника увійшло 820 текстів пісень та мелодій, які зібрано в 22 селах шести повітів (районів) Лемківщини. Праця Ф. Колесси містить у кілька разів більше лемківських пісень, ніж відомі на той час збірки Я. Головацького, І. Верхратського, С. Людкевича. Дослідник зауважив, що зібрані твори розділено на 11 груп пісень. І. Кривецький у певний період життя займався збором, записуванням та групуванням творів різних фольклорних жанрів, готував видання віршів і пісень [111, арк. 1].

Науково-просвітницькі зацікавлення вченого характеризує стаття “Нові праці з української бібліографії”, де автор проаналізував ряд видань: “Бібліографія літератури з українського фольклору” О. Андрієвського, “Матеріали до краєзнавчої бібліографії України” Ф. Максименка, “Показчик з української мови” Л. Червінської і А. Дикого, “Західня Україна – матеріали до бібліографії” Ф. Никифорука, “Бібліографія української преси 1816–1916” В. Ігнатієнка [289, с. 6–7].

У 1909 р. історик опублікував у відділі “Наукова хроніка” “Записок НТШ” інформативну розвідку “Нові видання по бібліографії українсько-білоруських стародруків”. Він зауважив, що важливо розрізняти в бібліографії українські, російські, білоруські стародруки та слід їх

упорядкувати за національними, локальними і змістовими групами та категоріями [179, с. 183]. Автор відзначив розвідку І. Свенціцького (1904 р.), де охарактеризовано рукописи бібліотеки Народного дому у Львові [179, с. 189].

Заслуговує уваги стаття І. Кривецького “Тайне письмо на Україні”, у якій, аналізуючи працю М. Сперанського про “тайнопись”, навів приклади криптографії (прихованого письма) в XI ст., коли в літературних пам’ятках, писаних глаголицею, знаходяться місця, написані кирилицею, зокрема в “Словах Григорія Богослова”. Автор також вказав книгу “Тріодіон”, видану в Києві 1631 р., де ім’я друкаря П. Беринди “заховане” в надрукованих глаголичних записах. Прикладом “тайнописі” були “летючки” Києво-Печерської друкарні, де записи гравіровані, мішаного типу, зі спеціальними значками і глаголичними буквами. Історик зарахував до криптографії рукописний збірничок І. Величковського 1690–1691 рр. [279, с. 6]. Дане дослідження свідчить про інтерес вченого до історії мовознавства.

Науковець зробив докладний опис першої друкованої праці, виданої українцем за кордоном [377, с. 85]. Її автором був Юрій Дрогобич, справжнє прізвище Котермак (близько 1450–4.02.1494). Дослідник зазначив, що вперше про це видання згадав у своєму каталозі один антиквар у Німеччині в 1898 р. Разом із назвою книжки “Прогностична оцінка року Божого 1483”, виданої в Римі 7 лютого 1483 р., він подав замітку французькою мовою про те, що ця книга є унікальною і невідома іншим бібліографам. Оцінив унікальну книгу (оправлену разом з другою також з 1483 р.) у 480 німецьких марок (тоді це були значні гроші) [290, с. 13].

Після появи інформаційної замітки про книгу Юрія Дрогобича в “Новій Зорі” (1929 р., ч. 91) дослідник вирішив докладніше її вивчити; відшукав книгу протягом 1931–1932 рр. (вона була продана ще в 1899 р.), зробив виписки, опис і знімки, зібрав про її автора цікаві відомості. Історик зазначив, що перша згадка про Юрія Дрогобича міститься в актах Краківського університету 1468 р. З 1473 р. він навчався в Болонському

університеті. Це перший університет в Західній Європі, заснований в Італії 1119 р. Протягом 1478–1482 рр. читав лекції з астрономії в Болонському університеті, в 1481–1482 рр. був ректором цього навчального закладу. Згодом Юрій Дрогобич читав лекції з медицини, астрономії, теорії мистецтв у Краківському університеті. Помер у лютому 1494 р. у Кракові, де й похований [290, с. 13].

Іван Кревецький вивчав виникнення і розвиток друкарської справи, досліджував діяльність І. Федорова у Львові 1574 р., заснування ним друкарні, видання перших книг “Апостол” та “Буквар” та долю його надгробного каменя [89, арк. 54–91]. Історик переклав українською мовою та опублікував автобіографічні спомини першодрукаря “Повесть, откуда начася и како довершился друкарня сия”, які були написані як післямова І. Федоровим у львівському “Апостоли” 1574 р. [227, с. 35–37].

Дослідник у статті “Літературні забави в Галичині в XVIII ст.” дав характеристику стародруку, який pojavився в Перемишлі 1790 р. Автор зазначив, що це не часопис, а книжечка на 16 сторінок, що висвітлює культурне життя Галичини в XVIII ст. [263, с. 10].

Історик порушив питання розвитку українського книгодрукування в Російській імперії. У публікації “Не было, нет и быть не может!” зазначив, що в Московській державі появу книгодрукування ініціювала сама влада і сама ж контролювала його розвиток [149, с. 1–2]. Спочатку цензуру над публічним словом здійснював цар і православна церква. В Україні ситуація в цій сфері була іншою, оскільки перші друкарні, що з’явилися при церковних братських школах у XVI ст., були приватними. Після приєднання Гетьманщини московське духовенство сприймало українське книгодрукування недовірливо, підозрюючи в ньому католицизм і ересі. Розпочалася боротьба з удаваним “латинським впливом”. Церковна цензура забороняла ввезення українських богословських книг у Московію. За наказом Петра I 1720 р. друкарням Києво-Печерського і Чернігівського монастирів не дозволяли друкувати українські книги без попередньої цензури Духовної

колегії, щоб “ніякого розбрату й особливого наріччя” в них не було. “Великим нещастям був цей указ для України, – писав І. Кривецький, – оскільки порушив і так слабкі зачатки української літератури”, започаткувавши русифікацію [149, с. 3].

Вчений досліджував різноманітні питання становлення та розвитку преси у XVIII–XX ст. [57]. Він розділив історію української преси на дві частини: перша – охоплює національну українську періодику, друга – історію преси в Російській та Австрійській імперіях. Зауважив, що перша періодична газета друкувалася французькою мовою. Дослідник дав характеристику галицької періодики, що виходила наприкінці XVIII ст. [263, с. 10–11].

Важливе історичне значення мають розвідки І. Кривецького “Початки преси на Україні. 1776–1850” [237], “Перша газета на Україні” [236], в яких міститься багатий фактологічний матеріал. Вчений використав солідну історико-джерельну базу, простудіював праці С. Смаль-Стоцького, В. Коцовського, П. Свистуна, К. Студинського, І. Брика, І. Левицького та інших.

Дослідник Т. Трачук зазначив, що історико-журналістські праці І. Кривецького в 1920-х рр. засвідчили початок становлення журналістикознавства як самостійної наукової галузі знань. Саме тоді на сторінках часопису “Бібліологічні вісті” відбулася перша наукова дискусія з питань преси. Науковці намагалися визначити час зародження преси в Україні, використовуючи територіально-етнографічний принцип [448]. Про це свідчить лист від 12 листопада 1926 р. директора Українського наукового інституту книгознавства Ю. Меженка до І. Кривецького, в якому йдеться про публікацію статті історика “Львівська газета 1776 р.” в журналі “Бібліологічні вісті” (№ 4), який присвячувався 150-літньому ювілеєві появи першої газети в Україні [127, с. 147].

Згідно з дослідженням І. Кривецького, першою періодичною газетою в Західній Україні була “Gazette de Leopol” (“Львівська газета”), яка виходила в 1776 р. французькою мовою у Львові. Вона була призначена, перш за все, для

аристократичних кіл Королівства Галичини і Володимирії. Власником та видавцем був Осуді (Ossoudi). Він у 1773 р. запропонував австрійському уряду заснувати Академію мистецтв і ремесел, але проект був відхилений. У 1774 р. Осуді звернувся з проханням до Відня надати право на видання часопису в Галичині, на що одержав дозвіл 1 січня 1776 р. Тоді появився в друкарні Антона Піллера перший випуск “Gazette de Leopold”, останній (51) датується 19 грудня 1776 р. Автор зробив детальний аналіз часопису: зазначив про формат (23x18 см), обсяг номерів (2 листки – 4 сторінки), зовнішній вигляд (подав зображення першої сторінки випуску № 1), проаналізував зміст номерів та додатків [236, с. 6–7].

“Львівська газета” інформувала про важливі політичні події міст Європи (Барселони, Берліна, Варшави, Відня, Лондона, Копенгагена, Кракова, Мадрида, Мілана, Москви, Неаполя, Парижа, Петербурга, Праги, Рима, Стокгольма, та інших), у меншій кількості подавалися новини м. Львова та Великої України. Наприклад, повідомлялося про святкування у Львові іменин цісаря Йосифа II (№ 13 від 28 березня 1776 р.) та імператриці Марії Терезії (№ 42 від 17 жовтня 1776 р.). Описувалася коронація образу Матері Божої (№ 20 від 16 травня 1776 р.). Висвітлювалося перенесення резиденції генерал-губернатора П. Рум’янцева з Глухова до Києва (№4 від 24 січня 1776 р.). Друкувалися також хроніки подій та оголошення. В бібліографічному відділі газети повідомлялося про нові книжки різної тематики, які вийшли в друкарні А. Піллера, переважно французькою, німецькою, латинською і польською мовами [236, с. 8–12]. Перша газета сприяла розвитку українознавства, оскільки через інформаційні повідомлення культурного змісту вона не тільки утверджувала українство як етнографічне поняття, але й як концепцію територіальної єдності українського народу [239, с. 5–9].

Дослідник зазначив, що 1786 р. у Львові появився новий часопис “Львівські тижневі вісті” (німецькою і польською мовами). Першою щоденною газетою з квітня 1794 р. був “Dziennik patriotycznych politykow”,

що виходив з вересня 1792 р. як тижневик. Його видавцем і першим редактором у 1792–1797 рр. був о. Михайло Гарасевич. 1795 р. у Львові появився перший ілюстрований літературно-науковий місячник, у якому друкувалися праці (в основному переклади із французької мови) з історії, географії, фізики, виховання. На початку XIX ст. у Львові організовано друк перших фахових часописів з військової справи та юриспруденції. З 1811 р. “Львівська газета” виходила польською (“Gazeta Lwowska”) і німецькою (“Lemberger Zeitung”) мовами. Таким чином, наприкінці XVIII ст. – на початку XIX ст. найбільше преси на західноукраїнських землях виходило у м. Львові [239, с. 6–7].

Іван Кревецький також охарактеризував основні видання на східних теренах України. Зокрема він писав про тижневик “Харьковскій Еженедельник”, який виходив у 1812 р. і був головним друкованим органом Слобожанщини. Його видавали книгар Лянгнер та професор Харківського університету К. Нельдехен. 1816–1819 рр. виходив часопис “Украинскій Вестник”, де друкувалися статті з історії, географії, етнографії, а також праці П. Гулака-Артемівського та Г. Квітки-Основ’яненка. У 1816 р. появився сатиричний місячник “Харковскій Демокрит” за редакцією В. Масловича. Харківський університет видавав тижневик “Харковскія Известія” (1817–1822 рр.) та “Украинскій Журнал” (1824–1826 рр.). [239, с. 8–9].

Автор зазначив, що в Одесі появився 1821 р. “Вестник Южной Россіи”, 1828 р. – “Одесскій Вестник” (перше щоденне видання на Великій Україні, виходило до 1892 р.) та літературно-науковий журнал “Ареопаг” (1828–1829 рр.). Крім того, у 1830-х рр. виходили “Листки” (1832–1840 рр.), що висвітлювали господарські питання краю, та “Литературные Листки” (1833–1834 рр.), а також наукові часописи “Записки Имп. Общества Сельскаго Хозяйства Южной Россіи” (1841 р.) та “Записки Одесскаго Общества Истории и Древностей” (1844 р.), які видавалися до початку XX ст. [237, с. 193].

І. Кревецький зауважив, що в Києві 1835 р. почали друкуватися “Кієвскія Объявленія”, 1837 р. – “Воскресное Чтеніє”. Також додав, що 1838 р. російський уряд видав наказ публікувати в губерніях “Губернскія Ведомости”: Волинські (м. Житомир), Катеринославські (м. Катеринослав), Київські (м. Київ), Подільські (м. Кам’янець-Подільський), Полтавські (м. Полтава), Таврійські (м. Сімферополь), Харківські (м. Харків), Херсонські (м. Одеса), Чернігівські (м. Чернігів) [239, с. 11].

У час правління Миколи I преса перебувала в жорстких рамках державно-політичної цензури. В науковій історичній літературі період 1848–1855 рр. називають “епохою цензурного терору”. Після смерті Миколи I в пошуках альтернативи попередньому політичному курсу Олександр II обрав шлях реформ. Тогочасна атмосфера сприяла національно-культурному відродженню [410, с. 38].

Дослідник зазначив, що в результаті “весни народів” 1848 р. в Австрійській імперії збільшилася кількість часописів, які висвітлювали політичні події. Першою політичною газетою, що появилася у Львові 24 березня 1848 р., був часопис “Dziennik Narodowy”, перший номер рецензував губернатор Ф. Стадіон. Співробітниками цього демократичного видання були Л. Корецький, А. Бельовський і Й. Супінський. Найбільш поширеною тоді львівською газетою була “Rada Narodowa”, що виходила з 15 квітня 1848 р. як орган польської політичної організації Ради Народової. Через місяць видання було перейменовано на “Gazet-y Narodow-y”. Редактором був І. Добрянський. Товариство земельних власників, що утворилося 1848 р., видавало свій консервативний часопис “Polska” (редактором був І. Мецішевський). Названі три часописи були ворожими до тогочасного українського національного руху в Галичині [239, с. 15].

Іван Кревецький приділив увагу появі 15 травня 1848 р. у Львові першої національної газети “Зорі Галицької”, яка видавалася українською мовою як головний орган Головної Руської Ради. Часопис публікувався в

єдиній на той час українській друкарні львівського Ставропігійського Інституту кирилицею, виходив у форматі 34x21 см, обсягом два листки, накладом 4000 примірників. Редакторами газети були: А. Павенцький (1848–1850 рр.); М. Коссак (1850 р., чч. 64–90); І. Гушалевич (1850 р., чч. 91–104; 1851–1852 рр.; 1853 р., чч. 1–15); Б. Дідицький (1853 р., чч. 16–43; 1854 р., чч. 1–31); С. Шехович (1854 р., чч. 32–47); М. Савчинський (1854 р., чч. 48–51; 1855–1857 рр.). Останній випуск газети вийшов 9 квітня 1857 р. У 1848–1852 рр. часопис мав політичний характер, а в 1853–1857 рр. – “письмо посвячене літературі, забаві і господарству”. В “Зорі Галицькій” друкувалися праці визначних політичних і культурних діячів: Я. Головацького, І. Гушалевича, Б. Дідицького, Е. Згарського, С. Качали, К. Климковича, П. Костецького, М. Куземського, Й. Левицького, М. Малиновського, А. Могильницького, Р. Моха, І. Наумовича, І. Озаркевича, А. Петрушевича, М. Устияновича, Л. Трещаківського, Г. та М. Шашкевичів, С. Шеховича, Г. Яхимовича [237, с. 201–206].

Крім “Зорі Галицької”, виходив 1848 р. у Львові “Дневникъ Рускій” – орган політичного товариства “Собор Руский”. “Дневникъ” видавався кирилицею і латиною за редакцією І. Вагилевича. Всього вийшло 9 номерів [239, с. 23].

За дослідженням вченого, у 1849 р. у Львові появилися нові українські часописи. “Галичо-Рускій Вістник” – урядовий орган, що виходив у вівторок, четвер і суботу за редакцією М. Устияновича. Із даним виданням співпрацювали І. Головацький, М. Коссак, Б. Дідицький. Вийшло 78 номерів. І. Гушалевич редагував політичний часопис “Новини”, що видавався кирилицею двічі на тиждень у друкарні М. Поремби. Згодом І. Гушалевич почав редагувати перший український періодичний літературно-науковий журнал “Пчола”, який виходив раз на тиждень у друкарні А. Віняржа. В журналі друкувалися праці Я. Головацького, Б. Дідицького, Й. Лозинського, А. Могильницького, І. Наумовича, А. Петрушевича, І. Котляревського та інших діячів [239, с. 24]. Найбільш представницьким політичним органом

галицьких українців був часопис “Слово”, головним редактором якого був Б. Дідицький.

Історик у статті “Українська католицька преса. Історично-бібліографічний огляд в 75-ліття її існування” зауважив, що при “Зорі Галицькій” у 1853–1854 рр. виходив окремий додаток “Поученія Церковния” за редакцією І. Гушалевича, Б. Дідицького, С. Шеховича [250, с. 6]. І. Кривецький писав, що перший самостійний релігійний часопис під назвою “Церковная Газета” виходив з 1856 р. у Будапешті у видавництві “Общество св. Стефана”, редактором якого був о. І. Раковський. У Відні 1858 р. видавався “Церковний вістник для русинів австрійської держави”. Перший український церковно-урядовий часопис “Вістник Станиславської Єпархії” появився 1886 р. У 1926 р. почала друкуватися газета “Нова Зоря” – популярний орган українців-католиків. Також І. Кривецький назвав українські газети, які виходили в Америці (“Америка”), Канаді (“Канадійський Русин” 1911 р., а з 1918 р. “Канадійський Українець”), Бразилії (“Місіонар” з 1911 р.), засновані греко-католицьким духовенством [250, с. 6].

І. Кривецький, досліджуючи історію релігійної преси, зазначив, що постійним друкованим органом Київської духовної академії були “Труди”, офіційний матеріал з історії церкви подавали галицькі єпархіальні “Вістники” й “Відомости”. Виходили також періодичні часописи “Богословський Вістник”, “Церковний Восток”, “Католицький Вхід”, “Нива”, “Богословія” [230, с. 38]. Історик відзначив появу в 1924 р. нового видання “Записки Чина Св. Василя Великого”. Редактором історичного церковного органу був о. Й. Скрутень ЧСВВ. У “Записках” висвітлювалась історія Чину, публікувалися матеріали, що зберігались у василіянських бібліотеках та архівах. Дослідник зауважив, що в “Записках ЧСВВ”, крім праць із загальної історії церкви, поміщені статті С. Томашівського, М. Возняка, Я. Гординського, О. Макарушки, І. Огієнка, В. Пещанського, В. Щурата та І. Крип’якевича про середньовічні монастирі в Галичині [251,

с. 6]. І. Кревецький у листі до О. Назарука від 20 липня 1935 р. зазначив, що він велику увагу приділив вивченню католицьких часописів, поділивши їх на дві групи: 1) часописи для духовенства; 2) релігійні часописи для народу [70, арк. 7].

Дослідник прослідкував історію появи преси на Галицькому (Західному) Поділлі, охарактеризував її періодичність, тематику та читацьке призначення [252]. В основу розвідки покладено бібліографію часописів Західного Поділля 1882–1927 рр., яка складена на основі збережених випусків періодичних видань. За хронологією представлено 112 часописів зі збереженням мови кожного і з невеликою анотацією, де подано тематику та вихідні відомості видань (видавець, редактор, друкарня, періодичність, формат, ціна) [474, с. 36].

Вчений досліджував проблеми українського видавничого руху на початку ХХ ст. Він зазначив, що в 1903 р. вийшло 355 українських книг, з яких 256 – в Австро-Угорщині, 89 – у Російській імперії та 10 книг – в Америці [151, с. 121]. Історик зібрав унікальний статистичний матеріал, на основі якого встановив, що у Львові вийшло у світ 147 українських, 23 москвофільські книги та 19 українських, 4 москвофільські часописи, тоді як у Києві – 36 книг. Перше місце за кількістю виданої продукції займало НТШ, друге – Українсько-руська видавнича спілка, третє – Руське педагогічне товариство. Автор назвав також товариство “Просвіта”, яке видало календар на 1904 р. і близько 10 популярних брошур. Що стосується періодики, то в Австро-Угорщині виходило 38 українських часописів, в Америці – 4, в Російській імперії не було жодного українського часопису. Дослідник із цього приводу резюмував: “Мають грузини, мають татари, а не вільно мати одному українському народові. Всемогучим паном на Україні цензура” [151, с. 130]. Вчений також досліджував історію української преси в США у 1886–1900 рр. [47].

І. Кревецький проаналізував зміст українських видань 1903 р., що виходили на західноукраїнських землях. Зазначив, що в газеті “Діло”

І. Стешенко висвітлив історію української літератури кінця XVIII ст., Н. Вахнянин подав історію церковного співу і музики, також розкрито діяльність М. Лисенка й І. Труша, В. Пачовського і Б. Лепкого, С. Яричевського і М. Коцюбинського. В часописі “Руслан” опубліковані статті наукового характеру Б. Барвінського, Я. Окуневського, К. Устияновича [148, с. 8–12].

Історик підготував огляд української періодики за 1904 р. [9, арк. 3–4]. Зауважив, що в часописі “Руслан” друкувалися праці Т. Білецького, О. Барвінського, В. Бирчака, Б. Лепкого, Я. Гординського, Л. Лотоцького, Ф. Михайліва, С. Яричевського, А. Чайковського, В. Щурата. Із виданням “Буковина” співпрацювали О. Попович, Є. Олесницький, Б. Лепкий, Д. Лукіянович, М. Кордуба, Г. Воробкевич, В. Винниченко, Н. Кобринська, Я. Веселовський та інші письменники. В органі Українського педагогічного товариства “Учитель” побачили світ наукові і творчі доробки О. Макарушки, І. Копача, О. Поповича, В. Щурата, Р. Заклинського, Ю. Левицького, С. Рудницького, І. Верхратського, В. Левицького [157, с. 11–13].

Дослідник писав, що в 1904 р. перестали виходити “Молода Україна” і “Богословський Вістник”, появилася кілька нових часописів. Суспільно-науковим органом українського учительства в Галичині й Буковині стало видання “Промінь”, що виходило двічі на місяць у Вашківцях над Черемошем (на Буковині).

Автор відзначив появу у Львові нового економічного часопису “Економіст” – пресового органу Крайового кредитного союзу, що друкувався раз на місяць. У ньому публікувалися розвідки Й. Олеськова, Є. Олесницького, О. Барвінського, І. Петрушевича, К. Паньківського. Щоквартально почав виходити “Католицький Вхід” – орган богословів української католицької духовної семінарії, де свої статті розмістили П. Карманський, В. Матвієнко та інші автори. Суспільно-церковним органом молодшої генерації духовенства став часопис “Нива” [157, с. 14–15].

Іван Кревецький охарактеризував періодику, що появилася в 1905 р. У Львові почав виходити за редакцією І. Труша, С. Людкевича й О. Бережницького новий щомісячник “Артистичний Вістник”, присвячений музиці і науці. Побачили світ 10 випусків, у яких, крім членів редколегії, друкували свої статті Ф. Колесса, Н. Вахнянин, І. Франко та інші [166, с. 176–177].

На думку вченого, найвідомішим українським часописом у Галичині була щоденна газета “Діло”, що почала виходити 1880 р. за ініціативою В. Барвінського спочатку двічі на тиждень, а з 1888 р. – щодня. У 1899 р. газета стала головним органом Української національно-демократичної партії. Співробітниками “Діла” були І. Франко, Є. Олесницький, В. Щурат, О. Маковей, Н. Вахнянин, К. Устиянович. Свої праці також друкували В. Навроцький, О. Барвінський, Ю. Целевич, Ю. Романчук, О. Партицький, Я. Окуневський, Т. Бордуляк, Б. Лепкий, О. Кониський, І. Нечуй-Левицький, М. Павлик, О. Левицький, Р. Заклинський. У 1905 р. на сторінках “Діла” в статтях М. Славинського, І. Федорченка порушували питання українського національно-культурного життя, дано характеристику тритомному виданню “Народних оповідань” Марка Вовчка [166, с. 177–180].

Дослідник в інформаційній розвідці “Огляд часописей за 1906 рік. Часописи українські” зазначив, що 17 жовтня 1905 р. Російська імперія вступила в новий період свого державно-політичного існування. Перша російська революція послабила національно-культурні утиски, появилися перші українські часописи: у Києві – щоденник “Громадська Думка”, газета “Рада”, місячний журнал “Нова Громада”; у Петербурзі – орган української соціал-демократії “Вільна Україна” (опубліковано 6 випусків у 4-ох книжках); у Москві – двотижневик “Зоря” (вийшло вісім чисел) [171, с. 163–164]. У Львові продовжував виходити загальноукраїнський літературно-науковий журнал “Літературно-Науковий Вістник”, у якому друкувалися М. Коцюбинський, Г. Барвінок, А. Кримський, М. Садовський, Г. Хоткевич,

Н. Романович, Н. Кибальчич, М. Старицький, М. Вороний, В. Забіла, І. Франко, О. Кобилянська, П. Карманський, М. Лозинський, В. Гнатюк, С. Томашівський, Ю. Кміт, А. Крушельницький, М. Яцків, В. Пачовський та інші [171, с. 164–172].

Вчений у статті “Видавничий рух на Великій Україні” проаналізував та порівняв дослідження Ю. Меженка “Українська книжка часів великої революції” (К., 1928 р.) та В. Ігнатієнка “Українська преса (1816–1922 рр.)” (К., 1926 р.) [375]. У результаті, І. Кривецький зауважив: на Великій Україні в 1917–1927 рр. вийшло 9 тис. 602 книг українською мовою і 14 тис. 316 книг російською мовою; в 1918 р. було 218 українських періодичних видань, а в 1922 р. – тільки 43, що свідчило про сприятливі умови для розвитку української книги і преси в період гетьманської Української Держави [243, с. 6].

У розвідці “Українська преса Західної України” історик зазначив, що після подій 1918 р. у Львові не виходили українські часописи, крім соціал-демократичного щоденника “Вперед”, який за наказом польської влади друкувався “кирилицею і латинкою”. У Перемишлі польські кола спільно з москвофілами видавали тижневик “Доля”. У Тернополі виходив щоденник “Український Голос”, в Ужгороді – часопис “Наука”, в Жовкві – “Україна”, в Коломиї – “Покутський Вістник” і “Січовий Голос”, у Самборі – “Наддністрянський Голос”, у Чорткові – “Наша Земля”. Також друкувалися такі періодичні видання: “Стрийський Вістник”, “Дрогобицький листок”, “Золочівське Слово”, “Голос Калуша”, “Товмацькі Вісти”, “Урядові Вісти Косівського Повіту” [206, с. 2–3].

Дослідник констатував, що найбільше українських видань появилось в Станиславові, “тимчасовому осідку уряду ЗО УНР”, де на початку 1919 р. виходила така українська преса: щоденники “Республіка”, “Нове життя”; тижневики “Стрілець”, “Республіканець”; неперіодичні – “Вістник законів і розпорядків державних Західної Области УНР”, “Вістник Державного Секретаріату Військових Справ”, “Розпорядки і обіжники Державного

Секретаріату освіти і віросповідань”, “Вістник Державного Секретаріату Шляхів”, “Републіканський Самохотник” – орган УСС [206, с. 2]. Однак незначний обсяг газетної статті та її специфічні завдання не дали автору змоги докладно викласти всі нагромаджені відомості з історії періодики доби ЗУНР.

Вчений досліджував історію українських друкованих видань у Другій Речі Посполитій. Він зауважив, що 1929 р. українською мовою виходило 391 неперіодичне видання і 86 часописів (на 32 українські часописи менше, ніж у 1928 р.). 74 українські часописи видавалися в Галичині, з яких у Львівському воєводстві виходило 63 українські часописи, у Станіславівському – 10, Тернопільському – 1, а також на Волині – 2 [285, с. 6–7].

У дослідженні “Українська преса в Польщі в 1930 р.” вчений здійснив класифікацію українських видань за змістом. Він виокремив: політичні (“Діло”, “Новий час”, “Свобода”, “Український голос”, “Громадський голос”, “Рада”, “Наша земля”, “Українське слово”), господарські (“Нове село”, “Сільський господар”, “Український пасічник”), культурно-освітні і літературні (“Життя і Знання”, “Нова Хата”, “Поступ”, “Літопис Червоної Калини”, “Неділя”, “ЛНВ”), наукові і фахові (“Записки НТШ”, “Записки ЧСВВ”, “Життя і Право”), професійні (“Учительське Слово”, “Професійний Вістник”, “Службовик”), релігійні і для духовенства (“Місіонар”, “Нива”, “Духовний сіяч”, “Віра і наука”, “Євангелист”), для молоді (“Молоді каменярі”, “Світ Дитини”, “Наш Приятель”), спортивні і гімнастичні (“Сокільські Вісті”, “Вісті з Лугу”), гумористично-сатиричні (“Зиз”, “Колючки”), різні (“Боян”, “Український Емігрант”, “Наука і Розвага”, “Пластовий шлях”, “Відродження”, “Кооперативний Вістник”) та інші часописи. Українська преса виходила загальним накладом 300 тис. примірників. Автор проаналізував періодичність їх появи та розрізнив щоденники, тижневики, місячники, кварталники і неперіодичні видання. Зі всіх 313 часописів, які виходили в Другій Речі Посполитій, українських було

84 (26,83%): 1 щоденник, 18 тижневиків, 36 місячників та 29 неперіодичних [276, с. 6–7].

Іван Кревецький досліджував історію книгозбірень, починаючи від княжих часів, про що свідчать його записки до історії бібліотек в XI–XX ст. [49]. Йому належить праця “Перша бібліотека на Україні: В 900-ті роковини її існування, 1037–1937”. Автор проаналізував писемні джерела (літопис Нестора 1037 р. та Ізборник князя Святослава 1076 р.) і зазначив, що “першим і найбільшим з любителів і меценатів книжки і взагалі письменства в княжій Україні був київський князь Ярослав Мудрий, який заснував бібліотеку при катедрі св. Софії у Києві”, що проіснувала до 1240 р. [298, с. 6–7]. Тут зберігалися оригінальні українські твори, богослужебні книги, твори релігійного характеру, переклади з грецької мови, що свідчить про особливе ставлення русичів до книги. Культура Київської Русі була на вищому рівні розвитку, ніж у тодішній Франції чи Німеччині, хоча більшість культурних надбань цієї доби втрачено [298, с. 3–7].

Він написав статтю “Бібліотека “Народного Дому” у Львові”, у якій зазначив, що 8 лютого 1850 р. Головна Руська Рада закликала українців жертвувати кошти на будівництво Народного дому, де будуть розміщені книгосховище, читальня і музей [152, с. 132]. Автор зауважив, що багато книг бібліотеці подарували міністерський радник К. Баєр, Я. Головацький, І. Терлецький, о. А. Петрушевич, о. Г. Шашкевич та інші. У 1885 р. керував бібліотекою Б. Дідицький, а 1901 р. – П. Свистун. У 1902 р. бібліотека налічувала 80 тис. книг, мала 4 відділи, які розміщувалися в 10 кімнатах [152, с. 136–137].

Вчений розкрив важливість формування фондів бібліотеки Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові: “на всій території від Сяну до Кубані нема жодної бібліотеки, яка б мала добре зібрані більш-менш повні колекції всього того, що належить до нашого народу і його території”. Головним завданням було “комплектувати книгозбірню різними друкми та виготовити точний каталог книг та рукописів”. У 1894–1896 рр. Д. Корінець,

М. Вороний, К. Паньківський формували картковий каталог [153, с. 152–157]. До цієї установи сотні томів зі своїх збірок передали О. Кониський, В. Антонович, Ю. Целевич, О. Барвінський, І. Франко, І. Шараневич. Підтримувався постійний обмін з науковими бібліотеками Парижа, Нью-Йорка, Філадельфії, Бостона, Праги, Кракова, Будапешта, Петербурга, Загреба. У 1897 р. налагоджено контакти зі 105 науковими установами і товариствами, з 18 університетами. Бібліотека стала членом Міжнародної асоціації академічних і наукових установ. Дослідник у своїй праці про бібліотеку НТШ, що вийшла 1923 р., підкреслював, що “це найповніший нині у Львові збір книжок з обсягу українознавства, обіймає стародруки від XVI до кінця XVIII ст.” і новодруки XIX–XX ст. [214].

В інформаційній замітці “Нова бібліотека і музей [зорганізування рукописів і старих друків митрополитом Шептицьким у Львові на початку 1905 р.]” вчений відзначив заходи митрополита Української греко-католицької церкви щодо заснування в 1905 р. музею з історії церкви, в якому було зібрано одну з найбільших у Європі колекцій іконопису, а також рукописи і стародруки із церковно-релігійного життя [158, с. 268].

Іван Кревецький є автором статті “Ossolineum. 1828–1928”. Він зазначив, що Національний інститут ім. Оссолінських у Львові складався з Бібліотеки Оссолінських і Музею князів Любомирських. Засновником є Йосиф Максиміліян, який у 1826 р. перевіз Бібліотеку Оссолінських із Відня до Львова в колишній монастир Кармеліток. Налічувалося 19 тис. 55 томів книг, 552 рукописи, 133 карти та 1 тис. 445 гравюр [242, с. 6]. Історик підкреслив, що це була четверта за величиною бібліотека після ВБУ при Академії наук України в Києві, Одеської Центральної наукової бібліотеки і Державної публічної бібліотеки в Одесі. В Ossolineumi зберігалися рукописи XII, XIV ст., 208 інкунабул XV ст., 4 тис. 516 друків XVI ст., річник першої газети в Україні “Gazzette de Leopol” із 1776 р., а також рукописні матеріали до історії України XVII–XVIII ст. та м. Львова. У бібліотеці працювали

М. Михалевич, І. Вагилевич та допомагали о. М. Гарасевич, о. М. Гриневецький [242, с. 6].

Вчений підготував статтю “Пам’ятки по Т. Шевченкові у Львові”, де описав матеріали Музею НТШ, що представляють творчість Кобзаря. Тут знаходяться рукописи віршів і прозових творів, написані чорнилом, листи поета з Орської фортеці та Оренбурга, автографи, оригінали рисунків олівцем, малюнків на полотні, скульптурні праці та перо поета [234, с. 42–45].

І. Кривецький написав замітку, в якій закликав членів НТШ та громадських діячів належно підготувати вшанування 28 травня 1926 р. 10-ту річницю від дня смерті у Львові І. Франка. Він протягом 20 років працював у НТШ, тому потрібно написати працю і “дати характеристику та оцінку всього того, що він зробив для української нації”. Важливо видати бібліографію наукового доробку вченого, зібрати листування та встановити пам’ятний знак із написом на його могилі. Також організувати в Музеї НТШ “Кімнату І. Франка”, куди зібрати всі писемні та матеріальні пам’ятки про життя і творчу спадщину вченого [235, с. 113].

Таким чином, І. Кривецький у своїх дослідженнях популяризував та різнобічно вивчав українську культуру. Він значну увагу приділив розгляду теоретичних питань з історії книгознавства та періодики. Вчений підготував опис першої друкованої книжки, виданої українцем за кордоном, висвітлив розвиток книгодрукування. Дослідник зробив вагомий внесок у вивчення історії журналістики, з’ясував передумови появи першої газети, охарактеризував проблеми виходу української національної і релігійної преси в Австрійській та Російській імперіях, Другій Речі Посполитій та за океаном. Історик встановив суперечливий характер видавничого руху на українських землях та здійснив тематичну класифікацію друкованих видань за змістом, періодичністю, напрямками; висвітлив історію книгозбірень, розкрив

діяльність найбільших бібліотек щодо комплектування українських рукописів і стародруків.

Отже, І. Кривецький є автором науково-популярних історичних статей, які друкувалися в періодиці, наукових виданнях, журналах. Історик здійснював різноаспектну науково-просвітницьку діяльність і залишив своїм нащадкам цінну творчу спадщину з історії української державності, мемуаристики, розвитку української культури, яка насичена багатим джерельним матеріалом.

РОЗДІЛ 4

КРАЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЧЕНОГО

4.1 Історія Галичини у творчій спадщині дослідника

На сучасному етапі розвитку історичної науки особливої актуальності набувають краєзнавчі дослідження, оскільки вивчення місцевої історії є невід'ємною складовою аналізу історичного процесу. Характерною ознакою краєзнавчої спадщини І. Кривецького є багатовекторність досліджень і цінна джерельна база.

Краєзнавчий доробок дослідника можна зарахувати до інтелектуального фонду “золотого десятиріччя” краєзнавства 1920-х рр., що зумовлювало збереження традицій, культури, системи цінностей, високий професіоналізм у дослідженнях [402, с. 22]. Історик, захоплюючись локальними студіями, вивчав історію, населення, господарство Галичини, що у ХІХ – ХХ ст. належала до історико-географічного регіону Західна Україна (історико-географічної території – Західно-Українські землі) [449, с. 53–54].

Вчений як фаховий історик є автором краєзнавчих праць, статей, записок, рецензій з місцевої історії Галичини, які публікував у різних періодичних виданнях з метою ознайомлення широкого кола галицьких читачів з історією краю. Краєзнавча діяльність І. Кревецького як дійсного члена НТШ входила одночасно і в сферу науки, і в сферу громадської діяльності, оскільки вчений науково і всебічно вивчав історію Галичини, популяризував свої творчі здобутки і використовував результати своїх досліджень як засіб навчання і виховання національно-свідомих громадян.

Я. Верменич зауважила, що І. Кревецький як представник галицької історичної школи віддавав перевагу поняттям “регіоналізм” у своїх наукових працях [329, с. 15]. Вважаємо, що краєзнавча діяльність історика відповідає такій логічній схемі пізнання: “накопичення фактів, виявлення їхньої специфіки, зумовленої регіональними особливостями, визначення місця і ролі локальних подій у загальному перебігу історичного процесу, простеження певних закономірностей, що стосуються діалектики загального і особливого” [331, с. 33].

Слід погодитися з думкою Ірини Колесник про те, що в історіографічній практиці львівського історика регіональна історія займає чи не найважливіше місце. По-перше, вона була фактором становлення української історичної науки; по-друге, становила складову національної свідомості, суспільної психології; по-третє виконувала методологічні функції, виступала як засіб наукового пізнання на різних етапах розвитку історичної ідеології. Адже державницький ірраціоналізм української історії, перервність державницької традиції, брак державно-адміністративних інституцій та установ слугували передумовою формування у свідомості українців почуття місцевого, локального патріотизму [390, с. 207].

Виходячи з цього, І. Кревецький як свідок та учасник національно-визвольного руху на західноукраїнських землях першої чверті ХХ ст. ставив перед собою завдання висвітлити політичну, культурну, економічну і загальнонаціональну роль Галичини в українській історії. Він писав, що

“тільки Галичина, як показує українська історія, щось без порівняння, вартійше в українському національному організмі, ніж рука або нога в організмі людським” [79, арк. 45].

Краєзнавчі зацікавлення І. Кревецького зосереджувалися навколо проблем історії Галичини кінця XVIII – поч. XX ст. [442, с. 4]. У листі до М. Возняка від 7 лютого 1922 р. дослідник писав: “У Львові ж візьмуся негайно за зачатку історію Галичини під Австрією (1772–1918), яку й може друкуватиму в “Загальній Бібліотеці “Просвіти” [122, арк. 15].

Історику належить комплексна стаття “Королівство Галичина і Володимирія. 1772–1918”, опублікована в журналі “Стара Україна” (Львів, 1925). Дослідник вказав на загальну анархію, економічний занепад міст, відсутність внутрішніх реформ, війська, що зумовило поділ Речі Посполитої правлячими сусідніми дворами [233, с. 19]. І. Кревецький зауважив, що в результаті дипломатичних переговорів щодо розподілу Польщі було укладено спільну ділову декларацію, яку від імені Австрійської імперії 19 лютого 1772 р. підписали королева Марія Терезія і цісар Йосиф II, зі сторони Пруссії 28 лютого 1772 р. король Фрідріх II і від Російської імперії 5 березня 1772 р. цариця Катерина II. Одночасно держави опублікували документи – історичні “Виводи прав”, які з’явилися друком латинською, французькою, німецькою і польською мовами [88, арк. 13–14].

Вчений присвятив досліджуваній проблемі одну з найбільших своїх праць – “Справа поділу Галичини в рр. 1846–1850 рр.”, яка була опублікована серією статей [185–189]. Дослідник проаналізував маніфест Марії Терезії від 11 вересня 1772 р. та “Виводи прав” держав щодо окремих польських окупованих земель. Він зазначив, що Марія Терезія титулувала себе королевою Галичини і Володимирії від 1741 р., а в 1769 р. додала до своєї королівської печатки герб вищезазначених земель. В окупаційному маніфесті від 11 вересня 1772 р. йшлося про те, що частина Польщі відійшла під владу австро-угорського двору. Також зазначено про заклик щодо

послуху підданих та іменовано губернатором краю графа І. Пергена [185, с. 54–55].

Автор стверджував, що за наказом Йосифа II велася активна пошукова робота істориків в австрійських та угорських архівах з метою пошуку документів для підтвердження прав на захоплені польські території. У 1772 р. угорський історик І. Бенцзур видав “Вивід прав королівства Угорщини до Малої або Червоної Русі і Поділля та Чехії до князівств Освенціма і Затора” [185, с. 57]. Згідно з виявленими документами, починаючи з XI–XII ст. угорські королі були володарями Королівства Малої, або Червоної Русі, а саме двох частин цього Королівства: Галичини й Володимирії. На підтвердження цього наводилися виписки з польських, українських й угорських хронік і літописів, а також печатки й документи давніх угорських королів, на яких знаходилися герби та титули Галича і Володимира [233, с. 20].

Іван Кревецький звернув увагу на конкретні історичні факти. В договорі угорського короля Людовика I з польським королем Казимиром III Великим 1352 р. вказувалося, що коли в Казимира не буде спадкоємця престолу, то польська і руська (галицько-волинська) корони мають перейти до Людовіка I; підтверджувалося безперервне існування в угорському королівському титулі додатка “*rex Galitiae et Lodomeriae*”. У 1673 р. Польща визнала право Угорщини на Червону Русь (Галичину) (лист польського підканцлера А. Ольшанського від 4 серпня 1673 р.) [185, с. 58]. Історик проаналізував 17 оригінальних документів, 12 з яких стосувалися права Угорщини на Галичину.

Дослідник зауважив, що польський історик та економіст Ф. Лойка виступив проти поділу земель Речі Посполитої сусідніми державами. Він за дорученням польського короля Станіслава IV Августа підготував та опублікував у 1773 р. “Відповідь на вивід прав угорської корони до Червоної Русі та Поділля, а чеської – до князівств Освенціма і Затору”. Польський історик, за І. Кревецьким, наводив аргументи невідповідності правничо-

історичної дійсності щодо окупації польських земель чужими державами. Але, як зазначив автор, ця історично-дипломатична полеміка з “виводами прав” і “відповідями” польської сторони не могла вже зупинити ходу історичних подій [185, с. 62].

Дослідник значну увагу звернув на висвітлення питання формування кордонів Галичини в 1772–1850 рр. На основі договору між Пруссією і Російською імперією від 19 лютого 1772 р. та домовленостей між Пруссією, Російською і Австрійською імперіями від 2 серпня 1772 р. відбувся перший поділ Польщі, за яким Галичина стала австрійською провінцією. Історик висвітлив окупацію Галичини австрійськими військами під командуванням генерала Гадіка. Австрійський воєначальник 10 червня 1772 р. видав прокламацію, де закликав галичан підкоритись новій імперській владі. 11 вересня 1772 р. оголошено маніфест Марії Терезії про приєднання до Австрійської імперії українських земель (входили до Галицько-Волинської держави у XII–XIV ст.) та польських територій. 15 вересня о 12 годині останні відділи російських військ покинули Львів. Генерал Гадік видав наказ австрійській армії увійти в місто [233, с. 24].

Територія, яка перейшла до Австрійської імперії в результаті першого поділу Польщі, складалася з двох груп земель: української і польської. У габсбурзькі володіння були інкорпоровані колишня територія Руського (без Холмщини), Белзького, окраїн Подільського і Волинського воєводств, а також південні частини Краківського і Сандомирського та частина Люблінського воєводств. Незважаючи на відмінності, які існували між цими землями протягом усього періоду їхнього існування, імператорський двір об’єднав їх у єдину адміністративну одиницю – Королівство Галичини і Володимирії з великим князівством Краківським та князівствами Освенцімським і Заторським, провінцію Австрійської імперії 1772–1918 рр. Землі були штучно об’єднані в один коронний край, який поділявся на дві частини: Східну Галичину, заселену переважно українцями, та Західну Галичину, де більшість становили поляки.

Іван Кревецький зауважив, що, з метою зміцнення та утворення чітких кордонів, австрійські війська за наказом цесарівни від 1 жовтня 1774 р. зайняли Буковину, а 7 травня 1775 р. між Австрійською та Османською імперіями був укладений Константинопольський трактат, який узаконив перехід Буковини до Австрії. Понад десять років Буковина керувалась безпосередньо австрійською військовою адміністрацією. 30 листопада 1786 р. її приєднано як Чернівецький округ до Королівства Галичини і Володимирії. Внаслідок третього поділу Речі Посполитої 1795 р. австрійське військо увійшло на територію Люблінщини та Волині, північно-східні межі Австрійської імперії були визначені ріками Пилиця, Вісла і Західний Буг [185, с. 65].

У ході наполеонівських війн на підставі Шенбурнського договору 14 жовтня 1809 р. Австрійська імперія віддала майже всю Західну Галичину Варшавському князівству Наполеона, а невеликий Тернопільський округ – Російській імперії. У 1815 р. частина Західної Галичини відійшла до Польського Конгресового Королівства, натомість Австрійська імперія повернула Тернопільський округ, який був багатий покладами солі. На завершальному етапі визначення кордонів імперії в 1850 р. після ліквідації Краківської республіки її територія була приєднана до Королівства Галичини і Володимирії під назвою Велике Краківське князівство. Тоді ж 1850 р. Буковина отримала окрему конституцію і, відокремившись від Королівства Галичини і Володимирії, існувала як окремий коронний край імперії [185, с. 66].

І. Кревецький здійснив історико-правовий аналіз відмінностей між Східною та Західною Галичиною, вирізняючи історичні, етнографічні, економічні та культурні фактори. Дослідник зауважив, що Східна Галичина за етнічною належністю є українською, а Західна – польською. Є відмінності в побутовій та релігійній площині: українці належать до візантійської культури (східний обряд), а польська група населення – до романо-германської культури (західний обряд, або латинський).

Географічна і суспільно-економічна різниця регіонів полягала в тому, що в Західній Галичині, зважаючи на безпечні умови життя, мешканці були більш заможними, що спричинило зростання народжуваності населення, чого не скажеш про жителів Східної Галичини, оскільки набіги татарських орд XVII–XVIII ст. призвели до спустошення прикордонних територій краю. Але, незважаючи на ці відмінності, Австрійська монархія об'єднала дві частини Галичини в єдину територіально-адміністративну одиницю – Королівство Галичини і Володимирії, до якого пізніше було включено Велике князівство Краківське і князівства Освенцімське і Заторське [185, с. 69].

Вчений порушив питання про роль Галичини на міжнародній арені. У публікації “Галичина і Росія. Кілька історичних пригадок” автор зауважив, що хоча Австрійська і Російська імперії постійно демонстрували зовнішню гармонію відносин, насправді між ними існувало велике напруження, джерелом якого була ситуація на Балканах і змагання за Галичину. У цьому плані особливе стратегічне значення мало розвинуте м. Львів. Історик перерахував конфлікти між двома імперіями та зазначив, що вперше відкрита суперечка між державами почалася в 1772 р. щодо Галичини і Малопольщі та соляних копалень. “На Східну Галичину, – писав дослідник, – дивиться Росія жадним оком уже від першої хвили прилучення сего краю до Австрії... Та від того часу питання захоплення старого галицько-володимирського князівства не перестає займати умів найвизначніших і найвищих російських державних керманів ні на хвилю – через цілий XIX вік аж по нині” [200, с. 25–30]. Перехід Галичини до Австрійської імперії в 1772 р. був тяжким ударом для російської політики. Але Росія ніколи не покидала планів захопити всі українські землі, які належали до Київської держави і за будь-якої нагоди заявляла про свої права на Східну Галичину. Як наслідок, експансіоністські зазіхання Російської імперії на Галичину в Першій світовій війні.

Галичина з центром у м. Львові перетворилася на геополітичний фактор, з одного боку, стабілізації українського національного руху, який став підривати могутність Російської імперії, а з іншого – вона стала як

інтегрована частина Австрійської імперії фактором-перешкодою для натиску Росії на Центральну Європу [325]. І. Кривецький логічно виклав історичні факти про важливу роль східногалицького питання та геостратегічного розташування краю в міжнародній політиці.

Історик у своїх дослідженнях велику увагу приділив характеристиці господарства краю в 1770–1780-х рр. Земельні відносини, на думку вченого, відображали соціальну стратифікацію населення. Була розроблена спеціальна система управління землею та річним посівом. Значна частка землі (1/3) належала австрійській державі, існували також єпископські, церковні, монастирські землі.

Як зауважив дослідник, земля, на якій проживали селяни, належала шляхті, а за користування нею селяни повинні платити дідичам грошима чи господарськими продуктами або відпрацьовувати. Панщизняна повинність зобов'язувала не тільки селянина до праці на панських полях, але й долучення до роботи власної домашньої худоби. Панщина для селян у рік становила 32 дні з двома парами тяглової сили, 64 дні з одною парою, а 95 днів – для піших селян, які не мали худоби [196, с. 167].

Дослідник називав причини, що викликали нестачу зерна для харчових потреб: по-перше, значна частина урожаю залишалась на нові посіви; по-друге, дещо з урожаю транспортувалось до Гданська на продаж; по-третє, зерно з нового урожаю поставлялось до гуралень для виготовлення горілки. Саме остання причина, на думку вченого, викликала дефіцит зерна. Окрім того, орендарі змушували селянам за виконану ними роботу брати зарплату горілкою.

Автор звернув увагу на розвиток бджолярства, рибальства, тваринництва у краї. Тваринництво в Галичині на час переходу під австрійську протекцію занепадало. Натомість, поширеним промислом було бджолярство. Десятина від бджіл, яку платили кріпаки землевласникам, станом на 1772 р. складала 2230 бочок по 543 літри. Історик вказав, що раз у три роки “спускали стави” і на ринку появлялась велика кількість риби, що

зумовлювало зниження цін. У 1772 р. продано риби на суму 71 940 гульденів. Здійснювалась вирубка лісу, проте брак відповідних доріг призводив до дефіциту деревини для потреб місцевого населення [196, с. 165–166].

Найпоширенішим промислом вважалось добування солі, значні поклади якої знаходились на території західної і південно-східної частини Галичини. Галицькі селяни експортували сіль на Наддніпрянщину, Волинь та Поділля. Видобували нафту й озокерит на Дрогобиччині.

Іван Кревецький зауважив, що найбільш розвинутими галузями було гуральництво, ткацтво, килимарство, обробка шкіри тощо. У порівнянні з іншими провінціями Австрійської імперії, промисловість Галичини перебувала у відсталому стані, за винятком гуральництва. Розвиток ремісництва краю мав кустарний характер. У деяких галузях ремісництва майстрів було надмірно багато, наприклад у кравецтві. Особлива конкуренція спостерігалась між ремісниками-християнами та ремісниками-євреями. Перші зосереджували у своїх руках шевство, а другі – кравецтво. Інколи між ними виникали конфлікти [196, с. 168].

Невід'ємним елементом соціально-економічного життя була торгівля, розвиток якої в краї також вивчав історик. Торгівля наприкінці XVIII ст. зосереджувалась переважно в руках євреїв. Звісно, вони не були незалежними у веденні торговельних операцій, їм покровительствували впливові магнатські родини. Продаж пшениці формував основний напрям галицького експорту, зокрема до польського міста Гданськ. Це пов'язано з географічним становищем Галичини, оскільки через р. Вісла можна було здійснювати експорт продукції. Окрім пшениці, до Гданська експортували льон, шкіру, віск, мед, горілку, тютюн, деревину тощо.

Натомість, до Галичини завозили продукцію та товари з Англії, Голландії, Франції, генуезьких міст. Також Галичина торгувала з Кримським ханством, Молдавським господарством, Османською імперією. Незначна

торгівля відбувалась із сусідньою Угорщиною (наприклад, вина, овочі), з Італією (ювелірні вироби), з Голландією (книги) та ін. [196, с. 169].

Дослідник зауважив, що в Галичині, поряд із польською валютою, функціонували такі монети: австрійські, російські, пруські, шведські, данські, саксонські, голландські. Найбільшим торговим містом у Східній Галичині був Львів. Сюди з'їжджались не тільки місцеві торговці, але й із сусідніх Поділля і Волині. Окрім Львова, торгові ярмарки проходили в Бродах, Заліщиках, Тернополі, Сокалі, Любліні, Ярославі.

Економічні реформи австрійської влади викликали спротив польської шляхти, яка не бажала втрачати панівного становища в Галичині. Марія Терезія в таємних інструкціях до адміністрації краю закликала до практичних дій у сфері реформування мануфактурно-фабричного виробництва, надання ремісникам і промисловцям різного роду привілеїв. Зверталася увага на ремонт доріг, через які проходили торгові валки. Австрійський уряд сприяв також налагодженню торговельних відносин галицьких купців із турецькими. Для цього було здійснено низку заходів: проведено загальну ревізію попередньо укладених торгових контрактів із Османською імперією; відкрито торговельний шлях на південь через Дністер і Прут. Відповідно до нового контракту з Османською Портою від 24 лютого 1784 р., Австрійська імперія отримала такі ж торговельні привілеї, які мали Франція, Англія та Російська імперія з мусульманською державою. Це спричинило появу нових шляхів у східному векторі торгівлі [196, с. 179].

Вчений виділив два етапи реформ у сфері мануфактурно-фабричного виробництва. Перший період – з 1773 р. до 1783 р. – характеризувався підготовкою до реформування промисловості: налагодження торгових шляхів, забезпечення поштового зв'язку, вирішення кредитних відносин, створення ринків збуту продукції та укладення торгових контрактів. Другий період, який тривав з 1784 р. до 1790 р., визначався наданням державних субсидій в економіку Галичини, впровадженням політики протекціонізму у сфері місцевої торгівлі, яке супроводжувалося зниженням митного

навантаження на купців. Створювалися фабрики, продукція яких експортувалася за кордон.

Заслуговує на увагу праця І. Кривецького із соціально-економічної історії Галичини “Помічні дні. Причинки до історії панщини в Галичині в ХІХ в.” [100]. При написанні статті автор використовував історичні дослідження В. Калінки, М. Зубрицького, Б. Лозінського та аналізував матеріали сільських громад. Історик зазначив, що за ініціативою Марії Терезії були розпочаті соціальні реформи, які продовжив цісар Йосиф ІІ та завершив Фердинанд І у 1848 р., коли ліквідував інститут кріпацтва як пережиток середньовічної доби. 20 листопада 1781 р. цісарською канцелярією видано патент, згідно з яким панщина становила до трьох днів на тиждень. Новий патент від 15 січня 1784 р. забороняв додаткові відробіткові повинності, так звані “помічні служби”. На постійні прохання дідичів, за сприяння галицького губернатора графа фон Бригіда, 8 серпня 1786 р. було видано цісарем новий патент, який уперше вводив нову норму повинностей – “помічні дні”, обов’язкову платну допомогу дідичам зі сторони залежних селян у час жнив і сінокосів. Це стосувалося тих селян, які працювали на панських ланах 1 або 2 дні на тиждень. Сума обов’язкової панщини і “помічних днів” разом не могла перевищувати 3 дні на тиждень. Ціни за “помічні дні” мали встановлювати старости округу кожного року [172, с. 145]. Дана норма повинностей була ліквідована цісарським маніфестом 13 квітня 1846 р. після придушення польського повстання [172, с. 147].

Історик підготував і помістив у статті вісім різних статистичних таблиць, зокрема про ціни на Львівському ринку в 1817–1818 рр. та 1819–1823 рр., ціни за “помічні роботи” в Коломийському окрузі в 1835–1838 рр. і Бережанському окрузі в 1841–1845 рр. та подав детальний аналіз наведених свідчень [419, с. 154].

Досліднику належить праця “Аграрні страйки і бойкоти у Східній Галичині в 1848–1849 рр.”. Автор спростував хибні погляди істориків про те,

що нібито перші страйки на селі розпочалися тільки в 1896–1897 рр. [162]. Він аргументовано і переконливо довів, що такого характеру невдоволення селян мало місце одразу ж після скасування панщини. Дослідник охарактеризував причини страйків і райони їх поширення, згадав усі відомі йому аграрні рухи 1848–1849 рр. та показав реакцію крайового і центрального уряду на них.

Навряд чи можна погодитися з висновком автора про те, що тодішня українська інтелігенція негативно ставилася до селянської боротьби і явно несправедливим є його докір, що вона в справі сервітутів не спромоглася ні на що більше, як на підготовку петицій та заяви до австрійського уряду [419, с. 153]. Не зважаючи на це, заслугою вченого є здійснення наукового аналізу причин, хронології та території поширення аграрних страйків галицьких селян як форми боротьби за суспільно-економічне визволення напередодні та під час революції 1848–1849 рр.

Іван Кревецький, розглядаючи маловідому подію 1848 р. в с. Цуцилів Надвірнянського округу, підготував спеціальне дослідження “Цуцилівська тривога в 1848 р.” [170]. Історик на основі архівних матеріалів (“Хроніки Остермана”) висвітлив напружені відносини австрійської влади з поляками та важкі умови підданського життя галичан. Дослідник зазначив, що Краківський народний комітет сприяв поширенню неправдивої інформації в краї про скасування панщини. Це викликало непокору селян дідичам та заворушення. 23 березня 1848 р. Крайовий комітет видав розпорядження, що панщину ще не ліквідовано. Даний акт було надіслано станиславівському старості Фестенбургу і окружному комісару Остерману. До документа додано список 39 міст і сіл, де мав побувати Остерман з метою виявлення осіб, які поширюють неправдиву інформацію про ліквідацію відробіткових повинностей. З 29 березня до 12 квітня 1848 р. Остерман відвідав вказані населені пункти, але селянських виступів не спостерігалось [170, с. 458–459].

За дослідженням історика, дідичі с. Цуцилів, підбурювані поляками, повідомили станиславівському старості, що Остерман закликав селян до

масових виступів проти панів. Спеціальну петицію було надіслано губернаторові краю графу Ф. Стадіону, де зазначалося про селянські виступи, що мали відбутися в селі після від'їзду Остермана. Повідомлялося, що 5 квітня 1848 р. громада с. Цуцилів виступила проти поміщиків та відмовилася іти на панщину. Приводом стала звичайна бійка в шинку, а польська сторона показала цю незначну подію як “селянську революцію”. Автор зауважив, що події в с. Цуцилів не були такі трагічні, як їх перебільшено подали поляки в петиціях і меморандумах [170, с. 470].

Як з'ясував І. Кривецький, великий резонанс в описах польських істориків і публіцистів викликала справа С. Гошовського, який загинув під час розгону голосної маніфестації (т. зв. “котячої музики”) у Станиславові [419, с. 152]. Подія відбулася ввечері 27 квітня 1848 р. і була спрямована проти комісара і радника А. Жулавського. Про цей історичний факт вчений підготував статтю “До психології 1848 р. (Справа Ст. Гошовського)”, яку написав на основі споминів А. Шанковського та В. Ільницького [176, с. 142]. Перед будинком на вулиці Шпитальній, 2, де мешкав радник А. Жулавський, відбувся антиурядовий виступ гімназійної молоді. Дослідник зазначив, що учень 6 класу польської гімназії С. Гошовський мав великий барабан, вступив у суперечку з військовими і помер від удару жовніра. На похороні 30 квітня 1848 р. було багато студентів, ремісників, священиків, селян, гвардійців. Таким чином, автор висвітлив наслідки політичної демонстрації в Станиславові під час “весни народів” 1848 р., що супроводжувалася збройними сутичками і була спрямована проти монархічних порядків. Зазначимо, що І. Кривецький намагався віднайти в архіві військового міністерства у Відні слідчі матеріали цієї справи, які збирав військовий міністр Теодор Лятур на прохання послів Станиславівської окружної ради. Проте документів не виявив.

Історик у статті “Конскрипції в Галичині в 1773–1921 рр.” проаналізував статистичні дані про населення краю. Він зазначив, що 1773 р. в Галичині проживало 830 000 чоловіків і 860 145 жінок, а також

вказав кількість жителів в Освенцімі і Заторі [280, с. 6]. І. Кривецький зауважив, що вперше під час перепису 1776 р. виділено в окремі групи християн (1 220 935 чоловіків і 1 259 950 жінок) та євреїв (74 276 чоловіків і 73 322 жінки). Автор за конскрипцією (переписом населення) 1789 р. виокремив 118 міст та 6 160 сіл. Важливою, на думку краєзнавця, є конскрипція 1846 р., де вперше зазначено національність населення Галичини, а саме вказано: 2 441 771 українців, 1 994 802 поляків, 335 071 євреїв, 100 000 німців, 3 160 вірмен, 345 словаків. Також зауважив, що в 1869 р. греко-католики становили 65,8% усього населення Галичини, римокатолики – 20,8%, євреї – 12,5% [280, с. 7]. Отже, історик у своєму дослідженні висвітлив питання демографічної, національної та етноконфесійної ситуації в краї.

У праці “Справа поділу Галичини в 1846–1850 рр.” І. Кривецький велику увагу звернув на діяльність першої української політичної організації в Галичині – Головної Руської Ради (ГРР), яка була утворена 2 травня 1848 р. у Львові для оборони прав українського населення. Історик відзначив законодавчі ініціативи ГРР щодо поділу Галичини на дві окремі адміністративні одиниці: західну – польську і східну – українську, до якої мали також входити Буковина і Закарпаття. Вчений зауважив, що вперше ГРР виступила з вимогою поділу Галичини на дві провінції на Слов’янському конгресі в Празі 31 травня 1848 р., куди направила трьох делегатів: Г. Гінелевича, І. Борискевича й О. Заклинського. Згодом 9 червня 1848 р. ГРР надіслала меморіал до цісаря з цією ж вимогою, 17 липня 1848 р. – до Міністерства внутрішніх справ, 18 липня 1848 р. звернулася з петицією до австрійської Державної Ради. Поляки виступили проти поділу Галичини. У зв’язку з цим, було направлено ГРР ще два меморіали до Міністерства внутрішніх справ: 28 жовтня 1848 р. і 29 березня 1849 р. [186, с. 74].

Автор зауважив, що 25 січня 1849 р. на засіданні конституційної комісії Державної Ради за поділ Галичини голосувало тільки 3 членів із 28 присутніх, а саме голова ГРР Г. Яхимович, адвокат із Праги А. Пінкас і

суддя з провінції Тіроль Рац [187, с. 69]. У результаті не вдалося як законодавчо, так і конституційно вирішити питання про поділ Галичини на дві окремі політико-адміністративні провінції.

Переглядаючи краєзнавчу працю І. Кривецького, слід звернути увагу на додатки, які є особливо цінними, оскільки в них подана низка важливих законодавчих документів про діяльність ГРР в 1848–1850 рр., що відображають державницькі настрої українського народу. При підбірці матеріалів автор використав архівні документи з Відня та з урядового часопису “Вісник державних законів” [419, с. 155].

Варто проаналізувати деякі аспекти конституційно-правових матеріалів під назвами: “Крайова конституція для королівств Галичини й Володимирії з князівствами Освенцімом і Затором і з Великим князівством Краківським” та “Крайова виборча ординація для королівств Галичини й Володимирії з князівствами Освенцімом та Затором і з Великим князівством Краківським”. Обидва документи були прийняті австрійською владою 29 вересня 1850 р. [188, с. 98].

“Крайова конституція для королівств Галичини й Володимирії з князівствами Освенцімом і Затором і з Великим князівством Краківським” складалась із трьох розділів та 82-х параграфів. Згідно з першим розділом “Край” (§§ 1–6), Королівство Галичини й Володимирії становило невід’ємну складову частину австрійської монархії і один коронний край цісарства. Параграф 4 визначав, що “народи польський та український, а також інші, які живуть у краю, є рівноправні, і кождий народ має ненарушиме право плекати й розвивати свою національність і свою мову” [188, с. 132].

Другий розділ “Крайова репрезентація взагалі” (§§ 7–9) називав адміністративними одиницями в краї сеймові курії (категорії депутатів) та виділи (комітети), до компетенції яких належало вирішення питань “крайової культури, публічних будівель, удержуваних крайових фондів, добродійних закладів у краю, складання крайових рахунків, громадські, церковні і шкільні справи” [188, с. 132].

Найбільшим розділом Крайової конституції був третій розділ “Склад крайової репрезентації” (§§ 10–82), який визначав кількість, процедуру обрання членів та повноваження сеймових курій, Крайового та Центрального комітетів. Варто зазначити, що трьом округам – Львівському, Краківському та Станиславівському – відповідали три окремі сеймові курії. Так, Львівський округ представляли п’ятдесят депутатів, Краківський – п’ятдесят вісім, а Станиславівський – сорока два. Параграф 16 визначав, що “вибирати до сеймової курії певного адміністративного округу має право взагалі кожний повнолітній горожанин австрійської держави, який користується вповні горожанськими і політичними правами, й або в дотичнім державнім окрузі платить певну, означену в виборчій ординації, річну суму безпосередніх податків, або має на підставі постанов виборчої ординації виборче право до сеймової курії дотичного державного округу на основі своїх особистих прикмет” [188, с. 114].

За документом, члени сеймової курії обирались терміном на шість років, але через три роки відбувалась їх заміна. Також важливо зазначити, що депутати отримували грошові виплати від держави як відшкодування за витрати і роботу на пленарних засіданнях (§ 22), які проходили як відкрито, так і таємно (§ 31), проте голосування відбувалося виключно у відкритий спосіб (§ 34) [189, с. 134–135].

За І. Кривецьким, важливе значення в адмініструванні краю належало Крайовому та Центральному комітетам, які, згідно з Конституцією, були окремими адміністративно-правовими управами коронного краю. Відносно компетенції Крайового комітету (складався з 15 членів, по 5 з курії), то, відповідно до § 76, Комітет займався організаційними справами підготовки сесій сеймових курій та Центрального комітету; представляв крайові справи в сеймовій курії; якщо посли курії не зібрались на засідання, то Комітет міг представляти справи намісникові краю або й міністерствам; також Крайовий комітет опікувався рахунками крайового маєтку й контролював крайові

доходи; виконував нагляд над урядниками, які перебували в безпосередній компетенції Комітету [189, с. 141].

Центральний Комітет складався з 33 членів (по 11 членів із сеймових курій Львівського, Станиславівського і Краківського округів). Параграф 73 визначав діяльність Центрального комітету як державного органу, який проводив наради та зібрання, але не мав права пропонувати закони щодо розвитку краю. Але якщо ухвали Центрального комітету є важливими й отримали цісарську санкцію, то вони набували сили крайового закону для цілого коронного краю (§ 74).

Важливість такого конституційного документа для українського народу, на нашу думку, маніфестується в прагненні українців до власної автономії зі збереженням територіальної цілісності Австрійської імперії. Дана Конституція була документом щодо втілення прав і свобод українського народу на практиці.

Важливе значення в реалізації конституційних прав галичан мала також “Крайова виборча ординація для королівства Галичини й Володимирії з князівствами Освенціма й Затору і з Великим князівством Краківським”, яка визначала виборчі права мешканців коронного краю, зокрема українців, щодо можливості обирати й бути обраним до сеймових курій певного округу [189, с. 143]. Проте ні конституцію, ні ординацію не вдалося втілити в життя, оскільки вони були ліквідовані цісарським патентом 31 грудня 1851 р. Не зважаючи на це, історичний досвід щодо національного самовизначення, який прослідкував у своїй праці І. Кревецький, є вагомим джерелом для сучасної законодавчої ініціативи в державі.

Крім проблем суспільно-політичного розвитку, краєзнавець досліджував історію організації вищої освіти в Галичині [454, с. 150–151]. Зокрема, у статті “Неоправдані докори. До історії т. зв. “Руського інституту” (Studium ruthenium) на Львівському університеті” проаналізував діяльність філософсько-богословського факультету Львівського університету з українською мовою викладання, заснованого в 1787 р. Зауважив, що через

брак греко-католицьких священників до цісаря звернулися галицький митрополит Л. Шептицький, львівський єпископ П. Білянський, перемишльський єпископ М. Рило, які просили відкрити “богословські українські виклади” [194, с. 122].

Історик зазначив, що в 1790 р. на богословському відділі церковну історію викладав Т. Захаріяевич, “моральне богослов’я” – А. Павлович, церковне право – А. Ангелович та інші; на філософічному відділі: “чисту” і “прикладну” математику, фізику – І. Земанчик, філософію – П. Лодій. У 1805 р. університет перенесено зі Львова до Кракова, навчання проводилось у приміщенні греко-католицької семінарії. І. Кревецький досліджував причини короткого існування української освітньої установи вищого типу. При вивченні цієї проблеми науковець проаналізував праці вчених і культурно-освітніх діячів: Й. Левицького, І. Гарасевича, Я. Головацького, О. Огоновського, І. Франка, О. Барвінського. Автор зауважив, що “Руський Інститут” “покликував ся до життя тимчасово – і виключно тільки для кандидатів на греко-католицьких духівників, тих, власне, що не знали латинської мови, в якій відбувалися виклади теології на університеті” [194, с. 123]. Викладачі “Руського Інституту” отримували тільки половину зарплати порівняно з наставниками латинських студій. У зв’язку з цим, 21 березня 1789 р. вони звернулися з проханням до губернатора краю визнати руських професорів членами Львівського університету і надати їм право бути присутніми на вчених радах факультетів [194, с. 125].

Значну увагу в історичних дослідженнях про Галичину І. Кревецький відводив характеристиці галицького духовенства першої половини ХІХ ст. Він є автором статті “Фальшованне метрик для польських повстанців з 1830–1831 рр.”, де проаналізував спогади А. Єловіцького, Ф. Вройновського про цю подію [174]. Дослідник з’ясував, що в результаті придушення польського повстання 1830–1831 рр. значна кількість поляків-емігрантів опинилася в Галичині. Австрійська влада закликала всіх з’явитися в місцеві окружні адміністрації і пред’явити паспорти на виїзд за кордон.

Заборонялось місцевим жителям приймати польських повстанців у свої оселі: “розпочались ревізії, головно по сільських дворах. Звичайно вночі заїздив окружний комісар, або ще низший урядник з військовим конвоєм до села, обступав двір, розставляв подвійні сторожі при дверях і вікнах і робив пильний трус у цілім помешканню й господарських будинках. При тому не щадили ні пола, ні віку, нищили речі, виривали підлоги...” [174, с. 108].

Польські повстанці, з огляду на загрозу депортації або й імовірність втрати життя, шукали підтримки в місцевих мешканців. Допомогу надало греко-католицьке духовенство, яке на місцях здійснювало фальшування метрик для польських емігрантів. Історик повідомив, що “...вписувано такого “новопридбаного” члена церкви до метрикальних книг з тих років, на які показував менш-більш його вік, з характеристичною допискою на боці “ex fragmentis”; ся дописка мала вказувати на те, наче б згаданий член церкви через помилку не був записаний відразу в метрикальну книгу, а тільки на особній якійсь карточці, з якої аж пізніше переписано його, куди слід” [174, с. 108]. Таким чином, парохі виписували офіційні метрикальні дані, які засвідчували перед державними органами непричетність особи до заворушень у підросійській Україні, або, як висловлювався І. Кривецький, цей метрикальний документ був “залізним листом” перед переслідуванням австрійської бюрократії.

4 липня 1834 р. галицький губернатор видав офіційний циркуляр до духовенства. Вчений, коментуючи цей документ, зазначив: “се для уряду дуже прикре спостереження, що члени стану, до якого прерогативи належить впливати наукою й прикладом, щоби загально робили те, що кождому наказує сумління й право, подають руку до найогиднішого проступку, себ то до ошуканства і без вагання топчуть обов’язки чесного чоловіка, горожанина краю, священика, а також урядника, бо впровадження метрик належить до обов’язків уряду” [174, с. 109].

Австрійський уряд звернувся з проханням до греко-католицької митрополичої консисторії простежити за веденням парафіяльних книг,

зокрема книг про реєстрацію хрещення. Митрополича консисторія, звертаючись до деканів й адміністраторів деканатів, закликала: а) повідомити духовенство про губернаторський циркуляр; б) суворо наказати духівникам, щоб вони сумлінно вели метрикальні книги, а особливо були уважними при здійсненні будь-яких виписок із них та пильно перевіряли метрикальні записи давніших часів; в) необхідно нагадувати священикам, щоб правильно вели документацію, складали відповідні екзамени з діловодства [174, с. 110]. Таким чином, історик звернув увагу на малодосліджену проблему з життя галицького духовенства в Галичині й дав їй детальну наукову інтерпретацію, аналізуючи документи того часу.

Варто зазначити, що краєзнавчі дослідження І. Кревецького про суспільно-історичний розвиток Галичини в складі Австрійської імперії є систематизованими історико-документальними працями, ґрунтованими на критичному підході до вивчення джерел.

Досліджуючи історію Галичини, вчений значну увагу приділив аналізу історіографічних праць з даної проблеми. І. Кревецький вважав, що вивчення історії рідного краю є основою для з'ясування широкого кола історичних питань. У статті “Льокальна історія” зазначив, що “в нашій історіографії, давнішій і новішій, дуже мало праць з історії Галичини” та вказав, що першими звернули увагу на вивчення історії нашого краю поляки. У XVII ст. львів'янин, за походженням вірменин, Й. Зіморович написав першу історію столиці Руського воєводства. В XIX – на початку XX ст. появилися праці В. Лозинського, В. Левицького, Б. Павловського та ін. Вчений зауважив, що першим серед українців почав досліджувати місцеву історію Д. Зубрицький (“Kronika miasta Lwowa”, 1844 р.). Згодом, у 1860–1880 рр. з'явилися праці українських галицьких істориків: І. Шараневича, В. Ільницького, А. Петрушевича, В. Площанського. На початку XX ст. історію Галичини досліджували С. Томашівський, І. Крип'якевич, Й. Пеленський, І. Созанський, М. Зубрицький, П. Білинський та інші [244, с. 6].

Заслуговує на увагу розвідка І. Кревецького “Нові праці по історії Галичини 2-ої пол. XVIII в. (1772–1790)”, де він стверджував, що період переходу Галичини зі складу Речі Посполитої до Австрійської імперії ще малодосліджений. Причиною цього є, на думку історика, “...брак студій над архівним матеріалом тих часів – з одного боку, й некритичне відношенє поодиноких авторів до відомого вже – з другого...” [196, с. 158]. Як приклад дослідник назвав працю польського історика В. Калінки “Galicja i Kraków pod panowaniem austriackim”, зміст якої не відповідає історичній дійсності, зважаючи на нові архівні дані, і є радше викладом власної думки, ніж історіографічною працею [477].

Досліджуючи історію Галичини кінця XVIII ст., І. Кревецький аналізував праці А. Бравера “Галичина у часі її переходу до Австрії” (1910 р.), Б. Павловського “Зайняття Львова Австрією” (1911 р.) [480], Г. Гроссмана “Промислова і торговельна політика Терезіансько-Йосифінського правительства в Галичині 1771–1790” (1911 р.), на основі чого зробив висновок про стратегічне значення Галичини як провінції Австрійської монархії. Це, зокрема, можна прослідкувати при розгляді І. Кревецьким праці А. Бравера “Галичина у часі її переходу до Австрії”, а саме при вивченні окупаційних процесів у Галичині; статистики кількості населення, його національного складу; особливостей розвитку сільського господарства і промисловості; ремесла і торгівлі; духовної культури.

Аналізуючи стан Галичини в час її переходу під австрійське підданство, І. Кревецький зазначив, що населення краю в 1773–1774 рр. становило два мільйони шістьсот тисяч осіб. З них християн – щонайменше 2 млн 430 тис. та іудеїв – біля 170 тис. Дану статистику А. Бравер, як вважає дослідник, запозичив із документів офіційного діловодства губернатора краю графа Ф. Пергена [196, с. 162]. Що стосується адміністративно-територіального поділу Східної Галичини, вчений констатував: у 1774 р. у Галичині було 6617 поселень, тобто міст, містечок та сіл [196, с. 163].

Іван Кревецький проаналізував працю Б. Павловського “Взяття Львова Австрією 1772 р.” [480]. Автор розкрив історичні перипетії напередодні анексії міста Австрійською імперією: спочатку взяття російським військом, згодом – австрійським. Престолонаслідник Йосиф II 25 травня 1772 р. видав наказ австрійським військам зайняти Львів. Підставою для прийняття такого рішення, на думку І. Кревецького, було те, що з 1767 р. Львів було зайнято російськими військами генерал-майора П. Кречетнікова. 15 вересня 1772 р. російські війська залишили Львів, передавши повноваження генералові Гадіку, який наказав австрійській армії зайняти місто.

У статті І. Кревецького “Галичина в другій половині XVIII ст. Огляд нових видань” проаналізовано історіографічний доробок польських істориків з вивчення політичної та соціально-економічної історії краю. Автор звернув увагу на монографію професора Краківського університету В. Хотковського “Політична історія церкви у Галичині (1772–1780)”, опублікованій у Кракові 1909 р. [175, с. 37]. В. Хотковський 12 років був послом до Державної Ради, а тому мав змогу переглянути рукописні матеріали у Віденському архіві. Також до своєї роботи польський історик долучив акти Римського архіву Краківської єпископської консисторії, архіву Академії наук і Музею князів Чарторийських та бібліотеки Оссолінських у Львові. І. Кревецький відзначив цінне листування римських пап з Марією Терезією протягом 1772–1780 рр. Важливими є різні статистичні дані про кількість парафій Галичини та прибутки місцевих єпископів [175, с. 38].

В. Хотковський подав матеріал з історії шкільництва, зокрема про королівські і приватні гімназії зі статистикою професорів і учнів. Згадано про організацію навесні 1776 р. першої спеціальної галицької шкільної комісії, яку очолив Ж. Галенберг [175, с. 41].

Іван Кревецький належно оцінив внесок польського дослідника у вивчення історії греко-католицької та вірменської церков, який у своєму дослідженні використав акти Ватиканського, Краківського та Віденського

архівів. Проте зауважив, що В. Хотковський не долучив матеріали церковно-монастирських архівів Львова, Перемишля, Жовкви. В результаті спостерігається певна односторонність висвітлення історії греко-католицької церкви другої половини XVIII ст. Автор не згадав про руські школи-“дяківки” та тільки частково висвітлив історію монастирів Галичини.

У вищезгаданій статті І. Кривецький розглянув працю польського історика В. Токажа “Галичина на початку Йосифінської ери” (Краків, 1909 р.) [482] і зазначив, що він підготував її на основі матеріалів архіву Міністерства внутрішніх справ у Відні. Дослідник проаналізував меморіал референта Ф. Маргеліка, якого на прохання Йосифа II австрійська канцелярія відправила в Галичину для інспектування. В. Токаж висвітлив територіально-адміністративний поділ Галичини, систему управління, розвиток сіл і міст, кількість населення, податки і повинності, життя національних меншин, церковні відносини, розвиток освіти [175, с. 58–68].

Вчений проаналізував працю польського дослідника В. Шумовського про санітарний стан Галичини в 1772–1783 рр., показав внесок галицького лікаря А. Крупінського в розвиток медичної сфери краю [485]. Дослідник зазначив, що праці В. Токажа і В. Шумовського характеризують різні сфери суспільного життя Галичини, але не стали відомими широкому колу науковців [9, арк. 67].

Таким чином, І. Кривецький зробив вагомий внесок в розвиток історико-краєзнавчих наукових знань: дослідив політико-адміністративний статус Галичини після її входження до складу Австрійської монархії, прослідкував процес формування кордонів та з’ясував кількісні показники населення краю за національною і релігійною належністю, розкрив діяльність “Руського інституту” при Львівському університеті. Історик прослідкував суспільно-політичну та соціально-економічну ситуацію в Галичині під час революції 1848–1849 рр., зокрема розглядав український національний рух у Галичині під час “весни народів” як боротьбу за

національно-територіальну автономію українських земель з метою утворення власної національної державності.

Дослідник на основі аналізу документів Головної Руської Ради висвітлив політичну програму українців щодо утворення у Східній Галичині окремої провінції з українською адміністрацією та національним сеймом. І. Кревецький, аналізуючи праці істориків, охарактеризував соціально-економічний розвиток краю, розкрив значення “помічних днів” у селі в період існування панщини та звернув увагу на селянські страйки у Східній Галичині, які свідчили про недосконалість аграрних перетворень. Дослідник порушив проблему краю в системі міжнародних відносин двох імперій – Австрійської (з 1867 р. – Австро-Угорської) та Російської наприкінці XIX – початку XX ст.

4.2 Внесок І. Кревецького у вивчення регіональних збройних формувань

Краєзнавчі розвідки І. Кревецького про утворення і діяльність регіональних збройних формувань є малодослідженими у вітчизняній історіографії. Це було зумовлено, насамперед, тим, що впродовж десятиріч праці вченого не вивчалися, а радянська історіографія розглядала всі державні утворення в Україні та їх збройні сили як буржуазно-націоналістичні та антинародні. Сьогодні досліджувана проблема є актуальною, особливо, коли йдеться про використання набутого історичного досвіду в процесі реформування Збройних сил України.

Іван Кревецький здійснив вагомий внесок у вивчення історії військових формувань українців періоду революційних подій 1848–1849 рр. Він є автором досліджень про українську національну гвардію, селянську самооборону в Карпатах та батальйон руських гірських стрільців.

Дослідник української військової історіографії Л. Шанковський вважав, що І. Кревецький був першим українським військовим істориком Західної

України; він керував науковим семінаром з військової історії у Львівському (таємному) українському університеті (1921–1925 рр.) [471, с. 113].

У праці “До історії організованя національних гвардій в 1848 р. (Польська “нелегальна” гвардія в Станіславові)” І. Кривецький виокремив важливий здобуток військово-революційного руху під час “весни народів” в Австрійській імперії – дозвіл цісарського уряду на організацію народної міліції, т. зв. національної гвардії, яка мала бути запорукою нових прав, здобутих народними масами. 14 березня 1848 р. австрійський цісар Фердинанд видав указ про дозвіл формувати в імперії частини національної гвардії, які очолив фельдмаршал-лейтенант граф Е. Гойос [163, с. 125].

Визначення законних тривалих підстав існування гвардійської організації належало до компетенції конституційного сейму, який мав почати роботу 26 червня 1848 р. Не чекаючи на зібрання сейму, міністр внутрішніх справ видав 8 квітня 1848 р. тимчасовий статут, на основі якого мали формуватися національні гвардії в Австрійській державі. Статут складався із 57 параграфів. У § 2 говорилося про те, що до служби в національній гвардії зобов’язані всі громадяни краю віком від 15 до 50 років, які не належать до стану ремісників, слуг або тих, що живуть з денного чи тижневого заробітку. Згідно з § 9, передбачено організацію національних гвардій у містах, містечках і селах, населення яких становить понад 1000 мешканців. Параграф 10 регламентував утворення Ради національної гвардії (5–11 членів), очолюваної командантом. Відповідно до § 12, видатки на національну гвардію покладалися на місцеву громаду. У §§ 14–22 йшлося про поділ гвардії на батальйони і компанії; §§ 23–26 передбачали термін, на який обиралися особи різних військових рангів; §§ 27–30 визначали мундир (військовий формений однострій) та озброєння; §§ 31–41 окреслили види несення служби гвардійцями (підтримка порядку в громаді, супровід посадових осіб, ув’язнених, надання допомоги сусіднім селам і містам); §§ 42–43 вказували про нагороди; §§ 44–56 – покарання [163, с. 126].

На місцях почали активно формуватися національні гвардії. Дослідник зазначив, що в містах Східної Галичини проживало більше поляків, тому створені гвардії мали польський національний характер. У Львові 22 березня 1848 р. Центральна Рада Народова (ЦРН) (політична організація поляків) заснувала комісію і 31 березня призначила командантом гвардії генерала Й. Залуського. 9 квітня 1848 р. на площі перед собором Св. Юра відбувся перший огляд гвардійських відділів. Заходами провінційних філій ЦРН почали організовуватися у містах і містечках перші відділи національної гвардії, число яких досягло 20 000 чоловік [163, с. 126].

Іван Кревецький, переглядаючи “Хроніку Остермана”, стверджував, що 24 березня 1848 р. у Станиславові відбулося засідання магістрату. Староста Фестенбург не чинив перешкод, він дозволив місцевій національній гвардії спільно з регулярним військом здійснювати нічну охорону міста. Згодом, за сприяння в утворенні гвардії, політичними реакційними колами імперії Фестенберга було звільнено.

Історик подав склад Станиславівської гвардії: 1 командант – Жолубовський; 6 офіцерів; 17 молодших офіцерів; 102 рядових, із зазначенням їх імені, прізвища, виду діяльності, професії та місця проживання. Дослідник помістив цікаві відомості зі споминів о. А. Шанковського про ентузіазм станиславівських поляків: “хто тільки хотів, приступав до народової гвардії і прив’язував собі першу ліпшу шаблюку, яка йому де небудь попалася в руки... Дуже пильну участь в муштрах брали ми, студенти, однак великих успіхів зовсім не робили” [163, с. 129]. Піднесенню національної свідомості тогочасних жителів м. Станиславова сприяли дві події: антиурядова політична демонстрація 27 квітня 1848 р., в ході якої загинув гімназист С. Гошовський, і насильницький розпуск австрійським губернатором місцевої національної гвардії.

Автор охарактеризував циркуляр губернатора Ф. Стадіона від 11 квітня 1848 р., який був розісланий окружним старостам у Галичині. Згідно з

урядовим документом, заборонялось організувати в провінції гвардійські загони, оскільки це суперечило австрійським законам [163, с. 140].

Губернатор краю відіслав зі Львова радника графа Туна, який увечері 10 квітня 1848 р. прибув разом зі стрийським окружним комісаром Найсером до Станиславова. На міській площі була проведена антиавстрійська демонстрація. Проте це не врятувало національну гвардію, а лише спровокувало арешти. 13 квітня 1848 р. на вулицях Станиславова з'явилась "Оповістка", в якій ішлося про те, що утворення національної гвардії є незаконним, спричинює незадоволення міського населення, призводить до порушення спокою в місті. Заборонялося збиратись на площах і вулицях, мати при собі зброю, а люди, які не проживали в місті, мали покинути його протягом 24 годин.

Розпочалося загальне роззброєння нелегальної польської гвардії у Станиславові, яке здійснювалося вночі, зважаючи на спротив місцевого населення. Таким чином, національна гвардія припинила своє існування. Однак польська делегація, перебуваючи у Відні, звернулась 30 квітня 1848 р. до центрального комітету віденської національної гвардії зі спеціальним меморіалом, у якому представила загальну стурбованість польської шляхти у зв'язку із заборонаю губернатора Галичини створювати національні гвардії. Прохання польської громади було задоволено австрійським урядом, згодом призупинено гоніння проти місцевих національних загонів [163, с. 140].

У статті "Проби організованя руських національних гвардій у Галичині 1848–1849" І. Кривецький подав відомості про правові підстави утворення збройних формувань, ініціативи Головної Руської Ради щодо надання їй загонам українського національного характеру та заходи щодо їх організації у містах і селах, охарактеризував опозицію польських громадсько-політичних кіл та рішучу протидію органів влади стосовно появи національних воєнізованих частин галицьких українців [437, с. 92]. Автор помістив цінні додатки: Статут для організації національної гвардії в Австрійській імперії від 8 квітня 1848 р.; зразки військових команд;

український термінологічний словник національного гвардійця [199, с. 139–146].

Історик висвітлив роботу делегатів ГРР на слов'янському з'їзді в Празі 2–16 червня 1848 р., розкрив суть меморандуму польсько-українського порозуміння, зазначивши про створення національної гвардії в Галичині. Дослідник зауважив, що перші українські національні гвардії були сформовані в серпні 1848 р. в містах Стрий, Жовква, Яворів, Бережани, Станиславів, Тернопіль, Львів.

Завдяки широкій участі в акції греко-католицької церкви формування загонів національної гвардії відбувалося досить жваво. У Тернополі акцію формування національної гвардії очолив о. М. Білинський, який освятив її прапор і став душпастирем загону. У Львові, долаючи опір поляків, священник І. Яворівський сформував загін гвардійців (300 осіб), зібрав кошти на його озброєння й організував урочисту Службу Божу. Духовну опіку над львівськими і жовківськими гвардійцями взяли на себе професори Львівського університету отці Я. Садовський та О. Криницький. Одним із перших капеланів Перемищини й Сяноччини був о. В. Подолинський, автор знаменитого політичного трактату “Слово перестороги” [370, с. 50].

Автор відзначив звернення ГРР до галицьких українців від 20 вересня 1848 р. та спеціальну інструкцію від 26 вересня 1848 р. про організацію української національної гвардії для підтримки порядку й охорони населення краю [199, с. 83–85].

8 жовтня 1848 р. губернатор А. Голуховський видав розпорядження до окружних комісарів, яким не підтримав ідеї створення гвардій за національною і релігійною ознаками. Зазначив, що гвардії організуються в територіальних громадах і підпорядковуються головнокомандувачеві краю полковнику Р. Вибрановському. Гвардійці більшістю голосів обирають місцевого командира, мову для військового навчання, формений однострій.

12 жовтня 1848 р. ГРР підготувала звернення до українських селян і міщан про те, що важливим національним обов'язком є захист

конституційних прав, рідної мови, збереження миру і спокою на українських землях у складі Австрійської імперії. Окружні Руські Ради популяризували інституцію національної гвардії серед селян, організовували спеціальні селянські віча та закликала місцеве населення вступати до гвардій [199, с. 85–91, 124].

Рада Народова виступила проти утворення руських (українських) національних гвардій. Польська преса (“Gazeta Powszechna” і “Gazeta Narodowa”) на своїх сторінках критикувала заходи ГРР та “Зорю Галицьку”. [199, с. 96–98]. 15–16 жовтня 1848 р. “Руський Собор” (політична організація поляків) розповсюдив у м. Львові “Пересторогу”, де звинувачував ГРР у підбурюванні народу.

29 жовтня 1848 р. делегати ГРР звернулися до нового губернатора краю В. Залевського з проханням офіційно визнати українські національні гвардії. Не отримавши позитивної відповіді, ГРР делегувала депутатів до Відня, щоб запевнити цісаря Фердинанда у вірності українців Габсбургам, вирішити проблеми поділу Галичини та утворення української національної гвардії. Аудієнція відбулася 6 листопада 1848 р., питання передавалися на розгляд до Військового міністерства [199, с. 95]. Дослідник зазначив, що 10 січня 1849 р. національні гвардії Галичини були розформовані.

Під час “весни народів” організовувалися також військові загони селянської самооборони. І. Кривецький у дослідженні “Оборонна організація руських селян на галицько-угорським пограниччю в 1848–1849 рр.” висвітлив боєздатність даних оборонних утворень, оскільки “хід історичних подій зложився так, що перед галицьких русинів виринуло велике діло – рішати своїм кроком політичний уклад кордонів” [159, с. 1]. Це, на думку науковця, були наочним прикладом боєздатності галичан, готовності до формування власної армії задля збереження миру й спокою в Австрійській імперії. Ці військові загони стали на захист австрійської влади від представників угорської і польської національностей, котрі, виборюючи власну незалежність, хотіли поневолити інші народи імперії.

Важливе значення І. Кривецький відводив з'ясуванню причин виникнення оборонної організації галицьких селян. Попри принципи загальної свободи, революційні рухи 1848–1849 рр. носили національний характер. Це впливає з того, що німці вимагали відокремлення своїх провінцій від Австрійської імперії і приєднання їх до Німецького союзу. Аналогічні визвольні рухи розгорталися серед слов'янських народів. У Кракові та Львові пройшли локальні сутички, у Празі відбулося збройне протистояння. Натомість, південні слов'яни (хорвати, серби) вимагали автономії і виступили під проводом Єлічіча проти угорців. Румунські селяни в Семигородді виступали за утворення румунської провінції. Найактивнішими були угорці, які задля національного визволення утворили три армії загальною чисельністю 160 тис. чоловік; їм допомагали польські емігранти, які мали намір вирішити польське питання [159, с. 2].

Військово-політичні настрої народів імперії, як вважав І. Кривецький, пробудили українців від “вікового сну” і вивели їх на політичну арену. Революційна ситуація для українців виявилась неоднозначною – чи підтримати угорських повстанців, чи виступити на боці австрійських урядових кіл? Поляки в цій ситуації підтримали повстання угорців проти австрійської влади. Українці прагнули національної крайової автономії в складі Східної Галичини, Північної Буковини та Закарпаття. Це викликало роздратування польської шляхти.

Австрійське керівництво з метою збереження державної цілісності імперії прийняло рішення про утворення військових формувань: селянської оборони галицько-угорського пограниччя та шести відділів добровольців – так званих руських стрільців, які мали охороняти прикордонні землі [159, с. 4].

Для кращого розуміння проблеми формування військових пограничних підрозділів автор подав адміністративно-територіальне районування Галичини. У Східній Галичині станом на 1848–1849 рр. існувало 12 округів.

П'ять округів межували з кордонами угорських провінцій імперії: Сяноцький, Самбірський, Стрийський, Станиславівський і Коломийський.

У 1848 р. угорські загони чинили збройні напади на прикордонні галицькі села. 13 лютого 1849 р. “Зоря Галицька” повідомляла про сутички угорських повстанців з місцевим населенням у селі Жупань Стрийського округу [159, с. 5].

У зв'язку з потребою захисту прикордонних земель австрійський уряд звернувся до українських селян із закликом організувати військову силу для збройного виступу проти угорських повстанців. 27 листопада 1848 р. крайова президія видала розпорядження про організацію руських селян для забезпечення захисту угорсько-руського пограниччя від самовільного перетину кордону повстанцями, які могли взяти участь у революційних подіях в угорських провінціях імперії.

Головним військовим ядром для забезпечення законності та спокою на пограниччі мали стати: жандармерія, сторожа та військові відділи місцевих селян. У Станиславівському окрузі прикордонний загін складався із 60 людей із жандармерії та сторожі, їхнє розміщення вздовж кордону мало узгоджуватися зі старостами циркулів. Для допомоги їм визначались військові частини з окружних міст. Спеціальне резервне забезпечення військ Станиславівського округу становили 1 офіцер та 50 жовнірів, які знаходились у Делятині. Комісари постійно перебували на першій оборонній лінії, поблизу прикордонного посту, знаходячись у постійних контактах із пограничною обороною й комендантом відділу другої лінії. Таким чином, було забезпечено інформаційний зв'язок з метою своєчасного реагування на виступ угорських повстанців на прикордонні з провінціями Східної Галичини і Північної Буковини [159, с. 6].

Згідно з четвертим пунктом цього розпорядження, велика увага приділялася співпраці з місцевим населенням, яке мало допомогти в боротьбі з угорськими повстанцями. Однак після приборкання угорського виступу

селяни повинні були повертатись до звичних справ, що мало стати запорукою спокою та законності в округах тогочасної Австрійської імперії.

Дане розпорядження, на думку автора, було малоефективним, оскільки австрійським військам не вдавалось придушити угорське повстання. Очоливши угорські загони, польський генерал Бем завдав нищівного удару урядовим військам, відтіснивши їх на північ, наблизившись до Східної Галичини.

Галицька крайова президія 6 січня 1849 р. оперативно розіслала до старост прикордонних округів розпорядження, у якому “постановлено приступити до зорганізування оборони в округах самбірським, стрийським, станиславівським і коломийським, а до того визначеного з військового боку генерал-майора фон Барка” [159, с. 7]. Останній повинен був відвідати Коломию, Станиславів, Стрий і Самбір з метою організації оборонних структур та налагодження контактів із представниками місцевої влади.

Відповідно до розпорядження, регламентувався порядок формування військових організацій українських селян: визначалась компетенція окружних комісарів; передбачався вибір десятників, які ставали провідниками для своїх відділів (9 людей); визначався проект плану оборонних дій українських селян на практиці; зосереджувалась увага на озброєнні й формуванні агентурної мережі [159, с. 8].

Однак хід військових дій на початку 1849 р. для австрійського командування був невтішним. Урядові війська під командуванням Урбана під натиском угорців відступили аж до Кимполунга на Буковині. Через наступ повстанців більша частина мешканців Чернівців покинули місто.

Не менш загрозливою ця вістка було для жителів Галичини. До того ж польські революційні кола поширювали провокаційні відомості, що нібито 30 тис. угорських повстанців наступали в бік Галичини, інші військові частини на чолі з полковником Пйотровським готувались вирушити в Галичину з румунського м. Сигіт через Карпати.

Становище галицьких оборонних військових структур у боротьбі з угорцями виявилось скрутним. Окрім нестачі війська, польське населення Галичини мало надію підтримати повстання угорців, таким чином вирішити і польське національне питання. А тому австрійське військове керівництво краю не розраховувало на підтримку польського населення у боротьбі з угорцями. У зв'язку з такою ситуацією, австрійський генерал Барко вирушив з військом на територію південно-східної Галичини, щоб там зорганізувати селян для захисту русько-угорського кордону [159, с. 10].

Іван Кревецький зазначав, що небезпека угорського нападу на Галичину простежувалася зі сторони Семигороддя і Північної Буковини. Угорські війська під проводом Ю. Кляпки перемогли австрійські урядові формування генерала Шліка. Сприяв розгортанню угорського повстання виступ Кошута, який організував словаків і закарпатських українців у боротьбі проти австрійської влади, а також Гергея, збройні формування якого діяли в північній Угорщині. Регулярна австрійська армія не в силі була дати адекватну відсіч. Посилювала наступ угорських повстанців прихильність польського місцевого населення на півдні Карпат. Частина поляків вступила до армії Ю. Кляпки і найманих загонів під керівництвом Висоцького та польського генерала Бема. Воїнів польської національності в угорському війську нараховувалось 3 тис. чол., серед яких воєначальники Дембінський, Жабокліцький, Воронецький, Бем, Висоцький. Автор виокремив активність польського полковника Пйотровського, який 7 січня 1849 р. видав відозву до шляхти в Галичині, закликаючи її виступити проти австрійських військ [159, с. 11].

Щоб запобігти порушенню суспільного спокою, 10 січня 1849 р. комендант видав відозву про запровадження надзвичайного військового стану на всій території Королівства Галичини і Володимирії, включно з територією м. Кракова і Буковиною. Здійснювалося масове вилучення зброї в населення, закривали редакції друкованих часописів. Заборонялась діяльність частини політичних і громадсько-культурних товариств, які вважались

небезпечними для австрійської влади. Головна Руська Рада була лояльною до імперського керівництва, а тому її члени регулярно збирались на засідання, але під контролем австрійського урядника. Виходив друкований часопис “Зоря Галицька” [159, с. 12].

Автор стверджував, що тогочасні урядові газети рясніли повідомленнями про рішення військового суду за розповсюдження неправдивої інформації про стан революції в Угорщині, спроби перетнути угорсько-руський кордон з метою приєднання до повстанських загонів, а особливо про поширення побоювань нападу повстанців на Галичину.

Така тривожна обстановка спонукала австрійську владу на місцях негайно приступити до створення оборонної організації руських селян для захисту прикордонних територій. Відповідно, старости окремих округів розпочали активну роботу щодо утворення оборонних організацій.

Староста Станиславівського округу Найсер 9 січня 1849 р. надіслав розпорядження до окружного комісара Остермана, в якому йшлося: “Угорський повстанський корпус вступив до Буковини. Організація загальної оборони мусить після того безпроволочно зачати ся. Вам поручаєть ся організувати оборону відповідно до доданої інструкції. При тім замічаю, що не може бути й бесіди про якесь приділення війська, бо через повстання місцева військова сила значно зменшила ся” [159, с. 13]. Також не менше уваги І. Кривецький приділив вказівкам Найсера щодо способів організації селян: “Зазив громад має відбувати ся при помочи зазивної промови, зверненої до самих селян. Роблять ся також заходи, щоб до того приготувало ся також духовенство. А що, як сказано, напад угорських повстанців вже виконаний, тому ви не майте вже обмежувати ся на саме приготовлюванне, але мусите скоро й енергійно забратись до самого діла” [159, с. 14].

Згідно з 1 пунктом цього розпорядження, оборонна лінія збройних частин формувалась на території Коломийського, Станиславівського, Стрийського і Самбірського округів. За 2 пунктом визначався поділ округів на циркули, дистрикти і громади. 3 пункт вказував про кількість людей,

здатних до збройного захисту в громадах, дистриктах, циркулах. 4 пункт закликав поставити попереджувальні знаки, які під час нападу угорців слід запалити. В урядовому документі також говорилося про обрання провідників з військових, скарбової сторожі або жандармерії; закликалося повідомляти селян про мету збройного захисту кордону та залучати до цього греко-католицьке духовенство.

Іван Кревецький зауважив, що Остерман у 1848–1849 рр. займав посаду окружного комісара Станиславівського округу, брав активну участь в організації оборони українських селян на угорсько-руським пограниччю. Історик у науковому дослідженні використав знайдені в архіві документи – т. зв. “Рукопис Остермана”, де комісар описав окремі історичні події, які мали місце у Східній Галичині протягом 1848–1860 рр. [421, с. 38].

Історик писав, що окружний комісар Остерман відвідав громади містечок і сіл (Делятин, Луг, Лоева) з метою підготовки місцевих жителів до оборони. Для австрійської влади організація селян для захисту прикордонних територій була більше необхідністю, ніж додатковою військовою силою, адже як центральна, так і місцева влада вбачали небезпеку в озброєних селянах. Було запроваджено пильний нагляд за кількістю одиниць зброї, яку видавали селянам, здійснювався паспортний контроль, встановлювалась персональна відповідальність десятників. Для загального контролю створювалися спеціальні місцеві громадські варти.

14 січня 1849 р. у Станиславові відбулася військова нарада за участю австрійського генерал-майора Барка, старости Найсера, окружного комісара Остермана, на якій було затверджено план оборонної організації селян Станиславівського округу [159, с. 16]. Згідно з офіційним документом, Станиславівський округ ділився на п'ять районів: Делятинський, Надвірнянський, Солотвинський, Богородчанський та Тисменицький. Три перші райони становили першу оборонну лінію, оскільки знаходились ближче до угорського пограниччя, а два інші утворювали другу оборонну лінію або так звану резервну. До складу перших районів належало

30 громад, до двох останніх – 27. У с. Микуличин розміщувався філіальний пост із двома громадами, які належали до Делятинського округу. Очільниками військових територіальних одиниць були: Блонський, Остерман, Люц, Модес, Буркгарт. За погодженням австрійського намісника сформовано військові селянські загони в прикордонних населених пунктах краю [370, с. 51].

Дослідник охарактеризував ефективну роботу влади на місцях, яка дозволила правильно організувати захист прикордонних територій. До оборони краю залучалась половина чоловічого населення, придатного до військової служби. Вчений навів такі статистичні дані: 7 громад Делятинського округу представили до оборони 2900 людей; 10 сіл Надвірнянського – 4250 людей; 13 громад Солотвинського – 3580 людей; 17 населених пунктів Богородчанського – 4830 людей; 10 сіл Тисменицького – 2250 людей. Дослідник зазначив, що “за оружжем не довго питали: хто мав рушницю або спис, той і виступав з ними до борби, а хто не мав такого оружа, той закладав на держак косу або сокиру. Аmunition мала дати станиславівська бригадна команда” [159, с. 17]. Селяни не мали належного озброєння для ведення військових дій, але бойовий дух, знання території і внутрішня дисципліна давали їм можливість отримувати перемогу над угорськими повстанцями.

19 січня 1849 р. станиславівський староста Найсер видав циркуляр, у якому закликав окружних комісарів відправити до Угорщини розвідників з метою отримання інформації про кількість повстанців та місце їх дислокації [160, с. 28]. Найсер особисто призначив Ф. Стоковського здійснювати розвідку. Останній вважався “своїм” серед польської шляхти, через нього проходила вся кореспонденція з Угорщини. Перш, ніж передати листи безпосередньо адресатові, Ф. Стоковський надсилав їх до Станиславівського староства і крайової президії. Детального змісту цих листів, як зазначив дослідник, невідомо, але вони призвели до указу губернатора затримати декількох адресатів, за іншими – встановити ретельний нагляд [160, с. 30].

Іван Кревецький зауважив, що січень 1849 р., за винятком поодиноких сутичок провокаційного характеру, проминув спокійно. Це дало можливість галицьким селянам підготуватись до збройного захисту прикордонних територій. 29 січня 1849 р. відбулося збройне протистояння між угорськими повстанцями та місцевим населенням. Загинуло два повстанці, декількох було поранено. Галицькі селяни, озброївшись косами та вилами, тримали оборону прикордонних земель з 30 січня до 6 лютого 1849 р., перебуваючи в постійній бойовій готовності. 7 лютого 1849 р. близько 1 тис. угорців підійшли до Жупаня і Климця. На цих територіях знаходилося цісарське військо, яке разом із селянськими загонами завдало нищівної поразки повстанцям. Угорці, поспіхом відступаючи, залишили двох убитих та багато поранених повстанців.

Дослідник описав збройні сутички на прикордонних територіях у Стрийському окрузі, зокрема в селах Опорі, Лавочнім та Тернавці. До оборони був залучений загін (300 чол.) під проводом І. Мончака та Е. Мустафовича. Угорські повстанські загопи чисельністю до 1 тис. вояків неодноразово проривалися через кордон і досягали Стрия і Самбора, палили оселі, руйнували церкви [368, с. 51]. 28 лютого 1849 р. галицькі селяни чисельністю 60 чоловік витіснили повстанців із Новоселиці, Прислупа, Ляхівців, Майдана, Голятина та інших сіл Стрийського округу.

18 березня 1849 р. угорці, отримавши допомогу із Сигету, під проводом польського князя Воронєцького здійснили напад на цісарський гарнізон. 20 березня 1849 р. загопи під командуванням Барки розбили військо князя Воронєцького. Понад 150 чол. взяли в полон, в основному поляків, загинуло 150 угорських повстанців. Князь втік до Сигета, 14 галичан потрапили в полон.

Історик описав вторгнення угорських повстанців 27 березня 1849 р. у прикордонне село Кривку Самбірського округу, де захопили і вивезли багато волів, овець та корів. Такі пограбування проходили і в інших селах. Тривожні звістки про напади повстанців почали поширюватись у Коломийському

окрузі, що посилювало паніку серед місцевого населення. Родини управителів із Косова, Жаб'є (Верховини) та навколишніх сіл тікали до безпечних місць перебування, побоюючись помсти угорських повстанців, так як не перешкодили організації збройних формувань галичан. Селяни Коломийського округу, отримавши інформацію про те, що повстанці не мали наміру нападати на їхні населені пункти, повернулись до своїх домівок.

I. Кревецький аналізував суспільно-політичні настрої українців Закарпаття, вивчав їх ставлення до виступу повстанців. Вчений зазначив, що українське населення Закарпаття територіально хотіло відокремитися від Угорщини й приєднатися до Галичини. З цією метою у 1849 р. закарпатські українці відрядили делегата до Головної Руської Ради з проханням, щоб вона поклопоталась перед цісарем щодо їх адміністративного та політичного об'єднання. Українці краю, зважаючи на жорстокі дії угорських повстанців, прагнули разом із селянами Галичини протистояти їм, заради єдності та неподільності монархії, зокрема “благодошіє милостившого монарха” [160, с. 36].

Угорські повстанці видали низку відозв до закарпатських і галицьких українців із закликом до непокори Габсбургам. Своєю чергою, Головна Руська Рада 1 травня 1849 р. видала Маніфест до українських селян, у якому йшлося про відданість австрійському монархові, оскільки в єдності з ним можна утверджувати власний добробут. Також зазначалося, що ті обіцянки, які дають угорські повстанці, є нічим іншим, як обманом, бо самі вони не впевнені у власній перемозі [160, с. 40].

Вчений зазначив, що 21 травня 1849 р. повстанці увійшли до Будапешта. За ініціативою Л. Кошута угорський сейм проголосив незалежність Угорщини, що означало вихід угорців з підданства Габсбурзькій династії. Це стало причиною звернення Австрійського двору до Російської імперії за мілітарною допомогою [160, с. 42].

Російська імперія направила до Угорщини одну дивізію через Буковину, а другу – через Семигород. Головна армія під командуванням

Паскевича загальною чисельністю 130 тис. чоловік ввійшла до Галичини. Угорські повстанці не змогли протистояти такій військовій силі. Під натиском австрійської армії було взято в облогу Будапешт. Зазнавши нищівної поразки від коаліційних військ, угорські повстанці 13 серпня 1849 р. капітулювали [160, с. 42].

Іван Кривецький зауважив, що завдяки українським селянам і їхній активній позиції угорські повстанці не мали змоги просуватись територією Східної Галичини. До того ж галицькі українці сприймали обіцянки повстанців як обман, тому бажали співпрацювати з австрійськими урядовцями.

Не менш важливу роль у захисті прикордонних територій від збройної агресії угорських повстанців відігравали українські гірські стрільці. Історик присвятив цій проблемі статтю під назвою “Баталіон руських гірських стрільців. 1849–1850” [9, арк. 81].

Підставою для утворення батальйону руських гірських стрільців стало звернення Головної Руської Ради до українського населення Галичини, видане 1 січня 1849 р. Зазначалося про необхідність “поставити полк охотників зі самих руських людей, щоб обсадити наші гори... Нехай світ видить, що дух, який оживляв предків, не погас і у внуках. А як батьки Ваші прославили свій рід, так і Ви нині, виступаючи у справі вітчизни, прославить цілу Русь, прославить перед усіма народами руське ім'я” [195, с. 53].

Розповсюдження документа покладалось на місцеві руські ради та греко-католицьке духовенство. Голова ГРР М. Куземський у “Повчанні до філіяльних рад і чесних руських священників” від 4 січня 1849 р. зазначав: “Дуже, чесні браття, просимо Вас доложить усього зусилля, щоби намір сей закінчив ся успіхом. Поучуйте народ, що то важна загальна справа, й як нема більшої чести, як прийти в поміч своєму Монархови й вітчизні, так, навпаки, було би встидом для кожного міста й села, які не змогли-б виставити бодай кількох таких охотників” [195, с. 56].

Генеральна команда у Львові утворила в дванадцяти округах Галичини спеціальні комісії для набору добровольців. Газета “Зоря Галицька” опублікувала заклик до греко-католицьких священників узяти активну участь в акції та вступати капеланами до війська [370, с. 51]. Греко-католицька церква в Галичині стала виявом єдності українського населення з австрійською владою як на релігійному, так і на суспільно-політичному рівні.

Іван Кревецький зауважив, що передбачалося складання зі списків добровольців так званих “відділів охотників” (найманих загонів) з конкретними прізвищами та іменами осіб, придатних до військової служби. 16 лютого 1849 р. Головна Руська Рада звітувала про 1600 бажаючих поповнити ряди батальйону. Особові дані передавалися ГРР, остання – цісарській канцелярії Генеральної команди у Львові, яка й визначала час та місце загальних зборів відділів [195, с. 55].

Дослідник писав, що Головна Руська Рада звернулася до Львівської Генеральної команди з пропозицією, щоб утримання вояків покладалось на державу. Прохання ГРР розглядалося у Військовому міністерстві у Відні, потім у цісарській канцелярії. 10 березня 1849 р. цісар Франц Йосиф I дав дозвіл на утворення батальйону руських гірських стрільців. Кожному військовому видавалася зброя, одяг та виплачувалася щоденна зарплатня. З особливим закликом до оборони територій ГРР звернулася до української шляхти, нагадуючи їй про обов’язок захищати осілі прикордонні території.

Населення краю активно відгукнулося на заклик ГРР. На початку квітня 1849 р. у Львівському, Станиславівському, Стрийському, Самбірському, Бережанському, Золочівському, Жовківському, Коломийському округах записалося 3460 стрільців [368, с. 51]. Основний провід у формуванні батальйону належав Генеральній команді. Вона призначила офіцерів, відповідальних за формування шести військових корпусів у таких містах: Бережани, Коломия, Станиславів, Стрий, Самбір та Львів, куди 12 квітня 1849 р. мали з’явитися усі добровольці.

Дослідник відзначив роботу місцевих священників. Вони видавали кожному добровольцеві метрикальний запис, де вказувалися ім'я, прізвище, рік, місце народження, округ і держава, стан, віросповідання та професія. Ті добровольці, яких офіцер визнавав придатними до військової служби, отримували вступну і денну зарплатню, а також одяг та їжу.

Головна Руська Рада видала спеціальний лист окружним урядникам, у якому закликала їх, зважаючи на потребу оборони, до консолідації зусиль для утворення батальйону. Вже на початку травня 1849 р. батальйон дислокувався у Львові, більшу його частину становили офіцери української національності. Розпочалося навчання, яке проходило з військовою строгістю та дисципліною: “команди викладають ся в руській мові, завдяки чому наші русини, які й так усяку науку легко піймають, в науці военній поступили так далеко, що кожний з них вивчив чисто усе, що звичайному жовнірови треба знати” [195, с. 61].

Автор описав однострій українських гірських стрільців, які носили на голові гуцульський сірий капелюх (крисаню), прикрашений з лівого боку пір'ям. Мали червону куртку (кабат), а офіцери – коричневу, яка застібалася на один ряд позолочених гудзиків. Були одягнені в сині штани з жовтими пасами. Поверх одягу навхрест пов'язувався шкіряний ремінь. Верхнім одягом був короткий плащ сірого кольору із синіми гудзиками. Взуттям слугували звичайні черевики. Цікаво те, що в пошитті одягу допомагали кравецькі майстерні євреїв, за що їм була особлива подяка від команданта Галичини генерала Гаммерштайна [195, с. 66].

Головна Руська Рада створила для опіки батальйоном окрему спеціальну комісію та в майбутньому хотіла перетворити цей батальйон у спеціальний національний корпус у складі австрійської армії, свого роду військову репрезентацію українського народу в Австрійській імперії.

Іван Кревецький, посилаючись на “Зорю Галицьку” (1849 р., ч. 29), подав склад батальйону руських гірських стрільців: командиром був майор Ватерфліт, ад'ютантом (помічником) – підпоручник (молодший лейтенант)

Лянгнер. Львівський корпус очолювали капітан Бордольо, надпоручник (старший лейтенант) Гнідий, поручник (лейтенант) Штерер; Бережанський корпус – капітан Барусевич, поручники (лейтенанти) Матникевич та Клестіль; Самбірський корпус – капітан Дормус, надпоручник (старший лейтенант) Кривоносок, поручник (лейтенант) Столярчук; Коломийський корпус – капітан Бауер (згодом він очолив австрійське Військове міністерство), поручники (лейтенанти) Ярмулевич та Білинський; Станиславівський корпус – капітан Крайтнер, поручники (лейтенанти) Обергаузер та Родакевич; Стрийський корпус – капітан Бондяк, надпоручник (старший лейтенант) Фельзенберг та поручник (лейтенант) Крон [195, с. 58].

6 вересня 1849 р. батальйон руських стрільців вирушив в Угорщину, дислокувався в м. Кошице. 28 вересня 1849 р. був надісланий перший рапорт команданта батальйону Головній Руській Раді, в якому повідомлялося, що загін досягнув пункту призначення та готовий до бою.

Дослідник зауважив, що 18 вересня 1849 р. допоміжні російські війська повертались через Львів з Угорщини і взяли активну участь у придушенні угорського повстання. Батальйон руських гірських стрільців прибув до Угорщини тоді, коли повстання вже було придушено. Не зважаючи на капітуляцію регулярного угорського війська під проводом Гергея 13 серпня 1849 р., окремі повстанські групи чинили збройні диверсії. Тому батальйон знаходився на території Угорщини до кінця 1849 р. для підтримки порядку та спокою [195, с. 70].

Подальша доля батальйону руських гірських стрільців визначалася загальною демобілізацією. Головна Руська Рада клопоталась перед австрійським Військовим міністерством, щоб батальйон існував надалі, тільки за умови проведення ротації, але така пропозиція не була схвалена. У січні 1850 р. батальйон було розформовано, кожному добровольцю виплачено місячну зарплатню. Восени 1850 р. розпочались протизаконні дії відносно гірських стрільців, оскільки їх насильно призивали до війська,

незважаючи на те, що багато з них були одруженими, тому звільнялись від військової повинності.

Основною причиною відмови як створення другого батальйону, так і функціонування наявного, було панічне побоювання та недовірливе ставлення польської шляхти до озброєних українців Галичини. Прохання Головної Руської Ради були відхилені без пояснення причин відмови [195, с. 72].

Вчений зауважив, що на відміну від організації оборони руських селян, батальйон гірських стрільців мав ознаки військової символіки. Що стосується хоругви (прапора), то міністерський представник Ю. Вислобоцький запропонував попросити хоругву в матері цісаря Франца Йосифа I. 10 грудня 1849 р. член Президії Головної Руської Ради М. Малиновський повідомив, що архікнягиня (ерцгерцогиня) Софія погодилась бути меценатом і передала урочисту ленту (стрічку) з Відня. Стрічка до хоругви була із темно-синього шовку, обшита сріблом і прикрашена кутасами. З одного боку на золотому фоні зображено родинний герб архікнягині, а з другого – виткано 1849 рік. Гірські стрільці не отримали самої хоругви, для якої була призначена стрічка, доставлена з Відня до Львова 10 грудня 1849 р. Адже батальйон із 6 вересня 1849 р. перебував в Угорщині, після завершення військової операції його було розформовано в Перемишлі 3 січня 1850 р.

Головна Руська Рада виділила кошти для закупівлі 12 музичних інструментів для оркестру батальйону та передала їх командиру майорові Ватерфліту. Проте через розформування батальйону 8 лютого 1850 р. кошти були повернуті ГРР, яка частину цих грошей вклала в будівництво Народного дому у Львові [195, с. 65].

Іван Кревецький висвітлив роль національної гвардії та батальйону гірських стрільців у захисті держави, забезпеченні законності і правопорядку. Проаналізував законодавчі ініціативи ГРР щодо утворення українських військових загонів, подав організаційний статут, структуру та функції

підрозділів. Висвітлив діяльність Центральної Ради Народової, яка своїми заходами перешкоджала організації українських загонів. Дослідник зауважив, що національні гвардії почали організовуватися в містах, де переважало польське населення. Натомість, українці, які в основному проживали в сільській місцевості, повільніше утворювали збройні формування. Воєнізовані загони мали свою національну символіку, однострій синьо-жовтого кольору, більшістю голосів обирали старшин та мову командного навчання. Історик відзначив бойовий дух, громадянську відповідальність гірських стрільців, селянських оборонних формувань щодо захисту прикордонних територій держави.

Проаналізовані дослідження вченого про українські національні гвардії, селянську оборону галицько-угорського пограниччя та батальйон руських гірських стрільців у Галичині в роки революції 1848–1849 рр. є складовою частиною української військової історіографії. Сьогодні, коли важливим стратегічним завданням є збереження територіальної цілісності держави та захист від зовнішньої збройної агресії, визначальним фактором дієвої військової оборони є можливість спиратись на історичні здобутки визвольної боротьби українського народу, бойові традиції національних збройних формувань.

Таким чином, розгляд краєзнавчих досліджень І. Кревецького про Галичину дає підстави твердити, що історик розкрив військово-політичне, соціально-економічне, національно-культурне та духовне життя Галичини австрійського періоду. Як представник галицької інтелігенції через дослідження різних аспектів місцевої історії, сприяв утвердженню національної самосвідомості. Студії вченого з історії Галичини відповідають принципу історизму; актуальні проблеми минувшини в них розкрито на основі документів, спогадів та преси того часу. Вчений об'єктивно проаналізував праці польських істориків, визначив їх позитивні сторони та недоліки, вказав на використаний авторами джерельний матеріал, а також звернув увагу на ті документи, які не були взяті дослідниками до уваги.

Краєзнавча спадщина вченого представляє історичну дійсність через глибинний аналіз документальної бази. Праці І. Кревецького є цінними для українських науковців, політиків, військових. Досліджувана проблема становить не лише науково-пізнавальний інтерес, але й має практичну вагомість, коли йдеться про використання набутого досвіду в процесах політичної та соціально-економічної трансформації українського суспільства, реформування Збройних сил України на сучасному етапі.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у результаті написання дисертаційної роботи розглянуто поставлені наукові завдання і зроблено такі висновки:

1. Джерельна база дослідження є достатньо репрезентативною. Вона представлена архівними матеріалами (статтями, рецензіями, замітками, звітами І. Кревецького; документами культурно-освітніх і наукових установ, редакцій журналів і газет, з якими співпрацював учений). Цінним джерелом є листи І. Кревецького та епістолярна спадщина відомих діячів науки і

культури, з якими він листувався. Спогади та некрологи подають цікаві матеріали про життєвий шлях та характеризують окремі аспекти культурно-просвітницької діяльності історика. Найбільшу групу джерел становить наукова спадщина І. Кревецького (праці, статті, замітки, інформаційні огляди, рецензії), яка друкувалася в тогочасних періодичних виданнях, наукових збірниках, газетах, журналах. Опубліковані матеріали розкривають роботу дослідника в секціях і комісіях НТШ та його участь у розбудові бібліотеки товариства.

Активну участь І. Кревецького в громадсько-культурному та науково-просвітньому житті Галичини першими аналізували його сучасники в рамках висвітлення історії НТШ. Радянська історіографія ім'я вченого замовчувала, не вивчалась його творча спадщина з історичного краєзнавства. Тільки в період незалежності України виник інтерес до особи історика, в результаті чого з'явилась низка статей про окремі напрями історичних зацікавлень вченого. Діаспорні автори писали про нього в контексті розкриття творчої діяльності представників державницького напрямку української історіографії. Польські історики у своїх працях розглядали окремі питання історії України досліджуваного нами періоду.

2. Культурно-просвітницька і краєзнавча робота І. Кревецького здійснювалася в суспільно-політичних умовах перебування Галичини в складі Австро-Угорської імперії. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. актуалізувалася діяльність представників української наукової еліти, об'єднаної навколо НТШ у Львові, та розвинулася боротьба за власне українське державотворення. І. Кревецький був свідком та активним учасником національно-визвольного та науково-культурного руху галицьких українців як учень народної школи в м. Роздолі, випускник Української академічної гімназії у м. Львові, студент історичної групи філософського факультету Львівського університету, член національного товариства “Академічна громада”, активний учасник історичного семінару М. Грушевського та Товариства прихильників української літератури, науки і

штуки. Він брав участь у студентській боротьбі за український університет, де згодом здійснював педагогічну діяльність як керівник наукового семінару з військової історії в Українському (Темному) університеті у Львові. Саме ці освітні, наукові та громадсько-культурні установи, разом з родинним середовищем, студентським оточенням та юнацьким захопленням працями українських істориків і письменників, сприяли формуванню ідейного світогляду вченого, становленню його національно-патріотичних поглядів та визначили тематику науково-просвітницької і краєзнавчої праці.

Іван Кривецький як громадсько-культурний діяч, представник національно свідомої, патріотично настроєної східногалицької інтелігенції здійснював активну діяльність у бібліотечних установах. Історик, будучи директором бібліотеки НТШ, комплектував фонди книгозбірні, організував роботу нових відділів та каталогізував фонди україніки ВБУ при Академії наук України в м. Києві. Він налагодив контакти з громадсько-культурними діячами, науковими товариствами, організаціями щодо обміну друкованими виданнями українознавчого характеру, не зважаючи на суспільно-політичні та економічні перепони.

Іван Кривецький у складних суспільно-політичних умовах того часу (революційні події 1905–1907 рр. в Російській імперії, початок Першої світової війни та організація УСС, утворення УНР, ЗУНР, ЗО УНР, Української Держави, Директорії, Другої Речі Посполитої) здійснював різнопланову редакційно-видавничу діяльність. Працював як видавець, дописувач, рецензент, оглядач багатьох літературно-наукових видань, збірників, газет та журналів. Він був редактором та завідувачем історично-архівного відділу УГА. Брав активну участь у редагуванні науково-педагогічного журналу “Наша школа”, офіційного органу ЗУНР “Республіка”, пресового органу УГА “Стрілець”, організував видання журналів “Українська старовина”, “Стара Україна”. Друкувався в наукових та періодичних виданнях: “Записки НТШ”, “Літературно-науковий вісник”, “Діло”, “Громадський вісник”, “Нова Зоря”, “Історичний вісник”, “Політика”,

“Громадський вісник”, “Письмо з “Просвіти””, “Літопис політики, письменства і мистецтва” та інших.

3. Вчений є автором різноаспектних науково-просвітницьких досліджень, які характеризуються структурним викладом як джерельного, так й історіографічного матеріалу. Як представник Львівської історичної школи він використовував критичний підхід при огляді фахової літератури та встановленні достовірності історичних документів. Застосовував методи порівняння, узагальнення, індукції та дедукції, що дало можливість ученому прослідкувати традицію українського державотворення від часів Київської Русі до початку ХХ ст. Дослідник створив оригінальну концепцію про споконвічну анархію в історії українського народу: засуджував міжусобиці між князями, гетьманами, політичними лідерами, очільниками військових формувань та загонів. На його думку, відсутність єдиної політичної програми щодо утворення національної держави призводила до втручання зовнішнього агресора і втрати української державності на всіх етапах історії.

Дослідник порушив проблему про перевагу на Україні протягом усієї її історії анархічних елементів над державницькими. Вважаємо, що історичний досвід українського державотворення, який досліджував у своїх працях І. Кривецький, сьогодні може і повинен бути використаний українською владою, політиками, експертами, громадськими діячами та військовими. Наукові ідеї та праці вченого є актуальними для вивчення в наш час, оскільки в центрі досліджень історика були такі важливі питання, як національне самовизначення українського народу, утвердження національної держави, ідея територіальної цілісності українських земель, боротьба із зовнішнім агресором, формування української боєздатної армії.

Вчений здійснив тематичну та хронологічну класифікацію мемуарів, звернув особливу увагу на ті спогади та подорожні записки, які подають відомості з української історії. Поділив мемуари за формою (на активні та

пасивні) й за змістом (на політичні, культурно-побутові, військові, подорожні, професійні). Практична цінність досліджень І. Кревецького з історії мемуаристики полягає в тому, що він не тільки вивчав спомини, а й розробив методичні вказівки про те, як правильно записати та оформити спогади, оскільки вчений вважав мемуари вагомим джерелом з історії України.

Дослідник як популяризатор української культури залишив багату творчу спадщину з історії стародруків, перших друкованих книг, періодичних видань, книгозбірень. Розглядав важливі питання розвитку рідної мови, видання української друкованої продукції, діяльності національних бібліотек. Вчений збирав і порівнював різні статистичні дані про вихід книг, газет, журналів українською мовою в Австро-Угорщині, Російській імперії, Другій Речі Посполитій.

4. У творчій спадщині І. Кревецького центральне місце займають краєзнавчі праці з малодосліджених проблем історії та історіографії Галичини кінця XVIII – початку XX ст. Автор аналізував політичний, соціально-економічний розвиток, національне і релігійне життя, стан медичного обслуговування в краї в час перебування в складі Австрійської імперії. Дослідник розкрив боротьбу галичан за національно-територіальну автономію, що висувала на перший план проблему політичної організації, питання влади і національної держави. Він у своїх ґрунтовних публікаціях дослідив політико-адміністративний статус Галичини, проаналізував статистику переписів населення, описав інститут “помічних днів” у галицькому селі. Дослідник з’ясував суспільно-політичні умови, в яких розгорталася революція 1848–1849 рр., характеризував життя селян, шляхти, інтелігенції, військових, а також перші селянські страйки в Східній Галичині.

Іван Кревецький значну увагу приділив характеристиці програмних документів Головної Руської Ради та її діяльності щодо утворення зі східної частини Галичини окремої української національної провінції зі своєю адміністрацією та сеймом. Висвітлюючи питання поділу Галичини в 1848–

1850 рр., історик з'ясував відмінності між Східною і Західною Галичиною в національно-культурному, релігійному, етнографічному, соціально-економічному плані, тобто вказав на причини здійснення їх відокремлення.

Історик використав багатий фактологічний матеріал: тогочасну періодику, законодавчі акти, спомини, рукописи, опубліковані документи, а також праці польських істориків. Краєзнавчим дослідженням вченого властива документальна аргументація, авторська критика, системність викладу; вони відповідають принципу історизму і є вагомим вкладом у вивчення історичної регіоналістики, що може бути основою для подальших досліджень з історії Галичини.

Великою заслугою вченого є те, що він на основі документів розкрив діяльність трьох збройних формувань: національної гвардії, селянської оборони галицько-угорського пограниччя та батальйону руських гірських стрільців у період революції 1848–1849 рр. Історик зауважив, що Головна Руська Рада розглядала дані формування як основу збройного захисту національних прав українців перед Габсбургами. Вчений довів, що галицькі селяни добровільно ставали на захист австрійських кордонів, захищаючи територіальну цілісність монархії від нападів угорських повстанців. І. Кривецький представив структурний поділ оборонної організації руських селян на п'ять окремих округів та визначив її кількісний склад, роль агентурної мережі, співпрацю закарпатських українців із галичанами, висвітлив перебіг збройних сутичок на прикордонних територіях, описав внутрішні протистояння керівників угорського повстання та роль військ Російської імперії в його придушенні. Історик у своїх працях наголошував на відданості українців Східної Галичини державним інтересам Австрійського двору, відзначив їх діяльність задля збереження територіальної цілісності та забезпечення миру і спокою. Результати дослідження можуть бути використані науковцями при написанні праць із історії українського війська,

а також узяті до уваги як набутий історичний досвід у процесі реформування Збройних сил України на сучасному етапі.

Іван Кревецький здійснював активну культурно-просвітницьку і краєзнавчу діяльність в Галичині наприкінці ХІХ – в 30-х рр. ХХ ст. як студент, історик, археограф, бібліотекар, краєзнавець, військовий старшина, редактор, видавець, рецензент, педагог, архівіст, журналіст, бібліолог. Його науково-популярним історичним працям і статтям характерний професіоналізм; вони мають велику практичну цінність: можуть використовуватися в науковій, педагогічній, краєзнавчій роботі та служити прикладом для активних творчих пошуків сучасного молодого покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Архівні матеріали

**Центральний державний історичний архів України, м. Київ
Ф. 1235 Грушевські – історики, філологи**

оп. 1

1. Спр. 25 Щоденник та записна книжка М. Грушевського, 22 квітня 1886 р. – 31 грудня 1913 р., 503 арк.
2. Спр. 39 Довіреність М. С. Синицькому від М. Грушевського на право управління конторою видавництва журналу “Літературно-науковий вісник” в Києві, 16 січня 1907 р., 1 арк.
3. Спр. 85 Листування з ректором, відділами (деканатами) Львівського університету та Міжпартійним комітетом для справи українського університету про викладання історії України, необхідність відкриття Українського університету у Львові та з інших питань, 26 червня 1895 р. – 24 січня 1914 р., 334 арк.
4. Спр. 411 Листи В. Гарасимчука до М. Грушевського, 6 лютого 1914 р. – 27 червня 1927 р., 85 арк.
5. Спр. 419 Листи В. Гнатюка до М. Грушевського, 22 серпня 1895 р. – 29 травня 1913 р., 114 арк.
6. Спр. 447 Листи І. Джиджори до М. Грушевського, 20 березня 1900 р. – 1 квітня 1914 р., 340 арк.
7. Спр. 471 Листи С. Єфремова до М. Грушевського, 10 лютого 1896 р. – 19 жовтня 1913 р., 186 арк.
8. Спр. 551 Листи М. Кордуби до М. Грушевського, 10 квітня 1895 р. – 25 травня 1912 р., 142 арк.
9. Спр. 567 Листи І. Кревецького до М. Грушевського, 9 листопада 1904 р. – 1 грудня 1913 р., 87 арк.
10. Спр. 792 Листи С. Томашівського до М. Грушевського, 12 серпня 1896 р. – 9 листопада 1913 р., 265 арк.
11. Спр. 604 Листи В. Липинського до М. Грушевського, 12 червня 1891 р. – 28 вересня 1913 р., 166 арк.

Центральний державний історичний архів України, м. Львів

Ф. 309 Наукове товариство ім. Шевченка, м. Львів

оп. 1

12. Спр. 42. Протоколи засідань історико-філософської секції товариства, 1893–1915 рр., 141 арк.
13. Спр. 362. Листування установ та організацій з НТШ, 21 арк.
14. Спр. 821. Доповідна записка директора бібліотеки І. Кревецького про стан бібліотеки, 1935 р., 5 арк.
15. Спр. 822. Стаття І. Кревецького “Бібліотека НТ ім. Шевченка”, 1935 р., 2 арк.
16. Спр. 824. Доповідна записка директора бібліотеки про труднощі при відправленні літератури поштою, 1937 р., 2 арк.
17. Спр. 921. Листи українських наукових установ і організацій в Канаді та Канадського королівського інституту про обмін літературою, 1909–1939 рр., 11 арк.
18. Спр. 983. Листи І. Кревецькому від І. Бірчака, Я. Бобрука, 1907–1928 рр., 30 арк.
19. Спр. 985. Листи І. Кревецькому від М. Возняка, 1902–1922 рр., 22 арк.
20. Спр. 986. Листи І. Кревецькому від В. Герасимчука і Б. Грінченка, 1905–1927 рр., 28 арк.
21. Спр. 987. Листи В. Гнатюка до І. Кревецького, 1904–1923 рр., 105 арк.
22. Спр. 988. Листи І. Кревецькому від М. Грушевського, 1904–1911 рр., 43 арк.
23. Спр. 989. Листи С. Демидчука, Й. Дем’янчука, В. Доманицького і І. Драганчука до І. Кревецького, 1904–1929 рр., 63 арк.
24. Спр. 990. Листи І. Кревецькому від В. Дорошенка, 1909–1940 рр., 121 арк.
25. Спр. 994. Листи І. Кревецькому від М. Коваліва, М. Кордуби, 1908–1930 рр., 5 арк.
26. Спр. 995. Листи І. Кревецькому від І. Кузелі, І. Крип’якевича, 1902–1906 рр., 32 арк.
27. Спр. 998. Листи В. Липинського до І. Кревецького, 1908–1929 рр., 198 арк.

28. Спр. 999. Листи І. Кривецькому від І. Мірчука, Ю. Меженка, 1923–1930 рр., 27 арк.
29. Спр. 1001. Листи І. Кривецькому від І. Огієнка, І. Олянчина, 1924–1925 рр., 77 арк.
30. Спр. 1004. Листи І. Кривецькому від І. Свенціцького і Р. Сембратовича, 1908–1922 рр., 85 арк.
31. Спр. 1006. Листи С. Томашівського до І. Кривецького, 1905–1930 рр., 159 арк.
32. Спр. 1007. Листи І. Кривецькому від Г. Хоткевича, А. Чайковського, 8 арк.
33. Спр. 1008. Листи директору бібліотеки товариства І. Кривецькому від В. Щербаківського і В. Щурата, 1906–1912 рр., 18 арк.
34. Спр. 1494. Виписки І. Кривецького з історії Київської Русі, 130 арк.
35. Спр. 1495. Бібліографічні картки і записки І. Кривецького до історії України, 87 арк.
36. Спр. 1497. Бібліографічні картки І. Кривецького до історії Галичини, том I, 381 арк.
37. Спр. 1498. Бібліографічні картки І. Кривецького до історії Галичини, том II, 238 рк.
38. Спр. 1499. Бібліографічні картки І. Кривецького до історії Галичини, том III, 381 арк.
39. Спр. 1500. Бібліографічні картки І. Кривецького до історії Галичини, том IV, 516 арк.
40. Спр. 1501. Бібліографічні картки І. Кривецького до історії Галичини, том V, 210 арк.
41. Спр. 1502. Бібліографічні картки І. Кривецького до історії Галичини, том VI, 236 арк.
42. Спр. 1503. Стаття І. Кривецького “Запорізька Січ”, 4 арк.
43. Спр. 1504. Записки І. Кривецького з історії м. Роздолу Жидачівського повіту, 58 арк.

44. Спр. 1505. Виписки І. Кривецького з повісті В. Лозинського “Гайдамаки у Львові”, 10 арк.
45. Спр. 1506. Виписки І. Кривецького з мемуарів іноземців, які відвідали Галичину у XVI–XVII ст., 31 арк.
46. Спр. 1507. Рецензія І. Кривецького на книгу Ю. Дрогобича з XV ст., 2 арк.
47. Спр. 1508. Виписки, копії, записки та інші матеріали до опису українських некрополів, зібрані І. Кривецьким, 446 арк.
48. Спр. 1509. Записки І. Кривецького про особисті архіви на Україні, 1927 р., 5 арк.
49. Спр. 1510. Записки І. Кривецького до історії бібліотеки на Україні за XI–XX ст., 90 арк.
50. Спр. 1511. Записки І. Кривецького до теми “Преса на Україні”, 211 арк.
51. Спр. 1512. Бібліографія, статті, нотатки І. Кривецького до історії української мемуаристики, 138 арк.
52. Спр. 1513. Бібліографічні картки і замітки І. Кривецького до праці “Українська мемуаристика XII–XVIII ст.”, 73 арк.
53. Спр. 1514. Замітки до праці І. Кривецького “Мемуаристика, її історичний розвій на сучасний стан у різних народів”, 295 арк.
54. Спр. 1518. Бібліографічні картки і замітки І. Кривецького до праці “Українська мемуаристика XIX–XX ст.”, 139 арк.
55. Спр. 1521. Замітки І. Кривецького до праці “Російська мемуаристика”, 74 арк.
56. Спр. 1522. Замітки І. Кривецького до історії української преси в Америці в 1886–1900 рр., 34 арк.
57. Спр. 1523. Вирізки з газет, друковані статті, замітки та інші матеріали до історії української преси на Україні XVIII–XX ст., 176 арк.
58. Спр. 1524. Бібліографічні картки і замітки І. Кривецького про подорожі українських письменників і вчених по Україні та інших державах світу, том I, 49 арк.

59. Спр. 1525. Бібліографічні картки і замітки І. Кривецького про подорожі українських письменників і вчених по Україні та інших державах світу, том II, 164 арк.
60. Спр. 1526. Твори Т. Шевченка, І. Франка, І. Нечуя-Левицького та ін., переписані І. Кривецьким, 1900–1902 рр., 99 арк.
61. Спр. 1527. Інвентарний опис книг особистої бібліотеки І. Кривецького, 1922–1939 рр., 39 арк.
62. Спр. 1529. Алфавітний покажчик літератури бібліотеки І. Кривецького, 30 арк.
63. Спр. 2026. Стаття І. Кривецького “За соціально-культурне поєднання українських земель”, 1918 р., 4 арк.
64. Спр. 2205. Посвідчення, повідомлення, фотографії та інші особисті документи І. Кривецького, 1903 р., 30 арк.
65. Спр. 2275. Листи бібліотекаря НТШ у Львові І. Кривецького секретареві товариства В. Гнатюку про висилку книг, хід передплати “Літературно-Наукового Вісника”, 1906–1907 рр., 90 арк.
66. Спр. 2351. Листи І. Борщака, М. Деркача та ін. до І. Кривецького, 33 арк.
оп. 2
67. Спр. 44. Стаття І. Кривецького “1.XI. 1918–1.XI. 1933”, присвячена 15-ій річниці проголошення ЗУНР, 1933 р., 13 арк.
68. Спр. 100. Свідчення С. Томашівського австрійському судові у Відні та коментарі І. Кривецького, 1916 р., 1937 р., 10 арк.
- Ф. 359 Назарук Осип (1883–1940), адвокат, журналіст і публіцист, письменник, громадський і політичний діяч**
оп.1
69. Спр. 1. Автобіографія, посвідчення особи і ін., 185 арк.
70. Спр. 268. Листи І. Кривецького і ін. до О. Назарука, 15 арк.
- Ф. 362 Студинський Кирило (1868–1941), історик мови і літератури, голова НТШ (1923–1932), академік ВУАН (1924–1933, 1939–1941)**

оп. 1

71. Спр. 55. Статути, листи, касові звіти та інші документи про діяльність НТШ у Львові, 191 арк.

72. Спр. 329. Листи до К. Студинського, 36 арк.

Ф. 364 Лукань Степан-Роман (1907–1943), священник ЧСВВ, історик релігії, культури, бібліограф, журналіст

оп. 1

73. Спр. 139. Брошура І. Кривецького “Неоправдані докори”, 17 арк.

74. Спр. 162. Примірники “Записок НТШ” за 1905 і 1907 рр., 20 арк.

75. Спр. 174. Брошура І. Кривецького та відкритий лист до кандидата в депутати до австрійського парламенту А. Вахнянина, 10 арк.

Ф. 367 Ярошевський Богдан-Валеріан (1869–1914), політичний діяч, письменник, журналіст

оп. 1

76. Спр. 16. Листи до Б. Ярошевського, 1911–1913 рр., 66 арк.

Ф. 368 Томашівський Степан (1875–1930), історик, публіцист, політичний діяч, дійсний член НТШ

оп. 1

77. Спр. 34. Стаття С. Томашівського “Пам’яті творців галицької державності”, присвячена І. Кривецькому, 7 арк.

78. Спр. 151. Листи НТШ та ін. товариств до С. Томашівського, 32 арк.

79. Спр. 173. Листи І. Кривецького до С. Томашівського, 1905–1925 рр., 56 арк.

80. Спр. 174. Листи І. Крип’якевича до С. Томашівського, 24 арк.

Ф. 379 Мочульський Михайло (1875–1940), літературознавець, критик, перекладач, письменник, нотаріус, дійсний член НТШ

оп. 1

81. Спр. 17. Листи І. Кривецького та ін. до М. Мочульського, 1905–1939 рр., 14 арк.

Ф. 384 Гординський Ярослав (1882–1939), історик літератури, філолог, письменник, педагог

оп. 1

82. Спр. 42. Листи І. Кривецького та ін. до Я. Гординського, 1907–1937 рр., 14 арк.

83. Спр. 60. Листи І. Кривецького та ін. до Я. Гординського, 114 арк.

Ф. 386 Маковей Осип (1867–1925), письменник, літературний критик, журналіст, громадсько-культурний діяч

оп. 1

84. Спр. 10. Запрошення на ювілейні вечори, присвячені І. Котляревському, Т. Шевченку, І. Франку та ін., 9 арк.

85. Спр. 14. Листування з редакціями часописів, бібліотекою НТШ та ін. товариствами про участь у їх роботі, 75 арк.

Ф. 388 Андрусяк Микола (1902–1985), історик, дійсний член НТШ, бібліотекар бібліотеки НТШ у Львові, професор УВУ

оп. 1

86. Спр. 35. Листи М. Кордуби, І. Кривецького та ін. до М. Андрусяка, 12 арк.

Ф. 401 Редакція журналу “Літературно-Науковий Вістник”, м. Львів

оп. 1

87. Спр. 69. Рецензії, статті й огляди І. Кривецького та інших науковців, 1897–1910 рр., 201 арк.

Ф. 402 Редакція журналу “Стара Україна”, м. Львів

оп. 1

88. Спр. 5. Статті з історії України та рецензії І. Кривецького та ін. Рукописи, 152 арк.

89. Спр. 7. Статті та рецензії редактора журналу І. Кривецького. Рукописи, 291 арк.

Ф. 406 Редакція газети “Нова Зоря”, м. Львів

оп. 1

90. Спр. 202. Статті І. Кревецького, 1926–1939 рр., 139 арк.

Ф. 664 Ревакович Тит (1846–1919), суддя, радник Крайового суду, громадський діяч, член-засновник НТШ у Львові

оп. 1

91. Спр. 19. Листи І. Кревецького та ін., 13 арк.

Ф. 771 Левицький Володимир Йосипович (1872–1956), математик і фізик, педагог, професор Львівського університету і педінституту, голова НТШ у Львові (1932–1935)

оп. 1

92. Спр. 30. Листи І. Кревецького та ін. до В. Левицького, 72 арк.

93. Спр. 39. Листи І. Кревецького, І. Крип'якевича та ін. до В. Левицького, 13 арк.

Ф. 779 Редакція газети “Діло”, м. Львів

оп. 1

94. Спр. 97. Рецензія І. Кревецького на оповідання українського галицького письменника С. Коваліва, 1909 р., 3 арк.

Інститут рукопису Національної бібліотеки України

імені В. І. Вернадського

Ф. 3 Листування. Зібрання листів видатних діячів науки, культури і освіти XVII–XX ст.

95. Од. зб. 37710–37712 Кревецький І. З Львова. 3 листи, 24 березня 1904 р. – 2 січня 1906 р., 6 арк.

Ф. 35 Зеров Микола Костянтинович (1890–1937) – літературознавець, поет, перекладач

96. Од. зб. 507 Кревецький Іван – Зерову Миколі Костянтиновичу. Лист 25 травня 1929 р. з Львова до Києва, 2 арк.

Ф. 56 Ярошевич Андрій Іванович (1875–1941) – економіст

97. Од. зб. 229 Ярошевич Андрій Іванович – Кревецькому Івану. Лист без кінця. Чернетка, 1 арк.

98. Од. зб. 247 Кривецький Іван – Ярошевичу Андрію Івановичу. Лист 22 жовтня 1928 р. із Львова в Київ, 1 арк.

Ф. 288 Косачевська Євдокія Марківна (1906–2003) – історик, археограф

99. Од. зб. 162 Кривецький Іван “Руська самооборона на галицько-угорським пограниччю (1848–1849)”, Львів, 1912 р., 83 с.

100. Од. зб. 163 Кривецький Іван “Помічні дні” (Причинки до історії панщини в Галичині в ХІХ ст.), Львів, 1907 р., 13 с.

**Відділ рукописних фондів та текстології Інституту літератури
ім. Т. Г. Шевченка НАН України**

**Ф. 3 Франко Іван Якович (1856–1916) – український письменник,
вчений, громадський діяч**

101. № 2399 Кривецький І. Від імені ювілейного комітету [по відзначенню 40-ліття літературної діяльності І. Я. Франка]. Лист до К. Бандрівського, 19 лютого 1912 р., 2 арк.

102. № 3443 Кривецький І. Поч: “... Був річчю дуже приємною... Так зрозуміли панславистичні ідеї...”. Стаття про російський панславизм з правкою І. Я. Франка, арк. 6–18 (перших п’ять аркушів нема).

103. № 4387 Свенцицький І. Національний музей. Дві картки до І. Кривецького, Львів, 13 грудня 1912 р.; 8 травня 1913 р., 2 арк.

**Ф. 47 Доманицький Василь Миколайович (1877–1910) – український
поет, вчений, фольклорист, історик, філолог**

104. № 372 Кривецький І. Лист до В. М. Доманицького, 4 грудня 1908 р., 2 арк.

105. № 373 Кривецький І. Листівка до В. М. Доманицького, 26 січня 1909 р., 1 арк.

106. № 374 Кривецький І. Лист до В. М. Доманицького, 29 березня 1909 р., 2 арк.

107. № 375 Кривецький І. Лист до В. М. Доманицького, 26 квітня 1909 р., 2 арк.

108. № 376 Кревецький І. Лист до В. М. Доманицького, 5 січня 1910 р.,
1 арк.

109. № 377 Кревецький І. Листівка до В. М. Доманицького, 5 лютого
1910 р., 1 арк.

**Фонд 59 Маковей Осип Степанович (1867–1925) – український
письменник, критик, історик літератури, публіцист, громадський діяч**

110. № 1376 Кревецький І. Лист до О. Маковея, 23 березня 1911 р., 2 арк.

111. № 1377 Кревецький І. Лист до О. Маковея, 16 травня 1914 р., 2 арк.

Фонд 78 “Літературно-науковий вістник”

112. № 316 Кревецький І. “В. Мочульський. Отношение южно-русской
схоластики XVII в. к ложно классицизму XVIII в. (Журнал Министерства
народного просвещения. – 1904. – Кн. VIII. – С. 361–379)”. Рецензія,
3 арк.

113. № 317 Кревецький І. “Українська Академія Наук у Києві”. Уривок
статті, 29 арк.

**Фонд 120 Єфремов Сергій Олександрович (1876–1939) – український
громадсько-політичний діяч, літературний критик, публіцист.**

114. № 118 Кревецький І. Лист до С. Єфремова, 14 жовтня 1903 р., 2 арк.

115. № 119 Кревецький І. Лист до С. Єфремова, 18 грудня 1912 р., 1 арк.

116. № 120 Кревецький І. Лист до С. Єфремова, 20 лютого 1913 р., 2 арк.

117. № 121 Кревецький І. Лист до С. Єфремова, 9 листопада 1913 р.,
2 арк.

118. № 122 Кревецький І. Листівка до С. Єфремова, 29 травня 1914 р.,
1 арк.

119. № 123 Кревецький І. Листівка до С. Єфремова, 11 червня 1914 р.,
1 арк.

Відділ рукописів

Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника

Ф. 1 Наукове товариство ім. Шевченка у м. Львові XIV ст. – 1944 р.

120. Спр. 42/а. Книга протоколів етнографічної комісії, філософської, історичної та філологічної секцій НТШ, 1893–1914 рр., 384 арк.

Ф. 9 Окремі надходження

121. п. 244: № 8 Бодуен-де-Куртене Я. Листи до І. Кревецького, 1912–1914 рр., 5 арк.

№ 9 Бордуляк О. Листи до І. Кревецького, 1912 р., 4 арк.

№ 10 Брюкнер А. Лист до І. Кревецького, 1912 р., 1 арк.

№ 14 Жук М. Листи до І. Кревецького, 1912 р., 2 арк.

№ 17 Кобилянська О. Лист до І. Кревецького, 1912 р., 1 арк.

№ 19 Короленко В. Листи до І. Кревецького, 1914 р., 4 арк.

№ 20 Кравченко У. Листи до редакції ювілейного комітету по відзначенню 40-річчя літературної діяльності І. Франка, 1912 р., 2 арк.

№ 21 Кревецький І. Листи до неустановленого адресата про стан здоров'я І. Франка, 1912 р., 2 арк.

№ 22 Кревецький І. Листи до неустановлених осіб. Чернетки, 1913 р., 3 арк.

№ 23 Єнсен Альфред Листи до І. Кревецького, 1913–1914 рр., 3 арк.

№ 25 Лукіянович Д. Лист до І. Кревецького, 1913 р., 1 арк.

№ 31 Стрипський Г. Лист до І. Кревецького, 1912 р., 1 арк.

№ 33 Твердохліб С. Лист до І. Кревецького, 1913 р., 1 арк.

№ 36 Філянський М. Лист до І. Кревецького, 1913 р., 2 арк.

№ 39 Вінцковський Я. Лист до І. Кревецького, 1912 р., 2 арк.

№ 3992 Кревецький І. Лист до Ставропігійського Інституту у Львові, 1932 р., 1 арк.

Ф. 29 Возняк Михайло Степанович (1881–1954) – літературознавець

122. Спр. 337 Кревецький І. Листи до М. Возняка, 1914 р., 1916 р., 1922 р., 15 арк.

Ф. 57 Калинович Іван Титович (1885–1927) – бібліограф і громадський діяч

123. Спр. 193 Кревецький І. Листи до І. Калиновича, 1924 р., 4 арк.

Опубліковані матеріали

124. Гнатюк Володимир : Документи і матеріали (1871–1989) / В. Гнатюк ; Упоряд. Я. Дашкевич, О. Купчинський, М. Кравець та ін. – Львів, 1998. – 466 с.
125. Листи Михайла Грушевського до Кирила Студинського (1894–1932 р.). – Львів ; Нью-Йорк : Вид. М. П. Коць, 1998. – 267 с.
126. Листування Михайла Грушевського / упоряд. Г. Бурлака ; ред. Л. Винар. – Т. 1. – Київ ; Нью-Йорк ; Париж ; Львів ; Торонто, 1997. – 399 с. (Епістолярні джерела Грушевськознавства).
127. Листи Юрія Меженка до львів'ян (1923–1969) / упорядкування, передмова, примітки канд. філол. наук М. Н. Вальо. – Львів, 2002. – 324 с.
128. Липинський В. З епістолярної спадщини: Листи до Д. Дорошенка, І. Кривецького, Р. Метика, О. Назарука, І. Шелухіна / упоряд. Т. Осташко, Ю. Терещенко. – К., 1996. – 199 с.
129. Мицик Ю. З листів до Михайла Грушевського [Електронний ресурс] / Юрій Мицик. – Режим доступу : <http://www.mytskyk.com/z-listiv-do-mixajla-grushevskogo/>
130. Федорук Я. Листи Василя Гарасимчука до Івана Кривецького / Ярослав Федорук // Гарасимчук В. Матеріали до історії козаччини XVII віку. [Львівські історичні праці. Джерела. Вип. 1]. – Львів, 1994. – С. 96–106.
131. Чайковський А. Спогади. Листи. Дослідження : у 3 т. / А. Чайковський; головн. упоряд. і ред. Б. З. Якимович. – Львів, 2002. – Т. 2. – 468 с.
132. Хроніка Наукового товариства ім. Шевченка у Львові (Хроніка НТШ). – 1904. – Ч. 20. – С. 5 (Засідання історико-філософської секції).
133. Хроніка НТШ. – 1905. – Ч. 22. – С. 26–28 (Звіт роботи бібліотеки).
134. Хроніка НТШ. – 1905. – Ч. 24. – С. 20 (Діяльність археографічної комісії).

135. Хроніка НТШ. – 1905. – Ч. 25. – С. 19–21 (Діяльність археографічної комісії).
136. Хроніка НТШ. – 1906. – Ч. 26. – С. 7–10 (Діяльність секцій і наукових комісій).
137. Хроніка НТШ. – 1907. – Ч. 29. – С. 40 (Стан бібліотеки).
138. Хроніка НТШ. – 1908. – Ч. 33. – С. 17 (Діяльність археографічної комісії).
139. Хроніка НТШ. – 1909. – Ч. 37. – С. 47 (Стан бібліотеки).
140. Хроніка НТШ. – 1909. – Ч. 39. – С. 18 (Засідання бібліографічної комісії).
141. Хроніка НТШ. – 1914. – Ч. 57. – С. 29–30 (Діяльність мовної комісії).
142. Хроніка // Наша Школа : Науково-педагогічний журнал. – Львів, 1909. – Кн. I–II. – С. 133, 137–139.
143. Хроніка // Наша Школа : Науково-педагогічний журнал. – Львів, 1909. – Кн. III–IV. – С. 187, 189–190.

Праці Івана Кривецького

144. Королевський І. Дві могили. Оповідане з сибірського життя. Для молодіжки приладив / Іван Королевський. – Львів, 1902. – 45 с.
145. Кривецький І. Вільні університети / Іван Кривецький // ЛНВ. – 1904. – Т. 27. – С. 97–101.
146. Кривецький Іван Галицький сойм у 1904 р. і українські культурні потреби / Іван Кривецький // ЛНВ. – 1904. – Т. 28. – С. 220–222.
147. Кривецький І. Київське історичне товариство Нестора-літописця / Іван Кривецький // ЛНВ. – 1904. – Т. 28. – С. 65–72.
148. Кривецький І. Наукова хроніка / Іван Кривецький // Записки НТШ. – Т. LVIII. – 1904. – Вип. II. – С. 8–14.
149. Кривецький І. “Не было, нет и быть не может!” (Царський указ про заборону української мови і літератури) / Іван Кривецький. – Львів, 1904. – 18 с.

150. Кревецький І. Руський еміграційний рух до Америки / Іван Кревецький // ЛНВ. – 1904. – Т. 27. – С. 187–188.
151. Кревецький І. Український видавничий рух в 1903 р. / Іван Кревецький // ЛНВ. – 1904. – Т. 25. – С. 121–133.
152. Кревецький І. Бібліотека “Народного Дому” у Львові / Іван Кревецький // ЛНВ. – 1905. – Т. 29. – Вип. II. – С. 132–137.
153. Кревецький І. Бібліотека “Наукового Товариства ім. Шевченка” у Львові / Іван Кревецький // ЛНВ. – 1905. – Т. 31. – С. 151–157.
154. Кревецький І. Дещо про панславізм / Іван Кревецький // ЛНВ. – 1905. – Т. 32. – С. 31–39.
155. Кревецький І. Корифеї російської критики і українське письменство. В. Г. Белінський / Іван Кревецький. – Львів, 1905. – 33 с.
156. Кревецький І. Корифей російської критики і українське письменство (Зміни в духовності і критиці В. Г. Белінського відносно України) / Іван Кревецький // ЛНВ. – 1905. – Т. 29. – Ч. II. – С. 106–121.
157. Кревецький І. Наукова хроніка / Іван Кревецький // Записки НТШ. – Т. LXVI. – 1905. – Вип. IV. – С. 11–15.
158. Кревецький І. Нова бібліотека і музей [зорганізування рукописів і старих друків митрополитом Шептицьким у Львові на початку 1905 р.] / Іван Кревецький // ЛНВ. – 1905. – Т. 31. – С. 268.
159. Кревецький І. Оборонна організація руських селян на галицько-угорським пограниччю в 1848–49 рр. / Іван Кревецький // Записки НТШ. – 1905. – Т. 63. – С. 1–26.
160. Кревецький І. Оборонна організація руських селян на галицько-угорським пограниччю в 1848–49 рр. / Іван Кревецький // Записки НТШ. – 1905. – Т. 64. – С. 27–58.
161. Кревецький І. Соймові субвенції для культурних товариств у Галичині на 1906 р. / Іван Кревецький // ЛНВ. – 1905. – Т. 32. – С. 248.
162. Кревецький І. Аграрні страйки і бойкоти у Східній Галичині в 1848–1849 рр. До історії боротьби за суспільно-економічне визволення

- українських селянських мас у Східній Галичині / Іван Кревецький. – Львів, 1906. – 23 с.
163. Кревецький І. До історії організованя національних гвардій в 1848 р. (Польська “нелегальна” гвардія в Станіславові) / Іван Кревецький // Записки НТШ. – Т. 73. – Львів, 1906. – С. 125–142.
164. Кревецький І. З виборчого руху у Східній Галичині в 1848 р. (вибір Івана Капушака) / Іван Кревецький // Записки НТШ. – 1906. – Т. 70. – С. 73–85.
165. Кревецький І. [Рецензія] / Іван Кревецький // ЛНВ. – 1906. – Т. 34. – С. 406–408. – Рец. на кн.: М. Лозинський Гайдамащина. – Львів, 1906.
166. Кревецький І. Наукова хроніка / Іван Кревецький // Записки НТШ. – Т. LXXIII. – 1906. – Вип. V. – С. 176–186.
167. Кревецький І. [Рецензія] / Іван Кревецький // ЛНВ. – 1906. – Т. 33. – С. 190–191. – Рец. на кн.: О. Маковей Ярошенко. – Львів, 1905.
168. Кревецький І. Українська вірша про Уманську різню / Іван Кревецький // Записки НТШ. – 1906. – Т. 72. – С. 145–146.
169. Кревецький І. Універсал Ганни Хмельницької / Іван Кревецький // Записки НТШ. – 1906. – Т. 59. – С. 167–168.
170. Кревецький І. Цуцилівська тривога в 1848 р. (причинок до історії останніх днів панщини в Галичині) / Іван Кревецький // Науковий збірник, присвячений професорові Михайлові Грушевському учениками й прихильниками з нагоди його десятилітньої праці в Галичині (1894–1904). – Львів, 1906. – С. 446–482.
171. Кревецький І. Огляд часописей за 1906 рік. Часописи українські / Іван Кревецький // Записки НТШ. – Т. LXXVI. – 1907. – С. 162–177.
172. Кревецький І. Помічні дні. Причинки до історії панщини в Галичині в XIX в. / Іван Кревецький // Записки НТШ. – Т. LXXVI. – 1907. – С. 143–155.

173. Кревецький І. Причинок до характеристики літературної творчости Івана Головацького / Іван Кревецький // Записки НТШ. – Т. LXXVIII. – Львів, 1907. – Вип. IV. – С. 174–176.
174. Кревецький І. Фальшованне метрик для польських повстанців з 1830–31 рр. (Причинок до характеристики галицько-руського духовенства першої половини XIX ст.) / Іван Кревецький // Записки НТШ. – Т. LXXVII. – Львів, 1907. – В. III. – С. 107–113.
175. Кревецький І. Галичина в другій половині XVIII ст. Огляд нових видань / Іван Кревецький // Записки НТШ. – Т. XCI. – Львів, 1909. – С. 33–94.
176. Кревецький І. До психології 1848 р. (Справа Ст. Гошовського) / І. Кревецький // Записки НТШ. – Т. XC. – Вип. IV. – 1909. – С. 137–157.
177. Кревецький І. [Рецензія] / Іван Кревецький // ЛНВ. – 1909. – Т. 46. – С. 603. – Рец. на кн.: М. Лозинський Акт 12 квітня, з портретом Мирослава Січинського. – Львів, 1909.
178. Кревецький І. [Рецензія] / Іван Кревецький // ЛНВ. – 1909. – Т. 48. – С. 626–628. – Рец. на кн.: М. Тершаковець Галицько-руське літературне відродження. – Львів, 1908.
179. Кревецький І. Нові видання по бібліографії українсько-білоруських стародруків / Іван Кревецький // Записки НТШ. – Т. 88. – Львів, 1909. – С. 181–197.
180. Кревецький І. [Рецензія] / Іван Кревецький // ЛНВ. – 1909. – Т. 47. – С. 578–580. – Рец. на кн.: Українсько-руський архів. – Т. IV. – 1909.
181. Кр. І. [Рецензія] / Іван Кревецький // Записки НТШ. – Т. 93. – Львів, 1910. – С. 187–188. – Рец. на кн.: Dr Bronislaw Pawlowskiy Lwów w 1809 r. – Львів, 1909.
182. Кревецький І. [Рецензія] / Іван Кревецький // ЛНВ. – 1910. – Т. 50. – С. 407–408. – Рец. на кн.: Матеріяли до української Бібліографії. Т. I :

- Іван Ем. Левицький. Українська бібліографія Австро-Угорщини за роки 1887–1900 [Роки 1887–1889]. – Львів, 1909.
183. Кревецький І. [Рецензія] / Іван Кревецький // ЛНВ. – 1910. – Т. 52. – С. 425–426. – Рец. на кн.: Матеріяли до української етнології. Т. XI. – Львів, 1909.
184. Кревецький І. Справа поділу Галичини в рр. 1846–1850. З історії боротьби галицьких українців за національно-територіальну автономію / Іван Кревецький // ЛНВ. – 1910. – Т. 52. – С. 58–71, 231–264.
185. Кревецький І. Справа поділу Галичини в рр. 1846–1850 / Іван Кревецький // Записки НТШ. – 1910. – Т. 93. – С. 54–69.
186. Кревецький І. Справа поділу Галичини в рр. 1846–1850 / Іван Кревецький // Записки НТШ. – 1910. – Т. 94. – С. 58–83.
187. Кревецький І. Справа поділу Галичини в рр. 1846–1850 / Іван Кревецький // Записки НТШ. – 1910. – Т. 95. – С. 54–82.
188. Кревецький І. Справа поділу Галичини в рр. 1846–1850 / Іван Кревецький // Записки НТШ. – 1910. – Т. 96. – С. 94–115.
189. Кревецький І. Справа поділу Галичини в рр. 1846–1850 / Іван Кревецький // Записки НТШ. – 1910. – Т. 97. – С. 105–154.
190. Кревецький І. Броніслав Лозінський [Некролог] / Іван Кревецький // Записки НТШ. – 1911. – Т. 56. – С. 190–191.
191. Кревецький І. М. Добролюбов й Україна / Іван Кревецький // ЛНВ. – 1911. – Т. 56. – С. 59–75.
192. Кревецький І. Корифеї російської критики і українське письменство / Іван Кревецький. – Львів, 1911. – 19 с.
193. Кревецький І. [Рецензія] / Іван Кревецький // ЛНВ. – 1911. – Т. 54. – С. 534. – Рец. на кн.: Матеріяли до української бібліографії. Т. II: Іван Ем. Левицький. Українська бібліографія Австро-Угорщини за роки 1886–1900 [Роки 1890–1891]. – Львів, 1909.

194. Кривецький І. Неоправдані докори. До історії т. зв. “Руського Інституту” (Studium ruthenium) на Львівському університеті / Іван Кривецький // Записки НТШ. – 1911. – Т. 102. – Вип. II. – С. 116–126.
195. Кривецький І. Баталіон руських гірських стрільців, 1849–1850 / Іван Кривецький // Записки НТШ. – 1912. – Т. 107. – С. 52–72.
196. Кривецький І. Наукова хроніка. Нові праці по історії Галичини 2-ої пол. XVIII в. (1772–1790) / Іван Кривецький // Записки НТШ. – Т. CVIII. – Львів, 1912. – С. 158–180.
197. Кривецький І. Руська самооборона на галицько-угорському пограниччю 1848–1849 / Іван Кривецький. – Львів, 1912. – 82 с.
198. Кривецький І. Іван Ем. Левицький (Посмертна згадка) / Іван Кривецький // Записки НТШ. – 1913. – Т. 113. – С. 155–159.
199. Кривецький І. Проби організування руських національних гвардій в Галичині 1848–49 / Іван Кривецький // Записки НТШ. – 1913. – Т. 113. – С. 77–146.
200. Кривецький І. Галичина і Росія. Кілька історичних пригадок / Іван Кривецький. – Львів, 1914. – 31 с.
201. Кривецький І. Під протекцію курфюрста : До історії політики П. Дорошенка / Іван Кривецький // Записки НТШ. – 1914. – Т. 117–118. – С. 127–136.
202. Кривецький І. Українська проклямація з нагоди відкриття пам’ятника Богданові Хмельницькому у Києві в 1888 р. / Іван Кривецький // Стара Україна. – 1914. – № 11. – С. 170–171.
203. К. І. 9.П. – 1918 – 9.VIII / Іван Кривецький // Діло. – 1918. – 10 серпня. – № 180. – С. 4.
204. Кривецький І. Доля галицьких королівських інсигній / Іван Кривецький // Українська Старовина. – 1919. – № 1. – С. 6–7.
205. Кривецький І. Українська мемуаристика : Сучасний стан і значіння / Іван Кривецький. – Кам’янець : Стрілець, 1919. – 31 с.

206. Кревецький І. Українська преса Західньої України / Іван Кревецький // Републіка. – 1919. – 2 лютого. – Ч. 1. – С. 2–3.
207. Кревецький І. Як писати мемуари. Практичні вказівки і пояснення [Електронний ресурс] / Іван Кревецький, Осип Назарук // Стрілець. – 1919. – 1 жовтня. – С. 4. – Режим доступу : <http://www.oldnewspapers.com.ua/node/484>
208. Кревецький І. Як писати мемуари ; Пояснення і практичні вказівки / Іван Кревецький, Осип Назарук. – Відень : Видання Уряду Преси й Пропаганди Західньої УНР, 1921. – 34 с.
209. Кревецький І. В ім'я кращого завтра / Іван Кревецький // Громадський вісник. – 1922. – 5 липня. – № 109. – С. 3.
210. Кревецький І. Вина і кара / Іван Кревецький // Письмо з “Просвіти”. – 1922. – № 21–22. – С. 1–2.
211. Кревецький І. Національна бібліотека Української держави у Києві 1921 р. / Іван Кревецький // Українське книгознавство. – 1922. – № 3. – С. 3–4.
212. Кревецький І. Українська Академія Наук у Києві / Іван Кревецький // ЛНВ. – 1922. – Т. 77. – С. 139–149, 251–257.
213. Кревецький І. Чому ми не маємо своєї держави / Іван Кревецький // Письмо з “Просвіти”. – 1922. – № 35/36. – С. 277–278.
214. Кревецький І. Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові / Іван Кревецький. – Львів : Накладом Наук. Тов-ва ім. Шевченка, 1923. – 16 с.
215. Кревецький І. Вічна трагедія України. З нагоди 5-х роковин невдалої спроби відбудувати Українську Державу українському громадянству під розвагу / Іван Кревецький // Громадський вісник. – 1923. – 24 січня. – № 17. – С. 3.
216. Кревецький І. Галичина і Волинь в українській історії / Іван Кревецький // Діло. – 1923. – № 86. – С. 3.

217. Кревецький І. Галичина і Волинь в українській історії й історіографії / Іван Кревецький // Історичний вісник : Орган студентів-істориків Українського університету у Львові. – 1923. – Ч. 2–3. – С. 7–14.
218. Кревецький І. Злегковажена пересторога. Галицький голос в перші півроковини берестейського мира / Іван Кревецький // Громадський вісник. – 1923. – 10 лютого. – № 23. – С. 4.
219. Кревецький І. Традиції українських революцій / Іван Кревецький // Громадський вісник. – 1923. – 15 березня. – № 53. – С. 4.
220. Кревецький І. Україна в 1918 році / Іван Кревецький // Громадський вісник. – 1923. – 1 квітня. – № 73. – С. 3.
221. Кревецький І. Українська мемуаристика : Сучасний стан і значіння. Як писати мемуари. Пояснення і вказівки / Іван Кревецький, д-р Осип Назарук. – Львів : Наклад книгарні НТШ, 1923. – 48 с.
222. Кревецький І. Від редакції / Іван Кревецький // Стара Україна. – 1924. – Ч. 1. – С. 1–3.
223. Кревецький І. Доля надгробного каменя Івана Федорова / Іван Кревецький // Стара Україна. – 1924. – № 2–5. – С. 48–51.
224. Кревецький І. Історична пригадка / І. Кревецький // Літопис політики, письменства і мистецтва. – 1924. – № 21–26. – С. 310–313.
225. Кревецький І. Могила Івана Мазепи / Іван Кревецький // Стара Україна. – 1924. – № 6. – С. 86–87.
226. Кревецький І. Могила князя Льва / Іван Кревецький // Стара Україна. – 1924. – № 6. – С. 82–83.
227. Кревецький І. Спомини Ів. Федоровича про початки друкарства на Україні / Іван Кревецький // Стара Україна. – 1924. – Вип. 2–5. – С. 35–37.
228. Кревецький І. Сучасна українська мемуаристика / Іван Кревецький // Стара Україна. – 1924. – Ч. IX–X. – С. 143–144.

229. Кревецький І. Українська історіографія на переломі / Іван Кревецький // Записки НТШ. – 1924. – Т. 134–135. – С. 161–184.
230. Кревецький І. Бібліографія. Записки Чина св. Василя Великого. Т. І (Жовква, 1924) / Іван Кревецький // Стара Україна. – 1925. – Ч. 1–2. – С. 38.
231. Кревецький І. Бібліографія. Оцінки і звіти. І. Борщак, Ідея соборності України в Європі в минулому. По невиданих документах і старовинних працях (Париж, 1923) / Іван Кревецький // Стара Україна. – 1925. – № 6. – С. 115.
232. Кревецький І. До генези 29-го квітня 1918 / Іван Кревецький // Політика. – 1925. – 10 жовтня. – № 1. – С. 18–19.
233. Кревецький І. Королівство Галичини і Володимирія. 1772–1918 / Іван Кревецький // Стара Україна. – 1925. – № 1–2. – С. 19–24.
234. Кревецький І. Пам'ятки по Т. Шевченкові у Львові / Іван Кревецький // Стара Україна. – 1925. – № 3–4. – С. 42–45.
235. Кревецький І. Хроніка. Перед 10-тими роковинами смерті І. Франка / Іван Кревецький // Стара Україна. – 1925. – № 6. – С. 113–114.
236. Кревецький І. Перша газета на Україні “Gazette de Leopold” із 1776 р. [Електронний ресурс] / Іван Кревецький // Бібліологічні вісті. – 1926. – № 4 (13). – С. 5–15. – Режим доступу : <http://www.elib.nplu.org/view.html?&id=2340>
237. Кревецький І. Початки преси на Україні. 1776–1850 / Іван Кревецький // Записки НТШ. – Львів, 1926. – Т. 144–145. – С. 185–208.
238. Кревецький І. Граматика української церковнослов'янської мови сучасної доби у зв'язку із стародруками / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1927. – № 3. – С. 6–8.
239. Кревецький І. Перша газета на Україні / Іван Кревецький. – К. : Укр. наук. ін-т книгознавства, 1927. – 14 с.

240. Кревецький І. Початки преси на Україні. 1776–1850 / Іван Кревецький. – Львів, 1927. – 26 с.
241. К-й І. Видавничий рух на Великій Україні / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1928. – 29 квітня. – С. 6.
242. Кревецький І. Ossolineum. 1828–1928 / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1928. – 27 травня. – С. 6.
243. Кревецький І. Видавничий рух на Великій Україні / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1928. – 29 квітня. – С. 6.
244. Кревецький І. Льокальна історія / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1928. – 19 лютого. – Ч. 12. – С. 6.
245. Кревецький І. Регіоналізм. Що досі зробили галицькі українці на сім полі / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1928. – Ч. 8. – С. 6.
246. Кревецький І. Спомини. Великі історичні події 1914–1920 рр., спомини про них у різних народів і великий брак їх у нас / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1928. – 26 лютого. – С. 6.
247. Кревецький І. Сучасна українська історіографія / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1928. – 25 листопада. – С. 6.
248. Кревецький І. Сучасна українська історіографія : Осередки. Представники. Напрями / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1928. – № 92. – С. 6.
249. Кревецький І. Українська держава. 29. IV. – 1918 – 14. XII (огляд історичних фактів) / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1928. – 29 квітня. – С. 3–4.
250. Кревецький І. Українська католицька преса. Історично-бібліографічний огляд в 75-ліття її існування / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1928. – 30 грудня. – С. 6–7.
251. Кревецький І. Цінне видання. Записки Чина Св. Василя Великого / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1928. – 1 липня. – С. 6.

252. Кревецький І. Часописи Галицького Поділля. Історично-бібліографічні матеріали (1882–1927) / за ред. В. Отамановського / Іван Кревецький. – Вінниця, 1928. – 21 с.
253. Кревецький І. Бібліографія / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1929. – 10 березня. – Ч. 18. – С. 5.
254. Кревецький І. Бібліографія / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1929. – Ч. 45. – 23 червня. – С. 10–11.
255. Кревецький І. Мик. Федюшка-Євшан. Спомин у 10-ліття смерти / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1929. – 21 квітня. – Ч. 30. – С. 6–7.
256. Кревецький І. Найбільший подорожник України : 24-ліття подорож В. Григоровича-Барського по Європі, Азії й Африці 1723–1747 / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1929. – Ч. 69. – С. 6–7.
257. Кревецький І. Подорожі / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1929. – Ч. 78. – 7 липня. – С. 6.
258. Кревецький І. Тимотей Бордуляк. “Оден з найталановитіших та оден з найбільше непомітних галицьких письменників. В 66-ліття життя та 42-ліття письменської діяльності” / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1929. – Ч. 26. – 7 квітня. – С. 6–7.
259. Кревецький І. Українська подорожна література. Подорожі чужинців й українців по Україні та і українців по чужині / Іван Кревецький. – Львів, 1929. – 71 с.
260. Кревецький І. Український Піємонт. Чи роля Галичини в процесі формування української нації вже закінчено? / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1929. – 17 жовтня. – Ч. 76. – С. 2–3.
261. Кревецький І. Вергілій. Життєпис Вергілія. Його твори. Вергілій на Україні / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1930. – 26 жовтня. – Ч. 82. – С. 6.
262. Кревецький І. З історії мемуаристики. Початки мемуаристики. Середні віки. Новочасна мемуаристика / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1930. – 12 січня. – Ч. 2. – С. 6–7.

263. Кревецький І. Літературні забави в Галичині в XVIII ст. / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1930. – 20 квітня. – Ч. 29. – С. 10–11.
264. Кревецький І. Мемуари. Що таке мемуари. Роди мемуарів. Значення мемуарів / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1930. – 5 січня. – Ч. 1. – С. 12–13.
265. Кревецький І. Мемуаристика в поляків. Від найдавніших часів до найновіших / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1930. – 19 січня. – Ч. 4. – С. 6.
266. Кревецький І. Мемуаристика : Історія мемуаристики, українська, російська мемуаристика / Іван Кревецький. – Львів, 1930. – 72 с.
267. Кревецький І. Найстаріші українські спомини (Початок XII ст.) / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1930. – 3 серпня. – Ч. 58. – С. 6.
268. Кревецький І. Найстарші українські подорожні записки “Хожденье Данила, Русския Земли игумена” до св. Землі в рр. 1106–1107 / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1930. – 31 серпня. – Ч. 66. – С. 6–7.
269. Кревецький І. Нова російська мемуаристика / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1930. – 9 лютого. – Ч. 10. – С. 6–7.
270. Кревецький І. Нові українські мемуари / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1930. – 21 грудня. – Ч. 98. – С. 6.
271. Кревецький І. Перша українська автобіографія “Поучення дітям” вел. кн. Володимира Мономаха (поч. XII ст.) / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1930. – 17 серпня. – Ч. 62. – С. 6.
272. Кревецький І. Польська мемуаристика в XIX–XX ст. / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1930. – 26 січня. – Ч. 6. – С. 6–7.
273. Кревецький І. Російська мемуаристика від XII-ого до XVIII-ого ст. / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1930. – 2 лютого. – Ч. 8. – С. 6–7.
274. Кревецький І. Україна заборолом культури й цивілізації Європи (з приводу нової праці проф. О. Терлецького) / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1930. – 2 листопада. – С. 6–7.

275. Кревецький І. Українська мемуаристика / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1930. – 27 липня. – Ч. 56. – С. 6.
276. Кревецький І. Українська преса в Польщі в 1930 р. / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1930. – 22 червня. – Ч. 46. – С. 6–7.
277. Кревецький І. Українське питання в історичнім освітленню / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1930. – 28 грудня. – № 100. – С. 7.
278. Кревецький І. Український некрополь (Пригадка з приводу Зелених свят) / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1930. – 8 червня. – Ч. 42. – С. 6–7.
279. К. Тайне письмо на Україні / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1931. – 2 серпня. – Ч. 57. – С. 6.
280. Кревецький І. Конскрипції в Галичині в рр. 1773–1921 / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1931. – 18 жовтня. – Ч. 79. – С. 6–7.
281. Кревецький І. Нові українські мемуари / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1931. – 12 липня. – Ч. 51. – С. 6–7.
282. Кревецький І. Похід проти української науки в СРСР / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1931. – № 49. – С. 6–7.
283. Кревецький І. Справа Галичини у Ризі в 1920–1921 рр. на основі споминів творця Рижського мира І. Домбського / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1931. – 9 серпня. – Ч. 59. – С. 6–7.
284. Кревецький І. Стефан Томашівський як історик / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1931. – 20 грудня. – Ч. 97. – С. 5.
285. Кревецький І. Українська преса в Польщі в світлі польської урядової статистики / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1931. – 16 серпня. – Ч. 61. – С. 6–7.
286. Кревецький І. Українські жерела церковного права / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1931. – 15 листопада. – Ч. 87. – С. 6.
287. Кревецький І. Нові українські мемуари / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1932. – Ч. 75. – С. 6.

288. Кревецький І. Григор Орлик – великий емігрант України // Нова Зоря. – 1932. – Ч. 23. – С. 6–7.
289. Кревецький І. Нові праці з української бібліографії (фольклор – краєзнавство – мова – історія – преса Західної України) / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1932. – Ч. 25. – 8 квітня. – С. 6–7.
290. Кревецький І. Прогностик Юрія Дрогобича. Наша найстарша печатана книжка появилася 1483 р. в Римі і присвячена папі. Її автор : Галичанин. Вона відома тільки в 1 примірнику / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1932. – Ч. 32. – С. 13.
291. Кревецький І. Чому ми не господарі на своїй землі / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1932. – Ч. 1. – С. 6.
292. Українець Велике князівство руське. Українсько-польський договір в Гадячі 1658 р. / Українець (Іван Кревецький) // Нова Зоря. – 1933. – 16 квітня. – Ч. 27. – С. 4.
293. Кревецький І. Міжусобиці на Русі. Що про них пише літопис Нестора (Від смерти Ярослава Мудрого до упадку Київської держави) / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1934. – 13 грудня. – Ч. 95. – С. 5–6.
294. І. К. Св. Велика Княгиня Ольга / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1934. – 24 червня. – Ч. 46. – С. 9–10.
295. Кревецький І. Чому не маємо своєї держави? Відповідь історії / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1934. – 8 квітня. – Ч. 25. – С. 5.
296. Кревецький І. Народні бунти на Україні в X–XIII ст. / Іван Кревецький // Нова Зоря. – 1935. – 18 липня. – Ч. 53. – С. 6.
297. Літописець Р. З історії роздору: Замітки до історії релігійної боротьби внутрі України в 16 і 17 віці / Р. Літописець (І. Кревецький). – Львів : наклад “Громад. голосу”, 1936. – 80 с.
298. Кревецький І. Перша бібліотека на Україні: В 900-ті роковини її існування, 1037–1937 / Іван Кревецький. – Львів, 1937. – 24 с.

299. Літописець Р. Клерикали та жиди : Що пишуть темним людям наші клерикали, а яка є дійсна правда? / Р. Літописець (І. Кривецький). – Львів, 1937. – 79 с.
300. Літописець Р. Вперед чи назад : Чи в політичній діяльності наших князів можемо шукати собі ідеалів / Р. Літописець (І. Кривецький). – Львів, 1938. – 28 с.

Мемуари

301. Андрусак М. Зі спогадів про І. Кривецького / Микола Андрусак // Україна. – 1952. – Ч. 7. – С. 520–521.
302. Грушевський М. С. Автобіографія / Михайло Грушевський / Великий українець : Матеріали з життя та діяльності М. С. Грушевського / упоряд. А. Демиденка. – К. : Веселка, 1992. – 550 с.
303. Дорошенко В. Зі спогадів про І. Кривецького / Володимир Дорошенко // Україна. – 1952. – Ч. 7. – С. 521–523.
304. Заболотна І. Спогади Івана Крип'якевича (1904–1911) [Електронний ресурс] / Інна Заболотна. – Режим доступу : http://chtyvo.org.ua/authors/Zabolotna_Inna/spohady_Ivana_krypiakevycha_19041911/
305. Крип'якевич І. Спогади (Автобіографія) / Іван Крип'якевич // Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві / Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць. – Вип. 8. – Львів, 2001. – С. 89–98.
306. Назарук О. Рік на Великій Україні. Спомини з Української революції / Осип Назарук . – Відень, 1920. – 344 с.

Некрологи

307. Борщак І. Пам'яті Івана Кривецького (У десяти роковини смерті) / Ілько Борщак // Україна. – 1950. – Ч. 4. – С. 244–245.
308. Дорошенко В. Пам'яті товариша (У другу річницю смерті Івана Кривецького) / Володимир Дорошенко // Наші дні. – 1942. – № 7. – С. 9–12.

Рецензії

309. Дорошенко В. [Рецензія] / Володимир Дорошенко // Записки НТШ. – 1912. – Т. CVIII. – Кн. II. – С. 208. – Рец. на : І. Кривецький Бібліотека НТШ в 1911 р. // Діло. – 1912. – Ч. 78.
310. Заїкин В. [Рецензія] / В. Заїкин // ЛНВ. – 1925. – Т. LXXXVII. – С. 94–95. – Рец. на : Записки Наукового Товариства імени Шевченка. Том CXXXIV–CXXXV. – Львів, 1924.
311. Залізник М. [Рецензія] / М. Залізник // Записки НТШ. – 1910. – Т. XCIV. – Кн. II. – С. 210. – Рец. на : І. Кривецький Східна Галичина і Росія // Діло. – 1909. – Ч. 111–112.
312. Зенон К. [Рецензія] / К. Зенон // Записки НТШ. – 1910. – Т. XCVIII. – Кн. VI. – С. 149. – Рец. на : І. Кривецький Справа поділу Галичини в рр. 1846–50 // ЛНВ. – 1910. – Ч. 10–11.
313. Крип'якевич І. [Рецензія] / Іван Крип'якевич // Записки НТШ. – 1911. – Т. CV. – Кн. V. – С. 219. – Рец. на : І. Кривецький Наша мемуаристика // Неділя. – 1911. – Ч. 6–9.
314. Томашівський С. [Рецензія] / Стефан Томашівський // Записки НТШ. – 1906. – Т. LXXIV. – Кн. VI. – С. 222–225. – Рец. на : І. Кривецький Цуцилівська тривога в 1848 р. (Причинки до останніх днів панщини в Галичині). – Львів, 1906.

Тогочасна періодика

315. Возняк М. Бібліотека НТШ і наша інтелігенція / Михайло Возняк // Діло. – 1927. – Ч. 90. – С. 4.
316. Дорошенко В. Наукове Товариство імени Шевченка у Львові / Володимир Дорошенко // Життя і знання. – 1934. – № 7/8. – С. 219–220.

317. Дорошенко В. Бібліотека Наукового Товариства імені Шевченка / Володимир Дорошенко // Сьогочасне і минуле. – 1939. – № 3/4. – С. 167–172.
318. Дорошенко В. Академік Михайло Возняк / Володимир Дорошенко // Українська літературна газета. Місячник літератури, мистецтва, критики, наукового і громадського життя. – 1957. – січень. – Ч. 1 (19). – С. 2, 10.
319. Крип'якевич І. Українські наукові курси у Львові 1904 р. / Іван Крип'якевич // Діло. – 1929. – Ч. 143. – 30 червня. – С. 3.
320. Крип'якевич І. Огляд української історіографії в 1924 році / Іван Крип'якевич // Новий час. – Львів, 1925. – 7 січня. – Ч. 1 (117). – С. 23–24.
321. Лозинський М. М. Грушевський / Михайло Лозинський // Діло. – 1910. – 28 червня. – С. 2.
322. “Наша політика. Гльосси до брошури проф. М. Грушевського” // Діло. – 1911. – Ч. 273. – 9 грудня. – С. 2–3.
323. Томашівський С. Політичний провід / Стефан Томашівський // Політика. – Львів, 1926. – Ч. 1 – С. 1–4.

Монографії та статті

324. Аркуша О. Проблема консолідації національно-політичних сил українського галицького суспільства у 90-х рр. XIX ст. / О. Аркуша // Молода нація. – 1996. – № 3. – С. 198–212.
325. Баган О. Чому почалася Перша світова війна? Геополітичне значення Галичини в оцінках українських істориків початку XX ст. [Електронний ресурс] / Олег Баган // Універсум. – 2014. – № 7–8. – Режим доступу : <http://www.universum.lviv.ua/journal/2014/4/bahan.htm>
326. Бажан М. До кінця викорчувати буржуазно-націоналістичні погляди в питаннях історії та літератури України / Микола Бажан // Радянська Україна. – 1946. – 17 листопада. – С. 2.
327. Бурдуланюк В. Михайло Грушевський і Наукове Товариство імені

- Шевченка (До 100-річчя обрання вченого головою НТШ) / Василь Бурдуланюк // Обрії. – 1997. – № 2. – С. 50–53.
328. Бурдуланюк В. Участь учених Галичини в боротьбі за українську державність у першій половині ХХ століття / Василь Бурдуланюк, Андрій Королько // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. До 100-річчя від дня народження Степана Бандери. – 2009. – № 15–16. – С. 554–558.
329. Верменич Я. Роль М. С. Грушевського у становленні системи регіонально-історичних досліджень в Україні / Ярослава Верменич // Український історичний журнал. – 1998. – № 2. – С. 92–101.
330. Верменич Я. Історична регіоналістика в Україні / Ярослава Верменич // Український історичний журнал. – 2001. – № 6. – С. 3–21.
331. Верменич Я. Історична регіоналістика і краєзнавство: діалектика співвідношення / Я. Верменич // Історико-географічні дослідження в Україні. – 2004. – № 7. – С. 29–47.
332. Верменич Я. Суб'єктивні межі й об'єктивні можливості історичного краєзнавства: деякі міркування щодо шляхів осмислення місцевої історії / Я. Верменич // Український історичний журнал. – 2008. – № 2. – С. 129–144.
333. Винар Л. Галицька доба життя М. Грушевського (1894–1914) / Любомир Винар // Український історик. – 1967. – № 1–2. – С. 5–22.
334. Винар Л. Наукове Товариство ім. Т. Шевченка і Михайло Грушевський / Любомир Винар // Український історик. – 1968. – Вип. 1–4 (17–20). – С. 37–59.
335. Винар Л. Михайло Грушевський і Наукове Товариство ім. Тараса Шевченка 1892–1930 / Любомир Винар. – Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1970. – 110 с.
336. Винар Л. Найвидатніший історик України Михайло Грушевський (1866–1934). З нагоди 125-ліття від дня народження / Любомир

- Винар // Силуети епох. Дмитро Вишневецький. Михайло Грушевський. Історичні розвідки. – Дрогобич, 1992. – 184 с.
337. Винар Л. Михайло Грушевський і державницький напрям української історіографії / Винар Л. // Михайло Грушевський : Історик і будівничий нації (Статті і матеріали) / Любомир Винар. – К. : Вид-во Олени Теліги, 1995. – С. 83–98.
338. Винар Л. Грушевськознавство : Генеза й історичний розвиток / Любомир Винар. – Серія : Грушевськіяна. – Т. 5. – Київ ; Львів ; Париж ; Нью-Йорк ; Торонто, 1998. – 216 с.
339. Винар Л. Передмова / Любомир Винар, Євген Пшеничний / Грушевськіяна. – Т. 7. М. Грушевський. Наша політика / упоряд. Л. Винар, Є. Пшеничний. – Дрогобич : Коло, 2003. – С. 6–24.
340. Височенко С. М. Картографічна збірка Наукового Товариства ім. Шевченка / С. М. Височенко, А. Л. Сімутіна // Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка : книги і люди. Матеріали круглого столу / упоряд. та заг. ред. текстів Л. І. Ільницької. – Львів, 1996. – С. 35–44.
341. Габор В. Стара Україна. Часопис історії і культури / В. Габор // Періодика Західної України 20–30-х рр. ХХ ст. Матеріали до бібліографії. – Т. 5. – Львів, 2003. – С. 257–262.
342. Гаврилів Б. Михайло Грушевський і Прикарпаття / Б. Гаврилів, В. Педич, В. Передерко. – Івано-Франківськ : Тіповіт, 2002. – 44 с.
343. Гирич І. М. Грушевський і С. Єфремов на тлі суспільно-політичного життя кінця ХІХ – 20-х рр. ХХ ст. / Ігор Гирич // Український історик. – 1996. – № 1–4. – С. 142–187.
344. Гирич І. Організація М. С. Грушевським археографічної роботи у львівський період життя й діяльності (1894–1914 рр.) / Ігор Гирич // Український історичний журнал. – 1997. – № 1. – С. 72–86.

345. Гирич І. Архіви свідчать : Михайло Сергійович Грушевський [Електронний ресурс] / Ігор Гирич. – Режим доступу : <http://www.i-hyrych.name/>
346. Гірна Н. Іван Кривецький – представник державницького напрямку в українській історіографії (військово-політичний аспект) / Наталія Гірна // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Історія / за заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – Вип. 2. – Ч. 1. – С. 181–187.
347. Гнатюк В. Наукове Товариство імені Шевченка. З нагоди 50-ліття його заснування (1873–1923) / Володимир Гнатюк. – Львів : Наукове Товариство імені Шевченка, 1923. – 15 с.
348. Гнатюк В. Наукове Товариство ім. Шевченка. З нагоди 75-річчя його заснування. 1873–1948 / Володимир Гнатюк. – Нью-Йорк ; Мюнхен : Наукове Товариство ім. Шевченка, 1949. – 51 с.
349. Гнатюк В. Наукове Товариство імені Шевченка у Львові (Історичний нарис першого 50-річчя 1873–1923). II видання (У 110-річчя НТШ) / Володимир Гнатюк. – Мюнхен ; Париж : Український Вільний Університет, 1984. – 175 с.
350. Головата Л. “Стара Україна” – бібліологічний аспект / Л. Головата // Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка : книги і люди. Матеріали круглого столу / упоряд. та заг. ред. текстів Л. І. Ільницької. – Львів, 1996. – С. 119–123.
351. Горбатюк В. Викорінімо залишки буржуазно-націоналістичних концепцій Грушевського і його школи (Початок) / Володимир Горбатюк // Вільна Україна. – 1946. – 3 серпня. – С. 5.
352. Горбатюк В. Викорінімо залишки буржуазно-націоналістичних концепцій Грушевського і його школи (Закінчення) / Володимир Горбатюк // Вільна Україна. – 1946. – 4 серпня. – С. 4.

353. Горбатюк В. М. Грушевський та його так звана школа (історіографічна замітка) / Володимир Горбатюк // Наукові записки Львівського державного університету. – Т. 1. – Вип. 1. – Серія : Історія. – Львів, 1946. – С. 24–29.
354. Гоцуляк В. До оцінки Львівського періоду історичної школи Грушевського та питання його подальшого вивчення українською історіографією / Віктор Гоцуляк // Український історик. – 1996. – № 1–4. – С. 251–258.
355. Грабовецький В. Михайло Грушевський – видатний історик України, громадсько-політичний і державний діяч / Володимир Грабовецький. – Івано-Франківськ, 1991. – 44 с.
356. Дашкевич Я. Доля і недоля нашої бібліотеки / Ярослав Дашкевич // Вісник НТШ. – 1991. – № 1. – С. 2–8.
357. Дашкевич Я. Михайло Грушевський і Львівська історична школа / Ярослав Дашкевич // Матеріали конференції, 24–25 жовтня 1994 р., Львів. – Нью-Йорк ; Львів, 1995. – С. 4–8.
358. Дашкевич Я. Боротьба з Грушевським та його школою у Львівському університеті за радянських часів / Ярослав Дашкевич // Український історик. – 1996. – №1–4. – С. 88–141.
359. Дашкевич Я. Р. Постаті : Нариси про діячів історії, політики, культури / Ярослав Дашкевич. – Львів, 2007. – 808 с.
360. Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990 / Г. Дильонгова; пер. з польської М. Кірсенка. – К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2007. – 235 с.
361. Домбровський О. Традиції школи М. Грушевського у Львівському НТШ в 30-х роках / Олександр Домбровський // Український історик. – 1996. – № 1–4. – С. 259–267.
362. Дорошенко В. Стан бібліотеки в рр. 1914–1920 / Володимир Дорошенко. – Львів, 1920. – 32 с.

363. Дорошенко В. Українська національна бібліотека (Бібліотека НТШ) / Володимир Дорошенко. – Львів, 1936. – 24 с.
364. Дорошенко В. Огнище української науки. Наукове Товариство імені Т. Шевченка / Володимир Дорошенко. – Нью-Йорк ; Філадельфія, 1951. – 116 с.
365. Дорошенко В. Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові / Володимир Дорошенко // Записки НТШ. – Т. 171. – Нью-Йорк ; Париж, 1961. – С. 7–58.
366. Дорошенко Д. Огляд української історіографії / Дмитро Дорошенко. – Прага, 1923. – 221 с.
367. Дубровіна Л. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–1941 / Л. Дубровіна, О. Онищенко. – К. : НБУВ, 1995. – 337 с.
368. Дутчак О. Сучасна українська історіографія краєзнавчого руху у Галичині 30-х рр. XIX – 30-х рр. XX ст. [Текст] : монографія / Олена Дутчак / Прикарп. націон. універ. ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ : “НАІР”, 2012. – 275 с.
369. Животко А. Історія української преси. Навч. посіб. / Аркадій Животко. – К. : НВЦ “Наша культура і наука”, 1999. – 360 с.
370. Забзалюк Д. Формування та правовий статус українського військового духовенства національних частин австрійської армії XIX – поч. XX ст. / Д. Забзалюк // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2009. – № 1. – С. 48–54.
371. Зайцева З. І. “Записки Наукового Товариства ім. Шевченка”: започаткування та шлях до академічного стандарту (1892–1914) / З. І. Зайцева // Український історичний журнал. – 2004. – № 5. – С. 122–134.
372. Зайцева З. І. Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець XIX – початок XX ст.) : Монографія / Зінаїда Зайцева. – К. : КНЕУ, 2006. – 368 с.

373. Зашкільняк Л. Історія Польщі / Л. Зашкільняк, М. Крикун. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 752 с.
374. Зашкільняк Л. Українська історіографія у міжвоєнній Польщі : організаційні та методологічні аспекти / Леонід Зашкільняк // Вісник Львівського університету. Серія історична. – 2014. – Вип. 50. – С. 55–72.
375. Ігнатієнко В. Українська преса. 1816–1923 : Історико-бібліографічний етюд / Варфоломій Ігнатієнко. – К., 1926. – 77 с.
376. Ільницька Л. Україніка НТШ як джерело національної бібліографії / Л. Ільницька // Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка : книги і люди. Матеріали круглого столу / упоряд. та заг. ред. текстів Л. І. Ільницької. – Львів, 1996. – С. 67–76.
377. Ісаєвич Я. Українське книговидання : витоки, розвиток, проблеми / Ярослав Ісаєвич. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 520 с.
378. Історична наука у Львівському університеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lnu.edu.ua/>
379. Калакура Я. Українська історіографія : Курс лекцій / Ярослав Калакура. – К. : Генеза, 2004. – 496 с.
380. Калинович І. Українська історична бібліографія за 1914–1923 рр. / Іван Калинович // Записки НТШ. – Львів, 1924. – Т. 134–135. – С. 185–240.
381. Качкан В. Кревецький Іван Іванович / Володимир Качкан // Українська журналістика в іменах / за ред. М. М. Романюка. – Вип. IV. – Львів, 1997. – С. 126–132.
382. Качкан В. “Реальні образи сумної правди” (основні консеквенції у діяльності Івана Кревецького) / Володимир Качкан // Хай святиться ім'я твоє. – Львів, 1998. – С. 189–205.
383. Кіхтан І. Вшанували славного земляка / Іванна Кіхтан // Ленінська зоря (Миколаїв над Дністром). – 1990. – 12 липня. – С. 2.

384. Кіхтан І. Іванові Кривецькому присвячується / Іванна Кіхтан // Вісник НТШ. – 1993. – № 6–7. – С. 3.
385. Кіхтан І. Іван-Мар'ян Кривецький – гордість Роздільської землі (до 120-річчя з дня народження) / Іванна Кіхтан. – Розділ, 2003. – 16 с.
386. Кобута Л. Пресові видання ЗУНР: специфіка функціонування та ідеологія змістовного наповнення / Лариса Кобута // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 18. – Львів, 2009. – С. 644–651.
387. Ковалюк Р. Національно-патріотичний рух студентської молоді Галичини в 1900–1914 роках / Роман Ковалюк // Галичина. – 2002. – № 8. – С. 35–46.
388. Ковальська-Павелко І. Історична регіоналістика, історичне краєзнавство та історична урбаністика : демаркація предметних полів / І. Ковальська-Павелко // Грані. – 2014. – № 6. – С. 161–167.
389. Коко Е. Польсько-українські відносини в суспільно-культурній галузі в ХІХ–ХХ ст. (до 1914 р.) / Е. Коко; пер. з польської // Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст. : Матеріали міжнародної наук.-практ. конференції, 21–22 листопада 1996 р. – Івано-Франківськ : Плай, 1997. – С. 8 – 13.
390. Колесник І. Регіональна історія в українській історіографії : практика та рефлексія / Ірина Колесник // Регіональна історія України. Збірник наук. статей. – Вип. 1. – К., 2007. – С. 205–220.
391. Колосовська О. М. Кириличні стародруки із збірки НТШ / О. М. Колосовська // Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка : книги і люди. Матеріали круглого столу / упоряд. та заг. ред. текстів Л. І. Ільницької. – Львів, 1996. – С. 22–28.
392. Кондратюк К. Науково-педагогічна діяльність Михайла Грушевського у Львові (1894–1914 рр.) / Костянтин Кондратюк // Багатокультурне історичне середовище Львова в ХІХ і ХХ століттях /

- за ред. Л. Зашкільняка і Є. Матерніцького. – Т. IV. – Львів ; Жешув, 2006. – С. 199–208.
393. Кравченко І. Фашистські концепції Грушевського і його школи в українській історіографії (академік Грушевський і його школа після повернення з білоеміграції) / Іван Кравченко // Записки історично-археографічного інституту ВУАН. – К., 1934. – Т. 1. – С. 9–54.
394. Крип'якевич І. Історично-філософська секція НТШ під керівництвом Мих. Грушевського в 1894–1913 роках / Іван Крип'якевич // Записки НТШ. – 1991. – Т. 222. – С. 392–411.
395. Крип'якевич І. Історично-філософська секція під керівництвом Михайла Грушевського у 1894–1913 роках / Іван Крип'якевич // Вісник АН України. – 1992. – № 5. – С. 70–86.
396. Крупницький Б. Українська історична наука під Советами (1920–1950 роки) / Борис Крупницький. – Мюнхен, 1957. – 115 с.
397. Крупницький Б. Історіознавчі проблеми історії України / Борис Крупницький. – Мюнхен : Український Вільний Університет, 1959. – 230 с.
398. Крупський І. Національно-патріотична журналістика України (друга половина XIX – перша чверть XX ст. / Іван Крупський. – Львів : Світ, 1995. – 184 с.
399. Крушельницька Л. Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові – феномен національної культури / Л. Крушельницька // Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка : книги і люди. Матеріали круглого столу / упоряд. та заг. ред. текстів Л. І. Ільницької. – Львів, 1996. – С. 4–8.
400. Кубійович В. Нарис історії Наукового товариства ім. Шевченка (1873–1949) / Володимир Кубійович. – Львів, 1991. – 298 с.
401. Кугутяк М. Галичина : сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1919 р.) / Микола Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1993. – 200 с.

402. Куделко С. Теоретико-методологічна дискусія з питань історичного краєзнавства в 20-ті – на початку 30-х років ХХ ст. / Сергій Куделко, Ольга Кашаба // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2009. – № 3–4. – С. 21–27.
403. Кунанець Н. Опрацювання фондів наукових бібліотек Львова (кінець ХІХ – 30-ті роки ХХ ст.) та створення довідкового апарату для них : особливості методології та методики / Наталія Кунанець // Вісник Львів. ун-ту. – Серія книгозн. бібліот. інф. технол. – 2009. – Вип. 4. – С. 68–85.
404. Кучер Р. Наукове Товариство імені Т. Шевченка : Два ювілеї / Р. Кучер. – К. : Наукова думка, 1992. – 112 с.
405. Левицький І. О. Українська бібліографія Австро-Угорщини за роки 1887–1900. Т. 1 [Роки 1887–1889] / І. О. Левицький. – Львів : Накл. НТШ, 1909. – 290 с. – (Матеріали до української бібліографії, Т. 1).
406. Ленцик В. Михайло Грушевський в оцінці своїх студентів / Василь Ленцик // Український історик. – 1984. – № 1–4. – С. 123–132.
407. Любовець Н. І. Вивчення мемуарів як історичного та біографічного джерела : до історіографії проблеми / Н. І. Любовець // Українська біографістика : зб. наук. праць. – К., 2010. – Вип. 7. – С. 66–104.
408. Любовець Н. Особливості розвитку мемуаристики Галичини в кінці ХІХ – першій третині ХХ ст. [Електронний ресурс] / Надія Любовець // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2012. – Вип. 34. – С. 501–516. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/j-pdf/ubi_2010_7_5.pdf
409. Магочій П. Галичина: Історичні есе / Павло Магочій. – Львів, 1994. – 322 с.
410. Малютіна О. К. Харківські кадетські видання періоду Першої російської революції про національне питання [Електронний ресурс] / О. К. Малютіна // Вісник НТУ “ХПІ”. Серія : “Актуальні проблеми

- історії України”. – Х. : НТУ “ХП”, 2012. – № 65 (971). – С. 36–42. – Режим доступу : http://www.kpi.kharkov.ua/archile/Наукова_періодика/vestnik/Актуальні%20проблеми%20історії%20України/2012/65/Malutina.pdf
411. Матяш І. “Українська старовина” : спроба створення архівно-музейного часопису (З історії архівної періодики в Україні) / Ірина Матяш // Записки Наукового Товариства імені Шевченка. – Т. ССXL. – Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. – Львів, 2000. – С. 112–119.
412. Миколаєвич О. Іван Кривецький – визначний репрезентант Наукового товариства ім. Шевченка / О. Миколаєвич // Вісник НТШ. – 2003. – Ч. 30. – С. 12–13.
413. Мудрий В. Змагання за український університет в Галичині / Василь Мудрий. – Львів ; Нью-Йорк, 1999. – 129 с.
414. Найда О. Окремі аспекти діяльності історично-філософської секції Наукового Товариства ім. Шевченка. 1913–1940 роки / О. Найда // З історії наукового Товариства імені Шевченка. Збірник доповідей і повідомлень наукових сесій і конференцій НТШ у Львові. – Львів : Наукове Товариство імені Шевченка у Львові, 1997. – С. 24–33.
415. Оглоблин О. Наукове Товариство ім. Шевченка в історії України / Олександр Оглоблин // Український історик. – 1977. – № 3–4. – С. 5–13.
416. Оглоблин О. Українська історіографія. 1917–1956 (Переклад з англійської) / Олександр Оглоблин. – К., 2003. – 250 с.
417. О. М. Р. Що входило до Архіву УГА / О. М. Романів // Вісник НТШ. – 2003. – Ч. 30. – С. 15.
418. Патер І. Політична і дипломатична діяльність В’ячеслава Липинського : галицькі сюжети / Іван Патер // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 18. – Львів, 2009. – С. 457–471.

419. Педич В. Історична школа М. Грушевського у Львові (1894–1914 рр.) / Василь Педич. – Івано-Франківськ, 1997. – 208 с.
420. Педич В. Підготовка кадрів національних істориків історичною школою М. Грушевського у Львові (1894–1914) / Василь Педич // Вісник Прикарпатського університету. Серія : Історія. – Івано-Франківськ : Плай, 1998. – Вип. 1. – С. 167–174.
421. Педич В. Іван Кревецький – дослідник історії Галичини / Василь Педич // Краєзнавець Прикарпаття. – 2004. – № 3. – С. 38–39.
422. Петровський М. До кінця викрити націоналістичні перекручення історії України (Про антинаукові теорії М. Грушевського та його “школи”) / Микола Петровський // Радянська Україна. – 1946. – 24 липня. – С. 4.
423. Полонська-Василенко Н. Українська історіографія / Наталія Полонська-Василенко. – Мюнхен, 1971. – 104 с.
424. Портнов А. Степан Томашівський : біографічний нарис, концепція української історії [Електронний ресурс] / А. Портнов. – Режим доступу : // [http:// www.ukrterra.com.ua](http://www.ukrterra.com.ua)
425. Потульницький В. А. Українська та світова історична наука / В. А. Потульницький // Український історичний журнал. – 2000. – № 3. – С. 22–41.
426. Пришляк Я. Кревецький І. / Я. Пришляк // Видатні особистості Миколаївщини. – Миколаїв ; Монреаль ; Львів, 1998. – С. 61–63.
427. Прокопчук В. С. Кам’янець-Подільський період в житті й діяльності видатних українських бібліотекознавців і бібліографів С. О. Сірополка, Л. Ю. Биковського, М. І. Ясинського / В. С. Прокопчук // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства. До 165-річчя Національного університету “Львівська політехніка” : матеріали науково-практичної конференції, 12 листопада 2009 року, Львів / Міністерство освіти і науки України, Національний університет “Львівська політехніка”,

- Науково-технічна бібліотека ; [редколегія: О. В. Шишка, Н. Е. Кунанець, Д. О. Тарасов, І. О. Белоус, Р. С. Самотий, А. І. Андрусів]. – Львів : Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2009. – С. 214–224.
428. Пустовіт В. Українська письменницька мемуаристика ХІХ ст. : генеза, засади вивчення / Валерія Пустовіт // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2009. – № 19. – С. 219–229.
429. Райківський І. Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини ХІХ століття : монографія / Ігор Райківський. – Івано-Франківськ : Прикарп. націон.унів-т ім. В. Стефаника, 2012. – 930 с.
430. Розмериця Ю. Державницька візія історичної школи М. Грушевського у Львові [Електронний ресурс] / Ю. Розмериця. – Режим доступу : // [http:// www.ualogos.kiev.ua/](http://www.ualogos.kiev.ua/)
431. Романів О. До 85 роковин Листопадового Чину. З’ясовано долю Архіву Української Галицької армії. Архів УГА знищено з наказу Президента ВУАН Д. Заболотного / Олег Романів // Вісник НТШ. – 2003. – Ч. 30. – С. 14–15.
432. Рубльов О. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939) / Олександр Рубльов. – К. : Інститут історії України НАН України, 2004. – 648 с.
433. Рудницький М. Рішуче порвати з проклятим минулим / М. Рудницький // Вільна Україна. – 1946. – 16 серпня. – С. 3
434. Сирота Л. Осип Назарук і діяльність Пресових Бюро УНР і ЗУНР у Станиславові 1919 року / Лілія Сирота // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 18. – Львів, 2009. – С. 544–550.
435. Соломонова Т. Г. Становлення державної системи охорони пам’яток історії, культури та природи на Поділлі (1917–1922) [Електронний ресурс] / Т. Г. Соломонова // Праці Науково-дослідного інституту

- пам'яткоохоронних досліджень. – Вип. 2. – 2006. – Режим доступу : // <http://www.spashina.org.ua/index.php?sID=54&itemID=688>
436. Стеблій Ф. Іван Кривецький – історик / Феодосій Стеблій // Михайло Грушевський і Львівська історична школа. Матеріали конференції. 24–25 жовтня 1994 р., Львів. – Нью-Йорк ; Львів, 1995. – С. 206–224.
437. Стеблій Ф. Іван Кривецький – вчений і бібліотекар / Феодосій Стеблій // Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка : книги і люди. Матеріали круглого столу. – Львів, 1996. – С. 86–102.
438. Стеблій Ф. Іван Кривецький – історик / Феодосій Стеблій // Михайло Грушевський і українська історична наука : Матеріали наук. конференції, присвяченої М. Грушевському. – Львів, 1999. – С. 200–211.
439. Стеблій Ф. Власна держава – найвищий ідеал нації : ідея української державності в історіографічній та політологічній спадщині І. Кривецького / Феодосій Стеблій // Воля і Батьківщина. – 2000. – № 1. – С. 58–67.
440. Стеблій Ф. Початки державницького напрямку української історіографії : І. Кривецький / Феодосій Стеблій // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 7. – Львів, 2000. – № 1. – С. 300–310.
441. Стеблій Ф. З листування Івана Крип'якевича та Івана Кривецького / Феодосій Стеблій // Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві / Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 8. – Львів, 2001. – С. 379–394.
442. Стеблій Ф. Іван Кривецький – історик-державник / Феодосій Стеблій. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003. – 40 с.
443. Стеблій Ф. Історик, подвижник української книги : Іван Кривецький. До 120-річчя від дня народження / Феодосій Стеблій // Львівщина у 2003 році. Знаменні і пам'ятні дати краю. – Львів, 2003. – С. 49–52.

444. Сухий О. Галичина : між Сходом і Заходом. Нариси історії XIX – початку XX ст. / Олексій Сухий. – Львів : Львівський національний університет ім. І. Франка, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. – 226 с.
445. Сухий О. Від русофільства до москвофільства (російський чинник у громадській думці та суспільно-політичному житті галицьких українців у XIX столітті) / Олексій Сухий. – Львів : Львівський національний університет ім. І. Франка, 2003. – 498 с.
446. Тельвак В. Творча спадщина Михайла Грушевського в оцінках сучасників (кін. XX – 30-ті роки XX століття) / Віталій Тельвак. – Київ ; Дрогобич : Вимір, 2008. – 494 с.
447. Ткаченко І. Редакційна політика М. Грушевського в “Літературно-науковому вістнику” (1907–1914 рр.) / Ігор Ткаченко // Український історичний журнал. – 2010. – № 5. – С. 90–103.
448. Трачук Т. Особливості розвитку журналістичнознавчих досліджень в Україні [Електронний ресурс] / Т. Трачук. – Режим доступу : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2402>
449. Турченко Г. Історична регіоналістика і краєзнавство в контексті національної історії (південноукраїнський аспект) / Г. Турченко // Краєзнавство. – 2006. – № 1–4. – С. 50–57.
450. Урочистості та конференція в Старому Роздолі до 110-х роковин з дня народження Івана Кривецького // Хроніка Наукового товариства ім. Т. Шевченка. Рік 1993. – Ч. 85. – Львів, 1995. – С. 43–44.
451. Федорів І. Мирон Кордуба в історії України (кінець XIX – перша половина XX ст.) / Ірина Федорів. – Тернопіль : Тернопіль Онлайн, 2001. – 127 с.
452. Федорів І. Мирон Кордуба як історик національно-державницького напрямку / Ірина Федорів // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Історія. – Тернопіль, 2003. – Вип. 2. – С. 48–57.

453. Федунішин Л. Державницька ідея Івана Кривецького / Л. Федунішин // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ. – 2009. – Ч. 15–16. – С. 199–202.
454. Федунішин Л. Полікультуротворча діяльність Івана Кривецького / Л. Федунішин // Вісник Прикарпатського університету. Серія : Історія. – Івано-Франківськ : Плай, 2009. – Вип. 16 . – С. 148–153.
455. Федунішин Л. Полікультуротворча діяльність Івана Кривецького / Л. Федунішин // “Полікультуротворча діяльність – 2009” : Наукові повідомлення. – К. : ІМВ НАУ, 2009 . – С. 39–40.
456. Федунішин Л. Участь Івана Кривецького в національно-визвольному русі в Галичині 1918–1923 рр. / Л. Федунішин // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 18 : Західно-Українська народна республіка : До 90-річчя утворення / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2009. – С. 551–555.
457. Федунішин Л. Бібліографічний аналіз історії Галичини кінця XVIII – початку XIX ст. у науковому дослідженні Івана Кривецького / Л. Федунішин // Схід. Аналітично-інформаційний журнал. – Донецьк, 2012. – № 4 (118). – С. 114–117.
458. Федунішин Л. Історико-військові дослідження І. Кривецького : оборонна організація руських селян у 1848–49 роках / Л. Федунішин // Воєнна історія. – К., 2012. – № 1 (61). – С. 95–100.
459. Федунішин Л. Історичні хроніки про поділ Галичини в 1846–1850 рр. у науковій діяльності Івана Кривецького / Л. Федунішин // Вісник Прикарпатського університету. Серія : Історія. – Івано-Франківськ : Плай, 2012. – Вип. 21 . – С. 189–194.

460. Федунішин Л. Внесок І. Кривецького у вивчення історії України / Л. Федунішин // Молодий Вчений. Науковий журнал. – Херсон, 2015. – № 8 (23 серпня). – С. 31–34.
461. Федунішин Л. Редакційно-видавничка діяльність Івана Кривецького / Л. Федунішин // European Applied Sciences. – 2015. – № 5 (Германія). – 30 мая. – С. 22–23.
462. Федунь М. З історії світової мемуаристики : Питання джерелознавства (За працями І. Кривецького) / Марія Федунь // Обрії. – 2005. – № 2. – С. 71–74.
463. Франко І. Галицьке краєзнавство [Текст] / Іван Франко // Зібрання творів : у 50 т. – К. : Наукова думка, 1986. – Т. 46. – Кн. 2. – С. 116–150.
464. Халак Н. Громадсько-політична та наукова діяльність Степана Томашівського в роки Першої світової війни / Надія Халак // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісії НТШ в Україні. Вип. 2 (1995–1997). – Львів, 1999. – С. 459–470.
465. Черниш Н. І. Кривецький – книгознавець, видавець, бібліограф / Наталія Черниш // Українська періодика : Історія і сучасність / Доп. та повід. шостої Всеукр. наук.-теорет. конф. 11–13 трав. 2000 р. ; за ред. М. М. Романюка. – Львів, 2000. – С. 460–468.
466. Черниш Н. Подвижник української книги : книгознавча діяльність І. Кривецького / Наталія Черниш // Вісник Книжкової палати. – 2000. – № 6. – С. 23–27.
467. Черниш Н. Бібліографічна комісія НТШ як центр дослідження української книги (1909–1939) : навч. посібник / Наталія Черниш. – К. : Наша культура і наука, 2006. – 216 с.
468. Черниш Н. І. Видавничка діяльність бібліографічної комісії наукового товариства імені Т. Шевченка : публікації членів осередку у часописах “Стара Україна” (1924–1925) та “Українська книга” (1937–

- 1939) [Електронний ресурс] / Наталія Черниш. – Режим доступу : <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2165>
469. Чорновол І. Польсько-українська угода 1890–1894 рр. / Ігор Чорновол. – Львів, 2000. – 247 с.
470. Шанковський Л. Українська армія в боротьбі за державність / Лев Шанковський. – Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1958. – 318 с.
471. Шанковський Л. Нарис української воєнної історіографії. Українська воєнно-історична наука у період між двома війнами (1921–1939) / Лев Шанковський // Український історик. – 1973. – № 3–4. – С. 113–126.
472. Яворська У. Науково-педагогічний журнал “Наша школа” за редакцією Івана Кревецького (1909–1912 рр.) / Уляна Яворська // Рідна школа. – 2004. – № 11. – С. 65–69.
473. Яворська У. Бібліотечна діяльність Івана Кревецького (1905–1914) / Уляна Яворська // Вісник книжкової палати. – 2005. – № 4. – С. 40–44.
474. Яворська У. Бібліографічний доробок Івана Кревецького в “Літературно-науковому вістнику” / Уляна Яворська // Вісник Книжкової палати. – 2006. – № 2. – С. 35–39.
475. Ясь О. З історії народження і розвитку Грушевськознавства / Олексій Ясь // Український історик. – 1996. – № 1–4. – С. 441–444.
476. Grodziski S. Historia ustroju społeczno-politycznego Galicji 1772–1848 / S. Grodziski. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdansk, 1971. – 303 s.
477. Kalinka W. Galicya i Kraków pod panowaniem austryakiem / W. Kalinka. – Kraków, 1898. – 218 s.
478. Magocsi P. R. Galicia : A Historial Survey and Bibliographic Guide / Paul Robert Magocsi. – Toronto : University of Toronto Press, 1983. – 275 p.
479. Pawłowski B. Lwów w 1809 r. / B. Pawłowski. – Lwów, 1909. – 88 s.
480. Pawłowski B. Zajęcie Lwowa przez Austrię 1772 r. / B. Pawłowski. – Lwów, 1911. – 81 s.

481. Stepnik A. Ukraina i stosunki polsko-ukrainkie w syntezach i podrecznikach dziejow ojczystych okresu porozbiorowego 1795–1918 / A. Stepnik. – Lublin, 1998. – 320 s.
482. Tokarz W. Galicya w początkach ery Józefińskiej w świetle ankiety urzędowej z r.1783 / W. Tokarz. – Kraków, 1909. – 400 s.
483. Tyrowicz M. Galicja od pierwszego rozbioru do Wiosny ludow 1772–1848 / M. Tyrowicz. – Kraków, 1956. – 335 s.
484. Wapinski R. Historia polskiej mysli politycznej XIX i XX wieku / R. Wapinski. – Gdansk, 1997. – 325 s.
485. Zumowski W. Galicya pod wzgędem medycznym za Jędrzeja Krupińskiego, pierwszego protomeyka : 1772–1783 / W. Zumowski. – Lwów, 1907. – 368 s.

Науково-довідкова література

486. Бібліографія Записок Наукового Товариства імені Шевченка. ТТ. I–CCXL (1892–2000). – Львів : Наукове Товариство імені Шевченка, 2003. – 740 с.
487. Грицак Я. Нарис історії України : формування модерної української нації XIX–XX ст. : [Навч. посібник для учнів гуманіт. гімназій, ліцеїв, студентів іст. фак. вузів, вчителів] / Ярослав Грицак. – К. : Генеза, 2000. – 360 с.
488. Довідник з історії України (А–Я) / за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – К. : Генеза, 2001. – 1136 с.
489. Енциклопедія історії України. – Т. 5 : Кон-Кю / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. НАН Укр., Інст. іст. Укр. – К. : Наукова думка, 2008. – 568 с.
490. Енциклопедія українознавства. – Т. III. – Львів : Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 1994. – 1200 с.
491. Іван Кревецький (1883–1940) : бібліографічний покажчик / уклад. У. Яворська. – Львів, 2008. – 76 с.

492. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності / Леонід Зашкільняк. – Львів, 1999. – 227 с.
493. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень : Навчальний посібник / О. В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2003. – 192 с.
494. Лаппо-Данилевский А. Методология истории / А. Лаппо-Данилевский. – М. : Изд. Дом “Территория будущего”, 2006. – 622 с.
495. Основи методології та організації наукових досліджень : Навч. посібн. для студентів, курсантів, аспірантів і ад’юнтів / за ред. А. С. Конверського. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
496. Репина Л. Историческая наука на рубеже XX–XXI вв. : социальные теории и историографическая практика / Л. Репина. – М. : Кругъ, 2011. – 560 с.
497. Треф’як Я. Історико-краєзнавчий довідник Прикарпаття / Я. Треф’як, П. Арсенич, В. Бабій. – Івано-Франківськ, 2008. – 208 с.
498. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій / А. С. Філіпенко. – К., 2004. – 208 с.
499. Яковенко Н. Вступ до історії / Наталія Яковенко. – К. : Критика, 2007. – 376 с.
500. Ясінський Б. Літературно-науковий вістник. Показчик змісту. Том 1–109 (1898–1932). – К. : Смолоскип, 2000. – С. 185–188.

Автореферати дисертацій

501. Педич В. Львівська історична школа М. Грушевського (1894–1914) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07. 00. 06 / Василь Педич. – К., 1996. – 23 с.
502. Федунь М. Українська мемуаристика в Галичині кінця XIX – початку XX століття : жанрово-стильові особливості : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Марія Федунь : Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2001. – 19 с.

503. Яворська У. Бібліотечно-бібліографічна діяльність Івана Кривецького : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07. 00. 08 / Уляна Яворська : НАН України, Національна Бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – К., 2008. – 21 с.
504. Гірна Н. Наукова та громадсько-політична діяльність Івана Кривецького : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07. 00. 01 / Наталія Гірна. – Львів, 2015. – 20 с.